REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

IZVJEŠĆE

O RADU

ZA 2011. GODINU

Zagreb, ožujak 2012.

SADRŽAJ:

0. UVODNI DIO 5

I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U 2011. 6

1. ANALIZA PREDMETA POJEDINAČNIH SLUČAJEVA DISKRIMINACIJE OTVORENIH PO PRITUŽBAMA GRAĐANA/KI ILI NA INICIJATIVU PRAVOBRANITELJICE 6

1.1. Osnova diskriminacije 8

1.2. Područje diskriminacije 9

1.3. Način rješavanja 9

2. ANALIZA OSTALIH PREDMETA I AKTIVNOSTI PO KOJIMA SE POSTUPALO 11

2.1. Zaključno razmatranje 12

II. ANALIZA PO PODRUČJIMA RADA 13

1. ZAPOŠLJAVANJE I RAD 13

1.1. Okvirna razmatranja i stajališta pravobraniteljice u području zapošljavanja, radnih odnosa i socijalnih koristi vezanih uz sudjelovanje na tržištu rada 13

1.2. Diskriminacija pri zapošljavanju i na radu – opisi slučajeva 15

1.3. Uznemiravanje i spolno uznemiravanje na radnom mjestu – opisi slučajeva 25

1.4. Tržište rada - Položaj trudnica i žena koje su nedavno rodile 31

1.5. Korisnice/i naknada za vrijeme rodiljnih i roditeljskih potpora – ANALIZA podataka Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje 31

1.6. Pristup trudnica i žena koje su nedavno rodile socijalnim davanjima vezanim uz njihovo sudjelovanje na tržištu rada 33

1.7. Nacionalni plan za poticanje zapošljavanja za razdoblje od 2011. do 2016. godine, provedba mjera u 2011. 36

1.8. ISTRAŽIVANJE o zastupljenosti žena i muškaraca na rukovodećim i upravljačkim pozicijama u poslovnim subjektima u RH 39

2. OBITELJ 49

2.1. Nasilje u obitelji 49

2.2. Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji 2011.-2016. – ANALIZA provedbe mjera u 2011. 75

2.3. Zagrebačka strategija zaštite od nasilja 2011.-2016. - ANALIZA provedbe mjera u 2011. 97

2.4. Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji – ANALIZA provedbe u 2011. 105

2.5. ISTRAŽIVANJE o načinu financiranja rada skloništa za žrtve nasilja u obitelji 113

2.6. Besplatna pravna pomoć i ISTRAŽIVANJE o Romkinjama kao korisnicama prava na BPP 122

2.7. Partnersko nasilje 129

2.8. Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa 130

2.9. Roditeljska skrb 131

3. SEKSUALNE I RODNE MANJINE (LGBT) 135

3.1. Pravna osnova i ocjena stanja 135

4. DISKRIMINACIJA U DRUGIM PODRUČJIMA ŽIVOTA 143

4.1. Pritužbe upućene pravobraniteljici – opisi slučajeva 143

4.2. Izrada Nacionalne strategije za romsku nacionalnu manjinu 145

4.3. ANALIZA spolne strukture tražitelja/ica azila 146

5. PODRUČJE OBRAZOVANJA 149

5.1. Novi zakoni i propisi u području obrazovanja koji se odnose na pitanja ravnopravnosti spolova 149

5.2. ANALIZA zastupljenosti žena i muškaraca u području obrazovanja 152

5.3. Upotreba rodno-osjetljivog jezika u području obrazovanja 155

5.4. Upotreba rodno osjetljivog jezika u aktima općina i gradova 156

5.5. Rodno osjetljiv jezik u obrascima za postupak kandidiranja i postupak izbora 157

5.6. Rodno osjetljiv jezik u dokumentu „Preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja“ 158

5.7. ANALIZA udžbenika vjeronauka i inicijativa pravobraniteljice za dijalog ... *159*
5.8. Donošenje Etičkog kodeksa Sveučilišta Josipa Jurja Stossmayera u Osijeku ... *164*
6. MEDIJI ... 166
6.1. Godišnje rodno ISTRAŽIVANJE tiska i Internet portala ... *166*
6.2. Spolni stereotipi i seksizam - Razlike u prikazivanju žena i muškaraca u medijima ... *168*
6.3. Pritužbe na medijske sadržaje ... *171*
6.4. Medijsko izvještavanje o obiteljskom nasilju kao rodno uvjetovanom nasilju ... *173*
6.5. Mediji o ravnopravnosti spolova na tržištu rada ... *174*
6.6. Mediji o LGBT problematici ... *174*
6.7. Provedba mjera iz Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2011. – 2015., u kojima je HRT nositeljica provedbe mjera ... *175*
7. REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE ... 181
7.1. Zakon o medicinskoj oplodnji ... *181*
8. NACIONALNA POLITIKA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA, 2011.-2015. – ANALIZA PROVEDBE MJERA U 2011. ... 183
9. RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U PODRUČJU POLITIČKE PARTICIPACIJE - IZBORI 2011. ... 187
9.1. Priopćenje pravobraniteljice i upozorenje političkim strankama vezano uz spolno uravnoteženu zastupljenost na kandidacijskim listama ... *187*
9.2. Izbori za 7. saziv Hrvatskog Sabora ... *188*
10. ZAKONI – INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE ... 194
10.1. Inicijativa za izmjenu i dopunu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima u vrijeme nezaposlenosti ... *194*
10.2. Preporuka za tumačenje Zakona o posebnim porezima na osobne automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove ... *195*
10.3. Inicijativa za izmjenu i dopunu Zakona o porezu na dohodak kao i za izmjenu i dopunu Zakona o porezu na promet nekretnina ... *196*
10.4. Izmjena čl. 4. Pravilnika o radnoj knjižici ... *197*
10.5. Propisi koji se tiču ravnopravnosti spolova ... *197*
10.6. Zaključno razmatranje i preporuke ... *198*
III. OSTALE AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE NA PROMICANJU RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA ..199
1. ZBIRNI PRIKAZ AKTIVNOSTI VEZANIH UZ PROMOCIJU RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA ZA CIJELU IZVJEŠTAJNU GODINU ... 199
2. AKTIVNOSTI VEZANE UZ PROMOCIJU RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA ISKAZANE PO *VRŠITELJICAMA DUŽNOSTI* PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA: ... 199
2.1. Aktivnosti pravobraniteljice za ravnopravnost spolova Višnje Ljubičić vezanih uz promociju ravnopravnosti spolova od imenovanja 28.10.2011. do kraja izvještajnog razdoblja 31.12.2011 ... *199*
2.2. Sažetak aktivnosti pravobraniteljice za ravnopravnost spolova Gordane Lukač Koritnik vezanih uz promociju ravnopravnosti spolova od 01.01.2011. do razrješenja dužnosti 28.10.2011. zbog isteka mandata ... *205*
IV. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ... 216
V. FINANCIJSKO POSLOVANJE ... 225
VI. PRILOZI ... 226
TABLICA 2. - NEZAPOSLENE OSOBE PO DOBI I SPOLU KRAJEM PROSINCA 2011. GODINE ... 227
TABLICA 3. - NEZAPOSLENOST I ZAPOŠLJAVANJE OD 1996. DO 2011. GODINE ... 228
TABLICA 4. - ZAPOSLENE OSOBE S EVIDENCIJE HZZ PO ŽUPANIJAMA, VRSTI ZAPOSLENJA I SPOLU U 2011. I 2011. GODINI. 229
TABLICA 5. - PODACI O ZABILJEŽENIM PREKRŠAJIMA IZ ČLANKA 4. ZAKONA O ZAŠTITI OD NASILJA U OBITELJI ... 230
TABLICA 6. - PODACI O ZABILJEŽENIM KAZNENIM DIJELIMA IZ ČLANKA 215.A KAZNENOG ZAKONA ... 231
TABLICA 7. – UČENICI/E U OSNOVIM I SREDNJIM ŠKOLAMA 2004.-2009. ... 232
TABLICA 8. – NASTAVNICI/E U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA S PUNIM RADNIM VREMENOM ... 232
TABLICA 9. – UČENICI/E KOJI/E SU ZAVRŠILI/E SREDNJU ŠKOLU PREMA VRSTI ŠKOLE ... 232

TABLICA 10. – STUDENTI/CE NA VISOKIM UČILIŠTIMA 233
TABLICA 11. – DIPLOMIRANI/E STUDENTI/CE PREMA PODRUČJU STUDIJA 234
TABLICA 12. – NASTAVNICI/E I SURADNICI/E U NASTAVI NA VISOKIM UČILIŠTIMA 236
TABLICA 13. – MAGISTRI/CE ZNANOSTI, MAGISTRI/CE I SPECIJALISTI/CE PREMA PODRUČJU ZNANOSTI 237
TABLICA 14. – DOKTORI/CE ZNANOSTI PREMA PODRUČJU ZNANOSTI 238

0. UVODNI DIO

Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova osnovan/a je Zakonom o ravnopravnosti spolova 30.07.2003.[1] kao jedan od mehanizama osiguranja provedbe Zakona o ravnopravnosti spolova (u daljem tekstu: ZORS).

Dana 15.07.2008. Hrvatski sabor je donio novi ZORS[2] kojim se definira neovisno tijelo za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova čije poslove obavlja pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova. Istim Zakonom su utvrđene opće osnove za zaštitu i promicanje ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, definirana područja i načini zaštite od diskriminacije na temelju spola, mehanizmi osiguranja jednakih mogućnosti za žene i muškarce te prekršajne odredbe.

Prema Zakonu o ravnopravnosti spolova, pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova u okviru svoga rada:

- zaprima prijave svih fizičkih i pravnih osoba vezane uz diskriminaciju u području ravnopravnosti spolova;
- pruža pomoć fizičkim i pravnim osobama koje su podnijele pritužbu zbog spolne diskriminacije pri pokretanju sudskog postupka;
- poduzima radnje ispitivanja pojedinačnih prijava do pokretanja sudskog spora;
- uz pristanak stranaka provodi postupak mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe;
- prikuplja i analizira statističke podatke o slučajevima spolne diskriminacije;
- provodi neovisna istraživanja o diskriminaciji, objavljuje neovisna izvješća i razmjenjuje raspoložive informacije s odgovarajućim europskim tijelima.

Odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije[3], koji je stupio na snagu 1. siječnja 2009., uređuju nadležnost i obveze pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova kao posebnog/e pravobranitelja/ice sukladno ZORS-u. Pravobranitelj/ica podnosi redovita godišnja izvješća o radu Hrvatskom saboru do 31. ožujka tekuće godine.[4]

Odlukom Hrvatskoga sabora na sjednici 28.10.2011., radi isteka mandata razriješena je pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Gordana Lukač Koritnik i imenovana pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Višnja Ljubičić (Narodne novine broj 126/11).

Ovo izvješće je deveto godišnje izvješće koje Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova podnosi Hrvatskom saboru i prvo koje nova pravobraniteljica podnosi u svom mandatu.

U **Izvješću o radu za 2011.** detaljno su opisane sve aktivnosti Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova tijekom izvještajne godine u skladu s ovlastima i djelokrugom rada pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova određenima ZORS-om.

---

[1] Narodne novine broj 116/03.

[2] Narodne novine broj 82/08.

[3] Narodne novine broj 85/08.

[4] Čl.22.st.1. ZORS-a i čl.18. Poslovnika o radu pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova; Narodne novine broj 29/04.

I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U 2011.

Građani i građanke obraćaju se pravobraniteljici za ravnopravnost spolova osobno u Uredu, pisanim pritužbama i putem telefona. Predmeti se otvaraju po zahtjevu građanina/ke, po zahtjevu drugih fizičkih i pravnih osoba (organizacija civilnoga društva, državnih i javnih tijela/ureda, odbora/povjerenstava za ravnopravnost spolova, drugih institucija ili pojedinaca/ki) ili po inicijativi pravobraniteljice. Po sadržaju, predmeti se odnose na kršenje načela ravnopravnosti spolova ili diskriminaciju na temelju spola, bračnog ili obiteljskog statusa i spolne orijentacije te rodnog identiteta i izražavanja, kao i na praćenje provođenja Zakona o ravnopravnosti spolova. Za stranke koje se obraćaju putem telefona radi traženja informacije i/ili stručnog savjeta od strane Ureda, ne otvaraju se spisi predmeta, tako da se ti podaci ne uključuju u statistički pregled, a ima ih oko 30-tak tjedno.

Tijekom 2011., Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova radio je na ukupno 1.391 predmetu, i to:

- **1.359 otvorenih u 2011.**
- 32 predmeta prenesenih iz ranijih godina

Navedeni broj od 1.391 predmeta, što predstavlja povećanje za 87,5 % u odnosu na 742 predmeta u 2010. godini, odnosio se na:

- 315 predmeta zaprimljenih po pritužbama građana/ki, od kojih je **283 novih predmeta iz 2011.**[5], a 32 iz ranijih razdoblja;
- **25 novih predmeta** iz 2011. **otvorenih na inicijativu pravobraniteljice vezano za kršenje načela ravnopravnosti spolova** ili diskriminaciju na temelju spola u odnosu na pojedince/ke;
- **1.051 predmet** otvoren na inicijativu pravobraniteljice radi praćenja primjene Zakona o ravnopravnosti spolova, odnosno temeljem dopisa drugih institucija, organizacija ili pravnih osoba, od kojih su svi **otvoreni u 2011.** godini.

1. ANALIZA PREDMETA POJEDINAČNIH SLUČAJEVA DISKRIMINACIJE OTVORENIH PO PRITUŽBAMA GRAĐANA/KI ILI NA INICIJATIVU PRAVOBRANITELJICE

Podaci se odnose na **283** pritužbe građana/ki i **25** predmeta u vezi slučajeva diskriminacije otvorenih na inicijativu pravobraniteljice, odnosno na **308 novih predmeta u 2011.,** *od kojih je 81 predmet (26,3%) otvoren u mandatu novoizabrane pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.*[6]

308 novih slučajeva u 2011. razvrstano **po spolu** osoba koje su se pritužile:

- žena 175 (56,8 %)
- muškaraca 63 (20,5 %)
- skupina 70, i to: samo žena 22 (7,1 %), muškaraca i žena 40 (13,0 %), samo muškaraca 8 (2,6 %).

[5] U 2010. godini bilo ih je 294, a u 2009. godini 274.

[6] **U vremenu od 28.10.-31.12.2011. godine.**

Grafikon 1. *Prikaz po spolu osoba koje su se pritužívale*[7]

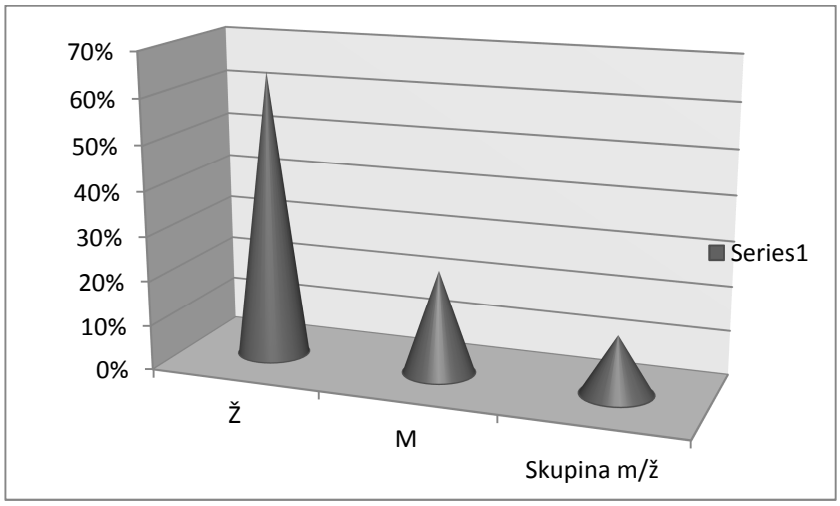

Gledano zajedno po spolu pojedince/ke i skupine, pravobraniteljica je razmatrala slučajeve koji su se većinom odnosili na žene – 63,9 % slučajeva[8], zatim u manjem broju na muškarce – 23,1 % slučajeva[9] te na mješovite skupine (žena i muškaraca zajedno) – 13,0 % slučajeva[10].

U **308** slučajeva postupalo se po zahtjevu ili inicijativi:

- stranke koja se pritužila: **žene** u 151 slučaju (**49,1%**), **muškarci** u 58 slučajeva (**18,8%**),
- **drugih** u ime stranke koja se pritužuje u 74 slučajeva (**24,0%**), i to: državna tijela u 28 slučajeva, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u 2 slučaja, civilno društvo u 26 slučajeva i pojedinac/ka u 18 slučajeva,
- **pravobraniteljice** u 25 slučajeva (**8,1%**).

Pritužitelji/ce po stručnoj spremi: NK – 0,8%, PK – 6,6%, KV – 5,0%, SSS – 51,7%, VKV – 1,2%, VŠS - 6,2%, VSS – 25,2%, magisterij – 2,1% i doktorat – 1,2%.

Po starosnoj dobi pritužitelji/ce su bili/e: 18-24 godine – 4,8%; 25-34 godine – 26,8%; 35-44 godine – 34,6%; 45-54 godine – 18,6%; 55-64 godine – 11,3%; 65 i više godina – 3,9%.

Kao i ranijih godina, pravobraniteljici su se pritužívale osobe s područja cijele Republike Hrvatske, a najviše iz Grada Zagreba (46,6%), zatim s područja Splitsko-dalmatinske (6,4%), Zagrebačke (6,1%), Primorsko-goranske (5,7%), Istarske (4,7%) te drugih županija kako je prikazano u grafikonu 2.

[7] G/M – skupina muškaraca, G/Ž – skupina žena, G/M/Ž – mješovita skupina muškarci i žene zajedno.

[8] Razvrstano po spolu osoba koje su se pritužívale, bilo je 175 ili 56,8% žena i 22 ili 7,1% skupina žena. Ukupno 63,9 % slučaja u 2011. , u odnosu na 79,6 % u 2010. godini.

[9] Razvrstano po spolu osoba koje su se pritužívale, bilo je 63 ili 20,5% muškaraca i 8 ili 2,6% skupina muškaraca. Ukupno 23,1 % slučaj u 2011., u odnosu na 12,7 % u 2010.

[10] Razvrstano po spolu osoba koje su se pritužívale, bilo je 40 ili 13,0% mješovitih skupina (muškaraca i žena zajedno).

Grafikon 2. *Prikaz postupanja pravobraniteljice po županijama i Gradu Zagrebu*

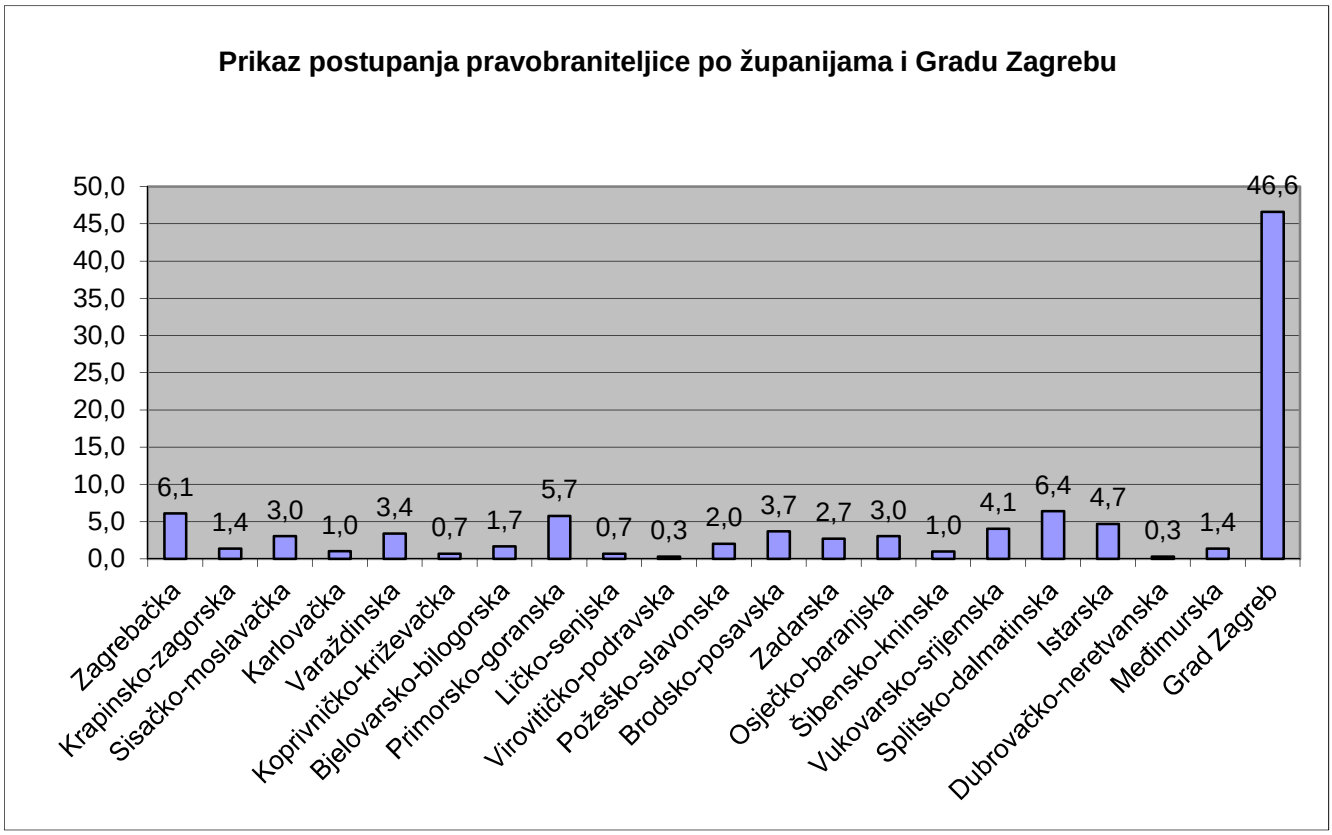

U 308 slučajeva razvrstanih **po oblicima diskriminacije** bilo je:

- 176 slučajeva izravne diskriminacije (57,1%) i 12 neizravne (3,9%)[11], od kojih se na uznemiravanje i spolno uznemiravanje odnosio 61 slučaj[12];
- 76 slučajeva nasilja u obitelji;
- 44 slučajeva u kojima nije utvrđen niti jedan oblik diskriminacije niti svjedočenje o nejednakom postupanju.

1.1. Osnova diskriminacije

308 slučajeva analiziranih **po osnovi diskriminacije**[13]:

- spol – 236 slučajeva (76,6%);
- bračni ili obiteljski status – 11 slučajeva (3,6%);
- spolna orijentacija – 16 slučajeva (5,2%);
- rodni identitet i izražavanje – 1 slučaj (0,3%);
- ostalo, bez osnova za postupanje - 44 slučajeva (14,3%).

[11] čl.7. ZORS-a.

[12] čl.8. ZORS-a.

[13] Slučajevi su analizirani po osnovi diskriminacije u smislu odredbi čl.6. ZORS-a.

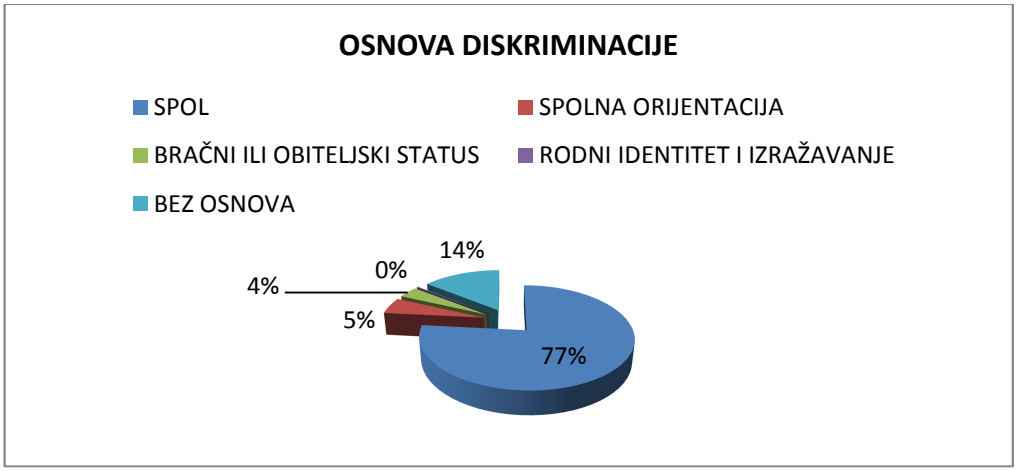

1.2. Područje diskriminacije

308 slučajeva analiziranih **prema području diskriminacije** u smislu odredbi čl.19.st.2.t.1., toč.2. i 3. Zakona o ravnopravnosti spolova:

- 80 slučajeva (26,0%) – rad i radni uvjeti; mogućnost obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju; pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije;
- 120 slučajeva (39,0%) – socijalna sigurnost, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja te osiguranja za slučaj nezaposlenosti;
- 19 slučajeva (6,2%) – obrazovanje, znanost i šport;
- 19 slučajeva (6,2%) – pravosuđe i uprava;
- 8 slučajeva (2,6%) – javno informiranje i mediji;
- 8 slučajeva (2,6%) – pristup dobrima i uslugama;
- 7 slučajeva (2,2%) – zdravstvena zaštita;
- 2 slučaja (0,6%) – članstvo i djelovanje u sindikatima, organizacijama civilnoga društva, političkim strankama ili bilo kojim drugim organizacijama;
- 1 slučaj (0,3%) - kulturno i umjetničko stvaralaštvo;
- 44 slučajeva (14,3%) – nisu se odnosila na diskriminaciju.

1.3. Način rješavanja

Iz naprijed navedenog proizlazi da je **u 308 slučajeva sumnja na diskriminaciju postojala u 188 slučajeva i 76 slučajeva koji su se odnosili na nasilje u obitelji**[14], dok nije postojala u 44 (14,3%)

[14] Napomena: Nasilje nad ženama smatra se oblikom spolne diskriminacije s najtežim posljedicama za fizičko dostojanstvo i integritet žena, a postupanje pravobraniteljice s tim u vezi temelji se na odredbi čl.4. Zakona o ravnopravnosti spolova koja govori da se „odredbe navedenog Zakona ne smiju tumačiti niti primjenjivati na način koji bi ograničio ili umanjio sadržaj jamstava o ravnopravnosti spolova koja izviru iz općih pravila međunarodnog prava, pravne stečevine EU, Konvencije Ujedinjenih naroda o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena . . .“

slučajeva. Od ukupno 308 predmeta, do kraja godine riješeno je 219 slučajeva (71,1%), *od čega 106 slučajeva (34,4%) u mandatu novoizabrane pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.*[15]

U 308 razmatranih slučajeva, **tijela na čije se postupanje odnosila pritužba** su :

(a) 152 ili 49,3% državna tijela, pravne osobe s javnim ovlastima i u pretežitom vlasništvu države:

- 79 ili 25,6 % državna tijela (66 tijela državne uprave i 13 pravosudnih tijela);
- 62 ili 20,1% pravne osobe s javnim ovlastima koje je osnovala država (15 zavoda, 36 centara, 11 zdravstvenih, obrazovnih i drugih javnih ustanova);
- 11 ili 3,6 % drugih pravnih osoba u pretežitom vlasništvu države (d.o.o.).

(b) 24 ili 7,8% tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i pravne osobe u njihovom pretežitom vlasništvu:

- 14 ili 4,6 % tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave;
- 10 ili 3,2% pravnih osoba s javnim ovlastima koje su osnovale jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (komunalne, zdravstvene i obrazovne ustanove.).

(c) 88 ili 28,6 % ostale osobe:

- 53 (17,2 %) fizičke osobe;
- 27 (8,8 %) privatne pravne osobe (d.d. i d.o.o.);
- 8 (2,6 %) organizacija civilnog društva.

(d) 44 ili 14,3% ostali slučajevi:

- 44 (14,3%) slučajeva bez osnova za postupanje temeljem Zakona o ravnopravnosti spolova

Nakon postupanja, pravobraniteljica je **utvrdila diskriminaciju u 76 slučajeva (24,7%)**[16]**,** nakon čega je uputila 55 (17,9 %) pisanih upozorenja i 65 preporuka (21,2 %), 1 pisanu inicijativu za izmjenu zakona i 1 za izmjenu podzakonskog akta dok je za nezavršenih 89 slučajeva (28,9%) ishod bio nepoznat do 31. prosinca 2011. godine. Pored toga, nakon postupanja po pritužbama **u 32 nedovršena predmeta iz ranijih godina utvrdila je diskriminaciju u 20 slučaja** te uputila još 19 upozorenja i 22 preporuke. Strankama je pružila obavijest o pravima i obvezama u 143 slučajeva (46,4%).

Tijekom 2011. godine nije bilo pokrenutih ni provedenih postupaka mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe, kao ni slučajeva podnošenja udružnih tužbi od strane pravobraniteljice. Međutim, za razliku od prethodnog izvještajnog razdoblja, kada se nije uključivala u sudski postupak kao umješačica, tijekom 2011. pravobraniteljica se umiješala u 6 sudskih postupaka (4 na Vrhovnom sudu, 1 na Upravnom sudu, 1 na Općinskom građanskom sudu), *od čega u 4 sudska postupka u mandatu novoizabrane pravobraniteljice za ravnopravnost spolova*[17].

---

[15] **U vremenu od 28.10.-31.12.2011. godine.**

[16] Više nego 2010. kada je od 323 razmatrana slučaja utvrdila diskriminaciju u 60 slučaja (18,6%).

[17] **U vremenu od 28.10.-31.12.2011. godine.**

2. ANALIZA OSTALIH PREDMETA I AKTIVNOSTI PO KOJIMA SE POSTUPALO

Od 1.051 predmeta[18] koji nisu bili pritužbe građana/ki, u 161 predmetu, otvorenom po inicijativi pravobraniteljice, pravobraniteljica je uputila 113 preporuka političkim strankama[19] te 46 upozorenja i 7 preporuka vezanih za područje zapošljavanja.[20] Od 1.051 predmeta, *156 (14,8%) predmeta otvoreno je u mandatu novoizabrane pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.*[21]

Pravobraniteljica je tijekom 2011. provela **4 neovisnih istraživanja** i to iz područja: zapošljavanja i rada – 1[22], medija – 1[23], nasilja u obitelji – 1[24], socijalne zaštite - 1[25]. *Od navedena 4 neovisna istraživanja, 2 su započeta u mandatu novoizabrane pravobraniteljice za ravnopravnost spolova*[26] *u čijem je mandatu završeno i prikupljanje, obrada i interpretacija rezultata za sva navedena istraživanja.*

Osim toga pravobraniteljica je radila i druge **analize**[27] kojima je pratila provođenje Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova čemu je, ukupno gledano, bio posvećen velik dio rada Ureda tijekom 2011. godine.

Tablica 1.: *Struktura 1.051 novootvorenog predmeta po područjima*

Područja djelovanja u 2011.	**Broj predmeta**
1. Područje zapošljavanja i rada	546
2. Obrazovanje	1
3. Socijalna zaštita (obitelj)	2
4. Diskriminacija temeljem seksualne orijentacije	5
5. Mediji	1
6. Političke stranke	115
7. Državna tijela i pravne osobe s javnim ovlastima	92
8. Tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i pravne osobe u njihovom pretežitom vlasništvu	91
9. Civilno društvo	44
10. Ravnopravnost spolova – ostalo	29
11. Ravnopravnost spolova – institucije EU i UN-a	26
12. Statistika	99
UKUPNO:	**1.051**

[18] Analiza se odnosi na predmete otvorene na inicijativu pravobraniteljice radi praćenja primjene Zakona o ravnopravnosti spolova, odnosno temeljem dopisa drugih institucija, organizacija ili pravnih osoba, 1.051 nova predmeta iz 2011. godine.

[19] čl.15. Zakona o ravnopravnosti spolova.

[20] čl.13. st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova.

[21] U vremenu od 28.10.-31.12.2011.

[22] Istraživanje „Zastupljenost žena i muškaraca na rukovodećim upravljačkim pozicijama u poslovnim subjektima u Republici Hrvatskoj".

[23] Godišnje istraživanje rodnog aspekta medijskih sadržaja

[24] Istraživanje o načinu financiranja rada skloništa za žene žrtve nasilja u obitelji.

[25] Istraživanje pravobraniteljice u suradnji s Udrugom žena Romkinja Hrvatske „Bolja budućnost" o korištenju prava na besplatnu pravnu pomoći žena Romkinja koje su pretrpjele obiteljsko nasilje.

[26] Istraživanje o financiranju skloništa i istraživanje o pružanju besplatne pravne pomoći Romkinjama u slučaju obiteljskog nasilja.

[27] Analiza provedbe besplatne pravne pomoći u slučajevima obiteljskog nasilja; Analiza zastupljenosti žena i muškaraca u području obrazovanja.; Analiza udžbenika vjeronauka; Analiza izbora za 7. saziv Hrvatskog sabora i analiza drugih podzakonskih propisa iz područja ravnopravnosti spolova (vidjeti sadržaj Izvješća o radu).

2.1. Zaključno razmatranje

Navedeni statistički podaci pokazuju da se nije povećao broj pritužbi u odnosu na 2010.[28], međutim povećao se broj slučajeva u kojima je pravobraniteljica utvrdila diskriminaciju, 76 slučajeva u 2011. u odnosu na 60 u 2010. godini[29]. Pritužbe se i dalje u pretežnom broju odnose na spolnu diskriminaciju i u najvećem broju radi se o ženama.

Analiza pritužbi pokazuje da se, kao i u prethodnim godinama, osobe pritužuju na neizravnu diskriminaciju u relativno malom broju slučajeva, što i dalje sugerira kako ovo jamstvo još nije zaživjelo u praksi, odnosno da građani i građanke imaju problema s njegovim razumijevanjem.[30] Najviše pritužbi i dalje dolazi u pogledu ostvarivanja radnih i socijalnih prava, a građanke i građani u većem se broju pritužuju na postupanje državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i drugih pravnih osoba za koja su ta tijela nadležna (57,1%), nego na privatne pravne osobe (8,8%) i druge fizičke i pravne osobe. Istovremeno, pritužbe glede spolne orijentacije imaju trend blagog porasta, kao i u 2010. i 2009., iako je njihov broj još uvijek značajno ispod očekivanog[31]. To i dalje upućuje kako ove osobe još uvijek nisu sklone korištenju dostupnih pravnih instrumenata zaštite ili kako nisu upoznate s mogućnošću obraćanja Pravobraniteljici za ravnopravnost spolova.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je, postupajući po pritužbama i osobnoj inicijativi, djelovala na svim razinama državne uprave i na području svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, uključujući i druge pravne i fizičke osobe te medije. Ukupno je uputila **120 pisanih upozorenja** i **207 preporuka (tri puta više u odnosu na 2010.)**[32] te aktivno sudjelovala na sjednicama Odbora za ravnopravnost spolova i Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora i iznosila svoje primjedbe na prijedloge zakona i drugih propisa. Isto tako, tijekom 2011. javno je istupala i upozoravala na pojave diskriminacije tako što je s tim u vezi[33]: 7 puta posjetila županije[34], sudjelovala i imala izlaganje na 45 okruglih stolova, konferencija i javnih rasprava, organizirala 6 javnih događanja (1 regionalna konferencija, 2 okrugla stola i 3 javne tribine)[35], razgovarala sa štićenicama 4 skloništa za žene žrtve nasilja iz 4 različite županije[36], sudjelovala i govorila na 7 međunarodnih konferencija i imala 5 susreta na međunarodnoj razini u svojem Uredu, surađivala s 26 različitih organizacija civilnog društva s područja cijele Republike Hrvatske, 33 puta nastupala u TV i radio emisijama, njezine izjave objavljene su u 91 novinarskom članku ili na internetskim stranicama, a redovito ažurirane službene Internet stranice Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova[37] u 2011. posjetilo je 90.360 posjetitelja/ica.

---

[28] 308 novootvorenih predmeta u 2011. u odnosu na 323 u 2010. godini.

[29] 2011. godine nakon postupanja po pritužbama građana/ki pravobraniteljica je uputila ukupno 74 upozorenja i 87 preporuka dok je 2010. uputila 61 upozorenje i 61 preporuku.

[30] 176 slučaja izravne diskriminacije (93,6 %) i 12 slučaja neizravne (6,4 %) u 2011., u odnosu na 187 slučaja izravne diskriminacije (90,3%) i 20 slučaja neizravne (9,7%) u 2010. godini i 186 slučaja izravne diskriminacije (91,6%) i 17 slučaja neizravne (8,4%) u 2009.

[31] 16 slučajeva (8,5 %) u 2011., u odnosu na 12 slučajeva (5,8%) u 2010. i 9 slučajeva (4,4%) u 2009.

[32] 2010. godine uputila je 170 pisanih upozorenja i 64 preporuke.

[33] U *glavi III. Ostale aktivnosti pravobraniteljice* na promicanju ravnopravnosti spolova podaci su razvrstani po vršiteljicama dužnosti pravobraniteljice tijekom prvog i drugog mandata u 2011.

[34] Od 7 posjeta, 5 je realizirala pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Višnja Ljubičić.

[35] Od 6 javnih događanja - 1 regionalnu konferenciju, 1 okrugli stol i 2 javne tribine organizirala je pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Višnja Ljubičić.

[36] Posjete i razgovori organizirani su u mandatu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Višnje Ljubičić

[37] www.prs.hr

II. ANALIZA PO PODRUČJIMA RADA

1. ZAPOŠLJAVANJE I RAD

1.1. Okvirna razmatranja i stajališta pravobraniteljice u području zapošljavanja, radnih odnosa i socijalnih koristi vezanih uz sudjelovanje na tržištu rada

Uz područje socijalne skrbi, područje zapošljavanja, rada i koristi vezanih uz radni odnos je i u 2011. godini ostalo područje s ponajvećim brojem pojedinačnih pritužbi.

U 2011. godini pravobraniteljica za ravnopravnost spolova zaprimila je 80 pojedinačnih pritužbi radi diskriminacije temeljem jedne od četiri ovlasti u njenoj nadležnosti kontrole u području zapošljavanja i radnih odnosa, što čini **26 %** svih pritužbi radi diskriminacije. Područje zapošljavanja i radnih odnosa obuhvaća pritužbe koje se odnose na - jednak pristup mogućnosti zapošljavanja, napredovanja, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju, jednakih radnih uvjeta, jednake plaće za rad jednake vrijednosti ostalih koristi vezanih uz radni odnos, mogućnosti obavljanja samostalne djelatnosti, pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije, ali i koristima socijalnog, zdravstvenog i mirovinskog osiguranja koji su vezani uz sudjelovanje na tržištu rada.

Najveći broj pritužbi o diskriminaciji u ovom području odnosi se na spolnu diskriminaciju i iznosi čak **94,7 %.** Od ostalih pritužbi u ovom području 2,6 % odnosi se na diskriminacijsku osnovu temeljem obiteljskog statusa, a po 1,3 % temeljem seksualne orijentacije, odnosno bračnog statusa. Najveći broj pritužbi – 56,25 % i dalje dolazi od strane žena. Usporedbe radi, muškarci su se pritуživali u 13,75 % svih pritužbi u ovom području[38].

Kao i prethodnih godina, dominiraju pritužbe koje se odnose na izravnu diskriminaciju, koje čine čak 93,42 % svih diskriminacijskih pritužbi u ovom području. Broj pritužbi koje se odnose na neizravnu diskriminaciju u području zapošljavanja, radnih i socijalnih koristi vezanih uz radni odnos i ove godine je relativno nizak te iznosi 6,58 %.

Zabrinjava izuzetno visok broj pritužbi radi spolnog uznemiravanja (19) i uznemiravanja na temelju spola (15) u području zapošljavanja i radnih odnosa. Pritužbe radi **spolnog uznemiravanja čine 42,5 %** svih pritužbi u području zapošljavanja i radnih odnosa. Kao što se može vidjeti iz pojedinačnih opisa predmeta, dio ovih pritužbi odnosi se na ponašanje poslodavaca koje bi trebalo izuzetno oštro osuditi i sankcionirati.

Podatke o pojedinačnim pritužbama radi diskriminacije u području zapošljavanja, radnih odnosa i socijalnih koristi vezanih uz radni odnos korisno je smjestiti u širi kontekst ravnopravnosti spolova na tržištu rada. Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ) iz prosinca 2011., na hrvatskom tržištu rada udio žena u ukupnom broju nezaposlenih iznosi 53,6 % iako prema podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS) žene predstavljaju 51,8 % ukupnog stanovništva Republike Hrvatske. Podatku o broju žena koji ne sudjeluju na tržištu rada, i stoga nemaju samostalno stečen stalni prihod koji bi im jamčio ekonomsku neovisnost, treba dodati i podatak da stopa zaposlenosti žena iznosi tek poraznih 35,2 % dok kod muškaraca ona iznosi 47,6 %.

[38] U preostalim slučajevima u ime pojedinaca/ki pritуživale su se druge pravne i fizičke osobe.

Nadalje, prema podacima HZZ-a, nastavlja se povećanje broja zaposlenih na određeno vrijeme u odnosu zaposlene na neodređeno vrijeme. Dok je 2008. udio zaposlenih na određeno vrijeme u ukupnom broju zaposlenih iznosio 81 %, u 2011. taj udio iznosi **90,7 %,** što znači da je 2011. u ukupnom broju svih novozaposlenih na neodređeno vrijeme, zaposleno samo poražavajućih 4,4% žena. Drugim riječima, od svih novozaposlenih žena u 2011. (87.747), samo 8,4% njih je sklopilo ugovor na neodređeno vrijeme (7.450). Kod muškaraca isti udio iznosi 19,5%.

I dalje postoji **značajna segregacija žena i muškaraca prema djelatnostima** na tržištu rada. Muškarci tako dominiraju u 13 od 20 područja djelatnosti na tržištu rada. Ta dominacija posebno je izražena u onim djelatnostima koja se tradicionalno smatraju „muškima" kao što su građevinarstvo, rudarstvo, opskrba vodom, električnom energijom odnosno plinom te gospodarenje otpadom i sanacijom okoliša kao i prijevoz i skladištenje. Od 7 područja u kojem žene čine većinu ta dominacija je izrazita u djelatnostima koja se tradicionalno smatraju „ženskima" kao što je područje (osnovnog i srednjoškolskog) obrazovanja odnosno područje zdravstvene zaštite i socijalne skrbi.

Na navedene podatke očekivano se nadovezuju i podaci o **jazu u plaćama na štetu žena.** Prema zadnjim podacima DZS-a[39], žene u prosjeku ostvare 89,8 % prosječne bruto plaće koju mjesečno ostvare muškarci, odnosno **90,1% prosječne neto plaće** koju mjesečno ostvare muškarci na tržištu rada. Konkretno to znači da žene na hrvatskom tržištu rada u prosjeku godišnje ostvare 6.588 kuna manje od muškaraca. Drugim riječima, žene u prosjeku zarade jednu prosječnu mjesečnu neto plaću plus dodatnih 1.500 kuna manje. Najveći jaz u plaćama nalazimo u onim djelatnostima u kojima su prihodi najviši. Tako, na primjer, u području financijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranja žene ostvaruju tek 75,2 % prosječne neto plaće koju mjesečno ostvaruju muškarci u tom području, što konkretno znači 27.240 kuna manje u „ženskim novčanicima" godišnje. Slično, u području telekomunikacija žene ostvaruju 89,2 % prosječne neto plaće koju u mjesec dana u tom području ostvare muškarci, ali s obzirom na visinu plaća u tom području ta razlika izgleda puno konkretnije kada se izrazi u kunama, a iznosi 11.184 kuna manje za žene godišnje. Žene ne ostvaruju značajno nižu plaću samo u područjima u kojima dominira privatni kapital. Na primjer, u području javne uprave i obrane, obveznog socijalnog osiguranja žene ostvaruju tek 82 % prosječene neto plaće koju mjesečno ostvaruju muškarci. Godišnje to znači 14.640 kuna manje prihoda za žene u ovom području. Žene ostvaruju značajno manje čak i u području obrazovanja gdje su značajnije dominantne u broju zaposlenih. U obrazovanju žene ostvaruju 85,7 % prosječne neto mjesečne muške plaće, odnosno 10.668 kuna manje godišnje. Žene ostvaruju veću prosječnu plaću tek u tri područja djelatnosti: rudarstvo i vađenje (102,4 %, odnosno 1.968 kuna više godišnje), promidžba (106 %, odnosno 5.112 kuna više godišnje) i usluge putničkih agencija, organizacija putovanja i ostalih rezervacijskih usluga (100,2 %, odnosno 132 kuna više godišnje).

Navedeni podaci sugeriraju nekoliko **zaključaka**:

1. Na položaj žena na hrvatskom tržištu rada jasno utječu tradicionalne predrasude i stereotipovi o ženama, njihovoj „poželjnoj" društvenoj ulozi, interesima i radnim sposobnostima. Ovaj utjecaj jasno se vidi iz činjenica: da je značajno veći broj žena nego muškaraca radno neaktivan (jer ostaju brinuti za djecu i domaćinstvo), spolno/rodno uvjetovane segregacije radne snage po „muškim" i „ženskim" djelatnostima te jasne podzastupljenosti žena na višim rukovodećim i upravljačkim pozicijama.
2. Značajan broj hrvatskih poslodavaca još uvijek percipira žene kao manje vrijednu radnu snagu. To se vidi iz činjenice da se iz godine u godinu povećava broj pritužbi na spolnu diskriminaciju

[39] „Žene i muškarci u Hrvatskoj, 2011.", Državni zavod za statistiku

koje pravobraniteljici za ravnopravnost spolova podnose žene. Štoviše, značajan broj poslodavaca žene doživljava ne samo kao radnu snagu već i kao seksualne objekte što se vidi iz dosljednog povećanja pritužbi radi spolnog uznemiravanja. Nadalje, u nekim područjima jaz u plaćama jednostavno je toliko širok da ga je teško objasniti bilo čime drugim nego izravnom diskriminacijom žena u pogledu plaća.

3. Značajan dio hrvatskih poslodavaca spreman je iskorištavati nepovoljni položaj žena na tržištu rada kako bi umanjio sveukupnu radno-pravnu zaštitu radnika i radnica na hrvatskom tržištu i povećao svoj profit. To se posebno vidi iz dosljednog povećanja trenda zapošljavanja žena na određeno vrijeme što neizravno dovodi i do slabljenja pozicije muške radne snage u područjima gdje je ovaj trend posebno izražen. Činjenica da muškarci u prosjeku ostvaruju veću plaću u 17 od 20 područja djelatnosti na hrvatskom tržištu rada, daljnja je potvrda ovog zaključka. Poslovi na kojima u načelu rade žene jednostavno ostvaruju nižu tržišnu cijenu što je prvenstveno moguće zbog njihovog slabijeg položaja u pogledu pristupa zapošljavanju, a posebno zapošljavanju u dominantno muškim i bolje plaćenim djelatnostima.
4. Položaj žena jednako je nepovoljan kako u privatnom tako i u javnom sektoru tržišta rada što je posebno poražavajuća činjenica.
5. Pritužbe koje zaprima pravobraniteljica pokazuju kako osobe koje se smatraju diskriminiranima posjeduju prilično nizak stupanj poznavanja svojih antidiskriminacijskih prava. To se posebno odnosi na jamstvo zabrane neizravne diskriminacije. Stranke također gotovo kao pravilo pokazuju nepovjerenje u zaštitu putem sudskih postupaka i oslanjaju se primarno na instituciju pravobraniteljice, bez obzira na njenu ograničenu mogućnost sankcioniranja. Ono što instituciju pravobraniteljice strankama čini privlačnim mehanizmom antidiskriminacijske zaštite je njezina vidljivost i prepoznatljivost s jedne strane, dok je s druge strane postupak zaštite besplatan.
6. Iz pritužbi koje zaprima pravobraniteljica, očigledno je kako poslodavci na hrvatskom tržištu rada u pravilu ne poštuju sekundarna jamstva antidiskriminacijske zaštite kao što su obveza izrade i objave internih antidiskriminacijskih propisa, donošenje rodno osjetljive politike ravnopravnosti spolova ili imenovanje i stručno osposobljavanje povjerenika/ca za dostojanstvo spolova.
7. I dalje nedostaje sudska praksa koja bi ohrabrila žrtve diskriminacije da se aktivnije založe za zaštitu svojih prava.

1.2. Diskriminacija pri zapošljavanju i na radu – opisi slučajeva

OPIS SLUČAJA (**PRS 01-02/11-01):** Pravobraniteljici se pritužbom na zapisnik obratila H. R. M. iz Z. navodeći kako je od 1996. zaposlena na HRT-u temeljem ugovora o radu na neodređeno vrijeme i to na radnom mjestu novinarke-izvjestiteljice-urednice. Usprkos tome, već dulje vrijeme stvarno obavlja poslove urednice u redakciji za koje radno mjesto je predviđena veća plaća od plaće koju ona prima. Navodi kako se više puta bezuspješno obraćala svojim nadređenima radi rješavanja postojeće situacije, odnosno njezinog napredovanja, ali da nikada nije dobila povratnu informaciju o razlozima neuvažavanja njezinog zahtjeva za promjenom koeficijenta, iako za to zadovoljava sve formalne kriterije. Stoga smatra kako je opisanom praksom svog poslodavca, odnosno njegovom netransparentnošću, stavljena u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe muškoga spola. Prema njezinom saznanju, ne postoje osobe muškog spola koje bi se nalazile u sličnoj situaciji jer muškarci uglavnom rade u redakcijama u kojima se takve stvari ne događaju.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je od poslodavca zatražila izvješće i dostavu relevantne dokumentacije, a koju HRT nije dostavio u cijelosti niti nakon ponovljenog zahtjeva. S obzirom da je pritužiteljica u konkretnom slučaju zadovoljila standard o teretu dokazivanja iz čl.30. st.4. Zakona o ravnopravnosti spolova i odjeljka 2. čl.19. Direktive 2006/54/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 05.07.2006. o provedbi načela jednakih mogućnosti i jednakog tretiranja muškaraca i žena u pitanjima zapošljavanja i obavljanja zanimanja (Direktiva), pravobraniteljica je, imajući u vidu i praksu Europskog suda pravde, nakon razmatranja dostavljenog izvješća i dokumentacije, ustanovila kako poslodavac u konkretnom slučaju nije postupao transparentno. Pritom treba imati u vidu činjenicu kako je HRT medijska nacionalna kuća čija je osnivačica Republika Hrvatska, te kako se stoga postupanje prema djelatnicima/icama treba odvijati prema standardima demokratskog društva i to na način da se dosljedno primjenjuju svi zakonski propisi pa tako i Zakon o ravnopravnosti spolova. Naime, uslijed netransparentnosti pritužiteljica ne zna čime je odluka njezinog poslodavca ustvari uvjetovana te joj je na taj način onemogućena učinkovita pravna zaštita od diskriminacije. Stoga je pravobraniteljica uputila poslodavcu preporuku radi poštivanja načela transparentnosti, a koju on nije uvažio ustrajući i dalje kod svih svojih navoda. Obzirom na opisano postupanje poslodavca, pravobraniteljica je ustanovila kako je *razlog nenapredovanja pritužiteljice u konkretnom slučaju upravo njezin spol pa je poslodavcu uputila i upozorenje te je istodobno podnijela Državnom inspektoratu prijavu o povredi propisa sukladno svojim ovlastima iz čl.23.st.3. Zakona.*

Napomena: Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova došla je do istog zaključka o onemogućavanju korištenja učinkovite zaštite od diskriminacije temeljem spola od strane HRT-a u predmetima s vrlo sličnim činjeničnim stanjem i pritužbama (**PRS 01-02/10-15), (PRS 01-02/10-16) i (PRS 01-02/10-17).**

OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/10-43): Pravobraniteljica je zaprimila anonimnu pritužbu na rad S.N.G. u tvrtki I.d.d. zbog načina određivanja visine otpremnina u slučaju poslovno uvjetovanih otkaza. Za radnice (žene) koje imaju uvjete za starosnu mirovinu prema punim godinama, koliko im na dan 30.11.2010. (na dan uručenja otkaza) nedostaje do navršenih 65 g. života (4, 3, 2 i 1 g.), visina otpremnine određena je u iznosu od 16 bruto plaća, ali ne više od 200.000,00 kuna, dok je za radnike (muškarce) koje imaju uvjete za starosnu mirovinu prema punim godinama, koliko im na dan 30.11.2010. (na dan uručenja otkaza) nedostaje do navršenih 65 g. života (4, 3, 2 i 1 g.), visina otpremnine utvrđena je u iznosu od 24 bruto plaće, ali ne više od 250.000,00 kuna. Iz navedenog slijedi osnovana sumnja da su radnice (žene) izravno diskriminirane prilikom određivanja visine otpremnina u odnosu na radnike (muškarce).

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je nakon razmatranja pritužbe, očitovanja i dokumentacije, utvrdila da prilikom određivanja uvjeta za ostvarivanje i iznosa otpremnina za radnike/ce, tvrtka I.d.d. nije poštovala načelo ravnopravnosti spolova. Otpremnine ne predstavljaju samo svojevrsnu nagradu za vjernost poslodavcu, odnosno financijsku naknadu koja bi trebala ekonomski olakšati premošćivanje razdoblja od prestanka ugovora o radu do novog zaposlenja. S obzirom da se otpremnina veže uz postojanje i trajanje radnog odnosa između poslodavca i primateljice/a, one prema načelu jednake plaće za rad jednake vrijednosti žena i muškaraca, koje pravobraniteljica tumači sukladno praksi Europskog suda pravde, ulaze u opseg pojma plaća. Jedini kriterij za određivanje nominalne visine otpremnine bio je broj godina koje radnici/radniku nedostaju do stjecanja uvjeta za mirovinu, pa je i ukupni iznos otpremnine trebao biti vezan za godine koje radnici/radniku nedostaju do umirovljenja, bez obzira radi li se o ženi ili muškarcu. Da bi se poštovalo

načelo ravnopravnosti spolova, radna godina muškarca i žene mora za poslodavca biti jednako vrednovana, nagrada za rad ženi i muškarcu mora biti jednaka. Analizom ukupnih novčanih iznosa otpremnina predviđenih za radnike-muškarce koji ispunjavaju uvjete za prijevremenu starosnu mirovinu te otpremnina predviđenih za radnice-žene koje ispunjavaju uvjete za odlazak u mirovinu, kao posebne kategorije radnika/ca predviđenih za otkazivanje ugovora o radu i isplatu otpremnine, gledajući na ukupni iznos otpremnine, slijedi zaključak kako su žene u povoljnijem položaju, jer u toj kategoriji za radnicu kojoj do 65.g. života nedostaje devet godina, predviđen je apsolutno najveći iznos otpremnine. No, daljnjom analizom utvrđeno je kako iznosi otpremnina za muškarce i žene nisu jednako određeni, budući da su godišnji iznosi otpremnina za žene, gledani prema godinama koje im nedostaju do 65.g. života, manji od onih koje muškarci dobivaju prema godinama koje im nedostaju do 65.g. života. Iz navedenog proizlazi da poslodavac ne vrednuje jednako godinu dana rada žene i godinu dana rada muškarca. Nadalje, uspoređujući iznose otpremnina gledano isključivo iz aspekta godina koje ženama i muškarcima nedostaju do napunjenih 65 g. života, također je utvrđeno kako I.d.d. različito vrednuje rad žena i muškaraca. U apsolutnom iznosu, muškarcu kojem do 65.g. života nedostaje 4 godine, pripao bi iznos otpremnine u iznosu koji je veći nego iznos predviđen za ženu kojoj do 65.g. života nedostaje 4 godine. Iz navedenog je opet slijedilo da poslodavac ne vrednuje jednako godinu dana rada žene i godinu dana rada muškarca. Na taj način I.d.d. je potaknula žene na raniji odlazak sa posla u mirovinu, prividno većim iznosom otpremnina. Time što su novčani iznosi otpremnina za žene određeni u manjem godišnjem iznosu izravno je povrijeđena ravnopravnost spolova na štetu žena, jer je njihov godišnji rad vrednovan manjim novčanim iznosom nego godišnji rad muškaraca. Stoga je pravobraniteljica I.d.d. *upozorila da takvim postupanjem krši odredbe ZRS-a i preporučila usklađivanje odluke o otpremninama s odredbom čl.5. Zakona o ravnopravnosti spolova, što je poslodavac i učinio.*

OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/10-36): Pravobraniteljici se obratila M.O. iz L.L. navodeći kako smatra da je došlo do namještanja radnog mjesta šefa područnog centra HŽ C. u G., osobi imenom D.V. Pritužiteljica je također bila zainteresirana za rad na navedenom radnom mjestu. Znatno je starija od zaposlene D.V. a kod HŽ C. je zaposlena 24 godine. Smatra da nije dobila predmetni posao jer ima 53 godine, te da se radi o dobnoj diskriminaciji nje kao žene, budući da joj je rečeno „neka rade mlađi, da je ona svoju djecu već iškolovala“. Vezano za to, dana 08.04.2010. napisala je pritužbu HŽ C. radi kršenja etičkog kodeksa i izražavanja sumnje u koruptivne radnje, temeljem koje prijave je isti pribavio određena očitovanja.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je tijekom ispitnog postupka utvrdila postojanje određenih činjenica koje opravdavaju sumnju da je HŽ C. diskriminirao pritužiteljicu tako što je na radno mjesto šefice kolodvora u G., za koje je pritužiteljica u potpunosti ispunjavala uvjete u pogledu stručnosti i radnog staža te poslala molbu za zapošljavanjem, zaposlio puno mlađu ženu, koja je u trenutku rasporeda na to radno mjesto imala bitno manje ostvarenog radnog staža u struci, dok je stručni ispit položila kratko vrijeme prije toga, te da je upravo činjenica da je D.V. puno mlađa i fizički „atraktivnija“ žena od pritužiteljice bila odlučna za takav postupak poslodavca pritužiteljice. HŽ C., premda pozvan da se očituje na te okolnosti, nije ni na koji način otklonio sumnju u takvo svoje diskriminatorno postupanje. Pravobraniteljica također smatra da je postupak prijema radnice na radno mjesto mjesta šefice Kolodvora G. proveden netransparentno, budući da odluka o prijemu D.V. na isto radno mjesto nije ni na koji način obrazložena, već je, kako se čini, jedini razlog zapošljavanja D.V. na to radno mjesto bila njezina dob. Pri tome i nije odlučna činjenica da su obje za radno mjesto šefice kolodvora u G. bile žene, već to što je posao u netransparentnima uvjetima dobila kandidatkinja bitno mlađa od druge, koja činjenica sama po sebi podrazumijeva viši stupanj atraktivnosti iste, premda druga

kandidatkinja ima više radnog iskustva, pa bi, po logici stvari, i poslove navedenog radnog mjesta obavljala efikasnije. Pritužiteljica je diskriminirana tako što joj je, kao starijoj radnici na tržištu rada, onemogućeno napredovanje.

HŽ C. je *preporučeno da ponovno, ali u skladu sa Zakonom o radu i svojim internim aktima provede postupak popunjavanja radnog mjesta šefa/ice teretnog kolodvora u G., te na isto radno mjesto imenuje osobu koja za obavljanje poslova istog radnog mjesta ima bolje predispozicije, te o tome donese obrazloženo rješenje.*

OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/11-18): Pravobraniteljici se obratio M.Š. iz E. navodeći kako se dana 27.01.2011. javio na oglas za posao na Internet portalu www.moj-posao.net raspisan za radno mjesto blagajnika/ice kod tvrtke F. te da je slijedećeg dana zaprimio elektronsku poruku kojom je obaviješten kako F. za to radno mjesto traži žensku osobu-blagajnicu. Pritužitelj dalje navodi kako je od tada još par puta telefonski kontaktirao F. i da mu je svaki put izričito odgovoreno kako ne ulazi u konkurenciju jer nije žensko.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je provedenim ispitnim postupkom utvrdila kako je tvrtka F. pritužitelja izravno diskriminirala u postupku zapošljavanja na radno mjesto blagajnika/blagajnice u mjestu D. Tvrtka F. je oglas za sporni posao objavila na portalu MojPosao, valjano u oglasu označivši riječima „blagajnik/ica“ da se na oglas mogu javiti osobe oba spola za oglašeno radno mjesto, ukoliko udovoljavaju ostalim traženim uvjetima. Kada se na oglas javio pritužitelj, od F. je dobio pisani odgovor u kojem je izričito navedeno kako se traži blagajnica, dakle ženska osoba. Nesporno je kako je pritužitelju uskraćeno pravo zapošljavanja kod F. radi toga što je muškarac, te da takvo postupanje predstavlja izravnu diskriminaciju temeljem spola. Za utvrđenje diskriminatorskog postupanja F. u konkretnom slučaju nije bitna činjenica što je u međuvremenu poslovnica F. u D. zatvorena zbog nerentabilnosti. Stoga je pravobraniteljica izdala *upozorenje tvrtki F. zbog diskriminacijskog postupanja i preporučila da prilikom oglašavanja potrebe za radnicima/radnicama, kao i prilikom odabira odgovarajućeg kandidata/kandidatkinje za određeno radno mjesto, u cijelosti poštuje i primjenjuje Zakon o ravnopravnosti spolova,* osobito odredbe čl.5. i čl.6. st.1. istog Zakona.

OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/11-21): Pravobraniteljici se obratila V.R. iz V.G. i navela kako je zaposlena kod A.M. d.o.o na mjestu glavne urednice izdanja G. te da je kao ženu diskriminira direktor izdanja M.T. za tzv. „muški lifestyle segment“ u koji spadaju G. i N.G. Navodi kako je glavni urednik N.G. H.P. za rad jednake vrijednosti više plaćen premda su G. i N.G. ekvivalentni kao znanstveno – popularni časopisi, da su ona i H.P. jednake stručne spreme, jednake odgovornosti u izdavanju časopisa, te da se u radu služe jednakim vještinama, ali da pritužiteljica ima manji broj zaposlenika u svojoj redakciji te manji proračun za vanjske suradnike, zbog čega nužno ima više posla, ali i veću odgovornost u odnosu na odgovornost glavnog urednika N.G. Dalje navodi da je H.P., dok redakcije G. i N.G. nisu fizički ujedinjene, imao svoj ured jer je „gospodin u godinama“, dok ga pritužiteljica nije imala. Smatra da je diskriminirana zbog toga što djeluje „kao balavica“, jer je niska i mršava, i djeluje dosta mlađe nego što izgleda, ne nosi kostime, te radi svoj posao bez ikakvih prigovora i protivljenja svom nadređenom. Smatra da je krajnji cilj poslodavca da joj da otkaz ili da ju prisili da otkaz da svojevoljno. Iz tih je razloga poslodavcu podnijela pritužbu radi zaštite dostojanstva, koja je odbijena kao neosnovana, te smatra da taj postupak nije valjano proveden i da se zbog cijele situacije nalazi u lošem zdravstvenom stanju.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Nakon provedenog postupka, pravobraniteljica je utvrdila kako je AM d.o.o. izdavač nekolicine časopisa kod kojeg postoji 17 redakcija. U njih 4 su glavni urednici muškarci, a 13 glavnih urednica su žene. Prosječna plaća žena glavnih urednica je, prema dostupnim podacima, gotovo jednaka prosječnoj plaći muškaraca glavnih urednika, time što je plaća glavne urednice najprodavanijeg časopisa 60% veća od plaće glavnog urednika drugog najprodavanijeg časopisa. Od 17 urednika/ca vlastiti ured imaju samo 3 glavne urednice, stoga se ne može zaključiti da bi diskriminirao žene kao glavne urednice, budući da ih očito zapošljava u znatno većem broju, samo glavne urednice imaju svoj urede, a po prosječnoj visini plaća izjednačene su sa muškarcima na istoj poziciji. U zadnje tri godine časopis N.G. je postizao veće naklade i veći prihod nego časopis G. Navedeno je rezultat odnosa ponude i potražnje na tržištu. Činjenica je da je svaki glavni urednik/ca, pa tako i pritužiteljica, prilikom zasnivanja radnog odnosa za svoje uredničko mjesto pregovarao/la sa poslodavcem AM.d.o.o. o uvjetima zapošljavanja i rada, te stupio/la na radno mjesto i preuzeo/la rizike koje navedeno radno mjesto nosi, a koji prvenstveno mogu proizaći iz plasmana određenog časopisa na tržištu. Pravo je poslodavca da sa svakim radnikom ugovori sadržaj ugovora o radu sukladno pojedinim osobinama zaposlenika, kao što su specifično znanje i radno iskustvo, radni staž i sl., koji mogu utjecati na visinu plaće. Slijedom navedenog, pravobraniteljica je zaključila da pritužiteljica kao glavna urednica časopisa G., kojemu je srodan časopis N.G., i s čijim glavnim urednikom se uspoređuje, nisu ostvarili jednake rezultate u prodaji časopisa, pa se tako ne može govoriti niti o ostvarenju jednake koristi od tih rezultata, koja bi se izražavala kroz jednaku plaću, jednaki broj suradnika/ca u redakciji, te prava na zasebni ured. Pravobraniteljica smatra da je odnos poslodavca prema pritužiteljici odraz rezultata poslovanja u tržišnim uvjetima, te da nije nezakonit sa stajališta Zakona o ravnopravnosti spolova. U okolnostima recesije, uglavnom svi poslodavci nužno posižu za nepopularnim mjerama radi smanjenja troškova, kojima je svrha ili očuvanje visine dosadašnjeg profita u tržišno nepovoljnijoj situaciji ili očuvanje poslovanja same tvrtke. Legalna logika poslodavca je da štedi u onim dijelovima svog poslovanja koje mu donose manji prihod, a to je u ovom slučaju, u komparaciji sa N.G., bio časopis kojem je pritužiteljica bila glavna urednica, time što je i redakciji N.G. smanjen broj radnika/ca. Osim toga, jedna od odlučujućih činjenica je da je pritužiteljici, koja kao glavna urednica G. radi od 2005., tri puta povećavana plaća u razdoblju od 2005.-2008., da se na diskriminatorno postupanje poslodavca nije pritуživala sve do početka 2010., odnosno sve do zamaha globalne ekonomske krize, tijekom koje je tvrtka A.M.d.o.o. ukinula pojedine redakcije, smanjivala plaće i broj zaposlenih osoba, a koje je u ime poslodavca za G. i N.G. provodio upravo direktor M.T. Utvrđeno je i da su plaće u jednakom postotku smanjene i pritužiteljici i H.P. Stoga *pravobraniteljica smatra kako bi poslodavac jednako postupao prema pritužiteljici i da se ne njenom radnom mjestu našao muškarac, te da pritužiteljica nije bila diskriminirana temeljem spola.*

OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/11-23): Pravobraniteljici se obratio D.M. iz Z. te naveo kako se prijavio na natječaj D.G.U. za tri radna mjesta koja se nalaze u Središnjem uredu D.G.U. Tražena je stručna sprema SSS geodetske ili odgovarajuće struke, ovisno o radnom mjestu, a pritužitelj je SSS geodetske struke. Provedeno je testiranje prijavljenih kandidata i kandidatkinja te su na sva radna mjesta primljene žene mlađe dobi sa stažom od 1-4 godine. Među ostalima, na stručna (geodetska) radna mjesta su primljene i tri kandidatkinje koje nemaju završenu geodetsku školu, već su završile gimnaziju, ekonomsku i upravno-birotehničku školu. Zbog žalbe je natječaj djelomično ponovljen, no pritužitelj smatra da je diskriminiran i na tom natječaju. Naime, pritužitelj u podnesku izražava sumnju da je i kandidatkinja I.P. dobila posao iako nije prošla testiranje, kao i da se kandidatkinja S.K. u ponovljenom natječaju javila za administrativno radno mjesto, budući da joj se radno mjesto na koje je prethodno

primljena „nije sviđalo“. Ovo potonje je osobito pogodilo pritužitelja, jer mu se čini da on kao muškarac starije životne dobi (50 god.) i odgovarajuće stručne spreme nije dobio niti jedan posao, dok je ženska osoba mlađe životne dobi zaposlena na jednom radnom mjestu kod D.G.U. koje joj se nije svidjelo, pa se kandidirala na drugo radno mjesto, na kojem je također dobila posao. Uslijed svega toga pritužitelj smatra kako ga je D.G.U. na oba natječaja diskriminirao kao muškarca starije životne dobi.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je provedenim ispitnim postupkom utvrdila da se D.G.U. prilikom zapošljavanja kandidata/kandidatkinja na poslove za koje je raspisao natječaj nije držao prvog uvjeta kojega je sam postavio kao pretpostavku za zapošljavanje - tražene odgovarajuće stručne spreme, u ovom slučaju SSS geodetskog ili drugog odgovarajućeg smjera, te je na listu kandidata/kandidatkinja uvrstio S.K., S.K. i I.H., ženske osobe mlađe životne dobi, premda iste nisu udovoljavale formalnim uvjetima za uvrštenje na tu listu te pristupanje testiranju, budući da nisu imale odgovarajuću stručnu spremu, i time što I.H. nije imala nikakvu stručnu spremu. Stoga prema samostalno i unaprijed postavljenim uvjetima natječaja nisu niti trebale ući u postupak selekcije za zapošljavanje na spornim radnim mjestima. Usprkos tome, sve tri su primljene na posao, a pritužitelj nije. Navedeno upućuje na to da je D.G.U. diskriminirao pritužitelja. Konkretna diskriminacija temelji se na rodno uvjetovanoj percepciji žena kao radne snage koji je u krajnjem slučaju uvredljiv za žene i štetan za njihov položaj na tržištu rada. Naime, jedini razlog koji je u konkretnom slučaju mogao objasniti odluku prituženika da zaposli manje ili nikako kvalificirane osobe je činjenica da je prituženik, koji je muškog spola, smatrao kako mu je poželjnije zaposliti fizički privlačne žene nego muškarca srednjih godina. U tom smislu je D.G.U. pravobraniteljica izdala *upozorenje radi spolne diskriminacije i preporučila da rezultate natječaja u odnosu na pritužitelja i kandidatkinje S.K., S.K. i I.H. poništi, te da raspiše i provede novi postupak u skladu sa zakonskim jamstvima jednakog postupanja pri zapošljavanju bez obzira na spolnu pripadnost.* Poslodavac nije postupio prema traženom.

OPIS SLUČAJA (**PRS 01-03/11-15):** Pravobraniteljici se izjavom na zapisnik obratila B.Š. iz Z. navodeći kako se prijavila za radno mjesto djelatnice horizontalne signalizacije u Z.H. d.o.o., podružnica Z.C., a na kojem radnom mjestu je, kao sezonska radnica, uspješno radila i prethodne godine uslijed čega je od svojih nadređenih dobila preporuku za rad i ove godine. Međutim, navodi kako ove godine navedeni posao nije dobila jer se u međuvremenu promijenio voditelj podružnice koji je automatski odbio njezinu prijavu iz razloga što je žena, a rukovodeći se pritom stereotipom kako žene ne mogu raditi navedeni posao.

PODUZETE MJERE: Poslodavac Z.H. se u svom izvješću pozvao na Pravilnik o poslovima na kojima ne smije raditi žena[40] kao i na Pravilnik o zaštiti na radu pri ručnom prenošenju tereta[41] istodobno naglašavajući i diskrecijsko pravo poslodavca prilikom odlučivanja s kojim će kandidatom/kinjom zasnovati radni odnos. Pravobraniteljica je u konkretnom slučaju ustanovila kako je Pravilnik o poslovima na kojima ne smije raditi žena prestao važiti danom stupanja na snagu novoga Zakona o radu[42] odnosno 01.01.2010. Naime, važeći Zakon o radu ne sadrži, za razliku od prijašnjeg zakona, niti jednu od odredaba kojima bi se određivali poslovi na kojima žene ne bi smjele raditi, a što je u skladu s načelom ravnopravnosti spolova kao i s pravnom stečevinom Europske unije. U odnosu na Pravilnik o zaštiti na radu pri ručnom prenošenju tereta, *pravobraniteljica je ustanovila kako se radi o*

[40] Narodne novine broj 44/96.

[41] Narodne novine broj 42/05.

[42] Narodne novine broj 149/09.

podzakonskom aktu čije su pojedine odredbe u suprotnosti sa Zakonom o radu i Zakonom o ravnopravnosti spolova i s pravnom stečevinom EU te je stoga pozivanje poslodavca na njegove odredbe pravno irelevantno. Vezano uz navode o diskrecijskom pravu, pravobraniteljica je ustanovila kako je poslodavac pravna osoba u 100%-tnom vlasništvu Grada Z. te da je kao takav dužan u svim fazama donošenja svojih odluka ocjenjivati i vrednovati njihove učinke na položaj žena, odnosno muškaraca, a radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca.[43] Stoga je *pravobraniteljica uputila upozorenje poslodavcu radi nepostupanja sukladno Zakonu o radu i Zakonu o ravnopravnosti spolova te mu istodobno dala i odgovarajuće preporuke.*

OPIS SLUČAJA (PRS 03-03/11-02): Pravobraniteljici se obratila S.M. iz Z. te navela kako je dana 09.10.2009. privremeno raspoređena na mjesto načelnice Odjela za m.s. u MFCU. Smatra da je izložena diskriminaciji prema obiteljskom statusu i to od strane I.S., pomoćnice ravnatelja Službe, budući da nema obitelji pa joj I.S. po tom kriteriju i određuje radne zadatke. Kao primjer navodi događaj od dana 27.08.2010. kada ju je I.S. pozvala na sastanak u svom uredu gdje joj je predočila program dolaska delegacije T., naredila joj dočekivanje delegacije u nedjelju, 05.09.2001. u zračnoj luci, te prisustvovanje službenoj večeri toga dana, premda je u razdoblju od 31.08.-03.09.2010. bila na službenom putu u P. koji je od nje iziskivao dodatne napore jer je išla u svojstvu prevoditeljice. Navela je da je predmet dolaska tajlandske delegacije bio signiran na Ž.F., načelnika Odjela za e.i., ali da je I.S. smatrala da pritužiteljica treba odraditi taj zadatak jer Ž.F. ima obitelj, za razliku od pritužiteljice. Tijekom listopada 2010. po I.S. upućena je na teren, te smatra da joj je obveza odlaska na teren „nametnuta“, a da je pri tome nitko nije pitao dozvoljavaju li joj „privatne obveze odlazak na teren u danom periodu, ponovno je diskriminirajući na osnovi bračnog stanja i pretpostavljajući da osim posla nema drugih obveza u životu“. Kao dokaz ove svoje tvrdnje pritužiteljica navodi primjer druge službenice iz Službe za c.s. koja je trebala sudjelovati na sastanku u B. tijekom srpnja 2010. i koju je I.S. oslobodila te obveze, jer je utvrđeno da bi ista morala na službenom putu ostati tri dana te pritužiteljici isto obrazložila riječima: „Ona ima dijete. I vi ćete vidjeti kad budete imali djecu da to sve mijenja“. Iz navoda pritužbe slijedi da se pritužiteljica obratila i Povjerenstvu za praćenje profesionalne etike MFCU.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Provedenim ispitnim postupkom pravobraniteljica je utvrdila kako MFCU sve do dana 16.09.2011. nije imenovao osobu – povjerenika/povjerenicu za zaprimanje i rješavanje zahtjeva za zaštitu dostojanstva radnika, premda je odredbom čl.130. Zakona o radu koji je na snagu stupio dana 01.01.2010. bio u obvezi učiniti isto. Zbog toga kod MFCU nije postojala osoba koja bi ispitala osnovanost navoda pritužbe pritužiteljice o tome da je nadređena osoba diskriminira temeljem obiteljskog statusa, odnosno temeljem jedne od osnova diskriminacije navedene Zakonom o ravnopravnosti spolova. Pritužbu S.M. ispitalo je Povjerenstvo za praćenje provedbe Kodeksa profesionalne etike službenika MFCU koje ne može zamijeniti mehanizam zaštite dostojanstva radnika/ce propisanog čl.130. Zakona o radu, osobito zato što se priloženi etički kodeksi (Kodeks profesionalne etike službenika MFCU, Etički kodeksi državnih službenika i Izmjene i dopune etičkog kodeksa državnih službenika) odnose prvenstveno na ponašanje prilikom obavljanja službenih, stručnih zadaća, i ne reguliraju podrobnije pitanja zaštite dostojanstva radnika/ca koje obuhvaća puno širi krug međuljudskih interakcija u jednoj radnoj zajednici. Utvrđeno je kako niti taj postupak nije proveden bez manjkavosti, saslušane su pritužiteljica i pritužena, ali niti jedan od iznijetih navoda nije ni na koji način provjeren, iako je Povjerenstvo moglo poduzeti određene radnje kako bi utvrdilo jesu li tvrdnje

[43] Sukladno čl.3.st.1. Zakona o ravnopravnosti spolova.

pritužiteljice osnovane ili nisu, i to pribavljanjem određene dokumentacije ili saslušanjem određenih svjedoka. Pravobraniteljica je utvrdila da je pritužiteljici uskraćena zakonska mogućnost da njezina pritužba bude ispitana sukladno Zakonu o radu i odredbama Kolektivnog ugovora s pozicije zabrane diskriminacije temeljem bračnog statusa, te da joj u konačnici, u slučaju da je doista bila diskriminirana temeljem bračnog statusa, bude osiguran prestanak diskriminacije te da bude zaštićena od iste. Iz istog razloga nije bilo moguće niti ispitati pritužbu pritužiteljice u cijelosti, već se moglo samo ukazati na indicije koje upućuju na sumnju da su određene nepravilnosti na koje je ukazala pritužiteljica ipak postojale, te postojanje i osnovane sumnje kako je pritužiteljica bila diskriminirana temeljem spola, odnosno bračnog statusa, tako da je, uslijed opisanog propusta, pritužiteljica ostavljena u potencijalno diskriminirajućoj situaciji bez mogućnosti zaštite. U tom smislu je *MFCU izdano upozorenje te preporučeno da pritužbu pritužiteljice proslijedi povjerenici za zaštitu dostojanstva radnika/ca kako bi ista provela postupak sukladno Zakonu o radu i Kolektivnom ugovoru te donijela odgovarajuću odluku.*

OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/10-32): Pravobraniteljici se obratila M.M. iz S. koja smatra da je prilikom provođenja izbora za ravnatelja/ice G.g. škole u S. diskriminirana po spolu. Navodi kako su se na oglas za slobodno mjesto ravnatelja/ice objavljen u dnevnim novinama javili ona, prof. F.R., prof. Ć. i gđa. B. te da joj je od strane voditeljice škole gđe. R.K., rečeno kako za ravnatelja škole treba izabrati muškarca i to inženjera. Smatra da je za vrijeme trajanja natječaja na nju bio vršen pritisak, te isto tako i na ostale zaposlenike, osobito na one koji su zaposleni na određeno vrijeme, sve kako bi podržali kandidata za ravnatelja prof. F.R. Nadalje se pritužuje i na to da joj predsjednik školskog odbora prof. S. V. na sjednici istog nije dao da se prituži na diskriminaciju. Zbog načina provođenja natječaja pritužiteljica je o svemu izvijestila prosvjetnu inspekciju, koja je obavila nadzor, a za ravnatelja je imenovan prof. F.R. Pritužiteljica navodi kako smatra da je njezin program koji je izložila u okviru natječajne procedure kvalitetniji od ostalih, da nije imenovana ravnateljicom zato što je žena i da je prof.F.R. zbog svega sada na nju vrši pritisak i diskriminira je kao ženu.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Ispitnim postupkom pravobraniteljica je utvrdila kako u školi radi 60 nastavnika/ca, od kojih samo 7 muškaraca, ali da je školski odbor sastavljen od 9 članova/ica- 6 muškaraca i 3 žene, kao i to da su predsjednik školskog odbora i tajnik škole muškarci, kao i da je i prethodni ravnatelj također bio muškarac. Do imenovanja novog ravnatelja vršitelj dužnosti ravnatelja bio je prof. F.R. Stoga je pravobraniteljica utvrdila da su žene podzastupljene u najvažnijem tijelu škole te u rukovodećim poslovima iste, premda čine očiglednu većinu nastavničkog kadra, te da se G.g škola, prilikom odlučivanja o tome tko će biti novim ravnateljem/icom, bila dužna pridržavati odredbe čl.11. Zakona o ravnopravnosti spolova, i ukoliko je bilo moguće, donijeti takvu odluku koja će ostvariti ravnomjerniju zastupljenost žena i muškaraca na rukovodećim položajima. Vezano za navode pritužiteljice da je u postupku imenovanja ravnatelja/ice bila diskriminirana temeljem spola, pravobraniteljica je uočila određene sporne momente u postupku imenovanja ravnatelja/ice, koji sami za sebe nisu morali nužno predstavljati diskriminaciju temeljem spola u postupku imenovanja, no svakako su cijeli postupak činili netransparentnim. U G.g. školi nije imenovan povjerenik/ca za zaštitu dostojanstva radnika/ca, sukladno čl.130. Zakona o radu. Iz tog razloga nije postojao zakonski obvezan mehanizam kojim bi se utvrdilo je li pritužiteljica ili nije diskriminirana temeljem spola prilikom izbora za ravnatelja/icu, prije svega provjerom navoda o organiziranoj podršci kandidatu prof. F.R., pritisku na pojedine zaposlenike da istom daju podršku, te izjavi prof. R.K. da ravnatelj treba biti muškarac-inženjer, a što je pritužiteljica doživjela kao diskriminaciju u postupku izbora. Nadalje, školski odbor koji donosi odluku o osobi ravnatelja/ice je sastavljen pretežito od muškaraca, njegov predsjednik je muškarac, a nigdje u postupku odlučivanja ne postoji obrazloženje zašto u ovom slučaju nisu

primijenjene posebne mjere iz čl.11. Na navedeno je pritužiteljica u nekoliko navrata upozoravala tajnika škole usmenim putem, no isti nije postupio tako kako ga obvezuje čl.130. Zakona o radu, pa prigovori pritužiteljice uopće nisu ispitani. Pravobraniteljica smatra da opisano ponašanje odgovornih osoba G.g. škole, dovedeno u vezu s tim da se na rukovodećim položajima u školi nalaze većinom muškarci, dok radni kolektiv čine u premoćnoj većini žene, upućuje na osnovanu sumnju da je pritužiteljica u postupku izbora ravnatelja/ice diskriminirana temeljem spola. U tom smislu *G.g. školi izdano upozorenje, ali isto tako, škola je upozorena da nepostojanje povjerenika/ce za zaštitu dostojanstva radnika/ca podržava potencijalno diskriminatorno ponašanje, kako prema pritužiteljici, tako i prema eventualnim drugim pritužiteljima/cama.*

OPIS SLUČAJA (**PRS 01-03/11-08):** Kao što je izvijestila Sabor Republike Hrvatske u Izvješću za 2010. godinu, pravobraniteljici se te godine obratio P.T. s pritužbom radi diskriminacije temeljem bračnog statusa. P.T. se pritužio jer je Gimnazija E. K. iz O. svojevoljno otkazala ugovor o radu na neodređeno vrijeme s njim. Raskid se temeljio na činjenici da su nadležne vjerske institucije pritužitelju otkazale kanonski mandat jer je sklopio civilni brak sa svojom suprugom iako je bio vezan sakramentom ženidbe s bivšom suprugom s kojom je raskinuo brak. Pravobraniteljica je, postupajući po pritužbi, zauzela stajalište da se u konkretnom slučaju radilo o diskriminaciji temeljem bračnog statusa. Nakon obraćanja pravobraniteljici, pritužitelj je uložio ustavnu tužbu radi povrede svojim ustavom zajamčenih ljudskih prava. Postupajući po ustavnoj tužbi Ustavni sud Republike Hrvatske pozvao je pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova da u javnoj raspravi održanoj pred Sudom u konkretnom predmetu iznese svoje stajalište o konkretnom slučaju.

ISHOD: Pravobraniteljica se odazvala pozivu i ukazala da se radi o diskriminaciji temeljem bračnog statusa.

OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/11-04): Pritužiteljica I.R. pritužila se pravobraniteljici za ravnopravnost spolova smatrajući kako je u dijelu postupka izbora u znanstveno zvanje znanstvene suradnice u znanstvenom području društvenih znanosti, znanstveno polje pravo u kojem je PFSZ (prituženik) bio ovlašten izraditi izvješće s mišljenjem i prijedlogom stručnog povjerenstva imenovanog od strane PFSZ, bila izložena diskriminaciji na temelju spola od strane prituženika. Kao institucija ovlaštena za davanje mišljenja o pogodnosti izbora kandidata i kandidatkinja za znanstvena zvanja u znanstvenom polju pravo, Vijeće PFSZ imenovalo je stručno povjerenstvo zaduženo za izradu mišljenja o stručnosti i odgovarajućeg prijedloga Nacionalnom vijeću za znanost glede izbora pritužiteljice u znanstveno zvanje u znanstvenom polju pravo. Stručno povjerenstvo za davanje mišljenja u postupku izbora u znanstvenom području društvenih znanosti, znanstveno polje pravo (Povjerenstvo), donijelo je zaključak da pritužiteljica ispunjava sve formalne propisane uvjete za izbor u znanstveno zvanje znanstvenog suradnika, ali ne za znanstveno polje pravo, već u znanstveno polje rodni studiji. Povjerenstvo je predložilo Nacionalnom vijeću za znanost da kao nadležno tijelo izabere pritužiteljicu u znanstveno zvanje znanstvenog suradnika u znanstvenom polju rodnih studija. Vijeće PFSZ prihvatilo je mišljenje i prijedlog Povjerenstva. Temeljem čl.35. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (ZZDVO) PFSZ, u ulozi ovlaštene znanstvene organizacije iz te odredbe, proslijedio je mišljenje i prijedlog Povjerenstva Nacionalnom vijeću za znanost, odnosno matičnom odboru kojeg je imenovalo Nacionalno vijeće. Prema čl.35.st.5. ZZDVO-a matični odbor potvrđuje ili ne potvrđuje mišljenje i prijedlog ovlaštene znanstvene organizacije većinom glasova svih članova odbora u istom ili višem zvanju većinom. U slučaju da ne potvrdi mišljenje i prijedlog ovlaštene znanstvene organizacije matični

odbor može sam provesti postupak ili zatražiti od iste organizacije ponavljanje postupka, odnosno zatražiti od druge organizacije pokretanje novog postupka. U konkretnom predmetu Nacionalno vijeće nije postupilo po poslanom mišljenju i prijedlogu Povjerenstva u roku propisanom ZZDVO-om. Kada je počelo s propisanim postupkom Nacionalno vijeće je prihvatilo mišljenje i prijedlog Povjerenstva te predmet proslijedilo matičnom odboru za interdisciplinarne znanosti. Matični odbor za interdisciplinarne znanosti odlučio je kako nije nadležan postupati u konkretnom predmetu jer je natječaj izvorno bio raspisan za izbor u polju pravo i sukladno tome uputilo pritužiteljicu da podnese novi zahtjev za izborom. Pritužiteljica se prvenstveno pritužila na postupanje, odnosno odluku PFSZ-a kojom joj nije priznata pripadnost znanstvenom polju pravo. Smatra da bez obzira na činjenicu što formalnu odluku donosi odgovarajući matični odbor, odnosno Nacionalno vijeće za znanost, mišljenje i prijedlog PFSZ je od ključne važnosti za krajnji ishod, kao što i pokazuje njen primjer. Stoga pritužiteljica smatra kako je odlukom PFSZ neizravno diskriminirana temeljem pripadnosti određenom spolu. Neizravna diskriminacija suprotna je jamstvu iz čl.7.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova. Pritužiteljica također smatra kako je sporna odluka suprotna čl.14. Zakona o ravnopravnosti spolova jer Pravni fakultet nije smatrao rodnu tematiku, odnosno ravnopravnost spolova, čime se pritužiteljica po svom mišljenju bavi, integralnim dijelom prava.

PODUZETE MJERE I ISHOD: U pogledu pritužbe povodom neizravne diskriminacije pravobraniteljica je utvrdila kako u konkretnom predmetu nije bilo dovoljno činjenica koje bi ukazivale na to da sporna praksa Povjerenstva predstavlja neizravnu diskriminaciju temeljem spola. Da bi neutralna praksa predstavljala neizravnu diskriminaciju ona mora imati značajno nepovoljniji učinak za osobe jednog spola. U konkretnom slučaju konvencionalni način dokazivanja nepovoljnog učinka vezan uz statističke pokazatelje koji bi ukazivali da određena neutralna praksa otežava pristup nekoj konkretnoj prilici, odnosno koristi statistički značajno većem broju žena nego muškaraca, nije bio dostupan jer ne postoje takvi pokazatelji što i nije začuđujuće s obzirom da je tematika ženskih prava i feminističkih pravnih teorija do sada bila zanemarivana u hrvatskoj akademskoj zajednici, te se njome bavi tek manji broj ljudi. U odsutnosti vjerodostojnih statističkih pokazatelja moguće je o nepovoljnijem učinku odlučivati na temelju iskustva i poznatih obrazaca ponašanja u konkretnoj zajednici. No, niti ovaj pristup nije bio u stanju pružiti uvjerljivu podršku pretpostavci kako bi se u domaćoj akademskoj zajednici tematikom spolne diskriminacije, ženskih prava i feminističkih teorija bavio značajnije veći broj žena nego muškaraca. Štoviše uvidom u popis autora i radova koji se bave pitanjem spolne diskriminacije koje je pribavila od PFSZ, pravobraniteljica je utvrdila kako se ovom tematikom bavi i nezanemariv broj osoba muškog spola. Pravobraniteljica je stoga zauzela mišljenje kako se u trenutnoj fazi razvoja ove tematike ne može utvrditi kako sporne prakse PFSZ ima značajno nepovoljnije učinke na žene. Pravobraniteljica je također utvrdila kako uz neizravnu diskriminaciju sporna praksa PFSZ ne predstavlja niti izravnu diskriminaciju temeljem spola. Usprkos činjenici što PFSZ postupke donošenja mišljenja u postupku izbora u znanstvenom području društvenih znanosti, znanstveno polje pravo donosi na netransparentan način, što je u konkretnom predmetu bilo dovoljno da teret dokazivanja da do izravne diskriminacije nije došlo u potpunosti prijeđe na PFSZ, pravobraniteljica je utvrdila kako je PFSZ iznio dovoljno činjenica na temelju kojih se može zaključiti kako sporna odluka Povjerenstva nije bila uvjetovana spolom pritužiteljice. Istovremeno, pravobraniteljica je utvrdila kako sporna odluka Povjerenstva PFSZ nije bila sukladna zahtjevima koji za tu instituciju proizlaze iz čl.14. ZORS-a. Pravobraniteljica je posebno naglasila kako odbija bilo kakvo tumačenje obveze iz čl.14. ZORS-a prema kojoj bi bilo koje pitanje koje je vezano uz rodne aspekte, odnosno feminističke teorije trebalo biti „zbrinuto“ unutar posebnog znanstvenog područja rodnih studija. Takvo stajalište ne samo da je suprotno izričaju iz čl.14.st.3. ZORS-a prema kojem se pitanja ravnopravnosti spolova koja uvažaju

rodne aspekte moraju inkorporirati **u sva obrazovna područja** uključujući i područje pravne znanosti. Ono bi imalo i neprihvatljive posljedice po razvoj karijere pravnica i pravnika koje se žele znanstveno baviti ovim pitanjima unutar područja prava. Na primjer, zbog činjenice da nije izabrana unutar područja pravnih znanosti jer njezin znanstveni interes, prema mišljenu Povjerenstva i Vijeća, ne pripada u potpunosti niti u jednu granu prava, pritužiteljica neće biti u mogućnosti pružati pravnu pomoć s obzirom da se to dopušta docentima izabranima u polje prava. Štoviše, zbog ovakve prakse upitan je njezin pristup nekim pravosudnim funkcijama za čiji izbor je kao uvjet propisana profesura pravnih znanosti. Drugim riječima, u slučaju da se tematika ženskih prava i interes za feminističke pravne teorije „zbrinu“ unutar znanstvenog područja rodnih znanosti pravnicama i pravnicima će se *de facto* ograničiti pristup dostupnim prilikama u pravnoj profesiji samo iz razloga jer se žele znanstveno baviti ovim pitanjima. Takva praksa u potpunosti poništava smisao čl.14. Zakona o ravnopravnosti spolova. Štoviše, vrlo je upitno bi li takva praksa mogla proći kontrolu koju propisuju čl.7. i čl.13. Zakona o ravnopravnosti spolova koji zabranjuju bilo koji oblik diskriminacije na području zapošljavanja i rada.

U skladu s navedenom doktrinom, pravobraniteljica je upozorila PFSZ na kršenje čl. 14. Zakona o ravnopravnosti spolova i oslanjajući se na svoju ovlast iz čl. 23. Zakona o ravnopravnosti spolova, predložila da PFSZ izradi plan integracije rodnih aspekata u nastavni *curriculum* u znanstvenom području prava na način koji bi omogućio osobama koje se znanstveno bave tematikom ženskih prava, spolne diskriminacije ili feminističkih pravnih teorija da postanu punopravni akademski sudionici i sudionice znanstvenog područja prava.

1.3. Uznemiravanje i spolno uznemiravanje na radnom mjestu – opisi slučajeva

OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/11-09): Pravobraniteljici se obratila V. Š. iz Z. navodeći kako je na svom radnom mjestu izložena uznemiravanju temeljem spola, a od strane svojih nadređenih. Navodi kako je zaposlena u MUP-u od 1993. na radnom mjestu referentice – voditeljice prekršajnog postupka te kako od 2006. trpi omalovažavanje i podcjenjivanje svojega rada od strane nadređenih osoba. Uslijed opisane situacije, pritužiteljica navodi kako se nedavno javila na natječaj u Policijsku postaju I. G., ali da njezini nadređeni zamolbu za premještaj nisu htjeli niti urudžbirati jer su sami procijenili kako ona ne zadovoljava uvjete toga natječaja.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Radi ispitivanja pritužbe pravobraniteljica je od MUP-a zatražila izvješće i dokumentaciju te nakon razmatranja ustanovila kako je poslodavac, a po obraćanju pravobraniteljice, proveo izvanredni nadzor rada iz kojega je vidljivo da nadređene osobe nisu zahtjev pritužiteljice proslijedile jer „njezinim odlaskom taj posao se ne bi dalje odrađivao na tako kvalitetan način“. Temeljem dostavljenih podataka pravobraniteljica je ustanovila kako je u predmetnoj policijskoj postaji zaposleno 109 osoba od čega 73 muškarca i 36 žena. Pritom poslove državnih službenika/ica (u koje spada i pritužiteljica) obavlja 9 žena (odnosno 25 % zaposlenih žena) i svega 2 muškarca (2,8 % zaposlenih muškaraca), a radi se o poslovima koji su manje plaćeni od poslova policijskih službenika/ica. Nadalje poslodavac je, kao državno tijelo, u svim fazama donošenja pravnih akata i odluka dužan ocjenjivati i vrednovati njihove učinke na položaj žena odnosno muškaraca, a radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca (čl.3.st.1. ZORS-a). Imajući u vidu navedeno, pravobraniteljica je u konkretnom slučaju, a primjenjujući načelo prebacivanja tereta dokaza, *zauzela stav kako je stereotipnim stavovima nadređenih osoba pritužiteljici bila uskraćena mogućnost premještaja na drugo bolje plaćeno radno mjesto te kako je na taj način bila stavljena u nepovoljniji položaj temeljem svojega spola.* MUP je u svom dopisu, a po zaprimanju i razmatranju predmetnog

upozorenja i preporuke, obavijestio pravobraniteljicu kako se u svom radu rukovodi i odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova, uvažavajući pritom Direktive Europske unije koje se odnose na sve pojavne oblike izravne ili neizravne diskriminacije temeljem spola. U navedenom dopisu dostavljeni su i statistički podaci o broju zaposlenika/ica MUP-a, a iz kojih proizlazi kako od ukupnog broja zaposlenih *policijskih službenika/ica* (21.137) njih 83,6 % su muškarci dok žene policijske službenice čine 16,4 % zaposlenih policijskih službenika/ica. Međutim, od ukupno zaposlenih 3.887 *državnih službenika/ica*, muškarci čine svega 16,5 % državnih službenika/ica dok žene državne službenice čine 83,5 % zaposlenih u tom statusu.

OPIS SLUČAJA (**PRS 01-01/11-02):** Pravobraniteljici se izjavom na zapisnik obratila P. G. iz Z. navodeći kako je u periodu od 06.12.-20.12.2010. radila u tvrtki C.W.C. u Z. na poslovima čišćenja wellnessa, teretane i stanova te kako je na tom poslu bila višestruko izložena spolnom uznemiravanju od strane poslodavca, odnosno direktora D. S. Pritužiteljica navodi kako joj je poslodavac ponudio edukaciju za maserku te kako ju je nagovarao na masaže na kojima se osjećala nelagodno. Navela je da ju je tijekom tih masaža više puta kao nehotice dodirivao po intimnim dijelovima tijela uslijed čega je ona htjela prekinuti masaže, što poslodavac nije htio, te kako je poslodavac inzistirao da i ona njega izmasira, a prvenstveno mišiće kod intimnih dijelova tijela. Nadalje pritužiteljica navodi kako je prema dogovoru trebala raditi četiri sata dnevno, iako je uvijek ostajala dulje. Plaća je bila dogovorena u iznosu od 2.000,00 kuna mjesečno što je uključivalo i rad subotama kada je trebala čistiti stanove u sklopu tvrtke, za što bi dobivala 250,00 kuna od vlasnika tih stanova, ali da joj se taj iznos trebao oduzimati od plaće. Međutim, navodi kako nikada nije potpisala nikakav ugovor kojim bi bio reguliran njezin radnopravni status, kako ju poslodavac nikada nije prijavio na mirovinsko i zdravstveno osiguranje te da je ona 20.12.2010. prekinula radni odnos. Tom prilikom joj je poslodavac isplatio iznos od 1.700,00 kuna, koji je predstavljao akontaciju iz koje je ona trebala isplatiti kolegicu koja ju je mijenjala, a što je bilo suprotno početnom dogovoru.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Na zahtjev pravobraniteljice za dostavom izvješća i dokumentacije, poslodavac se očitovao samo jednom rečenicom navodeći kako „navodi pritužiteljice nisu istiniti“ te pritom nije dostavio ništa od relevantne dokumentacije niti je iznio bilo kakve činjenice kojima bi dokazao svoj navod. Stoga je pravobraniteljica u konkretnom slučaju, primjenom čl.30.st.4. Zakona o ravnopravnosti spolova i sukladno Direktivi 2006/54/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 05.07.2006. o provedbi načela jednakih mogućnosti i jednakog tretiranja muškaraca i žena u pitanjima zapošljavanja i obavljanja zanimanja (odjeljak 2., čl.19.), te u skladu s praksom Europskog suda pravde, primijenila načelo prebacivanja tereta dokazivanja na tuženika, s obzirom da se radi o povredi načela jednakog postupanja, odnosno o diskriminaciji. Sukladno navedenom načelu, a imajući u vidu kako spolno uznemiravanje predstavlja diskriminaciju (sukladno čl.8. st.3. Zakona o ravnopravnosti spolova) te kako je pritužiteljica u konkretnom slučaju iznijela činjenice koje opravdavaju sumnju da je došlo do njezine diskriminacije, pravobraniteljica je ustanovila kako je poslodavac pritužiteljicu spolno uznemiravao, odnosno diskriminirao, te mu je uputila upozorenje i dala odgovarajuću preporuku za budući rad. U odnosu na navode pritužiteljice koji se odnose na njezin radnopravni status za vrijeme rada kod predmetnog poslodavca, *pravobraniteljica je sukladno svojim ovlastima zatražila provođenje nadzora od Državnog inspektorata, koji je proveo inspekcijski nadzor te je protiv poslodavca pravne osobe i D. S. kao odgovorne osobe u pravnoj osobi nadležnom prekršajnom sudu podnesen optužni prijedlog zbog prekršaja iz Zakona o radu.*

OPIS SLUČAJA (**PRS 01-01/11-03):** Pravobraniteljici se izjavom na zapisnik obratila A. T. iz Z. navodeći kako je u periodu od 21.12.-31.12.2010. radila u tvrtki C.W.C. u Z. na poslovima čišćenja wellnessa, teretane i stanova te kako je tamo bila višestruko izložena spolnom uznemiravanju od strane poslodavca odnosno direktora D. S. Pritužiteljica navodi kako je poslodavac prilikom čišćenja njegovog stana u sklopu tvrtke, inzistirao na masaži na stolu za masažu, kako je polako počeo pomicati njezinu odjeću te kako je tijekom masaže cijelo vrijeme sjedio na njezinoj stražnjici da bi ju zatim krenuo masirati prema stražnjici, a što je ona odbila. Nadalje navodi kako ju je poslodavac nagovorio da izmasira njegovu stražnjicu te joj ponudio 100,00 kuna. S obzirom na upornost poslodavca, pritužiteljica navodi da je ipak pristala na to te kako je on tijekom te masaže stenjao i inzistirao da ga ona izmasira ispod stražnjice odnosno da stavi ruke oko njegovog trbuha, da ga masira oko pupka i da ide „još dolje“, a što ona nije htjela. Pritužiteljica navodi kako se poslodavac u jednom trenu namjestio na način da mu je vidjela spolni organ obzirom kako je tijekom masaže imao spuštene hlače. Također navodi kako je inzistirao da ju on još malo izmasira te da mu ona sjedne u krilo, a što je pritužiteljica odbila. U odnosu na radnopravni status, navodi kako nikada nije potpisala nikakav ugovor, odnosno da ju poslodavac nikada nije prijavio na mirovinsko i zdravstveno osiguranje niti da ju je isplatio za njezin rad.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je poduzela istovjetne mjere kao i u opisu slučaja pod brojem: **PRS 01-01/11-03.** U konačnici je *pravobraniteljica, sukladno svojim ovlastima, zatražila provođenje nadzora od Državnog inspektorata, koji je proveo inspekcijski nadzor te je protiv poslodavca pravne osobe i D. S. kao odgovorne osobe u pravnoj osobi nadležnom prekršajnom sudu podnesen optužni prijedlog zbog prekršaja iz Zakona o radu.*

OPIS SLUČAJA (PRS 01-01/11-01): Pravobraniteljici se obratila N.T. iz K. navodeći kako je zaposlena kao medicinska sestra u odjelu HMP DZ K-K-Ž te da je 25.11.2010. bila žrtva spolnog uznemiravanja od vozača HMP Z.M. Isti ju je te večeri između 20.30 i 21.00 sati spolno uznemiravao tako što ju je u vozilu HMP navodno počeo dirati po kosi i intimnim dijelovima tijela, tijekom čega mu je pritužiteljica uspjela odvratiti pažnju i pokušala pobjeći, no isti je to shvatio, ugasio svjetlo i ponovno je primio za kosu i tijelo, na što je pritužiteljica počela vrištati, a što je čuo drugi vozač. Uspjela je izaći iz vozila, no Z.M. ju je uhvatio za desnu ruku, ali se uspjela osloboditi i pobjeći. Pritužiteljica se povodom tog događaja obratila povjereniku za zaštitu dostojanstva radnika poslodavca i proveden je postupak po njenoj prijavi. Pritužiteljica, međutim, smatra da Naslov nakon provedenog postupka nije adekvatno sankcionirao Z.M. te da nije odredio adekvatne mjere zaštite koje bi spriječile dotičnog da je i ubuduće spolno uznemirava. U vrijeme podnošenja pritužbe pritužiteljica je bila na bolovanju, no s obzirom na ishod gornjeg postupka bojala se da će je Z.M. nastaviti uznemiravati na radnom mjestu, tim više što ima saznanja da je prijetio drugom vozaču HMP koji je pritužiteljicu kritične zgode čuo da vrišti.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Ispitnim postupkom pravobraniteljica je utvrdila kako je DZ K-K-Ž proveo postupak povodom pritužbe pritužiteljice radi spolnog uznemiravanja u skladu s odredbom čl.130. Zakona o radu i postojećom dobrom praksom, ali ne u potpunosti. Naime, pritužiteljica nije ispitana, već je njezina pritužba samo pročitana, tako da o njezinoj izjavi nije niti sastavljen zapisnik. No, DZ K-K-Ž je i nakon tako manjkavo provedenog postupka imao dovoljno dokaza da zaključi da je doista došlo do spolnog uznemiravanja pritužiteljice i da navedeno utvrdi u svom mišljenju, odnosno odluci, budući da je svjestan da je Z.M. spolno uznemiravao pritužiteljicu. Naime, izrekom Odluke određene su mjere u vidu izrade mjesečnih rasporeda tako da pritužiteljica ne radi u istoj smjeni sa Z.M., a radi toga „da se mogućnost uznemiravanja svede na najmanju moguću mjeru“, a Z.M.-u je

izrečena opomena. Bilo bi dobro da je izreka odluke precizirana utvrđenjem da je Z.M. spolno uznemiravao pritužiteljicu, kao i da je opisan način izvršenja iste radnje. Također mjera zaštite od daljnjeg uznemiravanja nije adekvatna ukoliko pritužiteljicu stavlja u nepovoljniji položaj (tako da joj se, primjerice, remeti uobičajen način rada, ili mora putovati na posao, ili mora putovati dalje nego što je do tada putovala i sl.), i stoga može predstavljati daljnju viktimizaciju žrtve. Sankcija mora djelovati na počinitelja tako da ga odvraća od daljnjih napada na žrtvu na bilo koji način, kao i od napada na svjedoke koji su u postupku potvrdili njegovo nezakonito ponašanje, što u stvari predstavlja daljnju diskriminaciju, samo na drugi način. U tom smislu je *pravobraniteljica izdala preporuku DZ K-K-Ž da postupak radi zaštite dostojanstva radnika vodi tako da ispita pritužiteljicu/pritužitelja te o tome sastavi zapisnik, donese jasan, nedvojben i obrazložen zaključak o ne/postojanju uznemiravanja, da odredi mjeru zaštite od daljnjeg uznemiravanja, koja ni u kojem slučaju ne smije dodatno viktimizirati žrtvu, te da prilikom donošenja odluke o sankciji za počinitelja vodi računa o tome da ista sankcija mora imati odvraćajući učinak na počinitelja te djelovati preventivno na ostale eventualne počinitelje.*

OPIS SLUČAJA (PRS 01-02/10-01): Pravobraniteljici se obratila A.P. iz K., zaposlena u OSRH te navela kako je od 2005.-2008. izložena spolnom uznemiravanju od strane svog prvonadređenog Z.P. Pritužiteljica navodi kako joj je brigadir P. početkom 2005. izrazio ljubav, rekao joj da je voli i da razmisli o vezi s njim, da bi u narednom razdoblju potencirao isto pitanje, govoreći da se ima namjeru rastati od žene, te je pritužiteljicu pitao bi li se udala za njega, samo da bi se prije toga trebala izjasniti, odnosno ući u vezu s njim. Propitivao se koji su njezini uvjeti za vezu s njim, objašnjavao te je čak i uvjeravao da žena njezinih godina mora imati seksualnog partnera i uredan seksualni život radi održanja zdravlja, te da se na pritužiteljici vidi da u tom području ima nedostatak, da svaka žena mora imati muškog zaštitnika, kako u privatnom životu tako i na poslu, te je nudio svoju zaštitu jer je njegova pozicija na poslu daleko viša od njezine, te ako bi ušla u vezu s njim on bi nju štitio na poslu i pomogao joj u karijeri. Pritužiteljica je sve odbila, navodeći kao razlog činjenicu da je dotični oženjen, a pritužiteljica je vjernica-kršćanka, te takva veza za nju ne dolazi u obzir, već samo želi normalno funkcionirati na poslu. Prvonadređeni P. nije odustao već se nastavio tako ponašati do lipnja 2007. kada joj je ponudio da joj „sredi“ slobodne dane na poslu kako bi s njim otišla na stručni kongres u D., što je ona odbila, da joj je nudio i pozivao da provede s njim vikend u njegovoj kući na K., što je također odbila. Pritužiteljica navodi da se sve to zbivalo kada su bili sami i kada je bio siguran da nitko neće čuti. Jednom ju je udario policijskom palicom (pendrekom) po leđima. Sredinom rujna 2008. pokušao ju je pipati u svom uredu u momentu kada su bili sami. Pritužiteljica navodi da se odmaknula, i izašla van iz kancelarije, a nakon tog događaja da mu je rekla da ima zaručnika, ne bi li je ostavio na miru. Pritužiteljica navodi kako je nakon toga P. prestao sa seksualnim napastovanjem, ali da joj je počeo raditi probleme na poslu (komplicira posao da bi ona ispala nesposobna, umanjuje joj službenu ocjenu bez objašnjenja, onemogućava joj preseljenje na novu lokaciju zajedno s ostalim djelatnicima ureda, omalovažava njezin ugled u postrojbi), a smatra da je tome razlog da ju prinudi na vezu s njim. Za neke od opisanih događaja postoje i svjedoci, djelatnici OSRH koji su vidjeli ili čuli određena zbivanja te da su sa situacijom upoznati članovi njezine obitelji - njezina majka i njezin sin, te bliska prijateljica. Po njezinoj pritužbi poslodavac je proveo postupak radi zaštite dostojanstva radnika, no u tom postupku nije ispitao sve potrebne svjedoke, konkretno, nije ispitao niti članove njezine obitelji niti prijateljicu. Pritužiteljica ne zna niti kako su ispitani oni svjedoci koji su pozvani, jer joj nije bilo omogućeno da vidi zapisnike o njihovom ispitivanju.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Nakon provedenog ispitnog postupka pravobraniteljica je zauzela stav kako je pritužiteljica bila izložena spolnom uznemiravanju od strane Z.P., budući da to slijedi iz

iskaza pritužiteljice, koji je dosljedan i konzistentan, kako pred povjerenstvom tako i pred pravobraniteljicom, i kao takav je vjerodostojan. Njegovu vjerodostojnost potvrđuju i dijelovi iskaza svjedokinja S., H., H. i I., ali i iskaz samog Z.P., koji je svojim verbalnim odnosom prema pritužiteljici i njezinim tvrdnjama pokazao omalovažavanje. Osim toga, povjerenstvo je postupak ispitivanja pritužbe vodilo mimo zakonskih odredaba, površno i selektivno ispitujući stranke i svjedoke, nije ni pokušalo utvrditi postoje li još neka dokazna sredstva ili dokazi koji bi mogli biti korišteni u cilju utvrđivanja činjeničnog stanja, a iskaze ispitanih osoba povjerenstvo je isto tako selektivno cijenilo, uzimajući u obzir samo one dijelove iskaza koji su vodili zaključku da spolnog uznemiravanja nije bilo, dok je iskaze koji su dokazivali istinitost pritužiteljičinih navoda ignoriralo, te je propustilo sankcionirati Z.P. kao i zaštititi pritužiteljicu od daljnjeg uznemiravanja. Postupajući na opisani način, povjerenstvo je ignoriralo minimalne standarde zaštite dostojanstva radnika/ce od uznemiravanja koji su zagarantirani odredbama Zakona o radu. Pravobraniteljica je zaključila i kako u OSRH radi zamjetno manji broj žena od muškaraca što ukazuje na to da se radi o dominantno muškoj radnoj sredini. Tim je potrebnije da se sva eventualna spolna uznemiravanja identificiraju i onemoguće putem zakonom predviđenih mehanizama. Stoga je *povjerenstvo OSRH upozoreno da je u slučaju pritužiteljice A.P. postupak za zaštitu dostojanstva radnika/ce proveden protivno Zakonu o radu, odnosno da povjerenstvo nije savjesno i odgovorno primijenilo obvezatne odredbe Zakona o radu koje se odnose na zaštitu dostojanstva radnika/ce, te da postupak zaštite dostojanstva nije propisan odgovarajućim aktom. Stoga je pravobraniteljica preporučila povjerenstvu da u postupcima provedenim povodom takvih pritužbi prikupi podatke o svim raspoloživim dokazima, izvede iste, te da ih svestrano i objektivno razmotri i donese odluku utemeljenu na točno utvrđenim činjenicama, pa tako i da još jednom razmotri iskaze ispitanih stranaka, svjedokinja i svjedoka te preispita svoju odluku o tome kako nema dokaza da je pritužiteljica spolno uznemiravana od strane svog nadređenog Z.P.*

OPIS SLUČAJA (PRS 01-02/11-07): Pravobraniteljici se pritužbom obratila M.I. iz P. Navela je kako je radnica tvrtke H.A., zaposlena na radnom mjestu referentice te da je unatrag najmanje četiri godine spolno uznemirava njezin pretpostavljeni, M.R., na način da joj putem mobitela šalje vlastite opscene fotografije i vulgarne poruke kojima je cilj da pridobije njezin pristanak na spolni odnos. Ona takve ponude odbija, na što R. reagira tako da ju vrijeđa, govoreći joj da je „jadna“ i da je „bijednica“. Također joj onemogućava rad na način da zaključava prostorije, njezine poslove dodjeljuje drugima, prijeti joj da će dobiti otkaz, neopravdano i neosnovano je djelomično negativno ocjenjuje i sl.

Dana 07.12. 2010., M.R. ju je istjerao iz službenog automobila H.A., tijekom putovanja prema Z., dok joj je 11.04.2011. otuđio službeni mobitel, uzevši ga s njezinog radnog stola iz ureda u kojem radi. S tog mobitela šalje njezine slike i poruke muškim osobama s kojima pritužiteljica radi, prikazujući kao da ih ona šalje, a zbog čijeg sadržaja s kolegama ima problema budući da ju optužuju da će im upropastiti brak. Uznemirava njezine roditelje tako što ih naziva i govori im da ona nije na poslu, iako to nije točno, i da se on brine zbog toga, a dolazi i pred njezin stan. U cilju okončanja mučne situacije pritužiteljica je R. rekla da će se obratiti njegovoj supruzi da ona porazgovara s njim kako bi se situacija smirila, na što joj je isti zaprijetio da ako to učini, da neće biti ni nje ni njega. Ovu prijetnju pritužiteljica je prijavila policiji. Zbog svega toga pritužiteljica navodi kako ima zdravstvenih problema, pati od svakodnevnih mučnina i povraćanja, pa je bila prisiljena zatražiti stručnu liječničku pomoć, tako da se sada liječi kod psihijatra. Nakon što se po završetku bolovanja vratila na posao, dana 02.05.2011. M. R. joj je rekao da ide raditi negdje drugdje. Na to mu je pritužiteljica odvratila kako nema kamo ići, na što joj je R. odgovorio kako „vjeruje da će joj direktor dati dobro radno mjesto ako bude spavala s njim, na što je ona i spremna, jer je kurva koja se jebe za lovu“.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je od H.A. zatražila očitovanje i dokumentaciju. Iz dostavljenog slijedi kako se pritužiteljica radi zaštite prvi put usmeno obratila zamjeniku direktora S.Č., odgovornoj osobi poslodavca, koji je u smislu Zakona o radu također ovlašten primiti pritužbu. Kako Zakonom o radu nije propisan oblik zahtjeva za zaštitu dostojanstva, isti može biti stavljen i u usmenoj formi. Stoga je, u smislu čl.130.st.2. Zakona o radu i svojih internih akata, u takvoj situaciji S.Č. trebao pritužiteljicu odmah uputiti na povjerenika/cu ili zapisnički konstatirati ono što mu je ispričala, te zapisnik dostaviti povjereniku/ci kako bi postupak bio proveden. No S.Č. to nije učinio, već je proveo postupak saslušanjem pritužiteljice i M.R., o čemu pravobraniteljici nije dostavljen pisani trag. Ishod ovakvog postupka je bio taj da se pritužiteljica ispričala M.R. pisanim putem. Budući da zapisnici o tijeku sastanka ne postoje ili nisu dostavljeni, nemoguće je utvrditi koji je razlog takvog ishoda. Nakon toga pritužiteljica se još dva puta obraćala S.Č. radi zaštite, no zaštita joj nije bila osigurana, niti je proveden postupak radi zaštite njezinog dostojanstva. Slijedom navedenog, pravobraniteljica je upozorila kako je poslodavac H.A. dopustio da pritužiteljica ostane u za nju potencijalno diskriminirajućoj situaciji, te da nije poduzeo zakonom propisane mjere za njezinu zaštitu. Pristup poslodavca H.A. pritužbi pritužiteljice ukazuje na nedostatak volje za utvrđivanjem potpunog činjeničnog stanja te manipulaciju utvrđenim činjenicama, a što je u konačnici izravno bilo u funkciji zaštite R., ali i zaštite poslodavca.

Poslodavac H.A. je upozoren da je nepoštivanjem relevantnih odredbi Zakona o radu onemogućio pritužiteljicu da zaštiti svoje dostojanstvo na radnom mjestu kroz zakonom zagarantiranu proceduru, premda je postojala osnovana sumnja da je pritužiteljica diskriminirana temeljem spola, tako da je na taj način pritužiteljica ostavljena u potencijalno diskriminirajućoj situaciji. Poslodavcu H.A. je također preporučeno da još jednom razmotri iskaze pritužiteljice te temeljem istih provede zakonom i pravilnicima propisanu proceduru, utvrdi potpuno i točno činjenično stanje, te u slučaju da na taj način bude utvrđeno da je pritužiteljica na bilo koji način uznemiravana, istoj pruži potpunu zaštitu.

OPIS SLUČAJA (**PRS 02-03/10-04):** Pisanom pritužbom pravobraniteljici se obratila B.M. iz Z. navodeći kako je njezina mldb. kćer L.M., koja je učenica 4. razreda I. TŠT u Z., 14.12.2010. bila izložena spolnom uznemiravanju pod nastavom od strane razrednih kolega. U pritužbi opisuje predmetni događaj navodeći kako je mldb. kćer toga dana odgovarala pred pločom te da ju je par učenika, prilikom povratka prema njezinoj klupi, dozivalo kako bi joj nešto pokazali. Navodi kako je njezina kćer to odbila, ali da je u tom trenutku vidjela učenik F. K. koji je „držao u ruci svoje spolovilo u erekciji i pokazivao ga svima okruženima“ pritom posebno ciljajući na nju. Također navodi kako je predmetni učenik nakon toga govorio kolegama u razredu „vidjela ga je“ te da je dozivao njenu kćer dobacujući joj upite „jesi li ga ikad vidjela?“ Pritužiteljica navodi kako se radi navedenoga obraćala ravnatelju škole usmeno i pismeno te da joj je on rekao kako ne može učiniti ništa, ali da će pomoći njezinoj kćeri da se preseli u drugu školu ukoliko to želi.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Nakon razmatranja izvješća pravobraniteljica je ustanovila kako se u dostavljenoj dokumentaciji nalaze i pisane izjave učenika koji su vidjeli predmetni događaj kao i učenika F.K. Iako su svi učenici negirali predmetni događaj, učenik F.K. u svojoj izjavi je naveo kako je tom prilikom „bio mali niz šala među dečkima u razredu na račun njenog izgleda“. Nadalje u izjavi je naveo: „Priznajem da sam u šali rekao: Možda bi joj ga netko trebao pokazati da vidi kako izgleda i da ne živi u neznanju, što je bio moj odgovor na nečije dobacivanje kako nikad nije vidjela kako izgleda spolovilo.“ Pored toga, i učenik D.F. u svojoj izjavi je djelomično potvrdio navode učenice L.M. Stoga je *pravobraniteljica ustanovila kako se u konkretnom slučaju radilo o spolnom uznemiravanju odnosno*

diskriminaciji učenice L.M. od strane učenika F.K. te je ravnatelju škole upućeno upozorenje. Nadalje, iz dostavljenih podataka proizlazi kako su u predmetnoj školi učenice znatno podzastupljeni spol obzirom kako čine svega 0,97 % učeničke populacije te kako bi škola stoga trebala biti više senzibilizirana u području zaštite od spolnog uznemiravanja i diskriminacije, a koji se smatraju oblikom nasilja nad ženama pa je i radi navedenoga školi upućeno upozorenje. Istodobno su upućene i preporuke za budući rad. Ravnatelj škole je nakon zaprimanja upozorenja i preporuke *obavijestio pravobraniteljicu kako su učeniku F. K. izrečene adekvatne pedagoške mjere radi spornog događaja.*

1.4. Tržište rada - Položaj trudnica i žena koje su nedavno rodile

Broj pritužbi koje pravobraniteljica zaprima od strane trudnica i žena koje su nedavno rodile radi spolne diskriminacije u pogledu njihovog radno-pravnog statusa odnosno radnih uvjeta i ove godine je vrlo nizak. Nizak broj pojedinačnih pritužbi od strane trudnica i žena koje su nedavno rodile nije iznenađujući. Raskid radnog odnosa i gubitak stalnog izvora ekonomskog prihoda posebno teško pada ovoj skupini žena s obzirom na povećanje troškova života koje donosi rođenje djeteta. *Ove osobe su stoga značajno osjetljivije na rizik moguće viktimizacije sadašnjeg ili budućeg poslodavca radi pritužbe pravobraniteljici odnosno pokretanja sudskog postupka.*

Istovremeno, kroz suradnju sa sindikalnim udrugama, pravobraniteljica učestalo dobiva informacije kako je položaj trudnica i žena koje su nedavno rodile na hrvatskom tržištu rada izuzetno težak, odnosno da poslodavci u vrlo visokom postotku ne poštuju prava koja ovim osobama jamče Zakon o ravnopravnosti spolova i Zakon o radu. Unutar privatnog sektora posebno su ugrožene žene koje su iskoristile svoje pravo na porodiljni odnosno roditeljski dopust te se odlučile vratiti na svoje radno mjesto. Privatni poslodavci učestalo ne poštuju svoju obvezu iz Zakona o radu prema kojoj su dužni takve žene vratiti na staro radno mjesto, odnosno, u slučaju da je ono ukinuto na radno mjesto koje je po vrsti, opsegu i stručnosti poslova odgovara ukinutom radnom mjestu odnosno njihovim kvalifikacijama. U velikom broju slučajeva žene koje se vrate s porodiljnog ili roditeljskog dopusta, često se premještaju na slabije plaćena radna mjesta te im se ubrzo nakon povratka raskida radni odnos iz nekog fiktivnog ekonomskog razloga.

Kako, s obzirom na njihovu ekonomsku i obiteljsku situaciju, nije realno očekivati da će se ova skupina žena početi značajnije koristiti dostupnim institucionalnim mehanizmima zaštite od diskriminacije kao što su sudski postupci, potrebno je donijeti učinkovitije mjere kojima će se utjecati na tržištu rada na *ključni uzrok diskriminiranog položaja trudnica i žena* koje su nedavno rodile, rodno uvjetovanu nejednaku raspodjelu tereta i troškova koji proizlaze iz brige za djecu između žena i muškaraca.

1.5. Korisnice/i naknada za vrijeme rodiljnih i roditeljskih potpora – ANALIZA podataka Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje

I u ovom izvještajnom razdoblju pravobraniteljica je pratila provedbu Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama[44] (u daljnjem tekstu: Zakon), posebno korištenje rodiljnog i roditeljskog dopusta od strane očeva (muškaraca) u cilju aktivnijeg uključivanja žena na tržište rada.

Pravobraniteljica je od Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (u daljnjem tekstu: HZZO) zatražila podatke iskazane po spolu o broju korisnika/ca naknade za rodiljni dopust nakon proteka obveznog

[44] Narodne novine broj 85/08 i 34/11.

rodiljnog dopusta[45] te roditeljski dopust[46] za razdoblje od 01.01.-31.12.2011., HZZO je dostavio sljedeće podatke:

- Dodatni rodiljni dopust do navršenih 6 mjeseci djetetova života koristilo je 27.718 žena i 132 ili 0,47% muškaraca (u 2010. ovo pravo koristio je 131 muškarac, odnosno 0,4 % očeva);
- Roditeljski dopust do 180 dana koristilo je 26.852 žena i 927 muškaraca ili 3,33 % (u 2010., 877 muškarac, odnosno 2,9 % očeva)
- Roditeljski dopust od 181-900 dana koristilo je 5.388 žena i 264 muškaraca ili 4,67 % (u 2010., 201 muškarac, odnosno 3,8% očeva).

Na traženje pravobraniteljice, HZZO je dostavio i podatke o broju korisnika/ca rodiljnih i roditeljskih potpora iz čl.9.st.1.toč.3., toč.4. i toč.8. Zakona. Iz dostavljenih podataka slijedi:

- Rad s polovinom punog radnog vremena koristilo je 8 žena i 2 muškarca (20%);
- Rad s polovinom punog radnog vremena do 180 dana koristilo je 200 žena i 16 muškarca (7,4%);
- Rad s polovinom punog radnog vremena od 181-900 dana koristilo je 138 žena i 3 muškarca (2,12 %);
- Dopust za njegu djeteta s težim smetnjama u razvoju do 8. godine djetetova života koristilo je 3.900 žena i 179 muškaraca (4,38 %);
- Dopust za njegu djeteta s težim smetnjama u razvoju do 7. godine djetetova života koristilo je 747 žena i 36 muškaraca (4,59 %);
- Rad u skraćenom radnom vremenu zbog pojačane njege djeteta do 3. godine života djeteta koristilo je 22 žena i 1 muškarac (4,34 %);
- Rad u skraćenom radnom vremenu do 8. godine života djeteta s težim smetnjama u razvoju koristilo je 590 žena i 67 muškaraca (10,19 %);
- Rad u skraćenom radnom vremenu od 8.-18. godine života djeteta s težim smetnjama u razvoju koristilo je 1.234 žena i 120 muškaraca (8,79 %);
- Rad u skraćenom radnom vremenu od 18. godine života djeteta s težim smetnjama u razvoju koristilo je 283 žena i 29 muškaraca (9,29 %).

Ove podatke valja razmotriti u kontekstu činjenice da je u ožujku 2011. stupio na snagu Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama[47] a jedan od ciljeva izmjena i dopuna bio je potaknuti očeve da koriste pravo na rodiljni odnosno roditeljski dopust. Naime, u prvoj godini primjene tako izmijenjenog Zakona očekivao se porast od 10-15 % onih očeva koji koriste ove vrste dopusta. Kako bi ih se što više potaknulo da ostanu kod kuće s djecom, u Zakon je unijeta i stimulirajuća odredba prema kojoj otac koji koristi roditeljski dopust najmanje tri mjeseca dobiva pravo koristiti još dva dodatna. Činjenica je da su *očevi koji koriste roditeljski dopust i dalje u najvećem broju oni koji imaju niža primanja od majke.*

Posebno je referentan podatak da je dodatni rodiljni dopust do navršenih 6 mjeseci djetetova života (ranije rodiljni dopust nakon 42 dana obveznog rodiljnog dopusta) koristilo samo 132 ili 0,47%

[45] Čl.12.st.5. Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama.

[46] Čl.13.-14. Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama.

[47] Narodne novine broj 34/11.

muškarca, što je i dalje zanemariv broj u odnosu na broj žena koji iznosi 27.718 žena ili 99,59 % (u 2010. ista prava koristio je samo 131 muškarac ili 0,4 %).
Također se može primijetiti, kao i proteklih izvještajnih razdoblja, blagi porast u korištenju roditeljskog dopusta (nakon navršenih šest mjeseci života djeteta) od strane očeva, kao i dopusta koji su povezani s njegom djeteta, posebno rad u skraćenom radnom vremenu do 8. godine života djeteta s težim smetnjama u razvoju, rad u skraćenom radnom vremenu od 8.-18. godine života djeteta s težim smetnjama u razvoju, te rad u skraćenom radnom vremenu od 18. godine života djeteta s težim smetnjama u razvoju.

Međutim, iz gore navedenih podatka, kao i proteklih godina, također slijedi kako i nadalje daleko veći broj majki (žena) koristi različite oblike rodiljnog i roditeljskog dopusta. Naime, ako se zbroje svi dostavljeni podaci, proizlazi da **od ukupnog broja svih oblika rodiljnog i roditeljskih dopusta, broj od 67.080 ili 97,42% odnosi se na majke (žene), a 1.776 ili 2,57% koristili su očevi (muškarci).**

Nastavno se može zaključiti da se nedovoljno provode mjere koje omogućuju usklađivanje privatnih i profesionalnih obveza predviđene u poglavlju 2. Jednake mogućnosti na tržištu rada Nacionalne politike za ravnopravnost spolova, za razdoblje od 2011.-2015. Naime, u sklopu navedene mjere predviđeno je provođenje aktivnosti za poticanje jednake raspodjele kućanskih i obiteljskih poslova te ravnopravnu podjelu roditeljske odgovornosti za skrb o djeci, uključujući promociju korištenja roditeljskog dopusta očeva.[48] S druge strane, iako su spomenute izmjene i dopune Zakona omogućile fleksibilnije korištenje dopusta i iako se zakonskim odredbama prije svega željela naglasiti odgovornost obaju roditelja poticanjem aktivnijeg sudjelovanja očeva u odgoju djece, upitna je njihova uspješnost, tim više što se ne uvodi isključivo pravo na očev dopust. Naime, očevi su i do sada imali priliku koristiti dio dopusta, ali koristio ga je tek mali broj očeva. Što se tiče iskustava drugih europskih zemalja, u pravilu se pokazuje da očevi rijetko koriste pravo na roditeljski dopust, osim ukoliko je financijski povoljniji za roditelje.

Dakle, može se zaključiti da proces usklađivanja obiteljskog, privatnoga i profesionalnog života još ne ide čvrsto u pravcu uklanjanja nejednakosti u društvenom položaju muškaraca i žena. Jedan od ključnih uzroka ovoj pojavi je činjenica da žene u pravilu ostvaruju manje prihode od muškaraca.

1.6. Pristup trudnica i žena koje su nedavno rodile socijalnim davanjima vezanim uz njihovo sudjelovanje na tržištu rada

U svjetlu navedenog, poražavajuća je činjenica da su trudnice i žene koje su nedavno rodile žrtve spolne diskriminacije ne samo od strane poslodavaca već i od strane državnih institucija koje imaju posebnu obvezu brinuti o njihovom zdravlju, ekonomskoj situaciji i položaju na tržištu rada. Ova kritika prvenstveno se odnosi na diskriminatornu praksu Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO) na koju je pravobraniteljica već upozoravala u prošlosti.

Pravobraniteljica je u 2011. zaprimila niz pritužbi od strane trudnica ili žena koje su nedavno rodile, koje pokazuju da je, usprkos upozorenju koje je zaprimio od strane pravobraniteljice, *HZZO uporno nastavilo s praksom uskraćivanja porodiljinih naknada onim ženama koje su zasnovale radni odnos za vrijeme trudnoće*. HZZO ovakvu praksu temelji na cijelom nizu spolno/rodno uvjetovanih predrasuda i stereotipova o trudnim ženama. HZZO tako smatra kako je radni odnos zasnovan za vrijeme trudnoće *a*

[48] Nositelji tih aktivnosti su: Županijska/lokalna povjerenstva za ravnopravnost spolova, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, kao i Ured za ravnopravnost spolova u suradnji s obiteljskim centrima i organizacijama civilnoga društva.

priori fiktivan. Naravno, ovakvo stajalište u izravnoj je suprotnosti jamstvu zabrane diskriminacije temeljem spola. Štoviše, Zakon o radu jasno zabranjuje poslodavcima da isključuju trudnice i žene koje su nedavno rodile s hrvatskog tržišta rada temeljem njihove trudnoće odnosno majčinstva. Naime, isti Zakon, kao i Zakon o ravnopravnosti spolova, brane poslodavcima da prilikom zapošljavanja ili odlučivanja o njihovim radnim pravima ispituju žene o njihovoj trudnoći i planovima vezanim uz istu. Ove odredbe otkrivaju apsurdnost prakse HZZO. Naime, prema diskriminatornoj praksi HZZO, poslodavac koji poštuje zakon i zaposli trudnicu čije trudnoće nije bio niti svjestan, jer je ona iskoristila svoje zakonsko pravo da mu ne otkrije taj osobni podatak, smatrat će se „kršiteljicom zakonskih odredbi“, a za trudnice koje zasnuju radni odnos za vrijeme svoje trudnoće gotovo automatski se pretpostavlja da su „izigrale“ zakon. Takva pretpostavka predstavlja grubo kršenje temeljnog ljudskog prava na dostojanstvo, a posebno stoga jer je temelj postupanja tijela koje kao vršitelj javnih ovlasti ima ustavnu dužnost prema svakom građaninu i građanki, postupati s jednakim dužnim poštovanjem.

Je li određeni radni odnos fiktivnog karaktera, odnosno udovoljava li uvjetima koje je zakonodavac propisao Zakonom o radu, pitanje je koje ulazi isključivo u nadležnost hrvatskih sudova nadležnih za primjenu odredbi radnog prava. U tom smislu, ako HZZO smatra kako se u konkretnom slučaju radi o fiktivnom radnom ugovoru sklopljenom u svrhu zlouporabe sustava porodiljinih naknada, dužan je to dokazati u parničnom postupku gdje uvijek može ostvariti naknadu štete ako sud utvrdi da je bio u pravu. Štoviše, upravni postupak na temelju kojeg postupa nema dovoljan broj postupovnih jamstava kojima bi zajamčio jednaki položaj stranaka ove vrste pred upravnim tijelom koje samo „tuži“ i odlučuje o tako temeljnim interesima ove skupine građanki Republike Hrvatske.

1.6.1. Pritužbe povodom spolne diskriminacije u pogledu pristupa porodiljnim naknadama i drugim socijalnim pravima trudnica i žena koje su nedavno rodile vezanim uz sudjelovanje na tržištu rada – opisi slučajeva

OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/10-18): Pravobraniteljici se pritužila gđa. G.P.A. iz D. te pritužbom navela kako joj je HZZO rješenjem utvrdio nevaljanost važećeg statusa osigurane osobe, uz obrazloženje kako je pritužiteljica zasnovala radni odnos radi ostvarivanja prava na naknadu plaće za vrijeme bolovanja zbog komplikacija u trudnoći i rodiljnog dopusta. Smatra da je time diskriminirana temeljem trudnoće.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je od HZZO-a zatražila dostavu dokumentacije koja se odnosi ne predmet. Uvidom u dokumentaciju utvrdila je kako je nepovoljno postupanje temeljem trudnoće oblik spolne diskriminacije zato jer takvo postupanje proizvodi nepovoljne učinke isključivo za žene. Tijelo koje odlučuje hoće li trudnoj osobi osigurati pristup nekoj koristi ne smije ulaziti u ocjenu da li se ta osoba namjeravala koristiti nekom mogućnošću koju joj pruža zakonodavstvo samo zato kako bi si osigurala povoljniji rodiljni status. Kako ovakva praksa u nepovoljni položaj može dovesti samo žene, te ima posebno štetne učinke po njihov položaj na tržištu rada odnosno za njihovu financijsku sigurnost za vrijeme trajanja trudnoće, kada se žene nalaze u vrlo zahtjevnoj ekonomskoj situaciji, pravobraniteljica smatra kako je ona oblik izravne diskriminacije na temelju spola. Činjenica da je pritužiteljica zasnovala radni odnos tijekom rizične trudnoće te si na taj način osigurala i pravo na naknadu plaće za vrijeme bolovanja zbog komplikacija u trudnoći ne može biti osnova HZZO-u za negiranje njenog zakonom zajamčenog interesa sve dok su za to ispunjeni formalni uvjeti koje je zakon propisao u pogledu zasnivanja radnog odnosa, kao što niti činjenica da pritužiteljica nije postupila po

liječničkoj preporuci o mirovanju, ne čini zasnovani radni odnos fiktivnim. Pri tome čak nije niti odlučna činjenica da je pritužiteljica doista i počela raditi na novom radnom mjestu i bila plaćena za obavljeni rad, budući da je ugovor o radu slobodan ugovorni odnos u smislu Zakona o obveznim odnosima, kojim ugovorne strane, uz postojanje određenih formalnih pretpostavki, slobodno ugovaraju sadržaj i opseg međusobnih prava i obveza. Stoga je pravobraniteljica izdala *upozorenje da je odlukom kojom je podnositeljici retroaktivno ukinut status osigurane osobe temeljem kojeg joj je bila priznata naknada plaće za vrijeme bolovanja radi komplikacija u trudnoći, HZZO prekršio zabranu nepovoljnog postupanja temeljem trudnoće koja čini oblik diskriminacije na temelju spola.* Pravobraniteljica je preporučila HZZO-u da, u slučajevima u kojima uskraćuje pravo na naknadu plaće zbog komplikacija u trudnoći temeljem ugovora o radu zaključenog tijekom trudnoće, ne tumači Pravilnik tako da iz tumačenja proizlazi zaključak kako žena u stanju trudnoće s rizičnim čimbenicima nije u stanju obavljati nikakav posao, kao i to da stoga takav radni odnos ne mora nužno biti fiktivan.

OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/11-01): Pritužitelj F.M. i njegova supruga I. P. dobili su krajem 2009. drugo dijete. U vrijeme rođenja I.P. imala je status nezaposlene osobe i temeljem tog statusa ostvarila je pravo na zdravstveno osiguranje čime je prema Zakonu o rodiljinim i roditeljskim potporama (ZRRP) i dobila pravo na porodiljni dopust. Pritužitelj je u vrijeme poroda bio u radnom odnosu. I.P. je svoje pravo na porodiljni dopust koristila za vrijeme trajanja nezaposlenosti. Početkom veljače 2010., I.P. je primljena na posao u K.B.C.R. s kojim je sklopila Ugovor o radu prema kojem je trebala započeti s radom 15.02.2010. HZZO područni ured R. bio je svjestan zasnivanja novog radnog odnosa između I.P. i KBCR-a jer je gđa. I.P. 09.02.2010. obavijestila područni ured o svom novom radnom odnosu temeljem čega ju je ured s datumom 09.02.2010. odjavio iz statusa osiguranice kao nezaposlene osobe. Ovo se vidi i iz rješenja koje je područni ured donio, a kojim je utvrđeno da je I.P. „prestao status u obveznom zdravstvenom osiguranju“ jer je ured uvidom u bazu podataka HZZO-a utvrdio kako je došlo do promjene u pogledu osnove njenog osiguranja. Također je bitno da je istog dana kada je od gđe. I.P. zaprimio zahtjev za odjavom, HZZO- područni ured R. zaprimio i njen zahtjev za prijavom u sustav HZZO osiguranja temeljem njenog novog radnog odnosa. Tu prijavu je isti dan obradio kako bi njen izmijenjeni status osiguranice počeo teći isti dan kada i radni odnos s K.B.C.R-om. Prilikom podnošenja zahtjeva za odjavom iz sustava temeljem statusa nezaposlene osobe i prijavom u sustav temeljem radnog odnosa gđa. I.P. je izrazila želju da svoje pravo na porodiljini dopust prenese na pritužitelja. Tada joj je rečeno kako za tako što treba podnijeti izjavu o suglasnosti u pogledu prijenosa prava na porodiljni dopust na svog supruga. Nekoliko dana nakon početka njenog radnog odnosa gđa. I.P. i pritužitelj došli su zajedno u HZZO-područni ured R. kako bi podnijeli zahtjev za prijenosom i priložili pismenu izjavu. Tada im je u područnom uredu usmeno rečeno kako prema čl.29. ZRRP-a, nemaju pravo na prijenos porodiljinog dopusta s majke na oca prema ZRRP-u jer nisu bili u istom radnopravnom statusu te da stoga zahtjev ne moraju podnositi. Slijedom navedenog, pritužitelj je, kako bi omogućio svojoj supruzi da započne radni odnos, zatražio od svog poslodavca neplaćeni dopust te je isti i dobio u trajanju od 153 dana.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je od HZZO-a 1) zatražila svu dokumentaciju vezanu uz zahtjev pritužitelja i njegove supruge I.P. o prijenosu porodiljnog dopusta s majke na oca; 2) da se izjasne je li postupanje poput spornog postupanja u konkretnom predmetu pri kojem je službenica područnog ureda R. usmeno „upoznala“ pritužitelja i njegovu suprugu s činjenicom kako nemaju pravo na prijenos porodiljnog dopusta s majke na oca, te na taj način *de facto* odbila zaprimiti njihov zahtjev kojim bi bio pokrenut upravni postupak u kojem bi ovlašteno tijelo moralo rješenjem odlučiti o utemeljenosti tog zahtjeva, uobičajena praksa u postupanju sa strankama koje podnose slične zahtjeve;

3) da se nadležno tijelo HZZO-a očituje smatra li zahtjev podnositelja i njegove supruge o prijenosu porodiljnog dopusta na oca opravdanim s obzirom na kontradiktorne upute i usmena tumačenja zakonskih odredaba ZRRP-a o mogućnosti prijenosa porodiljnog dopusta na oca a koje su pritužitelj i njegova supruga dobili u dva različita navrata u područnom uredu R. te negativne posljedice koje su za njih proizašle iz takve prakse. Kako se HZZO u zakonskom roku nije zadovoljio njenim zahtjevima, pravobraniteljica je upozorila HZZO kako je prekršio čl. 23. Zakona o ravnopravnosti spolova te ga uputila na čl.37. ZRS-a koji izričito propisuje kako će odgovorna osoba u državnom tijelu koja se ogluši na zahtjev pravobraniteljice biti kažnjena za prekršaj novčanom kaznom od 1.000,00-5.000,00 kuna. Nakon upućenog upozorenja, HZZO je poslao traženu dokumentaciju i odgovore.

1.7. Nacionalni plan za poticanje zapošljavanja za razdoblje od 2011. do 2016. godine, provedba mjera u 2011.

Pravobraniteljica je od odgovornih i provedbenih institucija navedenih za provedbu mjera u Nacionalnom planu za poticanje zapošljavanja za 2011.-2012.[49] (i daljnjem tekstu: NPPZ), a s ciljem praćenja provedbe pojedinih mjera s aspekta ravnopravnosti spolova, zatražila podatke od nositelja[50] provedbe aktivnosti čiji je rok provedbe bio 2011., razvrstano po županijama temeljem spola korisnika/ca (radi analize pokazatelja/indikatora provedbe po spolu). Detaljna analiza rezultata objavljena je na službenim internetskim stranicama Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova - www.prs.hr , a u Izvješću se samo naglašava sljedeće:

Od 33 analizirane aktivnosti NPPZ-a za 2011. godinu, 27 je imalo pokazatelje provedbe izražene brojem osoba određene ciljane skupine, od kojih je pravobraniteljica prikupila podatke za 21 aktivnost i analizom utvrdila:

- obuhvaćeno je ukupno 42.661 osoba, od toga 23.824 žena ili 55,8 %;
- kod 14 aktivnosti bilo je uključeno više muškaraca, a kod 7 više žena;
- svega **7** aktivnosti je provedeno u svim županijama i Gradu Zagrebu na način da su po njima bili obuhvaćeni i muškarci i žene**.**

U slučajevima gdje pojedinci/ke podnose određene zahtjeve, kao što su bile aktivnosti u nadležnosti MINGORP-a, broj žena koje su se prijavile približan je postotku u kojem su postale korisnice po tim aktivnostima, a kretao se do 36,%. Tako se nastavio trend iz 2010. i ranijih godina da je *ženama odobreno manje financijskih sredstava prije svega jer podnose manje zahtjeva.*

Pored analiziranih 27 aktivnosti, pravobraniteljica je analizirala još **6** aktivnosti iz NPPZ-a za 2011. koje su imale pokazatelje provedbe izražene u određenim aktivnostima od strane institucija odgovornih za njihovu provedbu i analizom utvrdila da **niti jedna nije provedena na području svih županija**, pojedina se provodila na području od 1 do najviše 10 županija.

---

[49] Aktivne mjere zapošljavanja u NPPZ-u temelje se na Zajedničkom memorandumu o prioritetima politike zapošljavanja Republike Hrvatske - JAP.

[50] Zatraženo je mišljenje od: Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Ministarstva poduzetništva i obrta, Ministarstva uprave, Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstva socijalne politike i mladih, Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU, Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Agencije za mobilnost i programe Europske unije, Hrvatske obrtničke komore i Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.

Mjerama aktivne politike za zapošljavanje i usavršavanje NPPZ-a za 2011. obuhvaćeno je **19** žena žrtava obiteljskog nasilja u 8 županija. Međutim, kroz aktivnost 3.4.3.1. *Sufinanciranje zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih osoba* koja je baš namijenjena ženama žrtvama obiteljskog nasilja, zaposlena je samo 1 žena u Sisačko-moslavačkoj županiji.[51]

Uočeno je da se nedovoljno provode aktivnosti vezano za smanjenje nezaposlenosti žena na tržištu rada, stoga bi se ne samo država, već i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave trebale više angažirati u provedbi NPPZ-a, na način da razrade dodatne poticajne mjere, na lokalnoj razini.

1.7.1. NEZAPOSLENOST I ZAPOSLENOST - STANJE I KRETANJA

1.7.1.1. Nezaposlenost

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje[52] (u daljnjem tekstu: HZZ):

- Potkraj prosinca 2011. u HZZ-u bilo je evidentirano 315.438 nezaposlenih osoba, što je za 4.407 osoba, ili 1,4% manje nego u prosincu 2010.;

- Od ukupnog broja nezaposlenih u prosincu 2011. bilo je **168.976 nezaposlenih žena,** što je **za 2,3% manje** nego u prosincu 2010. godine. **Udio žena** u evidentiranoj nezaposlenosti u promatranom razdoblju **smanjio se od 54,1% na 53,6%.**

U *tablici 2. Nezaposlene osobe po dobi i spolu krajem prosinca 2011.*[53], koja se nalazi u Prilozima, podaci su razvrstani po županijama temeljem spola nezaposlenih osoba. Navedene podatke objavio je HZZ-a u Mjesečnom statističkom biltenu broj 12/2011. Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, koristeći podatke iz naprijed navedene tablice, izračunao je postotak nezaposlenih žena po dobnim razredima u odnosu na ukupan broj nezaposlenih žena.

Potkraj prosinca 2011., prema podacima HZZ-a i podacima iz analize koju je izradio Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, **najveći postotak nezaposlenih žena nalazi se u dobnoj skupini od 25-29 godina (14,6 %),** zatim u skupini od 50-54 godine (13,1 %). U 2010., trend je bio isti, najveći postotak nezaposlenih žena nalazio se u dobnoj skupini od 25-29 godina 24.665 ili 14,3 %, zatim u skupini od 50-54 godine 24.454. ili 14,1 %.

[51] Prema podacima dostavljenim iz Ravnateljstva policije ukupan broj žrtava nasilničkog ponašanja u obitelji (čl.4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji) tijekom 2011., bilo je 13.127 osoba ženskog spola ili 64,8 %, od toga punoljetnih žena 11.170 ili 55,2% .

[52] Hrvatski zavod za zapošljavanje, Mjesečni statistički bilten 12, Zapošljavanje i nezaposlenost u Republici Hrvatskoj tijekom prosinca 2011.

[53] Tablica 2. Nezaposlene osobe po dobi i spolu krajem prosinca 2011., vidi u Prilozima.

Prikaz - Nezaposlene žene po dobnim skupinama – ukupno 168.976 nezaposlenih žena (53,6%) po dobnim skupinama:

6.740 od 15 do 19 godina ili 4 %
21.198 od 20 do 24 godine ili 12,5%
24.634 od 25 do 29 godina ili 14,6%
20.383 od 30 do 34 godine ili 12,1%
18.799 od 35 do 39 godina ili 11,1%
18.984 od 40 do 44 godine ili 11,2%
19.455 od 45 do 49 godina ili 11,5%
22.250 od 50 do 54 godine ili 13,2%
14.922 od 55 do 59 godina ili 8,9%
1.541 od 60 i više ili 0,9 %.

1.7.1.2. Zaposlenost

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, u 2011. zaposleno je 167.531 osoba (od toga žena 87.747 ili 52,4%).

Analiza o zapošljavanju osoba s evidencije HZZ-a na neodređeno i određeno vrijeme, u vremenu od 2008.-2011., pokazuje kako se iz godine u godinu nastavlja trend **povećanja broja zaposlenih na određeno vrijeme:**

2008. na neodređeno vrijeme 23.941 osoba (19,0%), **na određeno** 104.287 (**81,0%**);

2009. na neodređeno vrijeme 17.186 osoba (14,5%), **na određeno** 101.100 (**85,5%**);

2010. na neodređeno vrijeme 14.303 osobe (10,1%), **na određeno** 126.802 (**89,9%**).

2011. na neodređeno vrijeme 15.599 osoba (9,3%), **na određeno** 151.932 (**90,7%**).

Godine 2011., udio žena u broju zaposlenih na neodređeno vrijeme bio je 47,8 %, dok je na određeno zaposleno 52,9 %.

U tablici 3. Nezaposlenost i zapošljavanje od 1996. do 2011. godine[54] podaci su razvrstani po spolu, a u tablici 4. Zaposlene osobe s evidencije HZZ-a po županijama, vrsti zaposlenja i spolu u 2010.-2011.,[55] podaci su razvrstani po županijama prema broju zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme.

1.7.2. HRVATSKI ZAVOD ZA ZAPOŠLJAVANJE – Mjere iz NPPZ-a prema Nacionalnom programu za Rome i Akcijskom planu Desetljeća za uključivanje Roma 2005.-2015.

Provedbom mjera iz Nacionalnog programa za Rome/Akcijskog plana desetljeća za uključivanje Roma 2005.-2015., vezano za obrazovanje nezaposlenih, stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog

[54] Tablica 3. Nezaposlenost i zapošljavanje od 1996.-2011., vidi u Prilozima.

[55] Tablica 4. Zaposlene osobe s evidencije Zavoda po županijama, vrsti zaposlenja i spolu u 2010.-2011., vidi Prilozi.

odnosa, sufinanciranje zapošljavanja te uključivanja u javne radove, u 2011. obuhvaćene su ukupno 542 osobe romske nacionalne manjine, od čega su 151 **(27,8%) žene**.

Mjere su provedene u 8 županija i Gradu Zagrebu, pri čemu su bili *uključeni više muškarci nego žene, uz iznimku Grada Zagreba gdje je odnos žena i muškaraca bio podjednako zastupljen:*

- Bjelovarsko-bilogorska – ukupno 17 osoba (od toga 3 žene ili 17,6%)
- Međimurska – ukupno 133 osoba (od toga 22 žene ili 16,5%)
- Koprivničko-križevačka – ukupno 44 osoba (od toga 7 žena ili 15,9%)
- Osječko-baranjska – ukupno 223 osoba (od toga 29 žena ili 13%)
- Sisačko-moslavačka – ukupno 21 osoba (od toga 5 žena ili 23,8%)
- Brodsko-posavska – ukupno 62 osobe (od toga 11 žena ili 17,7%)
- Varaždinska – ukupno 12 osoba (od toga 2 žene ili 16,7%)
- Virovitičko-podravska – ukupno 7 osoba (1 žena ili 14,3 %)
- Grad Zagreb – ukupno 23 osobe (od toga 11 žena ili 47,8%)

1.8. ISTRAŽIVANJE o zastupljenosti žena i muškaraca na rukovodećim i upravljačkim pozicijama u poslovnim subjektima u RH

Koristeći svoje ovlasti iz čl.19. Zakona o ravnopravnosti spolova, pravobraniteljica je u 2011. odlučila provesti istraživanje o podzastupljenosti žena na rukovodećim pozicijama, odnosno u upravnim i nadzornim tijelima poslovnih subjekata koji posluju na tržištu Republike Hrvatske. Istraživanje je provedeno na uzorku od 500 najvećih i najuspješnijih trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj.[56] Od poslanih zahtjeva za dostavom podataka na 500 adresa, očitovanja je dostavilo **428** trgovačkih društava (85,6%) dok 72 trgovačka društva (14,4%) to nisu napravila ni nakon pisanih i telefonskih požurnica. Postoji cijeli niz razloga koji opravdavaju provođenje ovako definiranog istraživanja, od kojih su tri od posebne važnosti: podzastupljenost žena kao pokazatelj nejednakog položaja žena, postojanje obveze poduzimanja mjera pozitivne akcije radi unaprjeđivanja uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca na tržištu rada te zahtjevi koji za Republiku Hrvatsku proizlaze iz pravne stečevine Europske unije.

1.8.1. Podzastupljenost žena kao potvrda nejednakosti žena u hrvatskom društvu

Podzastupljenost žena u društvenim odnosima raspodjele društvenih prilika i koristi predstavlja jedan od najvažnijih *indikatora* postojanja prikrivene spolne diskriminacije. Podzastupljenost žena u tijelima odlučivanja odražava loše upravljanje ljudskim potencijalima unutar društva odnosno ukazuje na društvenu i ekonomsku štetnost odluka tijela u kojima postoji značajna nadzastupljenost jednog spola. Žene u Republici Hrvatskoj predstavljaju većinu visoko obrazovanog stanovništva. Podzastupljenost žena u tijelima koje donose važne društvene odluke stoga ukazuje na spremnost društva da se odrekne

[56] Popis trgovačkih društava preuzet je iz specijalnog izdanja Večernjeg lista od 31. svibnja 2011. godine u kojem je objavljen prilog „500 najvećih i najuspješnijih hrvatskih kompanija“ u kojem je navedeno da su kao izvor upotrijebljeni podaci s poslovnog portala Boniteti.hr (http://www.boniteti.hr) koji sadrži detaljne prikaze preko 100.000 hrvatskih poduzeća.

znanja, talenta i iskustva svog u obrazovnom smislu najuspješnijeg dijela, iako je u njihovo obrazovanje i stručno osposobljavanje investiralo značajna sredstva.

Uravnoteženo sudjelovanje žena i muškaraca u svim društvenim odnosima predstavlja jedan od temeljnih stupova sustava promicanja jednakosti spolova uspostavljenim Zakonom o ravnopravnosti spolova. Cilj uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca je osigurati bolje razumijevanje i međusobno poštivanje pripadnika i pripadnica različitih rodova, razbiti ustaljene predrasude i stereotipove, unaprijediti sposobnost nadležnih tijela odlučivanja na prisutnost i učinke prikrivenog diskriminatornog postupanja i strukturalnih prepreka stvarnoj jednakosti žena, ali i povećati društvenu korist koja proizlazi iz bogatstva i raznolikosti stajališta i iskustava od značaja za razumijevanje i rješavanje problema važnih za uspješno funkcioniranje društva.

1.8.2. Poštivanje postojeće obveze poduzimanja pozitivnih mjera na tržištu rada

Zakon o ravnopravnosti spolova propisao je obvezu poduzimanja tzv. mjera pozitivne akcije (pozitivne mjere) radi postizanja stvarne jednakosti žena i muškaraca. Obveza poduzimanja pozitivnih mjera odnosi se, iako u različitom opsegu, kako na tijela državne vlasti odnosno tijela s javnim ovlastima tako i na subjekte privatnog prava kao što su npr. poslodavci. Od pozitivnih mjera koje propisuje Zakon o ravnopravnosti spolova najdalekosežnija je obveza izrade i poduzimanja posebnih mjera s ciljem postizanja uravnotežene podzastupljenosti. Sva tijela državne vlasti i tijela s javnim ovlastima odnosno pravne osobe u pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske dužna su osmisliti i poduzimati odgovarajuće posebne mjere radi postizanja uravnotežene zastupljenosti u onim tijelima i okruženjima gdje postoji značajna podzastupljenost osoba jednog spola.[57] Posebne mjere radi postizanja uravnotežene zastupljenosti ne mogu biti rezultat arbitrarne odluke o poduzimanju takvih mjera. Iako nisu izričito navedeni u odredbama Zakona, posebne mjere moraju zadovoljiti cijeli niz uvjeta kako ne bi predstavljale spolnu diskriminaciju. Uvjeti koje posebne mjere moraju zadovoljiti postavljeni su sudskom praksom Europskog suda pravde. Zakon o ravnopravnosti spolova jasno u svom čl.4. propisuje kako se odredbe tog Zakona moraju tumačiti sukladno zahtjevima koji proizlaze iz pravne stečevine Europske unije u području ravnopravnosti spolova. Ukratko, prema ustaljenoj praksi Europskog suda pravde, posebne mjere u obliku automatskih kvota kojima su određena radna mjesta ili prilike rezervirane za određeni broj žena ili muškaraca isključivo temeljem činjenice da pripadaju podređenom spolu predstavljaju mjere koje su suprotne jamstvu zabrane diskriminacije spolova. Posebne mjere radi postizanja uravnotežene zastupljenosti moraju biti rezultat promišljene politike postizanja jednakosti spolova utemeljene na objektivnim i stručnim analizama i putem njih utvrđenih činjenica. Štoviše, u načelu, posebne mjere kojima se daje prednost ženama ili muškarcima kao podzastupljenom spolu dozvoljene su samo u situacijama kada su dvije osobe jednako kvalificirane za konkretni posao odnosno kada jednako udovoljavaju zahtjevima objektivnih kriterija izbora ili raspodjele vezanih za konkretnu poziciju, priliku ili korist.

Iz navedenog proizlazi kako su tijela državne vlasti, tijela s javnim ovlastima i pravne osobe u pretežitom vlasništvu države dužna redovito provoditi analize o položaju žena i muškaraca u konkretnom poslovnom subjektu, instituciji ili tijelu odnosno analizu o poštivanju antidiskriminacijskih

[57] Zakon određuje značajnu podzastupljenost kao svaki nivo sudjelovanja u kojem ukupan broj osoba jednog spola predstavlja manje od 40% ukupnog broja sudionika/ca.

jamstava koja su po zakonu morala ugraditi u svoje interne akte (i učiniti dostupnima svim zaposlenicima ili članovima) te na temelju utvrđene situacije donositi četverogodišnje planove za promicanje i uspostavu ravnopravnosti spolova. Posebne mjere radi postizanja uravnotežene zastupljenosti, kao najdalekosežniji oblik pozitivne akcije, sastavni su dio takvih planova te moraju biti propisane, na zakonom određen način, internim aktima konkretnog subjekta. Posebne mjere moraju imati jasne razloge koji ukazuju na njihovu potrebnost odnosno moraju imati jasno definirane ciljeve koji se njima želi postići i vremenski period u kojem će ti ciljevi biti ostvareni.

1.8.3. Poštivanje pravne stečevine Europske unije

Pravobraniteljica je obvezna pratiti i podržavati inicijative i mjere koje čine sastavni dio politike jednakosti spolova Europske komisije. Europska komisija pokrenula je inicijativu promicanja uravnoteženog sudjelovanja žena i muškaraca u tijelima odlučivanja poslovnih subjekata koji posluju na zajedničkom tržištu Europske unije. Komisija EU je najavila kako postoji vrlo ozbiljna vjerojatnost da će do jeseni 2012. godine predložiti uvođenje pravno obvezujućih pozitivnih (posebnih) mjera kojima bi se povećao broj žena u tijelima poslovnog odlučivanja. Kako će Republika Hrvatska postati punopravna članica Europske unije 2013., ovo se odnosi i na nju kao skorašnju članicu.

1.8.4. Rezultati istraživanja i njihova interpretacija

Temeljni nalaz do kojeg je došlo istraživanje je činjenica da su žene značajno, a u velikom broju slučajeva i izrazito podzastupljene na hrvatskom tržištu rada i to na svim razinama sudjelovanja - od redovitih radnih mjesta preko rukovodećih pozicija do sudjelovanja u upravnim i nadzornim tijelima.

1.8.4.1. Podzastupljenost žena u ukupnoj strukturi zaposlenih osoba

Od 274.868 osoba koje su zaposlene u poslovnim subjektima koji su sudjelovali u istraživanju, muškarci čine 61% (168.158) dok žene čine tek 39% (106.737).

Razlika od 22 statistička poena u korist muškog spola je poražavajuća, posebno kad ju se smjesti u kontekst podataka o sudjelovanju žena na tržištu rada koje su prikupili Državni zavod za statistiku (DZS) i Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ).

Prema podacima DZS-a, žene na nacionalnoj razini čine 45,6% ukupno zaposlenih dok je muškaraca 54,4%. Iz navedenog proizlazi kako je razlika u broju zaposlenih muškaraca i žena kod poslovno uspješnijih poslodavaca na štetu žena viša od nacionalnog prosjeka. Drugim riječima podzastupljenost žena je kod ovih poslodavaca veća.

Razlika između udjela zaposlenih žena u poslovnim subjektima koji su sudjelovali u istraživanju i udjela žena u ukupnom broju zaposlenih na nacionalnoj razini ukazuje na moguću povezanost između uspješnosti poslovnog subjekta i pripadnosti spolu. Vjerojatnost da će u strukturi zaposlenosti značajno dominirati muškarci veća je kod poslovno uspješnijih subjekata.

1.8.4.2. Podzastupljenost žena na rukovodećim pozicijama

Istraživanje je utvrdilo kako su žene značajno, a često i izrazito, podzastupljene i na rukovodećim pozicijama. Istraživanje se nije ograničilo na najviše rukovodeće pozicije (tzv. visoki managment) već je pokušalo obuhvatiti i rukovodeće pozicije srednjeg i nižeg nivoa Za potrebe istraživanja pojam rukovodeća pozicija odnosio se na bilo koje radno mjesto koje je zahtijevalo upravljanje, nadzor i odgovornost za učinak neke ustrojbene jedinice, odnosno skupine podređenih osoba. Podaci koji su prikupljeni kroz istraživanje ukazuju da žene drže oko 35% svih rukovodećih pozicija. Najviše žena nalazi se na nižim rukovodećim razinama. Na primjer, u poslovnim subjektima koji imaju jedinstvenu razinu rukovodećih pozicija (17 poslovnih subjekata) žene u prosjeku drže udio od 29% svih rukovodećih mjesta. Istovremeno, u poslovnim subjektima s dvije razine rukovodećih mjesta (106 subjekata) žene u prosjeku drže 23% rukovodećih mjesta više razine i 41% niže razine. Slično je i kod poslovnih subjekata s tri razine rukovodećih pozicija (239 poslovnih subjekata). Kod ovih ispitanika žene drže 34% rukovodećih pozicija niske razine, 38% je rukovodećih pozicija srednje razine i tek 23% rukovodećih pozicija visoke razine.

Ovi podaci snažno ukazuju na vertikalnu segregaciju na tržištu rada odnosno na prisutnost *tzv. staklenog stropa* za žene koje svoju karijeru žele graditi na višim rukovodećim pozicijama.

Štoviše, progresivno povećanje podzastupljenosti po razinama u kombinaciji s poražavajuće niskom zastupljenošću žena na najvišim rukovodećim pozicijama sugeriraju kako stakleni strop nije isključivo rezultat strukturalnih prepreka kao što su neravnomjerna raspodjela tereta brige za djecu, obitelj i domaćinstvo između žena i muškaraca. Činjenica da na jednu ženu na rukovodećem mjestu dolaze gotovo 2 muškarca, odnosno da je na najvišoj razini rukovodećih mjesta taj *omjer 1:3.3, ukazuje na visoku vjerojatnost izravne diskriminacije žena pri zapošljavanju na rukovodeća mjesta na hrvatskom tržištu.* Ova tvrdnja nalazi potvrdu i u podacima o podzastupljenosti žena u upravljačkim tijelima (uprava, nadzorni odbor, upravni odbor).

1.8.4.3. Podzastupljenost žena u upravljačkim i nadzornim tijelima

Od ukupno 928 članova uprava poslovnih subjekata koji su sudjelovali u istraživanju njih 751 je muškog spola što čini čak 81% svih članova uprava. Žene čine tek 19% članica uprava (177 žena).

Gotovo isto je u nadzornim odborima. Od ukupno 1.202 članova nadzornih odbora, muškarci drže 80% (963 člana NO), a žene tek 20% (239 članica NO).

U relativno malom broju poslovnih subjekata koji umjesto uprave odnosno nadzornog odbora imaju upravni odbor, žene čine tek 14% svih članova/ica upravnih odbora dok muškarci drže 86% svih mjesta.

Ovakva poražavajuća statistika snažno sugerira značajnu ulogu spolno uvjetovanih predrasuda i stereotipova pri imenovanju žena na upravljačka mjesta. Ova pretpostavka nalazi dodatnu podršku i u sljedećim podacima.

Muškarci predstavljaju većinu svih članova/ica uprave u 83% svih uprava poslovnih subjekata koji su sudjelovali u istraživanju. Tek je u 9% svih uprava postignuta uravnotežena zastupljenost dok su u poražavajućih 8% uprava žene u većini. Slično je i kod nadzornih odbora (NO). U 89% svih NO-a većinu članova čine muškarci, žene većinu čine u 10% svih NO-a, a samo je u 1% NO-a postignuta uravnotežena zastupljenost.

Podaci su još više poražavajući što se tiče sudjelovanja žena na čelnim pozicijama. U 91% svih uprava na čelu uprave se nalazi muškarac. Tek u 9% njih na čelu uprave je žena.

U 89% nadzornih odbora na čelu se nalazi muškarac. Tek u 11% njih je na čelu odbora žena.

Navedeni podaci posebno su poražavajući kada se stave u širi društveni kontekst.

Prema zadnjim podacima DSZ-a o spolnoj strukturi visoko obrazovanih osoba u RH, od ukupnog broja novoupisanih studenata/ica u školskoj godini 2009/2010. žene čine 56,3%. Štoviše, žene su činile udio od 58,6% u ukupnom broju diplomiranih u 2009. godini. Trend veće uspješnosti žena u obrazovanju je konstantan od 1990. godine. Štoviše, taj broj se od 1990. nadalje progresivno povećava iz godine u godinu što znači da je na hrvatskom tržištu radne snage više visoko obrazovanih žena nego muškaraca. Ova činjenica je izuzetno bitna za zaključke ovog istraživanja.

Naime, iz podataka prikupljenih kroz istraživanje jasno je kako na višim rukovodećim pozicijama, a posebno na upravljačkim pozicijama poslodavci imaju jasnu sklonost zapošljavanju visoko obrazovane radne snage. Od svih zaposlenika/ca na rukovodećim pozicijama u poslovnim subjektima koji su sudjelovali u istraživanju, čak 75% njih ima neku vrstu višeg obrazovanja: fakultetsko obrazovanje ima 60% osoba na tim pozicijama, dok njih 15% ima neku vrstu visokoškolskog obrazovanja. Kod upravnih tijela situacija je još očitija. Čak 99% svih članova/ica uprave je visoko obrazovano – 97% ih ima VSS kvalifikaciju, a 2% VŠS. U nadzornim odborima taj postotak iznosi 90% : 86% ima VSS kvalifikaciju, a 4% ima VŠS kvalifikaciju.

U svjetlu navedenog, prikupljeni podaci o podzastupljenosti žena čvrsto sugeriraju da na hrvatskom tržištu rada *žene otežano napreduju prema najvišim pozicijama* (koje su u pravilu i društveno najprestižnija te najbolje plaćene) *zato jer su žene*.

Naravno, određeni dio podzastupljenosti žena na visokim rukovoditeljskim pozicijama i upravljačkim pozicijama može se objasniti strukturalnom preprekom jednakosti spolova, odnosno neizravnom diskriminacijom, koja pod određenim uvjetima može biti opravdana. Notorna je činjenica da u hrvatskom društvu žene još uvijek nose izuzetno neravnomjeran dio tereta odgoja djece, njege starijih i bolesnih članova obitelji, odnosno brige za kućanstvo. Nejednaki položaj u obitelji ih zasigurno obeshrabruje pri natjecanju za određene visoko rukovodeće odnosno upravljačke pozicije koje zahtijevaju ne samo značajnu pažnju, radnu energiju već i fleksibilnost u pogledu dostupnosti i radnog vremena. No, razina podzastupljenosti žena na rukovodećim i upravljačkim pozicijama je toliko poražavajuća da se ne može objasniti samo strukturalnom nejednakošću za koju poslodavac rijetko odgovara ili čak neizravnom diskriminacijom koja od njega zahtijeva da svoje naizgled spolno neutralno poslovanje opravdava kroz tzv. test razmjernosti. Štoviše, argument u strukturalnim preprekama jednakosti žena na tržištu rada treba koristiti odgovorno kako ga se ne bi počelo zloupotrebljavati u svrhu prikrivanja izravnog diskriminatornog postupanja prema ženama.

Da su žene u Hrvatskoj ambiciozne, odnosno da žele obavljati složenije i odgovornije poslove, svjedoči navedena činjenica da godišnje u Hrvatskoj više žena nego muškaraca stekne sveučilišno obrazovanje. Štoviše, ta dominacija je i više nego očigledna u onim profesijama koje su tradicionalno pogodnije za visoke rukovodeće odnosno upravljačke pozicije. Tako su, prema podacima DSZ-a, u 2009. žene činile 61,6% svih diplomiranih osoba u području poslovanja i administracija, 69,5% svih diplomiranih osoba u području prava, 76,2% u području društvenih znanosti, odnosno 78,9% u području humanističkih znanosti.

Žene u zadnjih 10 godina čine i većinu svih osoba s magistarskim i specijalističkim diplomama. Žene su u 2009. činile 67,7% ukupnog broja osoba s tom razinom obrazovanja. Ovu dominaciju teško je

objasniti ako se prihvati tradicionalni stereotip da žene na hrvatskom tržištu rada nisu visoko profesionalno ambiciozne. Tu ambiciju potvrđuju i podaci o broju žena potpredsjednica u upravama i nadzornim odborima poslovnih subjekata koji su sudjelovali u ovom istraživanju.

Za razliku od izuzetno niskih 9% žena predsjednica uprave, broj žena zamjenica predsjednika/ce uprave iznosi 38%. Kod nadzornih odbora 11% žena vrše funkciju predsjednica dok 23% njih vrše funkciju zamjenice predsjednika/ce. Teško je tvrditi da ova pozicija ne zahtijeva gotovo jednaku pažnju, energiju, odgovornost i fleksibilnost kao i predsjednička pozicija, a prikupljeni podaci ukazuju da interes žena za te pozicije postoji.

Navedeni podaci o razini obrazovanja žena odnosno njihovoj zastupljenosti na potpredsjedničkim upravljačkim pozicijama čvrsto ukazuju kako se značajan dio problema visoke podzastupljenosti žena na visokim rukovodećim, odnosno upravljačkim pozicijama, može objasniti samo utjecajem tradicionalnih rodno uvjetovanih predrasuda i stereotipova o ženama i njihovim interesima i sposobnostima tj. izravnom diskriminacijom.

Dodatnu potvrdu za ovu tvrdnju nalazimo i u razlozima kojima su poslovni subjekti objašnjavali podzastupljenost žena na rukovodećim i upravljačkim pozicijama.

Čak 36% poslovnih subjekata je tako objasnilo podzastupljenost, tvrdnjom kako se u njihovom slučaju radi o području djelatnosti u kojem po tradiciji prevladava muški spol. Nisu tvrdili kako kod njih postoji manjak interesa prisutnih žena za rad na tim pozicijama. Takvu tvrdnju je navelo samo 4% poslovnih subjekata. Nisu tvrdili niti da su zahtjevni uvjeti rada razlog podzastupljenosti. Samo 5% poslovnih subjekata je podzastupljenost objašnjavalo na ovaj način. Tvrdnja da je podzastupljenost rezultat činjenice da se radi o području djelatnosti u kojoj po tradiciji prevladava muški spol u biti implicira kako je razumljivo da će poduzećem u kojem dominira muška radna snaga upravljati „muška“ uprava. Ovakav stav ukazuje na visoku razinu tolerancije prema spolno/rodno uvjetovanim predrasudama, stereotipovima i podjelama na tržištu rada.[58]

Dosadašnji podaci jasno pokazuju poražavajuću situaciju vezanu uz sudjelovanje žena na najodgovornijim, najcjenjenijim i najbolje plaćenim pozicijama na tržištu rada.

1.8.4.4. Značajnija podzastupljenost žena u poslovnim subjektima u pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske odnosno poslovnim subjektima s javnim ovlastima

Rezultat istraživanja pokazuje značajniju podzastupljenost žena u subjektima koji su u pretežitom vlasništvu (tj. pod upravljačkom kontrolom) Republike Hrvatske, odnosno u pravnim osobama s javnim ovlastima.

Kao što je navedeno, istraživanje je obuhvatilo 500 poslovno najuspješnijih hrvatskih poslovnih subjekata na hrvatskom tržištu od kojih je 429 aktivno/pozitivno sudjelovalo u istraživanju. Od tih 429

[58] Najbolja ilustracija ovakvog stava vidljiva je iz primjera jednog od objašnjenja podzastupljenosti: „Pitanje jednakosti spolova u postavljenom obliku je nepodoban i netočan način postavljanja pitanja iz razloga što se pitanje jednakosti spolova mora i treba odnositi na tip i vrstu djelatnosti koju trgovačko društvo obavlja jer politika uspostavljanja jednakosti spolova bitno je vezana uz vrstu i način obavljanja konkretno odrađenih poslova i radnih zadataka svakog konkretnog gospodarskog subjekta. Veći dio djelatnosti našeg trgovačkog društva odnosi se na fizički rad, pa ako sastavljač ovog upitnika smatra da se jednakost spolova mora manifestirati u određenom postotku radnica koje će raditi na poslovima montaže i demontaže auto-pneumatika na kamionima, radnim i teškim poljoprivrednim strojevima ili na istovaru, pretovaru ili utovaru tih auto-pneumatika, tada dolazimo na područje primjene opće moralnih postulata. Pitanje je i u suprotnosti sa čl.5. ZORS-a.“

poslovnih subjekata, 41 ih je u pretežnom vlasništvu Republike Hrvatske, a 9 su pravne osobe s javnim ovlastima.

U broju zaposlenih u ovim poslovnim subjektima žene sudjeluju tek s 26% (24.186) naspram 73% (62.094) muškaraca. Usporedbe radi, žene čine 45% (82.744) zaposlenih u privatnim pravnim subjektima koji su sudjelovali u istraživanju dok muškarci čine 55% (101.150). Dok kod privatnih poslovnih subjekata žene zauzimaju 36% rukovodećih pozicija odnosno 23% rukovodećih pozicija najviše razine, kod državnih/javnih poslovnih subjekata žene zauzimaju znatno manjih 27% rukovodećih pozicija i 19% rukovodećih najviše razine.

Situacija je posebno poražavajuća što se tiče sudjelovanja žena u tijelima uprave. Dok u upravama privatnih subjekata sudjeluje niskih 20% žena, u upravama državnih (javnih) poslovnih subjekata žene su zastupljene s mizernih 11%. Situacija je ipak nešto bolja u pogledu nadzornih odbora. Žene su sa 20% zastupljene u nadzornim odborima kako privatnih tako i državno/javnih poslovnih subjekata.

Situacija je još dramatičnija kad se pogledaju brojke o broju predsjednica uprava i nadzornih odbora. Dok su kod privatnih poslovnih subjekata žene na čelu uprave u jako niskih 9% slučajeva, kod državnih/javnih poslovnih subjekata žene su na čelu uprave u poražavajućih 4% slučajeva. Situacija je nešto bolja u pogledu nadzornih odbora. Dok se kod privatnih poslovnih subjekata žene nalaze na čelu nadzornog odbora u 10% slučajeva, kod državnih/javnih poslovnih subjekata situacija je nešto bolja s 17% slučajeva. Slično je i sa zamjeničkim pozicijama. Dok kod privatnih poslovnih subjekata žene drže poziciju zamjenice predsjednika/ice uprave u 37% slučajeva kod državnih/javnih poslovnih subjekata žene su zamjenice predsjednika/ice u tek 7% slučajeva. U nadzornim odborima privatnih poslovnih subjekata žene su zamjenice predsjednika/ice u 10% slučajeva, dok ta brojka iznosi nešto viših 17% kod državnih/javnih poslovnih subjekata.

Neprihvatljivo visoka podzastupljenost žena u državnim/javnim poslovnim subjektima jasno ukazuje na postojanje izravne diskriminacije žena kod ove grupe subjekata. No, prikupljeni podaci također pokazuju kako kod državnih/javnih subjekata postoji jasna tendencija ignoriranja zakonskih obveza propisanih radi unaprjeđivanja položaja žena na tržištu rada te *grubo nepoštivanje Zakona o ravnopravnosti spolova*.[59]

Provedeno istraživanje pokazalo je kako državni/javni poslovni subjekti u načelu ne poštuju ove obveze.

Čak je 49% državnih/javnih poslovnih subjekata koji su sudjelovali u istraživanju navelo kako ne provode četverogodišnje analize položaja žena i muškaraca. S druge strane, 61% njih navelo je kako je donijelo planove djelovanja. No, ovaj podatak treba uzeti s rezervom. Na upit jesu li utvrdili razloge za uvođenje posebnih mjera, njihovih ciljeva i načina provedbe, što je ključna svrha planova djelovanja u slučaju znatne podzastupljenosti žena kao što je kod njih slučaj, čak 85% njih je odgovorilo negativno. Štoviše, na izravno pitanje jesu li provodili posebne mjere radi postizanja uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca, samo 3 poslovna subjekta (6%) su odgovorila potvrdno. Mjere koje su naveli uključuju pružanje prednosti ženama pri zapošljavanju kao podzastupljenom spolu, odnosno uzimanje u obzir kriterija podzastupljenosti pri zapošljavanju i povećanje žena na rukovodećim mjestima gdje čine većinu.

[59] Zakon o ravnopravnosti spolova (čl.11.-12.) jasno propisuje da sve pravne osobe u pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske odnosno s javnim ovlastima imaju obvezu provoditi analize o položaju žena i muškaraca u njihovom kolektivu, te na temelju analize donositi i provoditi jasno definirane pozitivne mjere radi poboljšanja položaja žena kao podzastupljenog spola na tržištu rada. Štoviše u slučaju kada zastupljenost žena padne ispod 40% poslovni subjekti u pretežitom vlasništvu države odnosno oni s javnim ovlastima imaju obvezu provoditi posebne mjere radi postizanja uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca.

Od ukupnog broja onih koji nisu ispunili obvezu poduzimanja pozitivnih mjera iz čl.11. Zakona o ravnopravnosti spolova, njih 49% je navelo kako im nije poznat razlog zašto nisu ispunili zakonsku obvezu, a 16% njih je tvrdilo kako za to nema potrebe iako su podastrijeli podatke koji jasno ukazuju na podzastupljenost žena. Njih 19% koji još formalno nemaju donesen plan djelovanja s mjerama promicanja jednakosti žena i muškaraca, navelo je kako u skladu s čl.11. st.4.[60] čekaju odobrenje Vladinog Ureda za ravnopravnost spolova.

1.8.5. EU kontekst

Ako se navedeni podaci stave uz bok s podacima o podzastupljenosti žena na upravljačkim pozicijama trgovačkih društava na zajedničkom tržištu Europske unije, navedeni podaci na prvi pogled, sugeriraju kako situacija na hrvatskom tržištu nije „dramatična". Prema dostupnim podacima Europske komisije žene čine 45,4% zaposlenih u Europskoj uniji. Istovremeno, 32,8% žena drži više rukovodeće i upravljačke pozicije. Situacija se naglo pogoršava kada se društva razdvoje na srednje i velike poduzetnike. U 2010. žene su činile tek 12% svih članova/ica upravljačkih tijela (uprava i nadzornih odbora) tzv. izlistanih trgovačkih društava. Još gore, od svih čelnih upravljačkih pozicija (predsjednici/ce uprava, tzv. CEOs), žene su obavljale tu funkciju u tek 3% slučajeva.

Ovakvi podaci sugeriraju kako se Hrvatska kreće unutar nekog prosječnog EU okvira. No, treba jasno naglasiti nekoliko stvari kako se podaci o podzastupljenosti žena na EU tržištu ne bi počela koristiti kao argument za tvrdnju da stanje u pogledu podzastupljenosti žena na hrvatskom tržištu rada nije poražavajuće.

Prvo, Europska unija je jasno priznala kako je stanje na njenom tržištu neprihvatljivo. Stoga i razmišlja o uvođenju obveznih pozitivnih mjera radi povećanja sudjelovanja žena na upravljačkim pozicijama za cijelo područje Unije.

Drugo, hrvatsko tržište je malo tržište i ljudski resursi su znatno uži nego oni na tržištu Unije. Drugim riječima, s obzirom na činjenicu da žene čine većinu ukupne populacije te da su u načelu obrazovanija radna snaga, hrvatski poslodavci često i nemaju drugog izbora nego zaposliti ženu, iako bi preferirali muškarca da im je u konkretnom trenutku bio dostupan. U tom smislu ne treba se previše zanositi činjenicom da je u nekim segmentima Hrvatska iznad prosjeka Unije.

Treće, ovo istraživanje obuhvatilo je 500 poslovno najuspješnijih poslovnih subjekata na hrvatskom tržištu. Kada bi se obuhvatilo cijelo tržište, ne bi bilo iznenađujuće ako bi se utvrdilo da su žene još više podzastupljene nego što pokazuje ovo istraživanje.

[60] Čl.11.st.2. ZORS-a „Tijela državne uprave i pravne osobe u pretežitom vlasništvu države obvezna su primjenjivati posebne mjere i donijeti planove djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova, svake četiri godine . . . „ Čl.11.st.4. „Planove djelovanja prethodno odobrava Ured za ravnopravnost spolova Vlade."

1.8.6. Zaključci i preporuke

1. Rezultati istraživanja o sudjelovanju žena u radnoj snazi ekonomski najuspješnijih poslovnih subjekata na hrvatskom tržištu pokazuju značajnu podzastupljenost žena na svim razinama zapošljavanja što je sukladno podacima Državnog zavoda za statistiku koji pokazuju da muškarci lakše nalaze posao nego žene.
2. Podaci su pokazali kako je razlika u broju zaposlenih muškaraca i žena kod poslovno uspješnijih poslodavaca na štetu žena viša od nacionalnog prosjeka. Ova razlika ukazuje kako je izgledno da postoji određena korelacija između veće vjerojatnosti diskriminatornog postupanja temeljem spola i ekonomske moći poslovnog subjekta koju je potrebno dodatno istražiti.
3. Prikupljeni podaci pokazuju kako su žene značajno podzastupljene na svim razinama rukovodećih pozicija.
4. Podzastupljenost žena se povećava sa značajem rukovodeće razine. Žene su izrazito podzastupljene na najvišoj razini rukovodećih radnih mjesta.
5. Prikupljeni podaci pokazuju kako su žene izrazito podzastupljene na upravljačkim pozicijama tj. u upravnim i nadzornim tijelima poslovnih subjekata.
6. Najveća podzastupljenost žena utvrđena je na pozicijama predsjednica upravnih tijela i nadzornih odbora.
7. Istraživanje je jasno pokazalo na postojanje vertikalne segregacije žena i muškaraca na hrvatskom tržištu rada odnosno na postojanje tzv. staklenog stropa za žene koje imaju ambiciju graditi karijeru na visokim rukovodećim odnosno na upravljačkim radnim mjestima.
8. Utvrđenu podzastupljenost žena nije moguće u potpunosti objasniti strukturalnim preprekama jednakosti spolova (kao što je npr. činjenica da se ženama zbog tradicionalne raspodjele uloga unutar obitelji teže odlučiti za vremenski zahtjevnih poslova i dužnosti) za koje poslovni subjekti u načelu pravno ne odgovaraju. Utvrđena razina podzastupljenosti žena na rukovodećim i upravljačkim pozicijama čvrsto ukazuje na prisutnost izravne spolne diskriminacije žena (nepovoljno postupanje prema ženi jer je žena) u pogledu zapošljavanja na ovim radnim mjestima.
9. Usprkos jasnoj zakonskoj obvezi poduzimanja pozitivnih mjera radi osiguranja uravnoteženog sudjelovanja žena i muškaraca, žene su u načelu najviše podzastupljene na rukovodećim i upravljačkim pozicijama u poslovnim subjektima u pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske odnosno u poslovnim subjektima s javnim ovlastima.
10. Razina podzastupljenosti žena na rukovodećim i upravljačkim pozicijama u poslovnim subjektima jasno ukazuje na prisutnost izravne spolne diskriminacije žena. Sukladno ovom pokazatelju, istraživanje je također pokazalo kako poslovni subjekti u pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske, odnosno poslovni subjekti s javnim ovlastima, u načelu, učestalo ne poštuju odredbe Zakona o ravnopravnosti spolova koje ih obvezuju na poduzimanje pozitivnih mjera radi zaštite i promicanja ravnopravnosti spolova u njihovom kolektivu.

Na temelju prikupljenih podataka, provedene analize i dosegnutih zaključaka, pravobraniteljica smatra primjerenim i potrebnim *predložiti sljedeće mjere:*

(a) S obzirom na poražavajuće podatke nužno je provesti odgovarajuću kontrolu organizacije poslovanja, politiku zapošljavanja i razvoja poslovnih subjekata u pretežitom vlasništvu Republike

Hrvatske, odnosno u poslovnim subjektima s javnim ovlastima, radi utvrđivanja podzastupljenosti žena na rukovodećim i upravljačkim pozicijama.

(b) Značajno povećati političku i pravnu kontrolu poštivanja obveza donošenja pozitivnih mjera radi postizanja uravnotežene zastupljenosti žena na svim razinama rukovodećih pozicija, odnosno u upravnim i nadzornim tijelima poslovnih subjekata u pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske, odnosno u poslovnim subjektima s javnim ovlastima.

(c) Provesti odgovarajuću kontrolu kako bi se utvrdilo jesu li poslovni subjekti u pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske, odnosno u poslovnim subjektima s javnim ovlastima ispunili obvezu donošenja internih pravilnika s jasno definiranim jamstvima zaštite od spolne diskriminacije, odnosno uspostavili propisane mehanizme zaštite od diskriminacije kao što je imenovanje i stručno osposobljavanje povjerenika/ce za zaštitu dostojanstva.

(d) Osigurati institucionalnu podršku poslovnim subjektima u pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske odnosno poslovnim subjektima s javnim ovlastima u cilju što učinkovitijeg poštivanja obveze provođenja odgovarajućih analiza položaja žena i muškaraca u njihovom kolektivu, izrade politika i planova postizanja pune jednakosti spolova odnosno izrade i poduzimanja odgovarajućih pozitivnih mjera radi postizanja uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca.

(e) S obzirom na utvrđenu nisku zainteresiranost i volju za samostalnim poduzimanjem pozitivnih koraka radi suzbijanja skrivene spolne diskriminacije žena, savladavanja strukturalnih barijera jednakosti žena, odnosno promicanja uravnoteženog sudjelovanja žena i muškaraca na svim radnim mjestima, odnosno na svim razinama rukovodećih odnosno upravljačkih i nadzornih pozicija, potrebno je zakonski obvezati privatne poslovne subjekte na poduzimanje pozitivnih mjera radi suzbijanja spolne diskriminacije odnosno promicanja uravnoteženog sudjelovanja spolova.

Mjere koje su nužne radi osiguranja učinkovite zaštite žena od spolne diskriminacije uključuju:

(a) zakonsku obvezu vođenja spolno osjetljive statistike o svim aspektima poslovanja;

(b) zakonski obvezati privatne poslovne subjekte da svojim zaposlenicim/a koji se smatraju diskriminiranima učine dostupnima podatke o kriterijima zapošljavanja i napredovanja, načinu provođenja postupaka zapošljavanja i napredovanja, podatke o broju zaposlenih razvrstanima po spolu, podatke o vrsti radnih mjesta i načinu vrednovanja težine radnog mjesta, odnosno ostale podatke koji su im potrebni radi ostvarivanja učinkovite zaštite od spolne diskriminacije;

(c) zakonsku obvezu izrade i provedbe pozitivnih mjera radi postizanja uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca na svim radnim mjestima s precizno definiranim razlozima uvođenja konkretne posebne mjere, ciljevima koje se njome želi postići i vremenskim razdobljem u kojem će se ciljevi ostvariti;

(d) zakonski propisati obvezu postizanja zastupljenosti žena od minimalno 40% na najvišim rukovodećim radnim mjestima, odnosno u upravljačkim i nadzornim tijelima. Prateći iskustva uvođenja ove vrste pozitivnih mjera u državama članicama Europske unije, zakonska obveza postizanja uravnotežene zastupljenosti spolova na ovim pozicijama mogla bi imati nekoliko faza: u prvoj fazi koja bi trajala 3 godine poslodavce bi se obvezalo da osiguraju zastupljenost žena od 30%, a u drugoj fazi, koja bi trajala sljedeće dvije godine, morali bi osigurati zastupljenost od 40%.

2. OBITELJ

2.1. Nasilje u obitelji

Nasilje nad ženama, pa tako i obiteljsko nasilje, smatra se oblikom spolne diskriminacije, sukladno Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena[61] te Deklaraciji UN-a o uklanjanju nasilja nad ženama[62]. Istu Konvenciju Republika Hrvatska ratificirala je 2001., a kao članica Vijeća Europe ima obvezu primjenjivati oba ova dokumenta sukladno Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe i pripadajućim provedbenim protokolima.

Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji[63] i Kaznenim zakonom[64] Republike Hrvatske propisano je da nasilničko ponašanje u obitelji predstavlja prekršajno, odnosno kazneno djelo, opisani su oblici ponašanja u obitelji koji se smatraju nasiljem, i propisane su kazne za takvo ponašanje. Ujedno su isti zakoni predvidjeli i mogućnost kao i uvjete za izricanje pojedinih zaštitnih mjera počiniteljima takvih protupravnih djela. Budući da nasilničko ponašanje u obitelji čije su žrtve žene predstavlja oblik diskiminacije koji rezultira najtežim posljedicama, pravobraniteljica prati postupanje policijske službe, ali i svih ostalih institucija koje su nadležne za postupanje u slučajevima nasilničkog ponašanja u obitelji.

Tako je tijekom 2011. pravobraniteljica pratila rad policijske službe, zavoda za socijalnu skrb i zdravstvenih ustanova kao dijela službi koje su ovlaštene i dužne postupati u slučaju nasilja u obitelji, temeljem Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

Rad se prati kroz individualne pritužbe, ali i sukladno ovlaštenju iz čl.22. Zakona o ravnopravnosti spolova, neovisno i samostalno prateći provođenje istog zakona putem izvješća nadležnih tijela.

2.1.1. Statistički podaci MUP-a o kaznenim/prekršajnim djelima nasilja u obitelji za 2011.

Ravnateljstvo policije Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske dostavilo je pravobraniteljici podatke o prekršajima i kaznenim djelima koji se odnose na nasilje u obitelji za vremensko razdoblje od 01.01.-31.12.2011. kako slijedi:

2.1.1.1. Prikaz stanja i kretanja broja zaprimljenih intervencija i poduzetih mjera i radnji

U razdoblju od 01.01-31.12.2011. zaprimljeno je 17.884 zahtjeva građana/ki za pružanjem policijske intervencije radi zaštite od nasilja u obitelji, što je za 3,4 % manje u odnosu na 2010., kada je zatraženo 18.518 intervencija;

- u cilju zaštite žrtve, a zbog postojanja bojazni od nastavljanja nasilja, protiv 10.120 osoba izrečena je i provedena mjera zadržavanja u prostoru policije, što je za 26,6 % slučajeva više nego u 2010. kada je izrečeno 7.994 mjera zadržavanja;

- zbog prekršaja počinjenog nasiljem u obitelji prekršajno je prijavljeno 17.884 osoba, što je za 8% više u odnosu na 2010. kada je prekršajno prijavljeno 16.564 osoba;

[61] Narodne novine broj 03/01.

[62] Donijeta 20. prosinca 1993.

[63] Narodne novine broj 137/09, 14/10, 60/10.

[64] Narodne novine broj 110/97 i dr.

- tijekom 2011. evidentirano je 875 kaznenih djela nasilničkog ponašanja u obitelj iz čl.215. a Kaznenog zakona, što u odnosu na 2010., kada je evidentirano 1.060 kaznenih djela, predstavlja pad za 17,45 %;

- u 2011. policija je sucima/sutkinjama nadležnih prekršajnih sudova predložila izricanje sveukupno 13.675 zaštitnih mjera što je za 29,6 % više u odnosu na 2010. kada je predloženo 10.549 zaštitnih mjera;

- od 13.675 predloženih zaštitnih mjera policija je tijekom 2011. provela 1.847 zaštitnih mjera koje su joj sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji stavljene u djelokrug rada, što predstavlja povećanje od 185 % u odnosu na 2010. kada je policija provela 647 takvih zaštitnih mjera;

2.1.1.2. Primjena odredbe članka 4. Zakona o zaštiti nasilja u obitelji

Raščlambom podataka koji se odnose isključivo na prekršaj nasilničkog ponašanja u obitelji, razvidno je da je policija u razdoblju od 01.01.-31.12.2011. u Republici Hrvatskoj prekršajno prijavila 17.884 počinitelja/ice od kojih je 14.146 (79,1%) muškaraca, a 3.738 (20,9%) žena.

Od strane redarstvenih vlasti podnesena je 141 žalba na doneseno rješenje suca/sutkinje za prekršaje, što predstavlja povećanje od 82,3% u odnosu na 2010. kada je podneseno 116 žalbi.

Počinjenim prekršajem nasilja u obitelji zbog kojeg je počinitelj prekršajno prijavljen, oštećeno je ukupno 20.247 osoba. Unutar ukupnog broja oštećenih – 3.801 ili 18,8 % su maloljetne osobe, a 16.446 je punoljetnih oštećenika/ca, od čega su 11.170 ili 68 % odrasle žene[65].

Prema spolu oštećenih, 13.127 osoba je ženskog spola (maloljetnih osoba ženskog spola i punoljetnih žena) ili 64,8 % od ukupnog broja osoba oštećenih nasilničkim ponašanjem u obitelji.

Ukoliko promatramo odnos počinitelj-žrtva, u 2011. najčešći počinitelji nasilničkog ponašanja u obitelji bili su: u 5.514 ili 21,3 % slučajeva suprug nad suprugom, u 3.718 ili 14,3% slučaja otac, u 2.793 ili 10,8 % slučaja sin nad roditeljem, u 1.389 ili 5,4% izvanbračni muž nad ženom, u 1.351 ili 5,2% žena nad mužem itd.

2.1.1.3. Zaštitne mjere uz primjenu odredbi Prekršajnog zakona i Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji

U razdoblju od 01.01.-31.12.2011. povodom nasilja u obitelji policija je predložila prekršajnim sudovima izricanje 13.675 zaštitnih mjera i to:

- 5.764 - ZM obveznog psihosocijalnog tretmana
- 2.438 - ZM zabrane približavanja žrtvi nasilja,
- 619 - ZM zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju,
- 761 - ZM udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora,
- 3.430 - ZM obveznog liječenja od ovisnosti,
- 723 - ZM oduzimanja predmeta koji je namijenjen ili uporabljen u počinjenju prekršaja.

Od 13.675 predloženih zaštitnih mjera policija je provela 1.847 zaštitnih mjera koje su joj sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji stavljene u djelokrug rada i to:

[65] Postotak izračunat prema dostavljenim podacima MUP-a.

- 1.101 - ZM zabrane približavanja žrtvi nasilja,
- 206 - ZM zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju,
- 328 - ZM udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora.

2.1.1.4. Primjena odredbe članka 215a. Kaznenog zakona „Nasilničko ponašanje u obitelji“

Analizom podataka koji se odnose na počinjeno kazneno djelo „Nasilničko ponašanje u obitelji“ iz čl.215a. Kaznenog zakona u razdoblju od 01.01.-31.12.2011., policija je otkrila i kazneno prijavila 278 osoba zbog počinjenih 875 kaznenih djela. Navedenim kaznenim djelima ukupno je oštećeno 910 osoba, od čega je 747 oštećenih osoba ženskog spola, što predstavlja udio od 82 % u ukupnom broju oštećenih osoba. S obzirom na dob oštećenih, 30 ili 3,3 % svih oštećenih ovim kaznenim djelom su djeca i maloljetne osobe.

2.1.1.5. Ubojstva i pokušaji ubojstava počinjeni unutar obitelji[66]

U razdoblju od 01.01.-31.12.2011. u Republici Hrvatskoj zabilježeno je ukupno 48 kaznenih djela ubojstva i 123 pokušaja ubojstva.

Od tog broja u navedenom razdoblju 19 kaznenih djela ubojstva (39,6 % od ukupnog broja ubojstava) počinjeno je među članovima obitelji odnosno intimnim partnerima. Obzirom na spol, struktura 19 žrtava kaznenog djela ubojstva počinjenih u okviru obitelji je slijedeća: 12 (63,15%) oštećenih osoba je ženskog spola, 11 njih ubijeno je od strane muškog člana obitelji, a 7 oštećenih osoba su muškog spola. S obzirom na odnos počinitelja/ice i žrtve 4 žene su ubili njihovi sinovi, 2 bračni drugovi, 3 izvanbračni drugovi, 1 bivši izvanbračni drug, 1 ženu šogor, dok je 1 ženu ubila njezina snaha.

U istom razdoblju od ukupno 123 ubojstva u pokušaju 31 (25,2% od ukupnog broja pokušanih ubojstava) je pokušano između članova obitelji. S obzirom na spol struktura 31 žrtve ubojstava u pokušaju je slijedeća: 23 (74%) oštećenih osobe su muškog spola, a 8 oštećenih osoba je ženskog spola.

Od 23 oštećenika muškog spola 16 (69,5%) ih je bilo žrtvama muškog člana obitelji, a 7 (30,5 %) supruga ili izvanbračnih supruga.

2.1.1.6. Žrtve nasilničkog ponašanja u obitelji[67]

Prema podacima dostavljenim od Ravnateljstva policije ukupan broj žrtava nasilničkog ponašanja u obitelji opisanog čl.4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji tijekom 2011. bio je 20.247. Od toga je 13.127 (64,8%) bilo ženskog spola, time što je 1.957 žrtava bilo mldb. Raščlanjeno po dobnim kategorijama, do 18 godina života podjednak je broj muških (1.844) i ženskih (1.957) žrtava. U svim ostalim kategorijama „starosti“ žrtava, broj žrtava ženskog spola je veći. Tako u dobi između 18-30 godina, 64,3 % žrtava čine žene, u dobi od 31-50 godina taj broj je 71,7 %, u dobi od 51-65 godina 64,9%, a u dobi iznad 65 godina žene čine 66,4% žrtava nasilja.

[66] Postotci izračunati prema dostavljenim podacima MUP-a.

[67] Postotak izračunat prema dostavljenim podacima MUP-a.

2.1.1.7. Podaci Ministarstva pravosuđa o kaznenim i prekršajnim sankcijama izrečenim po sudovima radi nasilničkog ponašanja u obitelji

Prema podacima dobivenim od Ministarstva pravosuđa, tijekom izvještajnog razdoblja *prekršajni sudovi* su radi nasilničkog ponašanja u obitelji izrekli 9.444 osuđujuće presude. Izrečeno je 66 mjera obveznog psihijatrijskog liječenja, 1.146 mjera liječenja odo ovisnosti, 1.176 psihosocijalnih tretmana, 328 oduzimanja predmeta, 146 udaljenja iz stana ili kuće, 797 zabrana približavanja žrtvi nasilja i 38 zabrana uznemiravanja žrtve nasilja.

Iz podataka Ministarstva pravosuđa za izvještajno razdoblje o *kaznenopravnim sankcijama* slijedi kako je tijekom te godine za kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji počiniteljima/cama izrečena 61 kazna zatvora, 162 uvjetne kazne i 28 novčanih kazni. Izrečeno je 36 uvjetnih osuda sa zaštitnim nadzorom, 2 mjere zabrane posjećivanja određenog mjesta, 4 mjere zabrane približavanja određenoj osobi, te 2 mjere zabrane uspostavljanja ili održavanja veze s određenom osobom. Izrečene su i 32 sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječenja, 65 mjera obveznog liječenja od ovisnosti i 22 mjere oduzimanja predmeta.

2.1.2. Analiza dostavljenih podataka

2.1.2.1. O kaznenim djelima nasilničkog ponašanja u obitelji[68]

Čini se da razlog padu broja kaznenih djela nasilničkog ponašanja u obitelji i dalje valja tražiti u presudi Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Maresti vs. RH*, sukladno kojoj nije dozvoljeno počinitelja djela nasilničkog ponašanja u obitelji procesuirati i prekršajno i kazneno. Iz dostavljenih podataka može se, dakle, zaključiti kako policija i državna odvjetništava razne oblike nasilničkog ponašanja u obitelji češće kvalificiraju kao prekršaje, a rjeđe kao kaznena djela. Razlog tome moguće leži u činjenici da se policija i državna odvjetništva u dvojbi oko kvalifikacije protupravnog ponašanja koje ima obilježja i kaznenog i prekršajnog djela nasilničkog ponašanja u obitelji češće odlučuju procesuirati počinitelja/icu po odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, možda zbog toga što je prekršajni postupak brži, a time i učinkovitiji. Ako je tome tako, dvojbeno je da li je to dobar pristup. Naime, stoji navod o brzini i učinkovitosti prekršajnog postupka kao i činjenica da Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji sadrži (za sada) širi set zaštitnih mjera koje mogu biti brzo primijenjene, no kazneni postupak rezultira većim stupnjem društvenog prijekora radi protupravnog ponašanja, odnosno težom kaznom.

Iz dostavljenih podataka razabire se da je kazneno prijavljenih počinitelja/ica kaznenih djela nasilničkog ponašanja u obitelji iz čl.215a. Kaznenog zakona u 2011. bilo ukupno 278, od toga 260 (93,52%) muškarci, dok su žrtve u 82% slučajeva žene. Usporedbe radi, u 2010. je radi istog kaznenog djela prijavljeno 370 osoba, od kojih je 351 (94,86%) muškaraca, dok 78,6% osoba oštećenih ovim kaznenim djelom čine žene.

Svakako se prilikom analize mora uzeti u obzir činjenica da je dio primijenjenih sankcija i mjera naveden pod točkom 2.1.2. ovog Izvješća primijenjen prema osobama koje su kazneno prijavljene u ranijem razdoblju, kao i činjenica da nisu svi kazneno prijavljeni tijekom 2011. iste godine i osuđeni. Uzevši u obzir ove podatke, može se konstatirati da se u kaznenim postupcima koji se vode radi

[68] Postotak izračunat prema dostavljenim podacima MUP-a.

kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji u donosu na broj počinitelja/ica istih djela, izriče relativno malo sigurnosnih i zaštitnih mjera koje su vrlo bitne jer predstavljaju jedini zaštitni mehanizam žrtava nasilničkog ponašanja u obitelji (iako, naravno, i samo kažnjavanje ima preventivnu, a time i zaštitnu funkciju).

2.1.2.2. Ubojstva i pokušaji ubojstva u obitelji kao najteži oblici nasilničkog ponašanja u obitelji

Tijekom 2011. u Republici Hrvatskoj počinjeno je ukupno 48 kaznenih djela ubojstava i 123 pokušaja ubojstva, a 2010. počinjeno je 58 ubojstava i 125 pokušaja ubojstava.

Tijekom 2011., 11 žena je ubijeno od strane muškog člana obitelji. To konkretno znači da su **22,9%** žrtava svih ubojstva u RH u 2011. činile žene ubijene od strane nekog od muških članova svoje obitelji (supruga, izvanbračnog supruga, bivšeg izvanbračnog supruga, sina, šogora), ali isto tako i da su 57,9% žrtava kaznenog djela ubojstva unutar obitelji ženskog spola. S obzirom da je tijekom 2008. u okviru obitelji od strane muškog člana iste ubijeno 11 žena, 2009. - 21 žena, 2010. - 14 žena, a 2011. - 11 žena, svakako se može konstatirati da je broj tih teških zločina u padu. Premda je 2009. po broju žena ubijenih od strane muških članova obitelji bila iznimno loša, valja konstatirati kako se taj trend nije nastavio narednih godina i zbog iznimnog zalaganja tijela koja suzbijaju nasilno ponašanje, prije svega MUP-a. Pravobraniteljica se nada da je manji broj žrtava rezultat efikasnije prevencije.

Ovom prilikom valja naglasiti kako su žene godinama kontinuirano žrtve nasilja muškaraca s kojim nisu bile niti u bračnoj niti u izvanbračnoj zajednici, već u dužoj ili kraćoj vezi. Takav je bio slučaj pokojne M.P. te pok. N.B. koje su ubili njihovi bivši partneri, a vezano za koje je pravobraniteljica tijekom 2011. po službenoj dužnosti provodila ispitni postupak. Zajedničko je objema to što su nedugo prije ubojstva svojom voljom izašle iz veze sa svojim ubojicama. Njihovo ubojstvo predstavlja potpunu negaciju žene kao samostalnog bića i osobnosti, negaciju njenog prava da svojevoljno i autonomno donosi odluke, i najekstremniji je izraz patrijarhalnog poimanja žene u društvu.

2.1.2.3. O prekršajnim djelima nasilničkog ponašanja u obitelji

Iz dostavljenih podataka slijedi kako je tijekom 2011. za nasilničko ponašanje u obitelji prijavljeno **8% više osoba** u odnosu na 2010., dok je broj intervencija policije pruženih radi zaštite od nasilja u obitelji za 3,4% manji nego u 2010.

Tijekom 2011. policija je predložila prekršajnim sudovima izricanje 13.675 zaštitnih mjera, što je gotovo za **trećinu (29,6%) više** u odnosu na 2010. To svakako predstavljalo pomak na bolje u zaštiti žrtava nasilja.

Tijekom ovog izvještajnog razdoblja zamjećuje se trend porasta zaštitnih mjera izrečenih po prekršajnim sudovima za čije izvršenje je nadležna policija. Tako je policija tijekom 2011. provela 1.847 zaštitnih mjera koje su joj sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji stavljene u djelokrug rada, što predstavlja **povećanje od 185%** u odnosu na 2010. kada je policija provela 647 takvih zaštitnih mjera. Navedeni podatak svakako ukazuje na višu razinu zaštite žrtva nasilničkog ponašanja u obitelji.

Iz dostavljenih podataka također je *vidljiva pozitivna tendencija povećanja broja žalbi izjavljenih na presude prekršajnih sudova.* Valja podsjetiti da su žalbe podnositelja optužnog akta jedini način korekcije prvostupanjske presude u slučaju da prekršajni sud okrivljeniku/ci ne izrekne zatraženu sankciju ili zaštitnu mjeru.

2.1.2.4. O žrtvama kaznenih i prekršajnih djela nasilničkog ponašanja u obitelji[69]

Kao što je naprijed izloženo, **82%** osoba oštećenih kaznenim djelom nasilničkog ponašanja u obitelji čine žene. Od ukupnog broja ubojstava u Republici Hrvatskoj 39,5% otpada na ubojstava unutar obitelji, 57,9% žrtava takvih kaznenih djela ubojstava su žene ubijene od strane muških članova obitelji.

Žrtve kaznenih djela ubojstava u pokušaju su u većem broju muškarci (73%), ali su žene počiniteljice u svega 30% slučajeva.

Također, **64,8%** žrtava nasilničkog ponašanja u obitelji kažnjivog kao prekršaj su žene. Njihov broj varira ovisno o dobi žrtve, tako da su mldb. ženske osobe žrtve nasilja podjednako zastupljene kao i mldb. muške osobe žrtve nasilja, a najviše je žena žrtva nasilja u dobi između 31-50 godina - 71,7 %. U ostalim dobnim razredima broj žena žrtva ove vrste nasilja varira od 64,35-64,9%.

Iz izloženih podataka također proizlazi i zaključak kako porast broja osoba prijavljenih za prekršaj nasilničkog ponašanja u obitelji nije izmijenio očekivanu spolnu strukturu počinitelj/ica-žrtva. Naime, i dalje su žene u uvjerljivo većem broju žrtve nasilničkog ponašanja u obitelji, dok su počinitelji nasilja muški članovi obitelji. Žene su žrtve svih oblika nasilja, od najtežeg njegovog oblika-ubojstva do uvjetno rečeno „najlakšeg“, onog prekršajno kažnjivog. Pri tome ne treba zaboraviti da se u onih 82 % žrtava nasilničkog ponašanja koje predstavlja kazneno djelo i koje žrtve prežive, kao i u onih 64,8% žrtava prekršajnih djela nasilničkog ponašanja, kriju mnogobrojni oblici fizičke i psihičke torture - od nanošenja raznih oblika tjelesnih povreda, silovanja i pokušaja silovanja, najrazličitijih oblika psihičkog zlostavljanja, izolacije i ekonomskog zlostavljanja, time da su žrtve najčešće izložene višestrukom nasilju, sastavljenom od raznih ovdje spomenutih, ali i nespomenutih oblika zlostavljanja. Već i jednokratno nasilje nad žrtvom ostavlja posljedice, čiji intenzitet ovisi o njegovom obliku i o psihičkoj strukturi žrtve, no mnogobrojne žene – žrtve su izložene višekratnom i dugotrajnom nasilju, koje ostavlja teško otklonjive ili neotklonjive posljedice po samu žrtvu.

Napominje se kako u ovu analizu nisu uključene žene koje su žrtve zlostavljanja od strane svog partnera, dakle osoba koje nisu niti njihovi izvanbračni niti bračni partneri, budući da se takvo ponašanje procesuira putem ostalih odredba kaznenog zakona (prijetnja, lako i teško tjelesno ozljeđivanje, silovanje, pokušaj ubojstva, ubojstvo), a koje kažnjivo ponašanje je također spolno uvjetovano.

2.1.2.5. O zaštitnim mjerama

Važeći Kazneni zakon ne propisuje posebne zaštitne mjere koje bi zaštitile upravo žrtve nasilničkog ponašanja u obitelji, a ne postoji niti tako fleksibilan kazneno-procesni institut kojim bi žrtva nasilničkog ponašanja u obitelji bila u kratkom roku zaštićena, kao što je to slučaj sa zaštitnim mjerama koje su određene Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji.[70] Stoga će se nastavno analizirati zaštitne mjere izrečene i provedene po Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji.

---

[69] Postotci izračunati prema dostavljenim podacima MUP-a.

[70] Čl. 11. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Narodne novine broj 137/09.
(1) Svrha je zaštitnih mjera da se njihovom primjenom spriječi nasilje u obitelji, osigura nužna zaštita zdravlja i sigurnosti osobe koja je izložena nasilju te otklone okolnosti koje pogoduju ili poticajno djeluju na počinjenje novog prekršaja, a primjenjuju se radi otklanjanja ugroženosti osoba izloženih nasilju i drugih članova obitelji.
(2) Sud može nad počiniteljem nasilja u obitelji, osim zaštitnih mjera propisanih Prekršajnim zakonom, primijeniti sljedeće zaštitne mjere:
– obveznog psihosocijalnog tretmana,
– zabrane približavanja žrtvi nasilja u obitelji,

Zaštitne mjere predviđene istim Zakonom predstavljaju efikasan mehanizam zaštite žrtve nasilja, a neke mogu imati gotovo trenutačan efekt.[71] Zbog toga bi bilo vrlo bitno da policija i sudovi primjenjuju iste uvijek kada je potrebno zaštititi žrtvu, nadasve tada kada je životno ugrožena, pri čemu bi tumačenje pojma „životne ugroženosti" trebalo biti svrsishodno i u najboljem interesu žrtve.

Tijekom 2011. policija je prekršajnim sudovima optužnim aktima predložila izricanje ukupno 13.675 zaštitnih mjera, što je za 29,6% više nego u 2010., a provela je 1.847 mjera koje su joj sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji stavljene u nadležnost, što je povećanje od 185% u odnosu na 2010. tijekom koje je policija provela 647 takvih mjera.

Analizirajući dostavljene podatke o predloženim i izvršenim zaštitnim mjerama izložene pod točkom 2.1.1.3. ovog teksta, može se zaključiti da je policija tijekom 2011. zatražila izricanje 13.675 zaštitnih mjera, što je 3.126 mjera više. Pri tome je broj zahtjeva za izricanjem zaštitnih mjera povećan za svaku od njih u odnosu na 2010. time što je broj zatraženih zaštitnih mjera oduzimanja predmeta namijenjenih ili uporabljenih u počinjenju prekršaja drastično povećan (sa 299 na 723).

Tijekom 2011. najviše su predlagane zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana, obveznog liječenja od ovisnosti i zabrane približavanja žrtvi nasilja. Tako je tijekom 2011. policija predložila prekršajnim sudovima izricanje 5.764 zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana, 3.430 zaštitne mjere obveznog liječenja od ovisnosti i 2.438 zaštitnih mjera zabrane približavanja žrtvi nasilja. Ukoliko se ovi podaci dovedu u vezu sa brojem osoba prijavljenih radi obiteljskog nasilja, slijedi kako je policija za svaku treću prijavljenu osobu ocijenila da joj je potreban psihosocijalni tretman, da je svakoj petoj prijavljenoj osobi potrebno obvezno liječenje od ovisnosti te da svakoj sedmoj osobi treba zabraniti približavanje žrtvi (žrtvama) nasilja. Valja još napomenuti i to da je policija u odnosu na 2010. predložila izricanje znatno više mjera obveznog psihosocijalnog tretmana (2010. – 4.538) i zabrane približavanja žrtvi nasilja (2010. – 1.419), dok se broj predloženih zaštitnih mjera obveznog liječenja od ovisnosti kretao na razni sa onim brojem iz 2010. (2010. – 3.294).

Porast broja zahtjeva za izricanjem zaštitnih mjera obveznog psihosocijalnog tretmana i zabrane približavanja žrtvi (žrtvama) nasilja svakako predstavlja vrlo dobru osnovu za prevenciju nasilničkog ponašanja, jer svaka od tih mjera ima konačni cilj izmijeniti odnosno usmjeriti ponašanje nasilnika tako da u budućnosti bude neškodljivo u odnosu na žrtve njegovog nasilništva. Isto tako, nije neočekivano to što se broj predloženih zaštitnih mjera za obveznim liječenjem od ovisnosti nije značajno promijenio, budući da se procijenjena brojka osoba koje su ovisne o alkoholu, kreće zadnjih tri godine oko konstantne brojke - 250.000[72]. Naime, notorna je činjenica da su počinitelji prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji, u konkurenciji sa svim drugim opijatima, najčešće pod utjecajem alkohola.

– zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju,
– udaljenja iz stana, kuće ili nekoga drugoga stambenog prostora,
– obveznog liječenja od ovisnosti,
– oduzimanja predmeta koji je namijenjen ili uporabljen u počinjenju prekršaja.

[71] Čl. 19. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.

(1) Zaštitne mjere iz članka 11. stavka 2. podstavka 2., 3. i 4. ovoga Zakona mogu se primijeniti prije pokretanja prekršajnog postupka.
(2) Zaštitne mjere iz stavka 1. ovoga članka primijenit će se na prijedlog osobe izložene nasilju ili ovlaštenog tužitelja uz prethodnu suglasnost žrtve radi otklanjanja izravne životne ugroženosti te osobe ili drugih članova obitelji.
(3) Sud će donijeti odluku iz stavka 1. ovoga članka, odmah bez odgode, a najkasnije u roku od dvadeset četiri sata od podnošenja prijedloga.
(4) Odluku iz stavka 3. ovoga članka sud će staviti izvan snage ukoliko predlagatelj iz stavka 2. ovoga članka u roku od osam dana od dana donošenja odluke ne podnese optužni prijedlog.
(5) Sud je dužan upozoriti predlagatelja iz stavka 2. ovoga članka o posljedicama nepodnošenja optužnog prijedloga u smislu stavka 4. ovoga članka.

[72] Prema procjeni predstojnika Klinike za psihijatriju KBC Sestre milosrdnice prof.dr.Danijela Buljana iz 2008.g. te podacima objavljenima u Vjesniku 30. prosinca 2011.

Komparacijom podataka MUP-a o predloženim zaštitnim mjerama tijekom 2010. te dostupnim podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske o primijenjenim zaštitnim mjerama prema odraslim osobama u prekršajnim postupcima tijekom 2010.,[73] dolazi se do slijedećih podataka:

- Predloženo je 439 zaštitnih mjera zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju, a primijenjeno 155 ili 35%;
- Predloženo je 560 zaštitnih mjera udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora, a primijenjeno 263 ili 46,9%;
- Predloženo je 3.294 zaštitnih mjera obveznog liječenja od ovisnosti, a primijenjeno 1.287 ili 39%;
- Predloženo je 4.538 zaštitnih mjera obveznog psihosocijalnog tretmana, a primijenjeno 1.246, ili 27,4%;
- Predloženo je 299 zaštitnih mjera oduzimanja predmeta, a primijenjeno 237 ili 79,2%
- Predloženo je 1.419 zaštitnih mjera zabrane približavanja, a primijenjeno 664 ili 46,7%.

Sasvim je sigurno kako nisu svi prekršajni postupci u kojima je MUP predlagao izricanje gore navedenih zaštitnih mjera pravomoćno okončani tijekom 2010., no gore izneseni podaci mogu biti smatrani pokazateljima trenda. Dakle, iz njih se, kao prvo, može zaključiti kako prekršajni sudovi, uz izuzetak zaštitne mjere oduzimanja predmeta, godišnje ne usvajaju niti 50% zaštitnih mjera predloženih po MUP-u. Kao drugo, može se zaključiti i da sudovi ipak usvajaju u većem postotku predložene zaštitne mjere, no da presude ne postaju pravomoćne u roku od godine dana. Niti jedan niti drugi zaključak nije pozitivan za žrtve nasilja kojima je potrebna zaštita u što kraćem roku.

Navedeno potvrđuje i komparacija podataka o omjeru zaštitnih mjera čije je izricanje zatražila policija i broja zaštitnih mjera koje su izrečene po prekršajnim sudovima u 2011.[74]
Tako je, primjerice, policija zatražila izricanje 5.764 zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretman, dok su prekršajni sudovi izrekli 1.176 takvih mjera. Zatraženo je izricanje 3.430 zaštitne mjere obveznog liječenja od ovisnosti, a izrečeno je 1.146 takvih mjera. Zatraženo je izricanje 2.438 mjera zabrane približavanja žrtvi nasilja, a po sudovima je izrečeno 797 takvih mjera. Zatraženo je izricanje 761 mjere udaljenja iz stana i dr. stambenog prostora, a izrečeno je 146 takvih mjera. Zatraženo je izricanje 619 mjera zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju, a izrečeno je u sudskom postupku 38 mjera zabrane uznemiravanja osobe izložene nasilju. Ne ulazeći u ispravnost procjene potrebe za izricanjem zaštitnih mjera počiniteljima/cama prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji niti u pravo prekršajnih sudova da nakon provedenog postupka ocijeni je li počinitelju/ici potrebno izreći zatraženu zaštitnu mjeru ili nije, pravobraniteljica primjećuje kako navedeni podaci ukazuju na očiti nerazmjer između broja predloženih i izrečenih zaštitnih mjera, te potrebu utvrđivanja razloga tom nerazmjeru.

No, podatak o tome da je policija tijekom 2011. provela 1.847 zaštitnih mjera, koje su joj sukladno Zakonu stavljene u nadležnost, dok je 2010. provela 1.029 takvih zaštitnih mjera, svakako ohrabruje, osobito kad se u obzir uzme podatak da je takvih mjera u 2009. bilo 647. Uzevši u obzir da je broj intervencija radi prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji već druge godine u laganom padu, taj podatak ipak znači da su prekršajni sudovi počeli odlučnije primjenjivati mjere zaštite žrtve nasilja predviđene zakonom, te da odluke o tome postaju i pravomoćne. Također, uzevši u obzir da je Zakon o

[73] Podaci za 2011. nisu analizirani u ovom Izvješću budući da su podaci Zavoda za statistiku RH za prethodnu godinu dostupni tek nakon 31. ožujka tekuće godine.

[74] Podaci prikazani pod toč.2.1.2.

zaštiti od nasilja u obitelji stupio na snagu 2009. moglo bi se reći da odredbe istog (bar što se tiče zaštitnih mjera) prekršajni sudovi sve hrabrije primjenjuju. Kako bi se stekao potpuniji uvid u sam način funkcioniranja zaštitnih mjera i okolnosti u kojima se iste izriču, valjalo bi na web stranicama objavljivati odluke Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske.

Ono što nije vidljivo iz policijskog izvješća o poduzetim mjerama je da li je i u koliko slučajeva policija zatražila izricanje zaštitnih mjera temeljem čl.19. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, te je li i koliko takvih mjera izrečeno po prekršajnim sudovima, budući da se radi o mjerama kojima ozbiljno ugrožena žrtva bez odgode, a najkasnije u roku od 24 sata, može biti zaštićena od nasilnika. Stoga pravobraniteljica smatra kako bi bilo potrebno voditi posebnu evidenciju o predloženim i izrečenim zaštitnim mjerama primijenjenim prije pokretanja prekršajnog postupka prema čl.19.[75] Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji te u tom smislu izmijeniti Pravilnik o sadržaju obvezne evidencije i izvješća, načinu prikupljanja, obrade i pohrane statističkih podataka iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.[76]

I dalje stoji otvoreno pitanje načina izvršenja zaštitne mjere zabrane približavanja žrtvi nasilja. Činjenica je da postoji provedbeni Pravilnik[77], no pravobraniteljica i dalje smatra da bi bilo poželjno i potrebno osmisliti sustav provođenja iste zaštitne mjere na način koji neće prisiljavati žrtvu nasilja da sama pazi na svoju okolinu te obavještava policiju ukoliko procijeni da joj se nasilnik približio više od dozvoljenog. Osim toga, takva mjera nema nikakvog učinka ukoliko nasilnik odluči koristiti vatreno oružje. Stoga pravobraniteljica pohvaljuje Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske jer je iz dostavljenih podataka vidljivo da je tijekom 2011. u 723 slučaja predložena zaštitna mjera oduzimanja predmeta namijenjenih ili uporabljenih u počinjenju prekršaja što u odnosu na stanje u 2010. (299), predstavlja znatno povećanje. Pravobraniteljica se nada da je isto *rezultat preporuka koje su tijekom 2010.-2011. upućene Ministarstvu unutarnjih poslova vezano za nadzor nad držanjem vatrenog oružja i pretragama radi pronalaska vatrenog oružja u nezakonitom posjedu.*

Ovdje valja napomenuti kako je tijekom 2011. donijet i novi Kazneni zakon[78], koje će stupiti na snagu 01.01.2013. U istom Zakonu, nasilje u obitelji više ne postoji kao posebno kazneno djelo, već je postalo kvalificirani (teži) oblik osnovnog kaznenog djela kao što je ubojstvo, nanošenje teške tjelesne ozljede, spolni odnos bez pristanka i dr. Konkretno, to znači da su za takva djela, ukoliko su počinjena prema članu obitelji, predviđene teže kazne. No, novim Kaznenim zakonom ustanovljeno je nekoliko novih zaštitnih mehanizama koji bi mogli biti vrlo učinkoviti u zaštiti žrtava obiteljskog nasilja[79]. Tako će postupajući sud moći, kao posebnu obvezu počinitelju/ici, kada ocijeni da je primjena te mjere nužna za zaštitu zdravlja i sigurnosti osobe na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno, izreći zabranu približavanja žrtvi ili nekim drugim osobama, napuštanje doma na određeno vrijeme ako se radi o djelima obiteljskog nasilja te zabranu uznemiravanja ili uhođenja žrtve ili neke druge osobe. Počinitelju/ici će, vjerojatno biti moguće izreći i zaštitni nadzor koji će se temeljiti na pojedinačnom programu postupanja prema njegovom subjektu, i to uz uvjetnu osudu ili uvjetni otpust. U sustav zaštitnih mjera, uz do sada poznate, uvedene su i neke nove, kao što su npr. obvezan psihosocijalni tretman, zabrana približavanja, udaljenje iz zajedničkog kućanstva te zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora. Evidentno je da su

[75] Čl. 19. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.

[76] Narodne novine broj 105/11.

[77] Pravilnik o načinu provedbe zaštitnih mjera koje su Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji stavljene u nadležnost policije, Narodne novine broj 27/04.

[78] Narodne novine broj 125/11.

[79] Čl.62-76. Kaznenog zakona, Narodne novine broj 125/11.

navedene zaštitne mjere vrlo prikladne za zaštitu žrtava obiteljskog nasilja, čak i nakon što počinitelj kaznenog djela odsluži zatvorsku kaznu. Preostaje vidjeti na koji način će se novi sustav kazni i mjera zaštite primjenjivati u slučajevima obiteljskog nasilja, i kakvi će biti njegovi rezultati.

2.1.2.6. Posebno o psihosocijalnom tretmanu

Podatke o korisnicima psihosocijalnog tretmana i načinima njegove provedbe pravobraniteljica je pribavila od Društva za psihološku pomoć iz Zagreba (dalje u tekstu: DPP), koje i provodi psihosocijalni tretman, ali i osposobljava stručnjake/stručnjakinje za provođenje istog.

Visoki prekršajni sud RH je pravobraniteljicu uputio da podatke o psihosocijalnom tretmanu zatraži od Državnog zavoda za statistiku RH, no, kao što je već rečeno, podaci Državnog zavoda za statistiku RH za 2011. bit će dostupni od 01.04.2012. Izvještajno razdoblje je bilo ujedno i zadnja godina trogodišnjeg projekta „Izgradnja kapaciteta za višerazinski odgovor zajednice na rodno utemeljeno nasilje u Hrvatskoj“, kojeg je 87% financirano nizozemskim programom MATRA, a 13% iz sredstava Grada Zagreba.

Psihosocijalni tretman DPP provodi u Centru Modus. Tijekom izvještajnog razdoblja u tretmanu je bilo 80 korisnika (66 muškaraca-82,5 % i 14 žena-17,5 %), od 72 punoljetna počinitelja u tretman je 68 uputio prekršajni sud (nema podataka o tome koji je to bio), dvojica su se javila samoinicijativno, a dvojicu mlađih punoljetnika je uputio Zavod za socijalnu skrb (ne navode se podaci o kojem zavodu se radi). Tretmani se obavljaju grupno i pojedinačno, time što više polaznika/ca (71) pohađa grupni tretman koji traje 5 mjeseci, a bitno manje polaznika (9) individualni tretman koji traje 16 tjedana. Do kraja izvještajnog razdoblja 40 korisnika/ca je uspješno završilo tretman (44,4%), 12 (13,3%) ih je odustalo ili su isključeni zbog nedolazaka, a 28 ih je još bilo u tretmanu. Na kraju godine još je na čekanju za tretman bilo 91 korisnik/ca.

DPP je tijekom izvještajnog razdoblja provelo i prvu evaluaciju uspješnosti psihosocijalnog tretmana počinitelja obiteljskog nasilja. Podaci za evaluaciju su prikupljeni na dva načina. Telefonski su kontaktirani počinitelji obiteljskog nasilja, odnosno članovi/ice obitelji koji su tretman završili u rasponu od 6-27 mjeseci ranije, te su ispitani je li nasilje ponovljeno. Od MUP-a zatraženi su podaci jesu li počinitelji nasilja koji su tretman prošli u rasponu od 6-27 mjeseci ranije ponovili isto djelo. Osobnim kontaktom došlo se do podatka da je iz kontaktirane skupine 14% osoba ponovilo nasilje, a prema policijskim podacima, nasilje je ponovilo 17% osoba. Istovremeno, u grupi od sto počinitelja koji uopće nisu prošli tretman, njih 29% je ponovilo nasilje. Zaključak je DPP-a da se tretman pokazuje uspješnim, ali i da skupine nisu do kraja komparabilne, tako da bi trebalo istraživanje provesti detaljnije. DPP zaključuje kako ovi podaci ipak upućuju na zaključak da *psihosocijalni tretman značajno doprinosi smanjivanju recidivizma nasilničkog ponašanja u obitelji.* Također su indikativni podaci do kojih je DPP došlo razgovorom, naime *64% ispitanika navelo je da je nakon tretmana došlo do popravljanja odnosa između žrtve i počinitelja te 85% počinitelja i 66% žrtava izjavljuju da je tretman bio uspješan.*

No, iz dostavljenih podataka DPP-a jasno slijedi da će jedan od osnovnih problema u provedbi psihosocijalnog tretmana tijekom ove godine biti financijske prirode. Naime, DPP je izvijestilo kako su tijekom izvještajnog razdoblja troškove tretmana za 71 korisnika/cu „pokrila“ sredstva iz MATRA programa u okviru trogodišnjeg projekta „Izgradnja kapaciteta za višerazinski odgovor na rodno utemeljeno nasilje u Hrvatskoj“, dok su za 9 korisnika/ca zatražena sredstva od Ministarstva pravosuđa. Krajem 2011. tretman je čekala 91 osoba. Ministarstvo pravosuđa je kao paušal za 2012. DPP-u

ponudilo 32.000,00 kuna, koja sredstva dostaju za provođenje tretmana nad 5-6 osoba. Dakle, ukupno je trenutno u tretmanu, ili čeka na isti, 130 osoba i prema tome, evidentno je kako DPP neće imati sredstava za provođenje tretmana nad istima.

S obzirom da gore opisana evaluacija, koja čak i nije detaljno provedena, pokazuje znatno manji stupanj recidivizma nasilničkog ponašanja u obitelji kod osoba koje su prošle psihosocijalni tretman, pravobraniteljica smatra nužnim osigurati novčana sredstva potrebna za provođenje istog tretmana nad svim osobama koje su u dometu DPP, neovisno o načinu dolaska do istog.

Budući da DPP ujedno osposobljava i stručnjake/inje za obavljanje psihosocijalnog tretman, dostavljeni su podaci koji se odnose i na tu granu djelatnosti.

U 2011. program osposobljavanja za obavljanje psihosocijalnog tretmana završila je 31 osoba (24 žene i 7 muškaraca) u okviru 4 seminara održana u Zagrebu, koji program je također financiran u okviru spomenutog trogodišnjeg projekta. U vrijeme trajanja projekta, odnosno tijekom 2010. i 2011. osposobljavanje je završila 61 osoba (49 žena i 12 muškaraca). DPP ističe kako zahvaljujući njihovim projektima u RH trenutno postoje 142 osobe osposobljene za provođenje psihosocijalnog tretmana obiteljskih nasilnika. Međutim, broj osoba koje stvarno i provode tretman je bitno manji (oko 30 osoba), dok se tretman trenutno provodi u 16 gradova u RH. Iz navedenog slijedi kako psihosocijalni tretman još nije dostupan svima koji su se dužni podvrgnuti istome, ili koji su to odlučili dobrovoljno učiniti. Naime, prema Standardima za provedbu psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji, korisniku/ci psihosocijalnog tretman isti mora biti dostupan nakon najviše jednog sata putovanja. S obzirom na taj uvjet, te rasprostranjenost osoba koje tretman pružaju, može se zaključiti kako nekim korisnicima/ama tretman još nije dostupan.

U okviru spomenutog trogodišnjeg projekta DPP je i u 2011. realizirao interdisciplinarni edukacijski program „Unapređenja međusektorske suradnje u suzbijanju obiteljskog nasilja“ koji podrazumijeva edukaciju stručnjaka koji izravno rade na projektu obiteljskog nasilja u različitim sektorima (policija, socijalna skrb, pravosuđe, zdravstvo i nevladin sektor). U tri godine održano je 14 edukacija za 12 županija i 2 za Grad Zagreb, u sklopu kojih je educirano 589 polaznika: 225 iz policije, 153 iz socijalne skrbi, 141 iz pravosuđa, 30 iz zdravstvenog sektora, 24 iz obiteljskih centara i 3 iz organizacija civilnoga društva.

S obzirom da iz navedenih podataka slijedi kako je psihosocijalni tretman dokazano koristan u suzbijanju recidivizma nasilničkog ponašanja u obitelji, te kako DPP uspješno djeluje u izobrazbi stručnjaka/inja koji taj tretman provode, kao i da psihosocijalni tretman nije dostupan svima onima koji bi ga trebali/morali koristiti, *pravobraniteljica smatra kako je nužno istome društvu osigurati novčana sredstva za nastavak aktivnosti na tom području i u 2012.*

Iz podataka *Ministarstva pravosuđa* razvidno je kako je isto tijekom izvještajnog razdoblja na stavci „zaštita od nasilja u obitelji“ osiguralo sredstva u iznosu od 820.000,00 kuna, koja su i utrošena za isplate provoditeljima/icama psihosocijalnog tretman počinitelja nasilja u obitelji.

U izvještajnom razdoblju je također proširena i mreža tretmanskih centara izdavanjem odobrenja za 27 novih osoba educiranih za provođenje psihosocijalnog tretmana nad počiniteljima/cama nasilja izvan zdravstvenih ustanova, tako da je ukupan broj osoba koje su ovlaštene provoditi psihosocijalni tretman 59, dok je u planu daljnje proširenje mreže osoba ovlaštenih za pružanje psihosocijalnog tretmana tijekom 2012. S obzirom na dostavljene podatke, može se konstatirati kako je ostvaren značajan napredak u odnosu na uspostavljanje mreže tretmanskih centara, budući da su tijekom 2011. osposobljeni stručnjaci/kinje koje obavljaju psihosocijalni tretman u još osam županija u kojima ih nije

bilo u 2010.[80], tako da još u samo dvije županije[81] nema niti pravnih niti fizičkih osoba koje bi mogle pružati psihosocijalni tretman.

2.1.3. Pritužbe upućene pravobraniteljici na postupanje policije i zavoda za socijalnu skrb

Pritužbe putem kojih se izravno ispitivala pravilna primjena Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, a time i Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Prekršajnog zakona te Zakona o kaznenom postupku, odnosile su se na rad policijske službe. Kako pravobraniteljica nije ovlaštena ispitivati rad pravosudnih tijela, tako ne ispituje niti rad državnih odvjetništava, niti sudova u kaznenim/prekršajnim predmetima nasilničkog ponašanja u obitelji[82].

Također se kroz ispitivanje pritužbi na postupanje u slučajevima nasilja u obitelji, ali i po drugim osnovama zavoda za socijalnu skrb (ranije-centara) stekao uvid u rad istih u slučajevima sumnje u nasilničko ponašanje u obitelji.

Rezultati ispitivanja pritužbi te postupanja po službenoj dužnosti su raznoliki.

2.1.3.1. Postupanje policije

U određenom broju predmeta utvrđeno je kako policijski službenici/ce, radnici/ce postupaju u potpunosti u skladu s Protokolom, te da su pritužbe neosnovane. No, utvrđeno je i postojanje određenih propusta prilikom postupanja povodom prijave nasilničkog ponašanja u obitelji od strane žrtve.

Kod postupanja policijskih službenika/ca u slučaju sumnje u nasilničko ponašanje u obitelji situacija je nešto složenija, i to radi toga što policija raspolaže širokim ovlastima za postupanje, pa prema tome, veće su i mogućnosti propusta u postupanju, ali i radi toga što se većina žrtava najprije obrati policiji (85%, prema istraživanju provedenom 2010.)[83]. Iz ranije iznijetih podataka slijedi kako se znatno više protupravnog ponašanja koje ima obilježja nasilničkog ponašanja u obitelji procesuira kroz prekršajni, nego kroz kazneni postupak. Činjenica je da MUP, premda nije jedini ovlašteni podnositelj optužnog akta kojim započinje prekršajni postupak radi nasilničkog ponašanja u obitelji (naime, ovlaštenik je i nadležno općinsko državno odvjetništvo), ipak pokreće prekršajni progon u gotovo svim takvim slučajevima. Pravobraniteljica smatra da je zbog toga vrlo bitno da policijski/e službenici/ce prepoznaju neko ponašanje kao nasilničko, te da žurno reagiraju, i da poduzmu sve radnje na koje su ovlašteni zakonom da zaštite žrtvu (žrtve nasilja). Prije svega, to bi se odnosilo na odgovarajuću primjenu zaštitnih mjera iz čl.19. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. Iz pojedinačnih pritužaba za koje je ispitnim postupkom utvrđeno da su osnovane slijedi da policijski/e službenici/e nisu postupali odmah po utvrđenoj sumnji u postojanje obiteljskog po svojim ovlastima i dužnostima, odnosno, da nisu postupali žurno. Isto tako, uočen je sličan problem kao i u prethodnom izvještajnom razdoblju – određeni oblici nasilja nisu prepoznati kao takvi. Prije svega, radilo se o oblicima ekonomskog nasilja, kao što je, primjerice, isključivanje struje u kući. Također je uočen i slučaj da je žrtva nasilja upozorila policijske

[80] Istarska, Karlovačka, Koprivničko-križevačka, Bjelovarsko-bilogorska, Virovitičko-podravska, Šibensko-kninska, Varaždinska i Krapinsko-zagorska županija.

[81] Ličko-senjskoj i Vukovarsko –srijemskoj županiji.

[82] Čl.19. Zakona o ravnopravnosti spolova.

[83] Izvješće pravobraniteljice za 2010. Vidjeti: http://www.prs.hr/content/category/11/71/45/

službenike/ce da osumnjičenik raspolaže određenom količinom streljiva, no tijekom ispitnog postupka nije utvrđeno da su policijski službenici/ce obavili pretragu stana i dr. prostorija kako bi utvrdili raspolaže li osumnjičenik još nekakvim oružjem.

Pravobraniteljica smatra da bi opunomoćeni/e policijski/e službenici/ice trebali biti prisutni na ročištima, kako bi prema potrebi, mogli pravodobno reagirati izmjenom optužnog akta. Kao što je već ranije navedeno, broj žalbi izjavljenih na prvostupanjske presude prekršajnih sudova povećan je u odnosu na prošlo izvještajno razdoblje, tako da pravobraniteljica očekuje da se takav trend nastavi i ubuduće.

Zbog toga postoji potreba i daljnje kontinuirane edukacije policijskih službenika/ca koji djeluju neposredno, „na terenu“, o pojavnim oblicima nasilja, te potreba žurnog provjeravanja osnovanosti sumnje u počinjenje obiteljskog nasilja, bez obzira na rezultate te provjere. Potrebno je staviti i poseban naglasak na ulogu predstavnika MUP-a u prekršajnom postupku u kojem predstavljaju podnositelja optužnog prijedloga, koja uloga za sobom povlači određene procesne mogućnosti korisne zaštiti žrtve nasilja (pravo na žalbu).

Potrebno je izgraditi i svijest o primjeni rodno-osjetljivog pristupa prema ženi koja je ujedno su-osumnjičena za djelo nasilničkog ponašanja u obitelji, te postupak prema takvoj osobi prilagoditi konkretnoj situaciji u smislu odlučivanja o potrebi primjene pojedinih zakonskih instituta kao što je npr. uhićenje i zadržavanje.

S tim u vezi pravobraniteljica ponovno naglašava potrebu uvođenja novog radnog mjesto-službenika/ce za suzbijanje obiteljskog nasilja i nasilja nad ženama, na razini policijskih postaja, tim više što nema niti dovoljnog broja policijskih službenica, žrtve nasilja u obitelji su većinom ženskog spola, bilo žene, bilo djevojčice, a čl.45. st.1. toč.3. novog Zakona o kaznenom postupku, primjerice, predviđa pravo žrtve kaznenog djela protiv spolne slobode da je ispituje policijski službenik/ca istog spola.

Kao rezultat sklapanja Sporazuma između Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstva pravosuđa okupljeni su timovi na lokalnim razinama, te nacionalni tim, kojima je zadatak koordinirati prevenciju i borbu protiv nasilja u obitelji u zajednicama.

Kako bi žurna pomoć žrtvama nasilja bila dostupna kratkim putem i žurno, pravobraniteljica se zalaže za *uvođenje posebne telefonske linije od 0-24 sata na nivou svih policijskih uprava za žrtve nasilničkog* ponašanja u obitelji.

2.1.3.2. Postupanje zavoda za socijalnu skrb

Kao i prijašnjih godina, pravobraniteljica je i tijekom 2011. zaprimila određeni broj pritužbi koje su se odnosile na postupanje nadležnih zavoda za socijalnu skrb. Dio tih pritužbi su podnosile žrtve obiteljskog nasilja navodeći kako im od strane zavoda nije pružena adekvatna pomoć i zaštita dok se drugi dio pritužbi odnosio na neravnopravni tretman očeva i majki u postupcima roditeljske skrbi.

Pravobraniteljica je postupala po svim zaprimljenim pritužbama te je nakon provedenih postupaka ustanovljeno kako određeni dio istih nije osnovan, dok je u pojedinim slučajevima pravobraniteljica ustanovila određene propuste u radu zavoda, kako na području obiteljskog nasilja tako i u području roditeljske skrbi.

Naime, zavodi za socijalnu skrb u određenim slučajevima nisu postupali sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, a vezano uz njihovu obvezu prijavljivanja svih saznanja (kao i

svih sumnji) o obiteljskom nasilju nadležnim institucijama. U nekim slučajevima zavodi su navedena saznanja prijavljivali, ali tek nakon proteka određenog vremena, a ne žurno kao što je to predviđeno Protokolom.

Također je uočeno kako u pojedinim slučajevima zavodi nisu određeno ponašanje prepoznali kao obiteljsko nasilje i to prvenstveno psihičko i ekonomsko nasilje (npr. slanje prijetećih i uvredljivih SMS poruka, zastrašivanje, oštećenje imovine, uskraćivanje sredstava za skrb o djeci), pa stoga nisu niti poduzimali nikakve daljnje mjere sukladno Protokolu i Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji.

U odnosu na roditeljsku skrb, pritužitelji/ice su uglavnom iznosili svoje nezadovoljstvo smatrajući kako su neosnovano stavljeni u nepovoljniji položaj u odnosu na drugog roditelja temeljem svojega spola. Na tom području pravobraniteljica je zaprimila dosta pritužbi od strane očeva koji su se žalili na diskriminatorne izjave i izražene stereotipe djelatnika/ica centara za socijalnu skrb, a čija suština je da su majke uvijek bolji roditelji pa da im stoga valja povjeriti djecu na skrb.

Zavodi za socijalnu skrb su gotovo uvijek postupali po zahtjevu pravobraniteljice za dostavom izvješća i dokumentacija, a radi ispitivanja osnovanosti zaprimljenih pritužbi. U slučajevima kada je pravobraniteljica ustanovila kako su pritužbe osnovane, zavodima za socijalnu skrb su upućivana upozorenja i preporuke za budući rad, a koje su zavodi u većini slučajeva i uvažili. Samo u pojedinim slučajevima prituženi zavodi nisu postupali po zaprimljenim upozorenjima i preporukama navodeći kako je njihovo postupanje stručno, a iz čega je vidljivo nerazumijevanje uloge pravobraniteljice. Naime, pravobraniteljica u svojim postupcima ne ispituje stručnost rada zavoda za socijalnu skrb već provedbu načela ravnopravnosti spolova, a sukladno svojim zakonskim ovlastima.

Obzirom na postojeću situaciju, pravobraniteljica ukazuje na potrebu kontinuirane i trajne edukacije djelatnika/ica iz područja socijalne skrbi[84], a vezano uz poštivanje i provedbu načela ravnopravnosti spolova kao i samoga Zakona o ravnopravnosti spolova.

2.1.4. Zaključci i preporuke

Broj intervencija policije radi nasilničkog ponašanja u padu, ali je broj osoba prijavljenih radi nasilničkog ponašanja bitno veći u odnosu na 2010. godinu. Policijsko postupanje kao i postupanje zavoda za socijalnu skrb u većini slučajeva nasilničkog ponašanja u obitelji, u cijelosti se oslanja na Protokol i primjenjuje isti, tako da se uočeni problemi ne mogu smatrati pravilom. Proteklog izvještajnog razdoblja zamijećen je trend povećanja broja osoba prijavljenih radi nasilničkog ponašanja, povećanja broja predloženih zaštitnih mjera, povećanja broja izvršenih zaštitnih mjera koje su povjerene na izvršavanje policiji, te povećanje broja izjavljenih žalbi, uz smanjenje broja policijskih intervencija. Navedeni podaci pokazuju da su ove godine žrtve nasilja, koje su, potpuno očekivano, u većini ženskog spola, uživale veću zaštitu. Veći broj zaštitnih mjera ujedno znači i snažniju prevenciju nasilničkog ponašanja. Kao što je već istaknuto, na žalost nema podataka o tome da li se izriču i primjenjuju mjere iz čl.19. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.

Pravobraniteljica konstatira da zakonodavni okvir suzbijanja nasilničkog ponašanja postoji i da se kroz primjenu usavršava i razvija. Ono što ne postoji je sustav mjera pomoći i podrške žrtvama nasilja i njihovoj djeci u trenutku kada represivni aparat učini svoj dio posla u procesuiranju nasilnika. Slijedeće

[84] Nacionalnom strategijom zaštite od nasilja u obitelji 2011.-2016., u toč. III pod naslovom „Izobrazba stručnjaka koji rade u području zaštite od nasilja u obitelji“ niti jedna mjera izričito ne predviđa izobrazbu stručnih djelatnika/ca zavoda (pravnika/ca, psihologa/ginja, soc.radnika/ca). Mjera 2. i 3. se odnose na izobrazbu odgojno-obrazovnih djelatnika i policije.

što je potrebno je osmisliti i izgraditi sustav rješavanja stambenog pitanja i zapošljavanja žrtava nasilja, izašlih iz nasilnih veza sa željom za emancipacijom.

Preporuke:

1. U policijske uprave i policijske postaje uvesti novo radno mjesto službenika/ce za suzbijanje nasilničkog ponašanja u obitelji i nad ženama.
2. I dalje sustavno provoditi edukaciju policijskih službenika/ica, s naglaskom na otklanjanju uočenih nedostataka u postupanju.
3. Izobrazba stručnih djelatnika/ca zavoda za socijalnu skrb o obiteljskom nasilju i provedbi načela ravnopravnosti spolova.
4. Umrežiti baze podataka Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva zdravstva i Ministarstva pravosuđa na nivou prvostupanjskog prekršajnog/kaznenog postupka u cilju osiguranja poboljšanja protočnosti podataka radi učinkovitijeg vođenja i dovršetka I-st. postupka radi kaznenog/prekršajnog djela nasilničkog ponašanja u obitelji.
5. Objavljivati redovito odluke Visokog prekršajnog suda donijete u prekršajnim postupcima radi nasilničkog ponašanja u obitelji.
6. Osigurati novčana sredstva nužna za osiguravanje uvjeta za daljnje kontinuirano provođenje psihosocijalnog tretmana te za izgradnju i stavljanje u funkciju institucija i stručnjaka/inja za provođenje tog tretmana ondje gdje isti nedostaju.
7. Ustanoviti jedinstvenu nacionalnu telefonsku liniju s funkcijom 0-24 sata za žrtve nasilja u obitelji.
8. Izmijeniti Pravilnik o sadržaju obvezne evidencije i izvješća, načinu prikupljanja, obrade i pohrane statističkih podataka iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji tako da isti sadrži podatke o zaštitnim mjerama izrečenim temeljem čl. 19. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.
9. Osmisliti i izgraditi sustav rješavanja stambenog pitanja i zapošljavanja žrtava obiteljskog nasilja.

2.1.5. Pritužbe upućene pravobraniteljici – opisi slučajeva

OPIS SLUČAJA (**PRS 03-02/10-79):** Pisanom pritužbom pravobraniteljici se obratila Z. F. iz Š. navodeći kako je dugogodišnja žrtva nasilja od strane supruga (s kojim se nalazi u brakorazvodnom postupku) uslijed čega je u njihovoj obitelji policija intervenirala više puta, a Centar za socijalnu skrb Š. im je izrekao i mjeru nadzora nad roditeljskom skrbi. Međutim, pritužiteljica smatra kako su djelatnici/ice nadležnog centra pristrani/e u korist njezinog supruga navodeći kako se uvažavaju sve njegove tvrdnje dok se istodobno njoj ne vjeruje. Također je nezadovoljna i radom nadležne PP navodeći kako im se radi obiteljskog nasilja obraćala za pomoć u više navrata, ali da joj tražena pomoć nije uvijek bila pružena.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Od Ravnateljstva policije i Centra za socijalnu skrb Š. zatraženo je izvješće o poduzetim mjerama u konkretnom slučaju kao i relevantna dokumentacija. Pravobraniteljica je ustanovila kako se u obitelji pritužiteljice provodila mjera nadzora nad rod. skrbi u trajanju od godine dana. Uvidom u mjesečna izvješća o nadzoru vidljivo je kako su odnosi u obitelji pritužiteljice bili narušeni do te mjere da je i sama voditeljica mjere nadzora u jednom navratu bila prisutna nasilničkom

ponašanju supruga pritužiteljice, a i sama pritužiteljica joj je detaljno opisivala nasilje kojem je učestalo bila izložena. Međutim, iako je iz dokumentacije vidljivo da policija nije intervenirala radi navedenog nasilja jer pritužiteljica nije svaki put tražila intervenciju policije, nadležni Centar nije navedena saznanja prijavio nadležnoj PP, a što je obvezan prema Protokolu. *Stoga je pravobraniteljica uputila nadležnom Centru upozorenje i odgovarajuće preporuke za budući rad.*

U odnosu na rad policije, pravobraniteljica je ustanovila kako su policijski službenici/ice u više navrata intervenirali/e u obitelji pritužiteljice radi obiteljskog nasilja njezinog supruga. Iz dokumentacije proizlazi kako su protiv njega podneseni optužni prijedlozi u više navrata te da je on u dva navrata počinio prekršaj i pod utjecajem alkohola (prvi put mu je izmjereno 1,59, a drugi put 1,45 promila). Međutim, usprkos tome, policijski službenici/ice u optužnim prijedlozima nisu predlagali da se suprugu pritužiteljice izrekne zaštitna mjera obveznog liječenja od ovisnosti, iako je to predviđeno u Protokolu. *Stoga je pravobraniteljica tijekom 2011. Izrekla Ravnateljstvu policije upozorenje i odgovarajuće preporuke.*

OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/10-64): Pravobraniteljici se pritužbom obratila R. Z. iz V. navodeći kako je između nje i njezinog supruga K.Z. u tijeku brakorazvodna parnica u koju je uključen i nadležni Centar za socijalnu skrb (CZSS) S.I.Z. U braku je rođeno troje sada još mldb. djece koja žive s njom, a bračnu zajednicu je napustila jer više nije mogla trpjeti suprugovo opijanje i zlostavljanje. U postupku razvoda braka CZSS je dao mišljenje da zajedničku djecu treba smjestiti u dom čemu se pritužiteljica protivi jer smatra da djeca, sada kada žive samo s njom, imaju sve potrebne uvjete za normalan rast i razvoj, budući da ona radi i može ih uzdržavati i brinuti se o njima. CZSS ne reagira na činjenicu da se njezin suprug opija, u kojim situacijama je agresivan prema njoj i djeci, te da između njega i njegovih roditelja dolazi do nasilničkog ponašanja jednih prema drugima i to pred njihovom zajedničkom djecom (kada ista borave kod oca), te da je ona navedeno CZSS prijavljivala, no da djelatnica CZSS-nadzornica na to uopće nije reagirala. Usprkos takvoj situaciji, zaposlenici/ce CZSS prisiljavaju pritužiteljicu da djecu dovodi k ocu, iako ga se djeca boje jer je prema njima nasilan i tuče ih, te se opija. Nadalje pritužiteljica navodi i kako joj je zaposlenica CZSS rekla da mora ostati u kući sa suprugom, sve do okončanja brakorazvodne parnice, ili će ostati bez djece. U međuvremenu je pritužiteljica zasnovala novu izvanbračnu zajednicu sa S.Š. u kojoj je rođeno dijete. Smatra da je takvim pristupom CZSS diskriminirana kao žrtva nasilja i kao majka.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je od CZSS zatražila dostavu očitovanja i dokumentaciju o postupanju u predmetu obitelji Z. te nakon uvida u isto izdala upozorenje i preporuku CZSS jer smatra da bi preporuka CZSS da se roditeljima oduzme pravo da odgajaju djecu prvenstveno mogla pogoditi pritužiteljicu i staviti je u bitno nepovoljniji položaj u odnosu na onaj u kojem je u trenutku pritužbe budući da su joj djeca privremeno povjerena na čuvanje i odgoj. Također smatra i da je takva preporuka utemeljena na stereotipnom stajalištu da žena u braku mora trpjeti zlostavljanja kojima je izložena od strane muškarca, jer ukoliko pokušava napustiti takvu zajednicu ili je doista trajno napusti, a pri tome još nađe i novog životnog partnera i s njim zasnuje novu obiteljsku zajednicu, diskvalificira se kao majka, te postaje isključivo žena koja misli samo na svoju dobrobit, a ne i na dobrobit djece. Takav stereotip nazire se iz nekoliko činjenica - idiličnog prikaza odnosa K. Z. prema djeci i djece prema njemu, kao i prikaza cjelokupne atmosfere u obitelji Z., iako se iz dokumentacije može zaključiti da je u stvarnosti stanje potpuno drugačije. Osim toga, nadležni CZSS je takvu odluku donio i umanjujući značaj činjenice da se K.Z. učestalo dovodi u alkoholizirano stanje, uz prikrivanje činjenice da se isti uopće ne liječi od ovisnosti o alkoholu te da je višestruko kažnjavan radi nasilja u

obitelji prema supruzi i djeci, i da je pritužiteljica bračnu zajednicu konačno napustila, nakon nekoliko neuspješnih pokušaja, upravo zbog suprugove ovisnosti o alkoholu, te njegovog nasilničkog ponašanja prema njoj, ali i prema djeci. Istovremeno, pritužiteljicu se prikazuje kao ženu koja je „trinaest puta“ napuštala bračnu zajednicu pa se vraćala, koja ima „ljubavnika“ i „dečka“ za kojeg je voditeljici nadzora „otkrila“ da je otac njezinog četvrtog djeteta i koji je „malodušan i nezainteresiran“, koja s djecom živi kod svojih roditelja gdje je „strašan presing i negativna energija“, koja prikriva dan rođenja četvrtog djeteta iz nedokučivih razloga, koja ne želi pokazati gdje će s djecom živjeti, a pri tome se upadljivo prešućuje činjenica da su i pritužiteljica i djeca bili izloženi zlostavljanju oca, neliječenog ovisnika o alkoholu, što je bio i uzrok i povod pokušajima napuštanja bračne zajednice, zatim nesumnjivi postojeći emotivni odnos i povezanost između majke i njene djece, kao i majčin angažman oko svakodnevnih dječjih potreba, činjenica da je S.Š. osoba srednjih godina koja je odlučila zasnovati životnu zajednicu s pritužiteljicom i njezinom djecom, te u tu svrhu svoju kuću prilagodila upravo potrebama pritužiteljičine djece za vrijeme dok je ona s njima živjela kod svojih roditelja, i to uz njihovu financijsku pomoć, dok CZSS u potpunosti ignorira psihijatrijski nalaz i mišljenje Psihijatrijske bolnice za djecu i omladinu, koje je nadasve pozitivno ocijenilo pritužiteljicu i njezine sposobnosti da se brine o djeci, a negativno mišljenje u tom smislu dalo za K.Z. Nadalje je utvrđeno kako je CZSS imao neposrednih saznanja o tome da bi pritužiteljica tijekom 2010. mogla bila žrtva obiteljskog nasilja, a o tome nije odmah izvijestio nadležnu policijsku postaju niti joj pružio adekvatnu zaštitu, i tako je propustio postupiti po svojoj obvezi predviđenoj Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i čl. 8. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, a tim propustom pritužiteljicu izložio daljnjem nasilničkom ponašanju, odnosno, ostavio ju u diskriminatornom položaju. Stoga je pravobraniteljica u tom smislu CZSS-u izdala *upozorenje i preporuku da se u svom budućem postupanju prema pritužiteljici u cijelosti pridržava svojih obveza određenih Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji te da mišljenje o povjeravanju djece na skrb i odgoj ne zasniva na stereotipnom razmišljanju kako žena koja napusti bračnu zajednicu, pokrene postupak za razvod braka te zasnuje obiteljsku zajednicu s drugim muškarcem nije majka podobna za skrb i odgoj djece.*

OPIS SLUČAJA (**PRS 03-02/10-71):** Pravobraniteljica je zaprimila pisanu pritužbu M. M. iz Z., a vezano uz nezadovoljstvo postupanjem policijske postaje Z. kao i Područnog Centra za socijalnu skrb Z. U pritužbi navodi kako su ona i njezino dvoje mldb. djece žrtve obiteljskog nasilja od strane supruga s kojim se nalazi u brakorazvodnom postupku, kao i od strane suprugovih roditelja koji njoj i mldb. djeci onemogućavaju ulazak u obiteljsku kuću. Pritužiteljica navodi kako se uslijed ekonomskog nasilja za pomoć obraćala policiji kao i nadležnom Centru, ali da joj tražena pomoć nije bila pružena.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Nakon razmatranja izvješća i dokumentacije dostavljene od strane Ravnateljstva policije, pravobraniteljica je u konkretnom slučaju ustanovila kako je policijska postaja Z. tijekom 2010. u više navrata intervenirala u obitelji pritužiteljice radi ekonomskog nasilja i to 04.-05.11.2010. te 29.-30.11.2010., a kojom prilikom su protiv supruga pritužiteljice i njegove majke podneseni optužni prijedlozi nadležnom prekršajnom sudu. Nadalje, iz dostavljene dokumentacije proizlazi kako je pritužiteljica 26.12.2010. osobno pristupila u prostorije policijske postaje Z. te prijavila kako joj suprug i njegovi roditelji ponovno onemogućavaju ulazak u obiteljsku kuću. Međutim, iako se radilo o istovrsnim situacijama u kojima se činjenično stanje bitno podudara, a koje situacije su prethodno bile okvalificirane kao ekonomsko nasilje, događaj od 26.12.2010. pol. službenici/ice nisu okvalificirali/e kao ekonomsko nasilje. *Stoga je pravobraniteljica Ravnateljstvu policije tijekom 2011. uputila odgovarajuću preporuku.*

U odnosu na Centar za socijalnu skrb Z., pravobraniteljica je ustanovila kako nadležni Centar u konkretnom slučaju nije postupao sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i to u dijelu koji se odnosi na obvezu žurnog postupanja u slučaju saznanja o obiteljskom nasilju. Naime, pravobraniteljica je u konkretnom slučaju ustanovila kako je nadležni Centar, usprkos dopisu policijske postaje Z. o nasilju u obitelji koji je zaprimljen 17.11.2010., pritužiteljicu pozvao na saslušanje tek 16.12.2010. godine. Pritom nadležni Centar nije imao u vidu sve okolnosti predmetnog slučaja, a prvenstveno činjenicu da se suprug pritužiteljice u više navrata liječio od ovisnosti o alkoholu te kako su odnosi u obitelji pritužiteljice već dulje vrijeme izrazito narušeni i loši. Unatoč tome, nadležni Centar je mjeru nadzora nad roditeljskom skrbi pritužiteljici i njezinom suprugu izrekao tek 29.07.2011. godine. Obzirom na navedeno, pravobraniteljica je u 2011. nadležnom *Centru uputila preporuku radi potrebe žurnog postupanja u slučajevima obiteljskog nasilja.*

OPIS SLUČAJA (**PRS 03-02/11-02):** Izjavom na zapisnik pravobraniteljici se obratila S.V. iz V. navodeći kako je dugogodišnja žrtva obiteljskog nasilja od strane supruga D.V., zbog čega je 01.12.2010. zatražila i intervenciju policijske postaje V. Navodi kako je predmetnog dana suprug bio nasilan na način da je nogom razbio vrata sobe u koju se ona zaključala uslijed straha te kako je razvalio i „štok“, vrijeđao ju i vikao na nju. Nadalje navodi kako su policijski službenici/ice po dolasku saslušali nju i supruga u istoj prostoriji, sačinili zapisnike te da je ona tada pokušala službenicima objasniti kako se njezin suprug već dulje vrijeme nasilnički ponaša prema njoj, odnosno da to nije prvi put. Međutim, navodi kako su joj policijski službenici/ice rekli/e kako njih zanima samo taj događaj, ali ne i ranije neprijavljeno nasilje.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Nakon razmatranja izvješća i dokumentacije Ravnateljstva policije, pravobraniteljica je ustanovila kako su djelatnici/ice policijske postaje V. dana 01.12.2010. prilikom intervencije u obitelji pritužiteljice saslušali nju i supruga te sačinili zapisnike. Međutim, iz tih zapisnika nije vidljivo da li su pritužiteljica i njezin suprug saslušani u odvojenim prostorijama, odnosno da li je pritužiteljica saslušana bez nazočnosti svojega supruga, s obzirom da se u obrascu navedenih zapisnika nigdje ne navodi podatak iz kojega bi bilo razvidno da li su žrtva i počinitelj saslušani odvojeno. Stoga je pravobraniteljica *Ravnateljstvu policije dala upozorenje te preporuku da se izmijeni obrazac zapisnika o ispitivanju osumnjičenika, odnosno svjedoka u prekršajnom postupku, u slučajevima koji se odnose na obiteljsko nasilje.* Nadalje, pravobraniteljica je ustanovila kako u konkretnom slučaju policijski službenici/ice nisu uzeli/e u obzir navode pritužiteljice o ranijem nasilničkom ponašanju njezinog supruga, a što je izričito predviđeno Protokolom. Stoga je pravobraniteljica i radi navedenog propusta uputila upozorenje Ravnateljstvu policije te dala odgovarajuću preporuku za budući rad.

OPIS SLUČAJA (**PRS 03-02/11-03):** Pravobraniteljici se izjavom na zapisnik obratila M. K .K. iz Z. pritužbom na rad pol. službenika/ica nadležne PP. U pritužbi navodi kako je 27.11.2010. bila žrtvom nasilja od strane supruga, kada ju je on u prisutnosti njihove mldb. djece vrijeđao i fizički nasrtao na nju. Navodi kako su radi navedenog nasilja intervenirali i pol. službenici/ice, da su po dolasku saslušali nju i supruga te podnijeli optužni prijedlog protiv oboje. Stoga pritužiteljica izražava nezadovoljstvo opisanim postupanjem policije smatrajući kako njoj, kao žrtvi obiteljskog nasilja, nije bila pružena adekvatna pomoć.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Nakon razmatranja pribavljenog izvješća i dokumentacije Ravnateljstva policije, pravobraniteljica je ustanovila kako su pol. službenici/ice u obitelji pritužiteljice, osim događaja od 27.11.2010., intervenirali radi nasilja i dana 15.01.2011., a kojom prilikom su protiv

njezinog supruga podnijeli optužni prijedlog. Međutim, u odnosu na intervenciju od 27.11.2010., pravobraniteljica je ustanovila kako je nadležna PP o navedenom nasilju obavijestila centar za socijalnu skrb tek dopisom od 08.12.2010., iako je tom prilikom oboje supružnika bilo uhićeno, a nasilju su bila nazočna i njihova mlt. djeca. U odnosu na događaj od 15.01.2011., iz dostavljene dokumentacije nije bilo razvidno da bi pol. službenici/ice obavijestili nadležni Centar o pruženoj intervenciji. Stoga je pravobraniteljica uputila Ravnateljstvu policije upozorenje radi nepostupanja sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji te istodobno dala odgovarajuću preporuku za budući rad. *Ravnateljstvo policije je obavijestilo pravobraniteljicu kako je zaprimljeno upozorenje i preporuku proslijedilo policijskim službenicima/icama nadležne PP* „kako bi se sa istim upoznao cjelokupni operativni sastav Policijske postaje te upozorili policijski službenici koji su pružali intervencije i postupali unutar navedene obitelji, kako se navedeni propusti ne bi ponovili“.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/11-13): Pravobraniteljici se izjavom na zapisnik obratila S. H. iz Z. navodeći kako je dugogodišnja žrtva obiteljskog nasilja od strane supruga D.B. s kojim se nalazi u brakorazvodnom postupku. Izražava nezadovoljstvo radom pol. službenika/ica kojima se u više navrata obraćala za pomoć navodeći da joj tražena pomoć nije uvijek bila pružena. Također iznosi nezadovoljstvo postupanjem Područnog Centra za socijalnu skrb Z., a vezano uz nasije u obitelji i postupak razvoda braka. Pritužiteljica napominje kako je njezina situacija otežana iz razloga što je ona strana državljanka koja se nalazi u postupku odobravanja privremenog boravka te kako smatra da ju Ministarstvo unutarnjih poslova odugovlačenjem navedenog postupka stavlja u nepovoljniji položaj kao ženu žrtvu obiteljskog nasilja, i to u pogledu mogućnosti obavljanje njezine roditeljske skrbi nad mldb. djetetom.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je nakon razmatranja pribavljenog izvješća i dokumentacije ustanovila kako je suprug pritužiteljice bio dva puta osuđivan radi nasilja u obitelji (2007. i 2008.) te kako je pritužiteljica 28.09.2010. osobno pristupila u prostorije II. P.P. u Z. kako bi prijavila učestale telefonske pozive u kojima ju suprug „uznemirava, vrijeđa te joj prijeti da će joj oduzeti dijete i da će je prebiti“. Međutim, iz dokumentacije je vidljivo kako su pol. službenici/ice razgovor s njezinim suprugom obavili/e tek 23.10.2010., odnosno da nisu postupali/e žurno, a sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji. Stoga je pravobraniteljica Ravnateljstvu policije u 2011. uputila upozorenje te dala odgovarajuću preporuku za budući rad.

U odnosu na postupanje nadležnog Zavoda za socijalnu skrb, pravobraniteljica je ustanovila kako je, po zaprimanju obavijesti policije od 05.07.2007. o obiteljskom nasilju, nadležni Zavod pozvao na razgovor supruga pritužiteljice dana 21.08.2007., ali ne i samu pritužiteljicu. Pored toga, nadležni Zavod joj nije pružio nikakvu stručnu pomoć kao žrtvi obiteljskog nasilja, tim više što je u to vrijeme pritužiteljica bila u osmom mjesecu trudnoće, što je policija izričito i navela u svom dopisu. Nadalje, nadležni Zavod je ponovno 19.12.2007. zaprimio obavijest policije o nasilju u obitelji pritužiteljice, a 06.02.2008. i drugu presudu kojom je njezin suprug opet osuđen radi obiteljskog nasilja. Međutim, u oba slučaja nadležni Zavod uopće nije pozvao pritužiteljicu niti pokušao uspostaviti bilo kakav kontakt sa njom, a radi pružanja adekvatne pomoći. Stoga je pravobraniteljica tijekom 2011. uputila Zavodu upozorenje zbog nepostupanja sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji te mu istodobno dala i odgovarajuću preporuku za budući rad. Pravobraniteljica je ispitala pritužbu i u dijelu koji se odnosi na postupak odobravanja privremenog boravka pritužiteljice u Republici Hrvatskoj te je, nakon razmatranja izvješća i dokumentacije, *uputila MUP-u upozorenje radi nepostupanja sukladno odredbama Zakona o*

strancima i Zakona o općem upravnom postupku, a obzirom kako je uslijed uočenih propusta pritužiteljica bila dovedena u nepovoljniji društveni položaj kao žena i kao žrtva obiteljskog nasilja. Naime, pravobraniteljica je ustanovila kako u konkretnom slučaju nije u cijelosti postupano u skladu s relevantnim zakonskim odredbama iako se radi o pravu na slobodu kretanja koje je jedno od temeljnih ljudskih prava o kojem se treba odlučivati transparentno i u skladu s načelom razmjernosti, a o čemu se u predmetnom postupku nije u potpunosti vodilo računa.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/11-15): Pravobraniteljici se obratila S.Đ. iz V.V. i pritužila se na rad Zavoda za socijalnu skrb i Policijsku postaju u G. navodeći kako njen bivši izvanbračni suprug A.P. prijeti i njoj i njihovoj zajedničkoj djeci unatrag zadnjih nekoliko mjeseci tako da hoda po noći oko njihove kuće, vozi se polako automobilom oko iste, govori pritužiteljici da će se ubiti ako djeca ne budu s njim, kaže joj: „Vidjet ćeš ti, upamtit ćeš ti, ili se vrati meni ili će uvijek biti ovako“ što pritužiteljica smatra ozbiljno prijetećim radi toga što je u mjesecu travnju 2010. isti pravomoćno osuđen na uvjetnu zatvorsku kaznu jer joj je prijetio smrću, a za vrijeme trajanja njihove izvanbračne zajednice nasilnički se ponašao prema njoj i djeci, tako da je zbog događaja pri kojem je pokušao zapaliti njihovu tadašnju zajedničku kuću i natjeravao pritužiteljicu po dvorištu nožem, osuđen i na zatvorsku kaznu zbog nasilničkog ponašanja u obitelji. Pritužuje se da Zavod iz G. inzistira na tome da se djeca druže s ocem, premda se radi o osobi koja je pravomoćno kažnjavana radi kaznenog djela prijetnje pritužiteljici i nasilničkog ponašanja u obitelji. Smatra da je na taj način sigurnost djece ugrožena izravno, ali i posredno, jer je ugrožena ona kao majka koja se o djeci skrbi, osobito radi toga što je A.P. sklon konzumaciji alkohola te ima određenih psihičkih poteškoća, te da nju kao majku izravno ugrožava kontakt s njim u trenucima kad isti dolazi po djecu. Pritužiteljica navodi kako se zbog zaštite sebe i djece u više navrata obraćala Zavodu u G., no da je nitko nije želio saslušati. Pristali su je saslušati i sačiniti zapisnik tek kada se obratila pravobraniteljici, no da je tom prilikom ravnateljica Zavoda u G. rekla da time ništa neće postići i da joj je socijalni radnik M.C. rekao da „nije mrtva, da je još nije ubio“. Pritužiteljica navodi i kako je gore opisane prijetnje višekratno prijavljivala nadležnoj PP u G., ali da policijski službenici/ce nisu poduzeli ništa prema A.P. da bi je zaštitili.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Provedenim ispitnim postupkom pravobraniteljica je utvrdila kako se Zavod iz G. u komunikaciji i postupanju prema pritužiteljici kao žrtvi obiteljskog nasilja nije držao svojih dužnosti određenih tekstom Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Isti je bio dužan pribaviti svu dokumentaciju koja se odnosi na obitelj Đ.-P., pa tako i dokumentaciju prekršajnih i kaznenih postupaka, kako bi utvrdio način na koji postupati u tom predmetu. Pri tome je bio dužan nastupati ne samo profesionalno, odgovorno i ozbiljno, nego s osobitim senzibilitetom prema pritužiteljici, a takvo postupanje svakako bi značilo isključivanje svih vidova „šaljivog“ komuniciranja na račun njene pozicije žrtve nasilja uz opravdanje da se to zapravo čini kako bi se koristilo pritužiteljici. Zavod je prilikom svog postupanja u ostvarivanju prava A.P. da vidi djecu i bude s njima, morao uzeti u obzir činjenicu da su djeca povjerena na skrb i odgoj majci-pritužiteljici, koja je žrtva njegovog nasilničkog ponašanja, da je u tijeku prekršajni postupak protiv A.P. radi istovrsnog djela, te da je za istog zatražena mjera zabrane približavanja žrtvi nasilja, te način „preuzimanja“ djece prilagoditi opisanoj situaciji, i to tako da pritužiteljica ne bude primorana na kontakt s optuženikom. U tom smislu je *Zavodu iz G. izdano upozorenje, ali i preporuka da u svom budućem radu u slučaju sumnje na nasilničko ponašanje u obitelji u cijelosti primjenjuje odredbe Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji te prema žrtvama nasilničkog ponašanja u obitelji postupa onako kako nalaže isti dokument, kao i da svoje postupanje i u drugim predmetima iz svoje nadležnosti prilagodi činjenici da u njima sudjeluje osoba koja je žrtva nasilničkog ponašanja u obitelji*. Ravnateljstvo policije je

također upozoreno kako je PP G. od 2008. bilo poznato da se A.P. u nekoliko navrata nasilnički ponašao u obitelji na štetu pritužiteljice, te da je protiv njega bio pokrenut najmanje jedan prekršajni i jedan kazneni postupak, te da su isti raspolagali saznanjem da postoji osnovana sumnja da se dana 11.02.2011. A.P. ponovno nasilnički ponašao prema pritužiteljici, no usprkos tim činjenicama, službenici nadležne PP nisu poduzeli niti jednu radnju kako bi utvrdili prijeti li A.P. pritužiteljici ili je uhodi sve do 24.02.2011. Ovakvo ponašanje službenika PP G. protivno je odredbama Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji koji predviđa obvezu policijskih službenika da žurno i bez odgode odu na mjesto događaja, pribave podatke i obavijesti potrebne za razjašnjavanje i dokazivanje prekršajnog ili kaznenog djela, privedu i procesuiraju počinitelja i zaštite žrtvu, i to stoga što je između saznanja policije o postojanju sumnje u nasilničko ponašanje u obitelji i postupanja u tom smislu prošlo 13 dana. U tom smislu je *preporučeno da ubuduće u slučaju sumnje u prekršajno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji u cijelosti primjenjuje Protokol, osobito kad se radi o osobi koja je već procesuirana zbog istih ili sličnih kaznenih/prekršajnih djela.*

OPIS SLUČAJA (**PRS 03-01/11-04):** Pravobraniteljici se pisanom pritužbom na rad nadležnog Zavoda za socijalnu skrb obratila D.H. iz M.L. navodeći kako je bila u izvanbračnoj zajednici s R.M., a koja zajednica je raskinuta zbog njegovog nasilničkog ponašanja. Navodi kako se za pomoć obraćala nadležnom Zavodu te kako je njezina obitelj bila u tretmanu Zavoda radi obiteljskog nasilja. Iznosi nezadovoljstvo radom nadležnog Zavoda navodeći kako je osnovni savjet koji je dobila od njegovih djelatnika/ica bio „da se strpi, da bivšem partneru da priliku, te da se pokušaju dogovoriti“.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Nakon razmatranja navoda iz pritužbe te uvida u dostavljeno izvješće i dokumentaciju nadležnog Zavoda, pravobraniteljica je ustanovila kako se obitelj pritužiteljice nalazi u tretmanu Zavoda po obavijesti nadležne PP o obiteljskom nasilju od 15.09.2010. Međutim, iz dostavljene dokumentacije proizlazi kako su djelatnice Zavoda imale određena saznanja o sumnji na obiteljsko nasilje koje se nastavilo i nakon mjeseca rujna 2010., a što je vidljivo iz njihovih izjava koje su dale na raspravi 17.02.2011. i 23.03.2011. pred nadležnim sudom u postupku donošenja odluke s kojim će roditeljem mldb. djeca nastaviti živjeti. Usprkos tome, iz dostavljene dokumentacije nije proizlazilo da bi nadležni centar navedena saznanja proslijedio policiji i/ili nadležnom Državnom odvjetništvu, a sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Stoga je pravobraniteljica uputila nadležnom Centru upozorenje i dala odgovarajuću preporuku. *Nadležni Zavod je po zaprimljenom upozorenju i preporuci uputio pravobraniteljici dopis u kojem izražava nezadovoljstvo njezinim stavom navodeći kako su djelatnici/ice Zavoda u potpunosti postupali/e stručno* te kako „nesuglasice koje postoje u svezi rješavanja roditeljskih prava i obaveza među supružnicima - roditeljima nisu tema prijave nasilja“. Stoga je pravobraniteljica uputila Zavodu dopis ističući kako ona nije ovlaštena ispitivati stručni rad Zavoda za socijalnu skrb niti je to u konkretnom slučaju učinila, već da je njezin rad ograničen na provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova. Posebno je naglašeno kako se nasilje nad ženama smatra oblikom diskriminacije temeljem spola te kako je stoga nužno poduzimanje svih adekvatnih mjera radi njegovog suzbijanja, a prvenstveno žurnog prijavljivanja nadležnim institucijama svih sumnji o njegovom počinjenju. Naime, vrijeđanje putem SMS poruka, lupanje na vrata pritužiteljice i uznemiravanje njezinih susjeda (a što su djelatnice Zavoda navele u svom iskazu na sudu vezano uz ponašanje bivšeg partnera pritužiteljice prema njoj) svakako se može okvalificirati kao sumnja na obiteljsko nasilje, a konačnu odluku o tome da li je počinjeno nasilje donosi isključivo i jedino nadležni sud nakon provedenog postupka.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/11-20): Pravobraniteljici se izjavom na zapisnik obratila Ž. B. iz S. pritužbom na rad policije i Zavoda za socijalnu skrb u S. U pritužbi navodi kako je za vrijeme braka bila žrtva nasilja od strane bivšeg supruga, a koji je zbog toga osuđen u kaznenom postupku. Međutim, navodi kako je, usprkos tome, u postupku radi razvoda braka nadležni Zavod sačinio stručno mišljenje u kojem je predloženo da njihova mldb. kćer nastavi živjeti sa ocem, a koje mišljenje je nadležni sud i prihvatio. Stoga smatra kako su djelatnici/ice Zavoda pristrani u korist bivšeg supruga. Također se pritužuje i na rad Policijske postaje u S., a vezano uz intervenciju iz mjeseca prosinca 2010. navodeći kako tom prilikom intervenirajući pol. službenici/ice nisu poduzeli/e sve zakonske mjere.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Nakon razmatranja pribavljenog izvješća i dokumentacije, pravobraniteljica je ustanovila kako je nadležni Zavod imao saznanja o nasilju u obitelji pritužiteljice i nakon prestanka bračne zajednice, a za koje nasilje bivši suprug nije bio procesuiran. Naime, u dokumentaciji Zavoda nalazi se izjava pritužiteljice od 06.08.2009., a u kojoj ona navodi kako bivši suprug na svaku njenu riječ „psuje, galami, prijeti da će ju njegovi svjedoci naći i on zajedno s njima“ te izričito navodi „kako ga se boji, i da joj od četvrtog mjeseca ove godine nije prijetio“. Međutim, usprkos navedenim saznanjima, soc. radnica Zavoda je na kraju navedenog zapisnika uputila pritužiteljicu da u slučaju prijetnji i ugroženosti po život i zdravlje „o istom obavijesti policiju“. Stoga je pravobraniteljica tijekom 2011. uputila *Zavodu upozorenje radi nepostupanja sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji te istodobno dala odgovarajuću preporuku za budući rad.* U odnosu na nezadovoljstvo stručnim mišljenjem Zavoda vezano uz povjeravanje mldb. djeteta, pravobraniteljica je ustanovila kako je navedeno mišljenje u skladu sa nalazom i mišljenjem Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba, a koja je obavila vještačenje upravo po zahtjevu pritužiteljice. Obzirom kako je navedeno mišljenje sačinjeno u skladu s pravilima struke odnosno nije uvjetovano spolom pritužiteljice, pravobraniteljica je ustanovila kako u konkretnom slučaju nije prekršeno načelo ravnopravnosti spolova. Vezano uz rad policije, *pravobraniteljica nije ustanovila da bi pol. službenici/ice koji/e su pružili/e predmetnu intervenciju stavili/e pritužiteljicu u nepovoljniji položaj* obzirom je predmetna intervencija pružena zbog sukoba pritužiteljice i nove partnerice njezinog bivšeg supruga, a tom prilikom pol. službenici/ice nisu ustanovili/e počinjenje prekršaja.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/11-22): Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu S. Š. iz K., a vezano uz rad Zavoda za socijalnu skrb K. kao i policijske postaje K. Pritužiteljica navodi kako je dugogodišnja žrtva obiteljskog nasilja od strane supruga s kojim se nalazi u brakorazvodnom postupku. Navodi kako je policija u više navrata intervenirala u njezinoj obitelji radi obiteljskog nasilja. Također navodi kako se za pomoć obraćala i nadležnom Zavodu za socijalnu skrb tražeći pomoć za sebe i mldb. djecu. Međutim, navodi kako joj od strane Zavoda nije pružena tražena pomoć te da policija nije poduzela sve mjere radi sankcioniranja suprugovog ponašanja. Posebno ističe kako je policijskim službenicima/icama u više navrata prijavljivala bivšeg supruga zbog posjedovanja oružja, ali da oni po tom pitanju nisu poduzeli sve potrebne mjere. Pritužiteljica navodi kako se uslijed opisane obiteljske situacije sa mldb. djecom sklonila u sigurnu kuću u R. gdje boravi već dulje vrijeme.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je od Ravnateljstva policije te Zavoda za socijalnu skrb iz K. pribavila izvješće o poduzetim mjerama kao i relevantnu dokumentaciju. U konkretnom slučaju pravobraniteljica je ustanovila kako je Zavod, iako je još 21.09.2009. imao prva saznanja o nasilju u obitelji pritužiteljice, navedena saznanja proslijedio nadležnoj policijskoj postaji tek 21.10.2009. Obzirom na navedeno, pravobraniteljica je nadležnom *Zavodu uputila upozorenje radi nepostupanja sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji te odgovarajuću preporuku*

za budući rad. Međutim, u odnosu na rad policijske postaje K., pravobraniteljica je ustanovila kako su *policijski službenici/ice u konkretnim slučajevima poduzeli/e sve adekvatne mjere radi pružanja pomoći pritužiteljici te da su provjerili sve njezine navode o posjedovanju oružja od strane supruga.*

OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/11-23): Pravobraniteljici se obratila M.LJ. iz Ž. pritužbom na rad nadležnog Zavoda za socijalnu skrb, a vezano uz način ostvarivanja kontakata bivšeg supruga s mldb. djecom. U pritužbi navodi kako je bila dugogodišnja žrtva obiteljskog nasilja od strane bivšeg supruga kojega se još uvijek boji te kako nadležni Zavod nije uvažio njezin zahtjev za održavanjem kontakata bivšeg supruga s mldb. djecom uz nazočnost stručne osobe i po razvodu braka, budući da je nadzor trajao samo do pravomoćnog okončanja brakorazvodnog postupka.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je nakon razmatranja pribavljenog izvješća i dokumentacije nadležnog Zavoda ustanovila kako su protiv bivšeg supruga pritužiteljice vođeni kazneni i prekršajni postupci radi nasilja u obitelji te kako je pritužiteljica s mldb. djecom, a uslijed opisanog nasilja, još tijekom 2008. boravila u Skloništu za žene i žrtve obiteljskog nasilja u S. Nadalje, utvrđeno je kako je bivši suprug u više navrata u nadležnom Zavodu prijetio da će uzeti mldb. dijete a što je i pokušao učiniti prilikom susreta održanog 19.12.2009. te kako je pritužiteljica radi svega navedenog izričito tražila da se susreti oca sa mldb. djecom odvijaju pod nadzorom stručne osobe i po razvodu braka. Obzirom na navedeno, pravobraniteljica je ustanovila kako nadležni Zavod prilikom izrade svojega stručnog mišljenja u konkretnom slučaju nije imao u vidu sve navedene činjenice, a poglavito *činjenicu kako se nasilje nad ženama smatra oblikom spolne diskriminacije pa mu je stoga dala odgovarajuću preporuku.*

OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/11-21): Pravobraniteljica je putem Ženske udruge „Izvor“ iz Tenje zaprimila pritužbu Đ.N. iz O., a vezano uz nezadovoljstvo postupanjem policijskih službenika/ica po njezinim prijavama o obiteljskom nasilju kojem je bila izložena od strane bivšeg izvanbračnog supruga V.M. U pritužbi navodi kako se za pomoć obratila policiji 31.01.2011., kojom prilikom joj je bivši izvanbračni suprug isključio plinsku peć uslijed čega se njezin stan ohladio te kako je radi toga morala zvati majstore da poprave peć. Također navodi kako ju je bivši partner i ranije učestalo uznemiravao na način da ju je posjećivao u zajedničkoj kući, odnosio stvari te joj je prijetio da će ju ubiti i uništiti. Napominje kako je u kući pronašla kožnu futrolu s mecima za pištolj, zbog čega je posumnjala da bivši suprug možda ima i pištolj. Unatoč tome, navodi kako policijski službenici/ice nisu poduzeli adekvatne mjere kako bi provjerili njezine navode.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Nakon razmatranja izvješća i dokumentacije Ravnateljstva policije, pravobraniteljica je ustanovila kako policijski službenici/ice, a vezano uz prijavu pritužiteljice od 31.01.2011., nisu postupali žurno obzirom kako su njezinog supruga saslušali tek 17.02.2011. godine. Stoga je pravobraniteljica uputila Ravnateljstvu policije upozorenje radi nepostupanja sukladno Protokolu uz istodobnu preporuku za budući rad. Nadalje, u odnosu na navode pritužiteljice o sumnji na posjedovanje oružja od strane bivšeg supruga, pravobraniteljica je ustanovila kako pol. službenici/ice u konkretnom slučaju nisu poduzeli sve potrebne mjere radi pronalaženja navedenog streljiva i eventualnog oružja odnosno da nisu obavili pretragu stana i drugih prostorija, a koja obveza je izričito predviđena Protokolom. Pritom treba imati u vidu činjenicu kako iz dokumentacije proizlazi da je *bivši suprug pritužiteljice ranije posjedovao oružje te kako je u više navrata svojim ponašanjem kod nje izazvao strah. Stoga je pravobraniteljica i radi navedenog uputila policiji upozorenje i preporuku za budući rad.*

OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/11-33): Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu A. B. iz B. u kojoj ona iznosi nezadovoljstvo načinom rada i postupanja pol. službenika/ica PP B. vezano uz pružene intervencije u njezinoj obitelji. Navodi kako je dugogodišnja žrtva obiteljskog nasilja od strane supruga radi čega je policija u njihovoj obitelji učestalo intervenirala. Smatra kako joj pol. službenici/ice nisu pružili/e adekvatnu pomoć odnosno da su bili pristrani/e u korist njezinog supruga.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Nakon pribavljanja izvješća Ravnateljstva policije te uvida u obimnu dokumentaciju, pravobraniteljica je ustanovila kako su pol. službenici/ice u periodu od 2002.-2011. u obitelji pritužiteljice intervenirali/e u 29 navrata. Prilikom pruženih intervencija nadležna PP je podnosila optužne prijedloge protiv supruga pritužiteljice, ali i protiv nje, te su im u prekršajnim postupcima pred nadležnim sudom, pored izrečenih novčanih kazni, bile izricane i pojedine zaštitne mjere. Tako je pritužiteljici bila izrečena zaštitna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja u trajanju od dvije godine, a njezinom suprugu zaštitna mjera obveznog liječenja od ovisnosti. Prema oboje je bila izricana zaštitna mjera obveznog psihosocijalnog tretmana te zabrana međusobnog približavanja. Nakon razmatranja pisanih očitovanja pol. službenika/ica na koje se pritužiteljica pritužuje kao i uvida u obimnu dokumentaciju, pravobraniteljica *nije ustanovila da bi u konkretnom slučaju bilo prekršeno načelo ravnopravnosti spolova na štetu pritužiteljice.*

OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/11-41): Pravobraniteljici se putem Ženske udruge „Izvor“ iz Tenje obratila M.A. iz O. pritužbom na rad policijskih službenika/ica. Navodi kako je žrtva obiteljskog nasilja od strane supruga uslijed čega je 17.06.2011. zatražila intervenciju policije putem telefona. Međutim, navodi kako su je pol. službenici/ice tom prilikom savjetovali/e „da pozove intervenciju ukoliko se bilo što slično ponovi, odnosno ukoliko suprug, kad se vrati kući, ponovno postane agresivan“ te da pritom nisu poduzeli/e nikakve daljnje mjere vezano uz taj događaj. Navodi kako se nasilje nastavilo i nakon toga događaja te kako je policija kasnije ipak intervenirala.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je nakon razmatranja izvješća i dokumentacije ustanovila kako je nadležna policijska postaja predmetnog dana u 13.52 sata doista zaprimila poziv pritužiteljice, ali Ravnateljstvo policije u svom izvješću ističe kako navedenu snimku nije moguće preslušati zbog proteka vremena. Nadalje, u dokumentaciji se nalazi zabilješka o izjavi koju je pritužiteljica dala prilikom intervencije 08.07.2011. u nadležnoj PP, a u kojoj ona navodi kako je i 17.06.2011. zvala policiju radi nasilja u obitelji. Međutim, usprkos nedvojbenim saznanjima policije o postojanju sumnje na obiteljsko nasilje navedenog dana, pol. službenici/ice nisu žurno i u cijelosti provjerili/e te navode. Stoga je pravobraniteljica u konkretnom slučaju uputila upozorenje radi nepostupanja sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji ističući pritom nužnost žurnog postupanja pol. službenika/ica po svim dojavama o obiteljskom nasilju, a čime se istodobno pridonosi njegovoj prevenciji u društvu, imajući pritom u vidu činjenicu kako se nasilje nad ženama smatra oblikom diskriminacije temeljem spola. Istodobno je policiji upućena i preporuka za budući rad. Ravnateljstvo policije je obavijestilo pravobraniteljicu kako je razmotrilo zaprimljeno upozorenje i preporuku te da je *obavijestilo djelatnike/ice nadležne PP o učinjenim propustima. Pritom je Ravnateljstvo policije istaknulo kako je naložena i provedena dodatna edukacija policijskih službenika/ica temeljne policije O. koji pružaju intervencije temeljem zaprimljenih dojava o nasilju u obitelji.*

OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/11-44): Pravobraniteljica je putem Ženske udruge „Izvor“ iz Tenje zaprimila pritužbu A. K. iz T. vezano uz nezadovoljstvo radom pol. službenika/ica u PP T. Navodi kako

ju je 14.06.2011. njezin suprug P. K. brutalno zlostavljao pri čemu joj je nanio i tjelesne ozljede te kako su navedeno nasilje vidjela i djeca koja su se igrala na ulici. Nadalje navodi kako je jedno od djece pozvalo policiju koja je izašla na intervenciju, ali da se ona pritom nije osobno susrela s policijskim službenicima/icama niti da su oni/e tada na bilo koji način komunicirali s njom. Pritužiteljica napominje kako su pol. službenici/ice tom prilikom razgovarali/e samo s njezinim sinom koji im je rekao kako će on osobno smiriti oca, a nakon čega su se udaljili/e. Navodi kako je o navedenom nasilju Ženska udruga „Izvor“ podnijela prijavu policiji 19.07.2011.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Nakon razmatranja izvješća i dokumentacije Ravnateljstva policije, pravobraniteljica je ustanovila kako u službenim evidencijama nadležne PP nije evidentirana predmetna dojava od 14.06.2011. Iz pisanih očitovanja pol. službenika/ica nadležne PP koji su predmetnog dana obavljali službu proizlazi da su oni u večernjim satima bili u ophodnji te da su se tom prilikom zaustavili ispred kuće pritužiteljice gdje je stajao njezin sin i upitali ga da li ima kakvih problema kod njega, a što je on negirao. Naime, jedan od pol. službenika je susjed pritužiteljice i za vrijeme ophodnje je na kratko obišao svojega bolesnog oca koji mu je tada rekao kako je u kući pritužiteljice toga dana čuo nekakvu svađu. Nadalje, pravobraniteljica je ustanovila kako je nadležna PP, po primitku predmetne prijave Ženske udruge „Izvor“, postupala na način da je provela obavijesne razgovore s pritužiteljicom, članovima njezine obitelji te susjedima. Međutim, razgovor sa suprugom pritužiteljice obavljen je tek 09.08.2011., odnosno 21 dan nakon zaprimanja prijave. Stoga je pravobraniteljica policiji uputila upozorenje radi nepostupanja sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji te dala preporuku za žurno postupanje u svim slučajevima sumnje na obiteljsko nasilje, a čime se ujedno pridonosi i prevenciji obiteljskog nasilja u društvu. Po zaprimanju upozorenja i preporuke, *Ravnateljstvo policije je obavijestilo pravobraniteljicu kako su o navedenom propustu obaviješteni pol. službenici/ice nadležne PP, a radi poduzimanja odgovarajućih mjera i radnji u cilju njihovog otklanjanja.*

OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/11-57): Pravobraniteljici se obratila N.L.V. iz Z. te navela kako je 31.05.2011. bila žrtva nasilničkog ponašanja svog supruga M.V. koji joj je tom prilikom prijetio da će ju udaviti, gurao ju prema prozoru govoreći da će je baciti s petog kata, vrijeđao je i psovao, uslijed čega da je zadobila i povrede tamo gdje ju je suprug udario, da ju je stezao za vrat i ruke. Ona se branila od takvog fizičkog i psihičkog napada, jer se bojala za svoj život i smatra ga opasnom osobom. Navela je kako se od supruga razvodi, i on je kritične zgode od nje zatražio da mu da pola stana ili 65.000 €, rekavši joj da ju može zgaziti ako hoće i da će lagati o svemu, pa i o tome da je ona njega napala, ukoliko događaj prijavi policiji. Pritužiteljica se zbog takvog nasilja obratila PP, čiji službenici su se odazvali pozivu i koji su s njom postupili isto kao i s njenim suprugom, odvezli su je u postaju, gdje je prenoćila u zadržavanju, te ujutro kod suca za prekršaje, gdje su i ona i njen suprug proglašeni krivima, a njoj je izrečena novčana kazna i zaštitna mjera obveznog psihosocijalnog tretmana. Nadalje navodi kako je njezin suprug tijekom 2009.-2010. već bio kažnjavan radi nasilničkog ponašanja prema njoj.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Provedenim ispitnim postupkom pravobraniteljica je utvrdila kako odluka o uhićenju pritužiteljice, bez obzira što je ista i sama bila osumnjičena za počinjenje djela nasilničkog ponašanja u obitelji, nije utemeljena na dovoljno uvjerljivim argumentima. Niti pritužiteljica niti njezin suprug nisu zatečeni u počinjenju prekršaja, samom događaju nije bio prisutan nitko drugi osim pritužiteljice i njezinog supruga, a na koga bi kao svjedoka pritužiteljica mogla utjecati, zapisnikom nije konstatirano postojanje ikakvih tragova na licu mjesta koji bi bili važni za postupak, i kojima bi prijetila opasnost da ih pritužiteljica uništi, sakrije, izmijeni ili krivotvori, i na

kraju, pritužiteljica do tada uopće nije bila niti osumnjičena niti kažnjavana za nasilničko ponašanje u obitelji. Osim toga, kada se kao razlog uhićenja obje osobe osumnjičene radi nasilničkog ponašanja u obitelji, i to jednog prema drugom, navede bojazan da će ponoviti istovrsni prekršaj, uhićenje jednog osumnjičenika/ce logično isključuje potrebu uhićenje drugog/e, budući da je već time otklonjena opasnost od ponavljanja istovrsnog protupravnog događaja. Stoga nije jasno temeljem kojih činjenica su postupajući policijski službenici zaključili da postoje zakonske pretpostavke zbog kojih bi uhićenje pritužiteljice bilo nužno. S druge strane, s obzirom da se čini kako je osumnjičeni M.V. osuđivani obiteljski nasilnik, ispravno je odlučeno njega uhititi da ne počini ponovno prekršaj. Samim time se sprječava počinjenje istovrsnog djela, čak i ako je u njemu sudjelovala pritužiteljica. Pravobraniteljica je utvrdila i to da je, usprkos činjenici da su službene osobe raspolagale saznanjem kako je M.V. već pravomoćno kažnjavan radi određenih prekršaja, najvjerojatnije nasilničkog ponašanja u obitelji (što se moglo i moralo provjeriti uvidom u evidencije koje MUP RH vodi po službenoj dužnosti), optužnim prijedlogom kao prvookrivljena osoba naznačena je pritužiteljica te je za nju zatraženo i izricanje veće novčane kazne nego za njenog supruga, a sve bez jasnog razloga. Radi navedenog *RP MUP-a RH je preporučeno da u budućem radu policijski službenici/e u slučaju sumnje na nasilničko ponašanje u obitelji u cijelosti primjenjuju odredbe Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, provode sve radnje na koje su zakonom ovlašteni, kao i da prilikom postupanja prema ženi-žrtvi obiteljskog nasilja, pa bila ona i sama osumnjičena za isto djelo, postupaju obzirno, osiguravajući joj rodno – senzitivan tretman*, te da uhićenja osumnjičenika/ce za djelo prekršaja obiteljskog nasilja bude obavljeno potpuno u skladu s odredbama Prekršajnog zakona, uz pomnu procjenu o utemeljenosti pretpostavki za uhićenje iz čl. 135.st.1. Prekršajnog zakona, a da optužni prijedlog u svemu bude sačinjen u skladu sa istim Zakonom.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/11-14): Pravobraniteljici se obratila M.P. iz V.G. navodeći kako se njezin bivši suprug, od kojega se razvela, ali i dalje živi s njom i njihovom mldb. djecom u stanu koje je njezino vlasništvo, nasilnički ponaša prema djeci unatrag zadnje dvije godine. Dana 17.02.2011. obratila se nadležnoj PP V.G. radi toga što je njezin bivši suprug jedno dijete udario te rezao nožem žice od kompjutera, uslijed čega su djeca otišla iz stana kod prijatelja. Navodi da joj je rečeno da sama mora iseliti supruga iz stana. Nije joj jasno zašto se njezine ranije prijave nisu tretirale kao prijave obiteljskog nasilja.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je utvrdila kako su policijski/e službenici/e PP V.G. u obitelji pritužiteljice postupali u tri navrata - 07.05.2010., 11.01.2011. i 21.02.2011. tako što su obavili razgovore s pritužiteljicom i njezinim bivšim suprugom, da je pritužiteljica imala priliku iznijeti viđenje kritičnih situacija, i u slučajevima gdje je ona pozvala policiju, i u slučaju u kojem je policiju pozvao njezin bivši suprug, te da niti jednom nisu utvrdili postojanje elemenata kažnjivih dijela. Stoga *pravobraniteljica smatra da su policijski/e službenic/ei PP V.G. postupali u skladu sa svojim zakonom određenim dužnostima te da nisu diskriminirali pritužiteljicu kao moguću žrtvu nasilja u obitelji.* Pritužiteljica je upućena da temeljem odredbe čl.109.st.1.toč.4. Prekršajnog zakona ima pravo pokrenuti prekršajni postupak radi nasilničkog ponašanja u obitelji u svojstvu oštećenice.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/11-06): Stranka N.N. dala je pravobraniteljici za ravnopravnost spolova preko sigurne kuće „Istra“ izjavu na zapisnik, u kojoj opisuje svoj težak položaj, navodeći da je državljanka Republike Srbije, u braku oko 3 godine s državljaninom Republike Hrvatske, da žive u Hrvatskoj, a da je s njima i njezina kćer iz prvog braka. Navodi da je suprug odmah nakon vjenčanja

počeo zlostavljati na razne načine, ali da ga nije nikada prijavljivala, niti ga sada želi prijaviti. Odluku da ga ne prijavljuje donijela je iz nekih svojih osobnih razloga, jer bi on nakon saznanja o prijavi odmah zatražio razvod braka, a ona se nema gdje vratiti u Republiku Srbiju, nema posao, kćer joj se školuje u RH, a mora čekati istek roka od 5 godina da bi mogla podnijeti zahtjev za hrvatsko državljanstvo, te tada imati više mogućnosti za samostalan život. Napominje da joj je suprug sudionik Domovinskog rata, nezaposlen, prima socijalnu pomoć, a prema ponašanju misli da ima PTSP, koji on negira i ne želi se liječiti.

PODUZETE MJERE I ISHOD: *Stranci je pojašnjena nadležnost pravobraniteljice, odnosno nemogućnost razmatranja njezinog slučaja*, ako se ne može pritužiti na rad nadležnih institucija, koje nikada nisu postupale u cilju njene zaštite od nasilja u obitelji, jer ga nikada nije prijavljivala za nasilje u obitelji, niti ga želi prijaviti.

2.2. Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji 2011.-2016. – ANALIZA provedbe mjera u 2011.

Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 03.02.2011. donijela Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2011.-2016.[85] (u daljnjem tekstu: Strategija). S ciljem praćenja provedbe mjera iz Strategije, Pravobraniteljica je uputila upit nositeljima i sunositeljima mjera, **čiji je rok provedbe bio tijekom 2011. ili kontinuirano.** Nositelj i sunositelji dostavili su očitovanja, temeljem kojih je ova analiza i sačinjena.[86] Istom analizom je, između ostalog, utvrđeno kako se mjere provode uglavnom po nositeljima istih, a da se sunositelji u provedbi mjera oslanjaju na nositelje. Većina dostavljenih izvješća nije pisana po zadanim aktivnostima i pokazateljima uspješnosti u provođenju tih mjera, tako da se kod nekih aktivnosti pojedinih nositelja ili sunositelja u provođenju mjere ne može zaključiti radi li se o neprovođenju mjere ili možda o nedostavljanju odgovarajućih podataka. Analizom su obuhvaćena sva područja djelovanja, navedena u Strategiji, osim prvog područja pod nazivom „Prevencija nasilja u obitelji“, jer su predviđene mjere i aktivnosti usmjerene prema djeci i mladim osobama, za čije praćenje je nadležna Pravobraniteljica za djecu.

[85] Narodne novine broj 20/11.

[86] **Napomena**: Manju poteškoću u dostavljanju podataka je predstavljala činjenica reorganizacije dijela postojećih ministarstava, što se pokazalo ne samo u kašnjenju podataka, već i u lociranju i usklađivanju dostavljenih podataka po područjima djelovanja nositelja i sunositelja.

U daljnjem tekstu se upotrebljavaju sljedeće **skraćenice**: Ministarstvo socijalne politike i mladih-MSPM, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi-MZSS, Ministarstvo zdravlja-MZ, Ministarstvo unutarnjih poslova-MUP, Ravnateljstvo policije-RP, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa-MZOŠ (sadašnje Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta), Ministarstvo pravosuđa-MP, Ministarstvo uprave-MU, državno odvjetništvo-DO, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti-MOBMS, Pravosudna akademija-PA, Policijska akademija-PA, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva-MGRP, Hrvatska obrtnička komora-HOK, Hrvatska gospodarska komora-HGK, Ministarstvo financija-MF, Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva-MRRŠVG, Ministarstvo poduzetništva i obrta-MPO, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije-MRRFEU**,** Agencija za odgoj i obrazovanje-AOO, organizacije civilnog društva-OCD, Agencija za pravni promet i posredovanje nekretninama-AZPPPN, Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH-URS, Ured za ljudska prava Vlade RH-ULJP, Ured za udruge Vlade RH-UZU, Hrvatski zavod za zapošljavanje-HZZ, Ministarstvo rada i mirovinskog sustava-MRMS, jedinice lokalne i područne (regionalne)samouprave-JLPS, županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova-ŽPRS, ustanove socijalne skrbi-USS, zdravstvene ustanove-ZU, Programsko vijeće HRT-PVHRT, Ravnateljstvo HRT-RHRT, Edukacijski centar HRT-ECHRT, Hrvatska radiotelevizija-HRT, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske-SOIH, Društvo za psihološku pomoć-DPP, Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom-GUSZOI, Zagrebačka strategija zaštite od nasilja-ZSZN, centar za socijalnu skrb-CZS.

Područje II. UNAPRJEĐENJE MEĐURESORNE SURADNJE

Mjera 1. Osigurati sustavnu komunikaciju i prenošenje najnovijih informacija iz područja obiteljskog nasilja prema zdravstvenim radnicima[87]

Nositelj: MZSS, Sunositelji: MUP, MZOŠ, MP, MOBMS, USS, ZU, OCD

Mjera se provodi djelomično.

Ministarstvo socijalne politike i mladih (ranije MZSS) u 2011. financijski je poduprlo provedbu projekta „Edukacija zdravstvenih djelatnika u postupanju u slučaju nasilja nad ženama s invaliditetom" SOIH-a iz Zagreba, u iznosu od 100.000,00 kuna. ***Ministarstvo unutarnjih poslova*** navodi da provodi ovu mjeru kroz aktivnosti županijskih timova za prevenciju i suzbijanje nasilja u obitelji i nasilja nad ženama, putem kojih se osigurava sustavna komunikacija i prenošenje najnovijih informacija iz područja obiteljskog nasilja prema zdravstvenim radnicima.

Mjera 2. Unaprjeđenje međuresorne suradnje u području zaštite žrtava nasilja u obitelji[88]

Nositelj: MZSS, Sunositelji: MP, MUP, MZOŠ, MOBMS, URS, koordinatori u uredima državne uprave, ŽPRS, nadležno DO, JLPS, JU i OCD.

Mjera se provodi.

Ministarstvo socijalne politike i mladih navodi da je temeljem Sporazuma o suradnji između MP, MOBMS, MZSS, MZOŠ, MUP-a te MU, potpisanog krajem 2010., kao jedna od obveza potpisnika određena izrada plana zajedničke edukacije županijskih timova za međuresornu suradnju. Stoga je u 21 centru za socijalnu skrb imenovan županijski koordinator/ica za međuresornu suradnju, čiji je zadatak organizacija periodičnih sastanaka sa županijskim predstavnicima ostalih sustava te su imenovane kontakt osobe u svim centrima za socijalnu skrb za međuresorno povezivanje svih sustava na lokalnoj razini. Između 6 ministarstava je izrađen plan zajedničke edukacije županijskih timova za međuresornu suradnju te je u skladu s tim planom održan 1. Regionalni seminar za edukaciju međuresornih timova od 30.05.-01.6.2011. u Valbandonu, za područje 6 županija i Grada Zagreba, 2. Regionalni seminar 07.-09.11.2011. u Valbandonu za područje 4 županije, te 3. Regionalni seminar 22.-23.11.2011. u Zagrebu za područje 5 županija. Isto Ministarstvo dostavilo je i podatke za aktivnosti *MOBMS-a* u 2011., u kojem se navodi da je sukladno potpisanom Sporazumu o suradnji u Međuresorni tim na nacionalnoj razini, Ministarstvo predložilo članicu i njezinu zamjenicu, a da su tijekom 2011. redovito održavani sastanci Međuresornog tima. ***Ured za ravnopravnost spolova*** navodi da Ured redovito sudjeluje na sastancima Povjerenstva za unapređenje zaštite od nasilja u obitelji, kao i na drugim međuresornim sastancima i događanjima nadležnih tijela i organizacija civilnog društva; predstavnica Ureda je u

---

[87] Aktivnost 1: Izraditi objedinjenu listu koordinatora po ustanovama u sustavu zdravstva.

Rok: 2011.

Aktivnost 2: Kontinuirano razmjenjivati informacije sa koordinatorima.

Rok: kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: Izrađena lista koordinatora. Uspostavljen sustav prijenosa informacija koji uključuje ujednačen sadržaj i utvrđenu proceduru u prijenosu informacija.

[88] Aktivnosti: Održavati sastanke predstavnika svih sustava uključenih u zaštitu žrtava nasilja u obitelji (2-3 puta godišnje). Osigurati kontinuiranu međusobnu razmjenu relevantnih podataka o postupanjima u slučajevima nasilja u obitelji.

Rok: kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: Broj održanih zajedničkih sastanaka u izvještajnim periodima te procjena prisutnosti nadležnih tijela na predmetnim sastancima. Procjena korisnosti razmijenjenih podataka na predmetnim sastancima.

veljači sudjelovala na okruglom stolu „Zakonska regulativa obiteljskog nasilja u RH-usuglašavanje s međunarodnim standardima“; u veljači je održan i sastanak predstojnice Ureda s koordinatoricama mreže PETRA-Programa za suzbijanje prostitucije i trgovanja ženama, te SDF-Ženskom inicijativom, u cilju provedbe regionalne kampanje „Ja sam zakon“; predstojnica Ureda je u ožujku 2011. sudjelovala uvodnim izlaganjem na okruglom stolu na temu izmjena Kaznenog zakona; u lipnju 2011. na 9. sastanku Mreže suradnje vladinih institucija i nevladinih organizacija protiv seksualnog nasilja održanom u organizaciji Ženske sobe-Centra za seksualna prava iz Zagreba; predstojnica je redovito kao članica sudjelovala i u radu Upravnog odbora za ravnopravnost između žena i muškaraca Vijeća Europe. ***Ravnateljstvo policije,*** kao sunositelj aktivnosti u svom Izvješću navodi da policija sudjeluje u provođenju ove mjere kroz aktivnosti Nacionalnog i Županijskih timova za prevenciju i suzbijanje nasilja u obitelji i nasilja nad ženama, te da su na nacionalnoj razini održana 4 međuresorna sastanka. Navode nadalje da većina policijskih uprava, osobito onih na čijim područjima djeluju županijski timovi, održava međuresorne sastanke, na kojima su u pravilu prisutni predstavnici policije i sustava socijalne skrbi, a nazočnost ostalih razlikuje se od uprave do uprave,a kontinuirana razmjena relevantnih podataka o postupanjima u slučajevima nasilja u obitelji osigurava se u svakodnevnim kontaktima na lokalnoj razini. ***Ministarstvo pravosuđa*** u svom Izvješću navodi da, kao jedno od Ministarstava koje je potpisalo Sporazum o suradnji, vezano za problematiku nasilja u obitelji i nasilja nad ženama, sudjeluje u radu Nacionalnog tima za prevenciju i suzbijanje nasilja u obitelji i nasilja nad ženama, dok predstavnik Ministarstva sudjeluje u radu Stručnog povjerenstva za praćenje i unapređivanje rada tijela kaznenog i prekršajnog postupka te izvršenja sankcija vezanih za zaštitu od nasilja u obitelji, koje djeluje u okviru ministarstva nadležnog za poslove obitelji. ***Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa***, kao sunositelj aktivnosti u svom Izvješću navodi da su međuresorni timovi na lokalnim razinama koordinirano pratili i nadzirali slučajeve nasilja u sustavu timskog djelovanja te da je Nacionalni tim organizirao 3 stručna skupa za županijske koordinatore/ice. ***Pravosudna akademija,*** kao jedna od sunositeljica u provođenju ove mjere, u svom Izvješću navodi da je u suradnji s DPP i Matra-programom Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Nizozemske od 21.-23.09.2011. održan seminar za suce i državne odvjetnike pod nazivom „Unapređenje međusektorske suradnje u suzbijanju obiteljskog nasilja na razini zajednice“; da je u organizaciji PA, MUP, MZSS, MOBMS, MZOŠ i MU od 30.5.-01.06.2011. održan seminar za edukaciju međuresornih timova za suce, državne odvjetnike, policijske službenike, djelatnike socijalne skrbi te djelatnike u sustavu obrazovanja; da je seminar „Zaštita od nasilja“ u organizaciji PA i u suradnji s Njemačkom zakladom za međunarodnu pravnu suradnju 29.03.2011. održan za suce i državne odvjetnike. ***Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave,*** kao sunositelji mjere, sudjeluju u aktivnostima prema usvojenim planovima. Niti jedna od jedinica nije navela da je usvojila planove za provedbu mjera iz Strategije, osim što je Skupština Grada Zagreba donijela 29.11.2011. Zagrebačku strategiju zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2011.-2016. Nadalje, izvješća o provedbi Strategije za aktivnosti JLPS dostavljaju različita tijela, od Upravnog odjela za zdravstvo i socijalnu skrb, Upravnog odjela za društvene djelatnosti, Upravnog odjela za međugeneracijsku solidarnost, branitelje i obitelj, Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, Odbora ili Povjerenstva za ravnopravnost spolova, župana, gradonačelnika, do Ureda državne uprave i koordinatorice za ravnopravnost spolova. O usvojenim planovima po kojima JLPS sudjeluju u navedenim aktivnostima nema podataka, u većini izvješća se općenito navodi postojanje međuresorne suradnje, neki navode aktivnosti Povjerenstava i Odbora za ravnopravnost spolova, Vijeća za komunalnu prevenciju, Županijskog međuresornog tima, do Vijeća za prevenciju.

Područje III. IZOBRAZBA STRUČNJAKA KOJI RADE U PODRUČJU ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI

Mjera 1. Provoditi daljnju izobrazbu djelatnika državnih tijela, ustanova i dijela organizacija civilnog društva[89]

Nositelji: Državna tijela čiji djelatnici će pohađati programe izobrazbe (MZSS, MOBMS, MUP, PA, MP), Sunositelji: JLPS prema usvojenim planovima, OCD.

Mjera se provodi.

Ministarstvo unutarnjih poslova u svom Izvješću navodi da su tijekom 2011. održana 3 seminara za edukaciju međuresornih timova u organizaciji nacionalnog tima za prevenciju i suzbijanje nasilja u obitelji i nasilja nad ženama, s predstavnicima svih sustava koji sudjeluju u postupanju povodom nasilja u obitelji, ukupno 142 stručnjaka, od kojih je za dva seminara sredstva osiguralo navedeno Ministarstvo, a za treći AOO. Pri evaluaciji postignuća izobrazbe provedenom edukacijom, seminari su ocjenjeni prosječnom ocjenom 4,8. ***Ministarstvo socijalne politike i mladih*** (za MOBMS) izvijestilo je da je članica Međuresornog tima, djelatnica Ministarstva sudjelovala na seminarima održanima o nasilju u obitelji u organizaciji Pravosudne i Policijske akademije, koji su održani u 3 ciklusa: od 30.05.-01.06.2011. za 7 županija, od 07.-09.11.2011. za 4 županije, i od 22.-23.11.2011. za 5 županija. MSPM dostavilo je također podatke za provođenje mjera u kojima je MZSS bilo nositelj ili sunositelj aktivnosti, u kojima navodi da je tijekom 2011., u suradnji s Poliklinikom za zaštitu djece grada Zagreba, organiziran seminar pod nazivom „Odabrane teme u radu sa zlostavljanom djecom, mladima i obiteljima“, te održan u 3 navrata i to 16.02., 23.2. i 16.03.2011. za ukupno 70 stručnjaka iz centara za socijalnu skrb, te su održana 2 aktiva radnika u socijalnoj skrbi s područja skrbništva i obiteljsko pravne zaštite. ***Ministarstvo pravosuđa*** navodi sudjelovanje djelatnice Uprave za probaciju i podršku žrtvama i svjedocima MP i djelatnice Odjela za podršku sa Županijskog suda u Zagrebu na edukaciji „Prevencija, tretman i zaustavljanje obiteljskog nasilja u sustavu socijalne skrbi“ u organizaciji Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom u ožujku 2011., kao i sudjelovanje djelatnice Uprave za probaciju i podršku žrtvama i svjedocima MP i službenika Odjela za podršku iz Zagreba, Siska, Rijeke i Zadra na stručnom skupu „Od početka zajedno“ u organizaciji MOBMS, MZSS, MP, MZOŠ, MUP te DORH u studenom 2011. godine. Nadalje se navodi da su djelatnica Uprave za probaciju i podršku žrtvama i svjedocima MP i djelatnica Odjela za podršku sa Županijskog suda u Zagrebu održale edukaciju za nove volontere koji će volontirati na Prekršajnom sudu u Zagrebu na temu „Psihološki i pravni aspekti svjedočenja i nasilje u obitelji“, u suradnji sa sutkinjom Visokog prekršajnog suda RH Brankom Žigante Živković. ***JLPS*** ne navode podatke o usvojenim planovima, a u većini izvješća nema podataka o provođenju ove mjere. Dostavljena izvješća variraju od izvješća u kojima se ne navode podaci ni o usvojenim planovima s programima stručnog usavršavanja, osiguranim sredstvima,

[89] Aktivnosti: Provoditi izobrazbu djelatnika državnih tijela, ustanova i organizacija civilnog društva o primjerenim sadržajima iz područja suzbijanja obiteljskog nasilja s naglaskom na unaprjeđenje međusobne suradnje. U svakom državnom tijelu osigurati potrebna financijska sredstva u cilju provedbe izobrazbe. 3. Provesti evaluaciju programa izobrazbe.

Rok provedbe: kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: Broj i kvaliteta provedenih programa stručnog usavršavanja prema planovima svakog sustava. Osigurana sredstva za izobrazbu prema planovima izobrazbe u proračunu svakog državnog tijela. Provedena evaluacija postignuća izobrazbe u svakom sustavu.

provedenim edukacijama, te provedenim evaluacijama[90], do izvješća u kojima se navodi da je u 2011. provedena od DPP kompletna interdisciplinarna edukacija stručnjaka iz resora socijalne skrbi, policije i pravosuđa za Grad Zagreb s ciljem unaprjeđivanja međuresorne suradnje na županijskoj ili gradskoj razini sa sudjelovanjem 61 stručnjaka[91], kontinuirana supervizija stručnjaka[92], te provedena evaluacija postignuća izobrazbe u sustavu[93].

Mjera 2. Provoditi izobrazbu odgojno–obrazovnih djelatnika na temu prevencije nasilja u obitelji i upoznavanje s provedbom Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji u školskom okruženju[94]

Nositelj: AOO, Sunositelji: MZOŠ i MOBMS.

Mjera se provodi.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa u svom Izvješću za 2011. daje podatke i za aktivnosti AOO te navodi da se plan stručnih skupova/seminara objavljuje u Katalogu stručnih skupova, ali iz formulacije nije razvidno da li se radi o izrađenom planu izobrazbe, navedenom pod aktivnosti 1. ili samo o planu održavanja stručnih skupova/seminara. Ministarstvo nadalje navodi da je AOO u suradnji s nadležnim ministarstvima i vladinim uredima, akademskom zajednicom i stručnjacima koji se bave brigom za mentalno zdravlje djece i mladeži, organizirala 6 stručnih skupova vezanih za brigu o mentalnom zdravlju djece i mladeži, kao i za ulogu odgojno-obrazovnih ustanova u prevenciji rizičnih ponašanja. U MZOŠ je 22.-23.11.2011. održan međuresorni stručni skup „Možemo zajedno“ u organizaciji MZOŠ, MZSS, MUP, PA i AOO, osmišljen kao stručna edukacija, pomoć i podrška nacionalnim i županijskim timovima u rješavanju konkretnih slučajeva nasilja u obitelji. AOO je 09.11.2011. organizirala stručno usavršavanje za stručne suradnike i nastavnike psihologije te ravnatelje osnovnih i srednjih škola na temu „Unapređenje suradnje škole i drugih institucija u suzbijanju vršnjačkog i obiteljskog nasilja“. U suradnji AOO i Organizacije mladih Status M, Care International organiziran je 15.-16.09.2011. stručni skup „Inicijativa mladića–promocija rodno ravnopravnih normi, zdravih životnih stilova i nenasilničkog ponašanja mladih.

Mjera 3. Osigurati adekvatan broj policijskih službenika stručno osposobljenih za rad na slučajevima nasilja u obitelji[95]

Nositelj: MUP.

Mjera se provodi.

---

[90] Ličko-senjska, Zagrebačka, Varaždinska, Zadarska, Koprivničko-križevačka, Bjelovarsko-bilogorska, Osječko-baranjska, Krapinsko-zagorska, Sisačko-moslavačka županija.

[91] Grad Zagreb.

[92] Primorsko-goranska županija.

[93] Istarska županija.

[94] Aktivnost 1: Izraditi plan izobrazbe odgojno-obrazovnih djelatnika.

Rok: 2011.

Aktivnost 2: Održavati stručne skupove.

Rok: Kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: Izrađen plan izobrazbe odgojno-obrazovnih djelatnika. Broj (4-5 godišnje) i kvaliteta održanih stručnih skupova. Broj i zadovoljstvo odgojno-obrazovnih djelatnika koji su sudjelovali.

[95] Aktivnosti: U svim policijskim postajama osposobiti adekvatan broj policijskih službenika za rad na slučajevima maloljetničke delinkvencije i nasilja u obitelji, a osobito u onim policijskim postajama koje do sada nisu imale utvrđenu proceduru rada na ovim slučajevima.

Rok: kontinuirano

Pokazatelji uspješnosti: Broj policijskih službenika koji su završili programe izobrazbe za rad na slučajevima obiteljskog nasilja i maloljetničke delinkvencije.

Ministarstvo unutarnjih poslova navodi da je tijekom 2011. na PA održano 10 temeljnih tečajeva za rad policijskih službenika operativnog dežurstva policijskih postaja u predmetima nasilja u obitelji koje je završilo ukupno 317 policijskih službenika, voditelja smjene te da su sudjelovali i predavači iz suradnih ministarstava i OCD-a.

Područje IV. PSIHOSOCIJALNI TRETMAN POČINITELJA NASILJA U OBITELJI

Mjera 1. Osigurati financijska sredstva za provođenje psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji[96]

Nositelji: MP, Sunositelji: MF, JLPS prema usvojenim planovima.

Mjera se provodi na državnoj razini.

Ministarstvo pravosuđa navodi da su u Državnom proračunu za 2011. na stavci MP „Zaštita od nasilja u obitelji" bila osigurana sredstva u iznosu od 820.000,00 kuna koja su utrošena za isplate provoditeljima psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji izvan zdravstvenih ustanova. Većina ***JLPS***, kao sunositelji aktivnosti, u svojim izvješćima ne daju podatke o provođenju ove mjere, osim nekoliko i to: Brodsko-posavska županija, Primorsko-goranska, Istarska, Koprivničko-križevačka županija, Grad Zagreb (u 2011. osposobljeno 6 stručnjaka iz Grada Zagreba).

Mjera 2. Unaprjeđivati uspostavu sustava psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji kao dijela cjelovite skrbi za žrtve obiteljskog nasilja i suzbijanja obiteljskog nasilja u Republici Hrvatskoj[97]

Nositelji: MP, Sunositelji: PA, JLPS prema usvojenim planovima, OCD.

Mjera se provodi djelomično.

Ministarstvo pravosuđa navodi da je u 2011. proširilo mrežu tretmanskih centara izdavanjem odobrenja za ukupno 27 novih osoba educiranih za provedbu psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji izvan zdravstvenih ustanova te da ukupan broj fizičkih i pravnih osoba s odobrenjem ministarstva do sada iznosi 58. ***JLPS*** prema usvojenim planovima su sunositelji aktivnosti te ih većina ne navodi

---

[96] Aktivnosti: U Državnom proračunu u razdjelu Ministarstva pravosuđa osigurati sredstva za provođenje psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji. Pratiti utrošak sredstava namijenjenih provedbi aktivnosti. U financijskim planovima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave predvidjeti stavke usmjerene osiguravanju sredstava za provođenje psihosocijalnog tretmana.

Rok: kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: U Državnom proračunu osigurana sredstva za provođenje psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji. Redovito praćenje utroška sredstava te osiguran uvid u način i namjenu utroška sredstava namijenjenih provođenju psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji. Broj jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u čijim su financijskim planovima predviđene stavke usmjerene osiguravanju sredstava za provođenje psihosocijalnog tretmana.

[97] Aktivnosti: Ažurirati plan i dinamiku razvoja mreže tretmanskih centara (pravnih i fizičkih osoba) za provedbu tretmana počinitelja nasilja u obitelji izvan zdravstvenih ustanova.

Rok. 2011.

Aktivnosti: Osposobiti stručnjake za provedbu psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji. Izdavati odobrenja za provođenje psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji izvan zdravstvenih ustanova, sukladno razvoju mreže tretmanskih centara. Provoditi psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji kao dio redovitog sustava. Osigurati godišnju razmjenu iskustava i konzultacije stručnjaka koji provode psihosocijalni tretman. Razviti model evaluacije i provoditi dvogodišnju evaluaciju učinkovitosti psihosocijalnog tretmana.

Rok: kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: Definirani kriteriji, dinamika razvoja mreže i popis novih tretmanskih centara za svaku godinu. Utvrđen broj stručnjaka potrebnih za tretmanski rad i kapacitet tretmana. Svake druge godine osposobljeno 30 stručnjaka za provedbu psihosocijalnog tretmana. Izdana odobrenja za provedbu psihosocijalnog tretmana. Broj ovlaštenih fizičkih i pravnih osoba koje provode psihosocijalni tretman. Provedena stručna supervizija tretmanskog rada. Broj održanih susreta stručnjaka koji provode psihosocijalni tretman. Smanjen broj recidivista među pohađateljima tretmana. Utvrđeni evaluacijski kriterij i napravljen evaluacijski model psihosocijalnog tretmana. Provedene 3 dvogodišnje evaluacije postignuća psihosocijalnog tretmana.

podatke o planovima i aktivnostima na provođenju ove mjere (Virovitičko-podravska županija, Ličko-senjska, Zagrebačka, Varaždinska, Karlovačka, Bjelovarsko-bilogorska županija, Osječko-baranjska, Krapinsko-zagorska, Splitsko-dalmatinska, Sisačko-moslavačka, Požeško-slavonska, Vukovarsko-srijemska, Šibensko-kninska), u nekim izvješćima se navode podaci o psihosocijalnim programima, savjetovalištima, podaci o psihosocijalnoj potpori žrtvama nasilja (Koprivničko-križevačka županija) ili čak samo o preventivnim programima škola (Međimurska županija). U nekoliko izvješća nalaze se podaci o provođenju mjere psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji (Zadarska županija, Dubrovačko-neretvanska, Brodsko-posavska, Primorsko-goranska, Istarska županija, Grad Zagreb).

Područje V. ZAKONODAVNI OKVIR IZ PODRUČJA ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI

Mjera 1. Izraditi novi Kazneni zakon[98]

Nositelj: MP, Sunositelji: nadležna državna tijela.

Mjera je provedena.

Ministarstvo pravosuđa kao nositelj aktivnosti u svom Izvješću navodi da je novi Kazneni zakon[99] donesen.

Mjera 2. Izraditi izmjene i dopune Prekršajnog zakona[100]

Nositelj: MP, Sunositelji: nadležna državna tijela.

Nema podataka temeljem kojih bi se moglo utvrditi provodi li se ova mjera ili ne.

Ministarstvo pravosuđa kao nositelj aktivnosti o aktivnostima u 2011. za provođenje ove mjere ne navodi podatke.

Mjera 3. Izraditi izmjene i dopune Zakona o sudovima za mladež[101]

Nositelj: MP, Sunositelji: nadležna državna tijela.

Mjera je provedena.

Ministarstvo pravosuđa kao nositelj aktivnosti u svom Izvješću navodi da je novi Zakon o sudovima za mladež donesen.[102]

Mjera 4. Evaluirati primjenu Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji [103]

Nositelj: MOBMS, Sunositelji: nadležna državna tijela.

---

[98] Rok: 2011.

[99] Narodne novine broj 125/11.

[100] Rok: 2012.

[101] Rok: 2012.

[102] Narodne novine broj 84/11.

[103] Aktivnost 1: Osnovati radnu skupinu.

Rok: Aktivnosti 1. - 2011.

Aktivnost 2: Izraditi evaluacijski upitnik namijenjen državnim tijelima i jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Rok: 2011.-2012.

Aktivnosti 3-4: Izraditi evaluaciju primjene Zakona. Izraditi izmjene i dopune Zakona.

Rok: 2012.-2013.

Pokazatelji uspješnosti: Osnovana radna skupina. Izrađen evaluacijski upitnik. Broj državnih tijela koja su ispunila upitnik. Broj jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave koje su ispunile upitnik. Izrađena evaluacija primjene Zakona. Izrađene izmjene i dopune Zakona.

Mjera se provodi djelomično.

Ministarstvo socijalne politike i mladih navodi da je tijekom 2011. u okviru rada Stručnog povjerenstva za praćenje i unaprjeđivanje rada tijela kaznenog i prekršajnog postupka, te izvršenja sankcija vezanih za zaštitu od nasilja u obitelji, razmotrena problematika evaluacije Zakona, te da su članice Stručnog povjerenstva sudjelovale u izradi evaluacijskog upitnika. ***Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa*** navodi da Povjerenstvo za unapređenje zaštite od nasilja u obitelji prati, između ostalog, primjenu Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. ***Ministarstvo pravosuđa*** navodi da je nositelj izrade navedenog Zakona MOBMS, u okviru kojeg djeluje Stručno povjerenstvo za praćenje i unaprjeđenje rada tijela kaznenog i prekršajnog postupka, te izvršenja sankcija vezanih za zaštitu od nasilja u obitelji.

Mjera 5. Izraditi izmjene i dopune Pravilnika o načinu i mjestu provođenja psihosocijalnog tretmana[104]

Nositelj: MZSS, Sunositelji: MP, OCD.

Mjera se ne provodi.

U Izvješću ***Ministarstva socijalne politike i mladih*** za 2011. o aktivnostima MZSS na provođenju ove mjere nema podataka. ***Ministarstvo pravosuđa*** u svom Izvješću ističe da je čl.12.st.3. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji[105] propisano da će ministar nadležan za poslove socijalne skrbi provedbenim propisom propisat način i mjesto provođenja psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji.

Područje VI. ZBRINJAVANJE I POTPORA ŽRTVAMA NASILJA U OBITELJI

Mjera 1. Osigurati financijsku potporu radu skloništa i savjetovališta za žrtve nasilja u obitelji koje vode organizacije civilnog društva na području cijele Republike Hrvatske[106]

Nositelji: MOBMS, JLPS prema usvojenim planovima, Sunositelji: OCD.

Mjera se provodi djelomično.

Ministarstvo socijalne politike i mladih u Izvješću za 2011. navodi da je poduprlo rad organizacija civilnog društva koje vode savjetovališta i skloništa za žrtve nasilja u obitelji te da je u tu svrhu osiguralo 2.027.602,00 kuna, a da je financijska potpora u radu pružena Ženskoj grupi Karlovac „Korak“, Autonomnoj ženskoj kući Zagreb, Ženskoj pomoći sada, SOS telefonu za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji, Udruzi Brod-grupi za ženska ljudska prava, Sigurnoj kući Istra, Centru za žene Adela, te Udruzi za zaštitu obitelji Rijeka U.Z.O.R.

Ured za ravnopravnost spolova je tijekom mjeseca svibnja/lipnja 2011. sudjelovao na tematskim sjednicama Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora na temu „Financiranje autonomnih

[104] Aktivnosti: Osnovati radnu skupinu. Izraditi prijedlog Izmjena i dopuna Pravilnika.

Rok: 2011.

[105] Narodne novine broj 137/09.

[106] Aktivnosti: Osigurati financijska sredstva u proračunu prema mogućnostima svakog pojedinog tijela. Izvršiti procjenu kvalitete programa rada skloništa i savjetovališta koje vode organizacije civilnog društva. Izvršiti procjenu usklađenosti programa rada sa zajedničkim kriterijima državnih tijela i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Izvršiti evaluaciju provedbe programa rada skloništa i savjetovališta za žrtve nasilja.

Rok: Kontinuirano

Pokazatelji uspješnosti: Osigurana financijska sredstva. Broj skloništa i savjetovališta čiji su programi usklađeni sa zajedničkim kriterijima državnih tijela i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Broj skloništa i savjetovališta kojima je pružena financijska potpora. Broj izvršenih nadzora. Izvršena evaluacija provedbe programa rada skloništa i savjetovališta za žrtve nasilja. Broj i zadovoljstvo korisnika usluga savjetovališta i skloništa utvrđeni temeljem provedene evaluacije.

ženskih skloništa“, gdje su predstavnice autonomnih ženskih skloništa predstavile Nacrt Zakona o financiranju autonomnih ženskih skloništa i savjetovališta. ***JLPS*** prema usvojenim planovima su nositelji aktivnosti. Dio izvješća ne sadrži podatke o aktivnostima za provođenje navedene mjere (Ličko-senjska županija, Požeško-slavonska županija, Šibensko-kninska županija), u dijelu izvješća se navodi da nije bilo nikakvih aktivnosti u 2011. na provođenju ove mjere (Bjelovarsko-bilogorska županija, Krapinsko-zagorska županija), a dio navodi da nema financijska sredstva ili da nisu imali prijave nasilja, niti zahtjev za pomoći i zaštitom (Virovitičko-podravska županija). U dijelu izvješća postoje podaci o aktivnostima na provođenju ove mjere, kao i iznosi utrošeni za financiranje skloništa i savjetovališta (Zadarska, Karlovačka, Koprivničko-križevačka, Osječko-baranjska, Dubrovačko-neretvanska, Splitsko-dalmatinska, Sisačko-moslavačka, Brodsko-posavska, Primorsko-goranska, Vukovarsko-srijemska, Istarska, Međimurska, Varaždinska, Zagrebačka županija, Grad Zagreb). U izvješću o provedbi Strategije za Grad Zagreb navodi se da je u suradnji GUSZOI i Povjerenstva za zaštitu od nasilja u obitelji izrađen upitnik za praćenje rada skloništa i savjetovališta za žrtve nasilja u obitelji, a u cilju definiranja pokazatelja uspješnosti rada skloništa i savjetovališta.

Mjera 2. Osigurati zbrinjavanje djece i odraslih osoba žrtava nasilja u obitelji[107]

Nositelji: MZSS, JLPS prema usvojenim planovima, Sunositelji: OCD.

Mjera se provodi djelomično. U Izvješću ***Ministarstva socijalne politike i mladih*** o aktivnostima MZSS u 2011. nema podataka o provođenju ove mjere. ***JLPS*** prema usvojenim planovima, kao nositeljice aktivnosti očituju se različito-dio izvješća ne sadrži podatke o aktivnostima za provođenje navedene mjere (Ličko-senjska, Požeško-slavonska, Šibensko-kninska, Zadarska, Osječko-baranjska, Dubrovačko-neretvanska, Koprivničko-križevačka, Zagrebačka), u dijelu izvješća se navodi da nije bilo nikakvih aktivnosti u 2011. na provođenju ove mjere (Bjelovarsko-bilogorska, Krapinsko-zagorska), a dio navodi da nemaju financijska sredstva, ili da nisu imali prijave nasilja, niti zahtjev za pomoći i zaštitom (Virovitičko-podravska županija). Dio županija je dostavio podatke o aktivnostima na provođenju ove mjere (Brodsko-posavska, Primorsko-goranska, Vukovarsko-srijemska, Istarska, Međimurska, Varaždinska, Grad Zagreb).

Mjera 3. Poticati JLPS na osiguravanje kontinuirane financijske potpore namijenjene radu skloništa za žrtve nasilja u obitelji[108]

Nositelj: ŽPRS, Sunositelji: JLPS prema usvojenim planovima, OCD.

---

[107] Aktivnosti: Utvrditi ispunjavanje uvjeta prema Pravilniku. Davati suglasnost za obavljanje djelatnosti. Izdavati dozvole za početak rada. Osigurati financijska sredstva u proračunu.

Rok: Kontinuirano.

[108] Aktivnosti: Redovito održavati sastanke predstavnika županijskih povjerenstava za ravnopravnost poslova, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te organizacija civilnog društva koje programski djeluju s ciljem zaštite žrtava nasilja u obitelji i unapređenja njihova položaja, kao i organizacija civilnog društva koje programski djeluju u svrhu zaštite i promicanja ravnopravnosti spolova-koje vode skloništa za žrtve nasilja u obitelji. Predlagati predstavničkim tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave financiranje aktivnosti organizacija civilnog društva koje vode skloništa za žrtve nasilja u obitelji. Predlagati otvaranje zasebnih stavki u proračunima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave namijenjenih financiranju aktivnosti organizacija civilnog društva koje vode skloništa za žrtve nasilja u obitelji.

Pokazatelji uspješnosti: Broj održanih sastanaka predstavnika županijskih povjerenstava za ravnopravnost poslova, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te organizacija civilnog društva koje programski djeluju s ciljem zaštite žrtava nasilja u obitelji i unapređenja njihova položaja, kao i organizacija civilnog društva koje programski djeluju u svrhu zaštite i promicanja ravnopravnosti spolova-koje vode skloništa za žrtve nasilja u obitelji. Procjena korisnosti održanih sastanaka od strane sudionika utvrđeni temeljem provedene evaluacije na kraju svakog sastanka. Ukupan iznos financijskih sredstava izdvojenih u izvještajnom periodu namijenjen financiranju aktivnosti organizacija civilnog društva koje vode skloništa za žrtve nasilja u obitelji. Uvedene zasebne stavke u proračunima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave namijenjenih financiranju aktivnosti organizacija civilnog društva koje vode skloništa za žrtve nasilja u obitelji, te iznos osiguranih ukupnih godišnjih financijskih sredstava na navedenim stavkamaBroj skloništa za žrtve nasilja u obitelji koja su ostvarila financijsku potporu od strane jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Rok: Kontinuirano.

Mjera se provodi djelomično.

JLPS prema usvojenim planovima su sunositeljice aktivnosti. Dio izvješća ne sadrži podatke o aktivnostima za provođenje navedene mjere (Ličko-senjska, Požeško-slavonska, Šibensko-kninska, Zadarska, Osječko-baranjska, Dubrovačko-neretvanska, Koprivničko-križevačka), u dijelu izvješća se navodi da nije bilo nikakvih aktivnosti u 2011. na provođenju ove mjere (Bjelovarsko-bilogorska, Krapinsko-zagorska), a dio navodi da nemaju financijska sredstva, ili da nisu imale prijave nasilja, niti zahtjev za pomoći i zaštitom (Virovitičko-podravska). U dijelu izvješća postoje podaci o aktivnostima na provođenju ove mjere (Karlovačka, Splitsko-dalmatinska, Sisačko-moslavačka, Brodsko-posavska, Primorsko-goranska, Istarska županija, Grad Zagreb).

Mjera 4. Financijski poduprijeti provođenje projekata i programa OCD koje rade na prevenciji pojave i suzbijanju različitih oblika nasilja u obitelji[109]

Nositelji: MZSS, MZOŠ, ULJ, URS, MOBMS, UZU, JLPS prema usvojenim planovima, Sunositelji: OCD.

Mjera se provodi.

Ured za udruge navodi da je u ožujku 2011. organizirao seriju jednodnevnih radionica pod nazivom „Priprema planova praćenja i vrednovanja uspješnosti provedbe natječaja za dodjelu financijskih sredstava programima i projektima udruga te projekata i programa udruga koji se financiraju javnim sredstvima putem natječaja tijela državne uprave“, uz financijsku potporu TACSO ureda u Hrvatskoj. Radionicu su pripremile i vodile stručnjakinje konzultantske tvrtke MAP Savjetovanja, obuhvaćeno je 14 tijela državne uprave sa službenicima izravno zaduženim za provedbu natječaja za financiranje programa i projekata OCD. UZU djeluje kao jedinica za provedbu projekata u okviru pretpristupne pomoći Europske unije za sektor civilnog društva, a Uredbom o kriterijima za utvrđivanje korisnika i načinu raspodjele dijela prihoda od igara na sreću iz 2011. zadužen je za sufinanciranje projekata OCD koje ostvaruju potporu iz fondova Europske unije. Na taj način je tijekom 2011. sufinancirano 9 projekata koji se bave promicanjem prava žena, osobito žena žrtava obiteljskog nasilja, i to u ukupnom iznosu od 71.885,23 €, a u sklopu programa IPA-2008. „Pomoć u tranziciji i jačanje institucija“, u području anti-diskriminacije, ugovoren je u 2011. još jedan projekt zaštite prava žena ukupne vrijednosti gotovo 247.000,00 €, od čega je Ured u svojstvu Jedinice za provedbu projekata, projekt sufinancirao s gotovo 24.000,00 €. ***Ministarstvo socijalne politike i mladih*** navodi da je Ministarstvo tijekom 2011. financijski poduprlo 7 projekata OCD i ustanova koje rade na prevenciji nasilja te zaštiti žrtava nasilja u obitelji, i da je za projekte Caritasa Zadarske nadbiskupije, Caritasa Đakovačko-osječke županije,

[109] Aktivnosti 1-2: Osigurati financijska sredstva za provođenje projekata i programa organizacija civilnog društva koje rade na prevenciji pojave i suzbijanju različitih oblika nasilja u obitelji. Financijski poduprijeti provođenje projekata i programa organizacija civilnog društva koje rade na prevenciji pojave i suzbijanju različitih oblika nasilja u obitelji, uvažavajući odredbe važećih propisa i kriterija.

Rok: kontinuirano.

Aktivnost 3: U suradnji s Uredom za udruge Vlade Republike Hrvatske započeti program evaluacije financiranih i provedenih projekata i programa organizacija civilnog društva koje rade na prevenciji pojave i suzbijanju različitih oblika nasilja u obitelji.

Rok: 2011.

Pokazatelji uspješnosti: Osigurana financijska sredstva za provođenje projekata i programa organizacija civilnog društva koje rade na prevenciji pojave i suzbijanju različitih oblika nasilja u obitelji. Broj organizacija civilnog društva koje rade na prevenciji pojave i suzbijanju različitih oblika nasilja u obitelji koje su ostvarile financijsku potporu provedbi projekata. Broj i kvaliteta projekata i programa organizacija civilnog društva za koje je ostvarena financijska potpora. Broj i zadovoljstvo korisnika projekata i programa utvrđeni temeljem provedene evaluacije projekata i programa. Uspostavljen program evaluacije financiranih i provedenih projekata i programa organizacija civilnog društva koje rade na prevenciji pojave i suzbijanju različitih oblika nasilja u obitelji.

Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, Sigurne kuće Čakovec, DPP, Udruge „B.a.B.e.“ kao i Udruge za zaštitu žena i djece žrtava obiteljskog nasilja „Iris“ iz Bjelovara tijekom 2011. osigurano ukupno 339.000,00 kuna. ***Ured za ravnopravnost spolova*** u svom Izvješću za 2011. navodi da je na poziciji Ureda u Državnom proračunu RH, aktivnosti Provedba drugih nacionalnih politika i strategija 2011. bilo osigurano 53.000,00 kuna te da se iz te stavke redovito osiguravaju i financijska sredstva za provedbu mjera i aktivnosti Strategije, pa je tako za financiranje programa Centra za ženske studije iz Zagreba i SOIH-a vezanog za održavanje predstave „Vaginini monolozi“ 2011. utrošeno 5.000,00 kuna. ***Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa*** u svom Izvješću za 2011. navodi da je pomoglo provedbu 14 projekata s ukupnim iznosom od 570.000,00 kuna, a u 6 projekata su uključeni i roditelji. Dalje navodi da se praćenje i vrednovanje provedbe projekata prati uglavnom preko izvješća udruga, te periodičnih izravnih uvida u provedbe projekata. ***Ured za ljudska prava*** u svom Izvješću za 2011. navodi da je proveo Natječaj za financijsku potporu projektima OCD-a u Republici Hrvatskoj, kojemu su jedan od prioriteta bili projekti usmjereni na prevenciju i suzbijanje različitih oblika nasilja u obitelji, a za 6 takvih projekata OCD-a osigurano je ukupno 135.000,00 kuna. ***JLPS*** prema usvojenim planovima su nositelji aktivnosti. Dio izvješća ne sadrži podatke o aktivnostima za provođenje navedene mjere (Požeško-slavonska županija, Zadarska), u dijelu izvješća se navodi da nije bilo nikakvih aktivnosti u 2011. na provođenju ove mjere (Bjelovarsko-bilogorska, Krapinsko-zagorska), a dio navodi da nemaju financijska sredstva, ili da nisu imali prijave nasilja, niti zahtjev za pomoći i zaštitom (Virovitičko-podravska). U dijelu izvješća postoje podaci o aktivnostima na provođenju ove mjere (Ličko-senjska, Dubrovačko-neretvanska, Splitsko-dalmatinska, Sisačko-moslavačka, Brodsko-posavska, Primorsko-goranska, Vukovarsko-srijemska, Šibensko-kninska, Istarska, Međimurska, Varaždinska, Zagrebačka županija, Grad Zagreb). ***Zaključno:*** samo neke od jedinica regionalne samouprave osvijestile su potrebu podizanja razine svijesti društva o netoleranciji prema obiteljskom nasilju.

Mjera 5. Planirati i programirati zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji[110]

Nositelj: HZZ, Sunositelji: MGRP, JLPS prema usvojenim planovima, obrazovne institucije, poslodavci, OCD.

Mjera se provodi.

Hrvatski zavod za zapošljavanje u svom Izvješću za 2011. navodi da su tijekom 2011. u svim područnim službama Zavoda evidentirane 184 nezaposlene osobe-žrtve obiteljskog nasilja, dok je u 2010. bilo prijavljeno u evidenciji nezaposlenih ukupno 130 osoba. Tijekom izvještajnog razdoblja posredstvom Zavoda, *zaposlene su 22 osobe žrtve obiteljskog* nasilja (tijekom 2009. -16). Podaci za 2011. za nezaposlene osobe-žrtve obiteljskog nasilja navedeni su kako slijedi: 66 uključeno u radionice aktivnog traženja posla i psihosocijalne potpore (u 2010. - 89), 41 uključena u aktivnosti profesionalnog usmjeravanja i procjene radne sposobnosti (21 u 2010.), 27 uključeno u obrazovne aktivnosti (u 2010. - 12), 63 uključene u aktivnosti projekata koje su organizacije civilnog društva, koje skrbe o žrtvama nasilja, provodile u sklopu Grant-scheme „Uspostava podrške u socijalnom uključivanju i zapošljavanju

[110] Aktivnosti: Izraditi analizu rezultata Nacionalnog akcijskog plana zapošljavanja za svaku godinu u odnosu na žrtve nasilja u obitelji. Poticati zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji. Pratiti zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji. Pratiti provedbu mjera iz strategije osnaživanja poduzetništva žrtava nasilja u obitelji.

Rok: kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: Izrađena analiza rezultata Nacionalnog akcijskog plana zapošljavanja za svaku godinu u odnosu na žrtve nasilja u obitelji. Broj i zadovoljstvo kvalitetom usluga zaposlenih žrtava nasilja u obitelji utvrđeni temeljem provedene evaluacije. Redovito praćenje provedbe mjera iz strategije osnaživanja poduzetništva žrtava nasilja u obitelji.

socijalno ugroženih i marginaliziranih skupina“, a 10 područnih službi Zavoda osiguralo je postupke profesionalnog usmjeravanja, profesionalne selekcije i provedbu radionica aktivnog traženja posla za žrtve nasilja uključene u ove projekte. Osobe žrtve nasilja u obitelji prepoznate su u izradi mjera sadržanih u okviru Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja, kao ciljane skupina kojima je tim mjerama olakšana integracija na tržište rada, pa tako za primjenu mjera kojima se sufinancira zapošljavanje ili obrazovanje nije propisana dužina prijave u evidenciju, već sama prijava, postoji mogućnost kumuliranja više vrsta mjera i poticaja pa tako žrtva nasilja u obitelji, kojoj je financirano obrazovanje za stjecanje novog zanimanja ili povećanje zapošljivosti, može biti zaposlena uz potporu za zapošljavanje, ili uključena u neki drugi program obrazovanja. Zavod navodi da, na žalost, poslodavci iz profitnog sektora nisu senzibilizirani za zapošljavanje ove skupine, a neprofitni sektor ne može koristiti potpore za zapošljavanje zbog zakonskih propisa. Prema navodima Zavoda usporedni podaci za 2010.-2011. upućuju na porast broja aktivnosti usmjerenih na planiranje i programiranje zapošljavanja žrtava nasilja u obitelji, kao i porast broja zaposlenih žrtava obiteljskog nasilja posredstvom Zavoda. ***Ministarstvo rada i mirovinskog sustava*** u Izvješću za 2011. o aktivnostima MGRP u provođenju obveza iz Strategije navodi da je Ministarstvo sunositelj aktivnosti, a HZZ nositelj, koji je i operativno provodio te aktivnosti. ***JLPS*** prema usvojenim planovima, kao sunositelji aktivnosti djelomično nisu dostavile podatke o aktivnostima za provođenje navedene mjere, (Zagrebačka županija, Ličko-senjska, Požeško-slavonska, Šibensko-kninska, Zadarska, Osječko-baranjska, Dubrovačko-neretvanska, Koprivničko-križevačka, Karlovačka, Splitsko-dalmatinska, Sisačko-moslavačka, Primorsko-goranska, Varaždinska), u dijelu izvješća se navodi da nije bilo nikakvih aktivnosti u 2011. na provođenju ove mjere (Bjelovarsko-bilogorska, Krapinsko-zagorska), a dio navodi da nemaju financijska sredstva, ili da nisu imali prijave nasilja, ni zahtjev za pomoći i zaštitom, niti mogućnosti za zapošljavanje (Virovitičko-podravska županija). U dijelu izvješća postoje podaci ili navodi o aktivnostima na provođenju ove mjere (Brodsko-posavska, Vukovarsko-srijemska, Istarska, Međimurska, Grad Zagreb, koji navodi da u svojoj Strategiji planira uvrstiti u akte Grada Zagreba poticanje zapošljavanja ove kategorije nezaposlenih osoba kroz dodjelu potpora obrtnicima te poticanje razvoja obrta, malog i srednjeg poduzetništva u Gradu Zagrebu).

Mjera 6. Poticati poslodavce na zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji[111]

Nositelj: HZ,. Sunositelji: MGRP, HOK, HGK, JLPS prema usvojenim planovima, OCD.

Mjera se provodi djelomično.

Hrvatski zavod za zapošljavanje, kao nositelj aktivnosti u Izvješću navodi da su tijekom 2011. provođene aktivnosti individualnog i grupnog informiranja poslodavaca, predstavnika JLPS, predstavnika udruga, nezaposlenih osoba, javnosti i ostalih dionika na tržištu rada o Mjerama aktivne politike zapošljavanja u okviru Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja 2011.-2012. (78 okruglih stolova, tribina i seminara za poslodavce i 60 prezentacija mjera usmjerenih na ovu ciljanu skupinu, a 63 žrtve obiteljskog nasilja bile su uključene u aktivnosti IPA projekata i drugih projekata u zajednici). Nadalje navodi da je u cilju upoznavanja šire javnosti o mogućnostima korištenja poticaja za

[111] Aktivnosti: Informirati poslodavce o mogućnostima i prednostima zapošljavanja žrtava nasilja u obitelji putem predavanja, tiskanih materijala, te informativnih televizijskih i radioemisija. Pratiti provedbu programa uvođenja potpora poduzetnicima, pravnim i fizičkim osobama koje zapošljavaju žrtve nasilja.

Rok: kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: Broj održanih predavanja, tiskanih materijala, informativnih televizijskih i radioemisija. Broj poslodavaca sudionika predavanja. Osigurano praćenje provedbe programa uvođenja potpora poduzetnicima, pravnim i fizičkim osobama koje zapošljavaju žrtve nasilja. Broj poslodavaca koji su ostvarili pravo na potporu zapošljavanjem žrtava nasilja u obitelji.

zapošljavanje i obrazovanje te raznih usluga Zavoda, organiziran redoviti rad s elektroničkim i tiskanim medijima, redovito su distribuirani letci, a razne informacije o tim aktivnostima i uslugama ažurirane su i na web-stranicama Zavoda. U 2011. kroz mjeru „Javni radovi" zaposleno je 16 žrtava obiteljskog nasilja, kroz mjeru „Sufinanciranje zapošljavanja posebnih skupina zaposlena je jedna osoba iz evidencije nezaposlenih, a jedna je uključena u program obrazovanja. U 2011. u mjere aktivne politike uključeno je ukupno 18 nezaposlenih osoba žrtava obiteljskog nasilja. Sve korisnice navedenih mjera bile su žene, a navedeni pokazatelji ukazuju na porast broja žrtava obiteljskog nasilja uključenih u mjere aktivne politike zapošljavanja tijekom 2011. u odnosu na prethodne godine, kao i porast broja žrtava obiteljskog nasilja uključenih u aktivnosti IPA-projekata ili drugih projekata u zajednici. ***Hrvatska gospodarska komora***, kao jedna od sunositeljica aktivnosti, u Izvješću za 2011. navodi da pruža pomoć nositeljima mjera aktivnosti iz Strategije kontinuiranim informiranjem poslodavaca o mogućnostima i prednostima zapošljavanja žrtava nasilja u obitelji, promoviranjem i podržavanjem različitih obrazovnih, edukativnih i drugih programa nositelja projekata predviđenih Strategijom. ***Ministarstvo poduzetništva i obrta*** u Izvješću za 2011. navodi da ne raspolažu informacijama o broju korisnika/ca poticaja koji su žrtve nasilja u obitelji. U sustavu poticanja malog gospodarstva temeljem Operativnog plana poticanja malog i srednjeg poduzetništva za 2011. provedeno je 16 poticajnih projekata s bespovratnima potporama za subjekte malog i srednjeg poduzetništva i obrta, u provedbi je Strategija razvoja ženskog poduzetništva u RH 2010.-2013., te Akcijski plan za provođenje te strategije. Navode nadalje kako je u Registru potpora za malo gospodarstvo (bazi podataka kroz koju se prate i analiziraju svi poticajni projekti, korisnici i mjere), ugrađen rodni kriterij, kao i u Obrtnom registru. Ministarstvo navodi da su Strategijom razvoja ženskog poduzetništva u RH 2010.-2013. utvrđene mjere na promociji poduzetništva žena, te da se različite manifestacije, okrugli stolovi i okupljanja udruga žena i organizacija civilnog društva sufinanciraju. Posebna pozornost se posvetila udrugama žena, te su one navedene u posebnom popisu u navedenoj Strategiji razvoja ženskog poduzetništva, a među njima i udruge za žene žrtve nasilja. Među sudionicima skupova pretpostavljaju da su i žene žrtve nasilja, jer o tome nemaju posebne podatke, već o tome posredno procjenjuju u odnosu na nazočne predstavnice udruga žena. Navode i to da su u 2011. sufinancirani kroz promociju poduzetništva 10 projekata, odnosno udruga, od kojih su velika većina udruge žena. Iz priložene Tablice poticajnih projekata iz Operativnog plana poticanja malog i srednjeg poduzetništva za 2011., među korisnicima navedena je i grupa osoba s umanjenom radnom sposobnošću, te osobe s nepovoljnim osobnim, gospodarskim, socijalnim i drugim okolnostima, provodi se u sklopu projekta „Zadružno poduzetništvo", s ciljem poticanja razvoja zadruga koje zapošljavaju te osobe ili im pružaju pomoć uključujući ih u širu društvenu zajednicu. U 2011. odobreno je 10 bespovratnih potpora u iznosu od 1.000.000,00 kuna. ***Hrvatska obrtnička komora***, kao jedna od sunositeljica aktivnosti u Izvješću za 2011. navodi da je u suradnji s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, s kojim ima sklopljen Sporazum o suradnji, provela aktivnosti na informiranju poslodavaca-obrtnika o mjeri „Sufinanciranje zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih osoba", no navodi da nema podataka o broju poslodavaca, odnosno obrtnika koji zapošljavaju osobe iz ciljane skupine. ***JLPS*** prema usvojenim planovima su sunositeljice aktivnosti, a dostavile su podatke kao pod Mjerom 5.

Mjera 7. Osigurati trajno i privremeno stambeno zbrinjavanje žrtava nasilja u obitelji sukladno raspoloživim stambenim prostorima[112]- Nositelj: MRRŠVG, Sunositelji: APPPN, CZZ, JLPS.

[112] Aktivnost 1: Utvrđivanje prava na stambeno zbrinjavanje. Osiguravanje stambenog objekta, kupovinom, obnovom ili darovanjem osnovnoga građevinskog materijala.

Rok: U roku od 60 dana od zaprimanja zamolbe.

Aktivnost 3: Vođenje posebne evidencije o stambenom zbrinjavanju žrtava nasilja u obitelji.

Mjera se provodi djelomično i nedovoljno.

Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU navodi da su tijekom 2011. stambeno zbrinute 4 osobe-žrtve nasilja u obitelji. Ministarstvo nadalje navodi da se na područjima posebne državne skrbi stambeno zbrinjavanje određuje Listom prvenstva[113], na kojima se žrtve nasilja u obitelji boduju sa 80 bodova, što im omogućava prednost pred drugim korisnicima. ***JLPS*** prema usvojenim planovima su sunositeljice aktivnosti. Dio izvješća ne sadrži podatke o aktivnostima za provođenje navedene mjere (Zagrebačka županija, Požeško-slavonska, Šibensko-kninska, Zadarska, Osječko-baranjska, Dubrovačko-neretvanska, Karlovačka, Splitsko-dalmatinska, Sisačko-moslavačka, Primorsko-goranska, Varaždinska, Međimurska), u dijelu izvješća se navodi da nije bilo nikakvih aktivnosti u 2011. na provođenju ove mjere (Bjelovarsko-bilogorska, Krapinsko-zagorska), a dio navodi da nemaju financijska sredstva, ili da nisu imali prijave nasilja, ni zahtjev za pomoći i zaštitom, niti mogućnosti za zapošljavanje, kao ni slobodnih stanova, ili objekata u vlasništvu općine (Virovitičko-podravska županija, osim općine Pitomača, koja, iako ima stanova u svom vlasništvu, nije utvrdila pravo na stambeno zbrinjavanje, što ima namjeru korigirati u ovoj godini). U dijelu izvješća postoje podaci, ili navodi o aktivnostima na provođenju ove mjere (Ličko-senjska, Koprivničko-križevačka, Dubrovačko-neretvanska, Brodsko-posavska, primorsko-goranska, Vukovarsko-srijemska, Istarska, Grad Zagreb, u kojem se navodi da i za žrtve nasilja u obitelji, pored još nekih kategorija korisnika, postoji način stambenog zbrinjavanja izvan liste prvenstva uz određene uvjete, ali nije razjašnjeno iz kojih razloga je od 6 obrađenih i preporučenih slučajeva nasilja u obitelji u 2011. riješeno samo 2).

Mjera 8. Kontinuirano unaprjeđivati sustav zaštite prava i unaprjeđenja položaja žena s invaliditetom žrtava nasilja u obitelji[114] - Nositelji: MOBMS i MZSS, Sunositelji: URS, ULJP, UZU, MP, JLPS

Rok: Kontinuirano, u skladu s financijskim sredstvima osiguranim u proračunu. Aktivn.4. Kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: Broj podnesenih zahtjeva za stambeno zbrinjavanje. Broj stambeno zbrinutih osoba u odnosu na broj podnesenih takvih zahtjeva. Utrošena financijska sredstva za stambeno zbrinjavanje žrtava nasilja u obitelji.

[113] Temeljem čl.12a. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o područjima posebne državne skrbi; Narodne novine broj 57/11.

[114] Aktivnosti 1-3: Redovito održavati sastanke, okrugle stolove i konferencije vezane za problematiku žena s invaliditetom žrtava nasilja u obitelji. Provoditi izobrazbu djelatnika različitih sustava o specifičnostima pojedine vrste invaliditeta. Osiguravati redovitu financijsku potporu aktivnostima organizacija civilnog društva koje programski djeluju s ciljem zaštite žena s invaliditetom, žrtava nasilja u obitelji.

Rok: Kontinuirano.

Aktivnosti 4-5: U suradnji s Uredom za udruge Vlade RH započeti program evaluacije financiranih i provedenih projekata i programa organizacija civilnog društva koje djeluju s ciljem zaštite prava i unaprjeđenja položaja žena s invaliditetom žrtava nasilja u obitelji. Provesti analizu arhitektonske i komunikacijske usklađenosti skloništa za žrtve nasilja s važećim propisima i odredbama nacionalnih dokumenata.

Rok: 2011.

Aktivnost 6: Izraditi plan usklađivanja skloništa s važećim propisima i odredbama nacionalnih dokumenata.

Rok: 2012.

Aktivnost 7: Provoditi prilagodbu skloništa potrebama osoba s invaliditetom sukladno važećim propisima.

Rok: 2013. i kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: Broj održanih sastanaka, okruglih stolova i konferencija u izvještajnom periodu. Procjena korisnosti održanih sastanaka, okruglih stolova i konferencija od strane sudionika utvrđena temeljem provedene evaluacije na kraju svakog skupa. Procjena utjecaja poduzetih aktivnosti proizašlih iz zaključaka sa održanih sastanaka, okruglih stolova i konferencija nastavno na unapređenje sustava zaštite prava i unapređenje položaja žena s invaliditetom žrtava nasilja u obitelji. Broj i kvaliteta provedenih programa izobrazbe djelatnika različitih sustava o specifičnostima pojedine vrste invaliditeta. Osigurana financijska sredstva za provođenje potporu aktivnostima organizacija civilnog društva koje programski djeluju s ciljem zaštite žena s invaliditetom, žrtava nasilja u obitelji. Utvrđeni iznosi financijskih potpora dodijeljenih organizacijama civilnog društva u izvještajnom periodu. Uspostavljen program evaluacije financiranih i provedenih projekata i programa organizacija civilnog društva koje programski djeluju s ciljem zaštite žena s invaliditetom, žrtava nasilja u obitelji. Provedena analiza arhitektonske i komunikacijske usklađenosti skloništa za žrtve nasilja s važećim propisima i odredbama nacionalnih dokumenata. Izrađen plan usklađivanja skloništa s važećim propisima i odredbama nacionalnih dokumenata. Provedena prilagodba skloništa potrebama osoba s invaliditetom sukladno važećim propisima. Broj skloništa s arhitektonskim i komunikacijskim rješenjima prilagođenim potrebama osoba s invaliditetom. Procjena korisnosti i zadovoljstva osoba s invaliditetom arhitektonskim i komunikacijskim prilagodbama skloništa za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji njihovim potrebama.

prema usvojenim planovima, OCD koje skrbe o osobama s invaliditetom, OCD koje programski djeluju s ciljem zaštite i promocije ravnopravnosti spolova

Mjera se provodi djelomično.

Ministarstvo socijalne politike i mladih u Izvješću za aktivnosti MOBMS za 2011. navodi da je osiguralo financijsku potporu SOIH-a za projekt „Potpora ženama s invaliditetom u sprječavanju obiteljskog nasilja“ u iznosu od 100.000,00 kuna. ***Ured za udruge*** u svom Izvješću za 2011. navodi da je Ured u ožujku 2011. organizirao seriju jednodnevnih radionica pod nazivom „Priprema planova praćenja i vrednovanja uspješnosti provedbe natječaja za dodjelu financijskih sredstava programima i projektima udruga te projekata i programa udruga koji se financiraju javnim sredstvima putem natječaja tijela državne uprave“, uz financijsku potporu TACSO-ureda u Hrvatskoj. ***Ured za ravnopravnost spolova*** u Izvješću za 2011. navodi da redovito pruža financijsku potporu programima i projektima koji doprinose aktivnom uključivanju žena s invaliditetom radi smanjivanja njihove socijalne isključenosti, sudjeluje na tribinama, okruglim stolovima i drugim događanjima vezanim uz tematiku unapređenja položaja žena s invaliditetom žrtava nasilja u obitelji, te surađuje sa SOIH i drugim relevantnim dionicima. U svibnju 2011. predstojnica Ureda je sudjelovala na okruglom stolu povodom obilježavanja 4 godine rada SOIH-SOS telefona za žene s invaliditetom, žrtve nasilja, te 15.5. Međunarodnog dana obitelji, s jednim od uvodnih izlaganja. U Izvješću Ureda se nadalje navodi da je isti donirao ginekološkoj ambulanti Opće bolnice Vukovar za nabavu ginekološkog stola prilagođenog ženama s invaliditetom, potrebna financijska sredstva u iznosu od 23.000,00 kuna. ***Ured za ljudska prava*** u Izvješću za 2011. navodi da je Ured financirao projekt SOIH-a pod nazivom „Znanjem protiv nasilja“ u ukupnoj vrijednosti 20.000,00 kuna koji je usmjeren na zaštitu žena osoba s invaliditetom žrtava obiteljskog nasilja. ***JLPS*** prema usvojenim planovima su sunositeljice aktivnosti. Dio izvješća ne sadrži podatke o aktivnostima za provođenje navedene mjere (Zagrebačka županija, Ličko-senjska, Šibensko-kninska, Zadarska, Osječko-baranjska, Dubrovačko-neretvanska, Karlovačka, Splitsko-dalmatinska, Sisačko-moslavačka, Primorsko-goranska, Varaždinska), u dijelu izvješća se navodi da nije bilo nikakvih aktivnosti u 2011. na provođenju ove mjere (Bjelovarsko-bilogorska, Krapinsko-zagorska), a dio navodi da nemaju financijska sredstva, ili da nisu imali prijave nasilja, ni zahtjev za pomoći i zaštitom, niti mogućnosti za zapošljavanje (Virovitičko-podravska županija). U dijelu izvješća postoje podaci ili navodi o aktivnostima na provođenju ove mjere (Koprivničko-križevačka, Brodsko-posavska, Vukovarsko-srijemska, Međimurska, Istarska, Požeško-slavonska, Grad Zagreb).

Mjera 10. Osigurati prilagođeni prostor i primjerenu komunikacijsku opremu za ispitivanje žrtava, posebice djece[115]

Nositelji: MUP i MP.

Mjera se provodi.

Ministarstvo unutarnjih poslova u Izvješću za 2011. navodi da su, u okviru IPA-projekta u kojem se planira izgradnja kapaciteta u području seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i pružanja pomoći policije ranjivim žrtvama kriminaliteta, poduzete aktivnosti u smislu organiziranja nabavke namještaja za opremanje 45 službenih prostorija unutar policije odgovarajućom opremom i namještajem. ***Ministarstvo pravosuđa*** navodi podatke iz kojih se može zaključiti da županijski sudovi raspolažu prostorijama za ispitivanje djece, dok nema posebnih podataka o žrtvama nasilja.

---

[115] Aktivnosti: Opremiti prostorije sudova i policije u cilju zadovoljenja potreba žrtava. Osigurati financijska sredstva.
Rok: kontinuirano.

Područje VII. SENZIBILIZACIJA JAVNOSTI ZA PROBLEMATIKU NASILJA U OBITELJI

Mjera 1. Osigurati dostupnost informacija o zaštiti od nasilja u obitelji[116]

Nositelji: MUP, MOBMS, MZSS, MP, URS, ULJP, Sunositelji: JLPS prema usvojenim planovima, OCD.

Mjera se provodi.

Ministarstvo socijalne politike i mladih u Izvješću za aktivnosti MOBMS navodi da je financiralo provedbu programa i projekata, o kojima su tiskani letci i brošure s informacijama namijenjenim žrtvama nasilja u obitelji, te djelatnicima/ama koji/e rade u navedenom području. Ministarstvo je u sklopu financijske potpore projektu „Savjetovalište za žrtve nasilja Vukovarsko-srijemske županije" Udruge „B.a.B.e." tiskalo publikaciju „Kako izaći iz obiteljskog nasilja", autorice Ines Bojić, namijenjenu i žrtvama nasilja i stručnjacima koji se u svom radu susreću sa žrtvama obiteljskog nasilja. ***Ministarstvo unutarnjih poslova*** je izradilo obrazac izjave o upoznavanju s pravima žrtve koji se uručuje žrtvi nasilja, a na kojem se nalaze relevantne informacije o pravima koje žrtva može ostvariti; na internetskoj stranici Ministarstva nalaze se savjeti za žrtve nasilja u obitelji usmjereni i na prepoznavanje nasilja i na mogućnost djelovanja, a policijskim upravama i policijskim postajama distribuirani su materijali koje im je dostavilo Ministarstvo nadležno za obitelj, a odnose se na sadržaje Strategije, adresare ustanova, organizacija i ostalih institucija koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu žrtvama nasilja u obitelji. ***Ministarstvo pravosuđa,*** sukladno pozitivnim propisima daje informacije o zaštiti od nasilja u obitelji. ***Ured za ravnopravnost spolova***, u cilju osvješćivanja javnosti prevodi, tiska i distribuira nacionalne i međunarodne dokumente iz područja ljudskih prava žena, pa je tako prevedena i izdana Strategija za ravnopravnost između muškaraca i žena 2010.-2015. Europske komisije, u nakladi od 100 primjeraka, koja je distribuirana svim relevantnim dionicima. Na internet stranici Ureda redovito se objavljuju sve dostupne informacije vezane za problematiku svih oblika nasilja nad ženama. ***Ured za ljudska prava***, kao jedan od nositelja aktivnosti, u svom Izvješću navodi da su u provedbi tih aktivnosti tiskani letci i publikacije o zakonodavnom okviru i zaštiti žrtava obiteljskog nasilja. ***JLPS*** prema usvojenim planovima su sunositeljice aktivnosti. Dio izvješća ne sadrži podatke o aktivnostima za provođenje navedene mjere (Zagrebačka županija, Požeško-slavonska, Zadarska, Osječko-baranjska, Splitsko-dalmatinska, Sisačko-moslavačka, Varaždinska), u dijelu izvješća se navodi da nije bilo nikakvih aktivnosti u 2011. na provođenju ove mjere (Bjelovarsko-bilogorska, Krapinsko-zagorska), a dio navodi da nemaju financijska sredstva, ili da nisu imali prijave nasilja, ni zahtjev za pomoći i zaštitom, niti mogućnosti za zapošljavanje (Virovitičko-podravska županija). U dijelu izvješća postoje podaci ili navodi o aktivnostima na provođenju ove mjere (Ličko-senjska, Karlovačka, Koprivničko-križevačka, Dubrovačko-neretvanska, Brodsko-posavska, Primorsko-goranska, Vukovarsko-srijemska, Međimurska, Šibensko-kninska, Istarska, Grad Zagreb).

Mjera 2. Redovito obilježavati datume koji su vezani za ljudska prava i senzibiliziranje javnosti za problematiku nasilja u obitelji[117]**-** Nositelji: ULJP, MOBMS, Sunositelji: MUP, MP, MZSS, MZOŠ, URS, JLPS prema usvojenim planovima, organizacije civilnog društva.

---

[116] Aktivnosti: Izraditi i tiskati informativne pisane materijale koji će svaki od resora dijeliti žrtvama nasilja. Distribuirati tiskani materijal radi osiguravanja dostupnosti osobama u potrebi.

Rok: kontinuirano.

Pokazatelj uspješnosti: Broj i kvaliteta izrađenih i podijeljenih materijala.

[117] Rok: kontinuirano.

Mjera se provodi.

Ured za ljudska prava je organizirao proslavu Međunarodnog dana ljudskih prava, a dana 15.10.2011. na Cvjetnom trgu obilježio je Europski dan suzbijanja trgovanja ljudima. ***Ministarstvo socijalne politike i mladih*** u Izvješću navodi da je obilježilo 22.9. Nacionalni dan borbe protiv nasilja nad ženama, 25.11. Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama, te 8. ožujka-Međunarodni dan žena. ***Ministarstvo unutarnjih poslova*** navodi u Izvješću da s aktivnostima na obilježavanju datuma vezanih za ljudska prava i senzibiliziranje javnosti za problematiku nasilja u obitelji promovira kulturu nenasilja i sprječavanja svih oblika nasilja, posebice nad mladima i ženama, te se uspostavlja izravni kontakt policije s mladima i građanima kroz različite oblike savjetovanja i izravnu komunikaciju građana i policijskih službenika. Tako su u svim policijskim upravama provedene brojne aktivnosti informativno-edukativnog karaktera povodom obilježavanja Međunarodnog dana suzbijanja nasilja nad ženama. ***Ministarstvo pravosuđa*** u svom Izvješću navodi da kao jedan od sunositelja redovito obilježava navedene datume. ***Hrvatska gospodarska komora*** u svom Izvješću navodi da Komora u suradnji s udrugama redovito obilježava 17.05.-Svjetski dan poduzetnica te je posebnu aktivnost u promicanju prava poduzetnica imala Županijska komora Split, odnosno predsjednica Hrvatske udruge poslovnih žena, a o značenju rasta ženskog poduzetništva raspravljalo se i na forumu jadransko-jonskih komora gdje su aktivnu ulogu imale predstavnice HGK-e. ***Ured za ravnopravnost spolova*** u svom Izvješću navodi da redovito samostalno i u suradnji sa ŽPRS i drugim nadležnim dionicima, OCD sudjeluje u obilježavanju svih datuma vezanih uz zaštitu i promicanje ljudskih prava, ravnopravnosti spolova, unaprjeđenje položaja žena žrtava nasilja u obitelji i drugih oblika nasilja, pa je tako predstojnica Ureda u 2011. povodom obilježavanja 22. rujna-Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama sudjelovala na tematskoj sjednici Odbora za ravnopravnost Hrvatskog sabora „Ekonomsko nasilje nad ženama: manifestacije, posljedice i putovi oporavka“, te je održala i uvodno izlaganje na okruglom stolu o suzbijanju nasilja nad ženama u kontekstu provedbe Nacionalne politike za ravnopravnost spolova, za razdoblje 2011.-2015. u organizaciji Centra za participaciju žena u društvenom životu iz Rijeke, kojom prigodom je Ured tiskao i distribuirao letke UN Deklaracije o uklanjanju nasilja nad ženama. Predstavnica Ureda je povodom obilježavanja 25. studenog-Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama sudjelovala na predstavljanju publikacije „Kako izaći iz obiteljskog nasilja“ u organizaciji MOBMS-a. ***Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa*** navodi da je obilježavanje datuma vezanih uz ljudska prava i senzibiliziranje javnosti za problematiku nasilja planirano u Nastavnom planu i programu za osnovnu školu te školskim kurikulumima, kao i u godišnjem programu rada predškolskih ustanova, a u predškolskim ustanovama, kao i u dijelu osnovnih škola provode se preventivni programi vezani za ljudska prava, u koje su uključeni i roditelji. I na razini srednjoškolskog obrazovanja obilježavaju se datumi vezani za promicanje ljudskih prava. U školskoj godini pomogli su provedbu 124 projekta, a udruge kreiraju letke, brošure i postere sukladno svojim planovima provedbe. ***JLPS*** prema usvojenim planovima su sunositeljice aktivnosti. Dio izvješća ne sadrži podatke o aktivnostima za provođenje navedene mjere (Zagrebačka županija, Osječko-baranjska, Splitsko-dalmatinska, Sisačko-moslavačka, Karlovačka), u dijelu izvješća se navodi da nije bilo nikakvih aktivnosti u 2011. na provođenju ove mjere (Bjelovarsko-bilogorska, Krapinsko-zagorska), a dio navodi da nemaju financijska sredstva, ili da nisu imali prijave nasilja, ni zahtjev za pomoći i zaštitom, niti mogućnosti za zapošljavanje (Virovitičko-podravska županija). U dijelu izvješća postoje podaci ili navodi o aktivnostima na provođenju ove mjere, na način da su se obilježavali datumi vezani uz ljudska prava i senzibiliziranje javnosti za problematiku nasilja u obitelji, osobito Međunarodni dan žena, Nacionalni dan borbe protiv nasilja u obitelji, Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama, Međunarodni dan

ljudskih prava i dr. i to kroz predavanja, okrugle stolove, konferencije za medije, distribucijom promotivnih materijala i sl.

Mjera 3. Informirati javnost i promicati zaštitu od nasilja u obitelji putem medija[118]

Nositelj: PVHRT-a i RHRT-a, Sunositelji: ravnatelji i glavni urednici informativnih programa HR-a i HTV-a te voditelj edukacijskog centra HRT-a.

Mjera se provodi djelomično.

HRT je u svom Izvješću dostavila Izvješća glavnih urednika Hrvatskog radija i Hrvatske televizije, koja sadrže popise emisija i tema kojima se u 2011. u Programu HR i HT informiralo o i promicala zaštita od nasilja u obitelji, te Izvješće voditeljice ECHRT-a o provedbi edukacije na HRT-u o hrvatskom zakonodavstvu koje se odnosilo na zaštitu od nasilja u obitelji, kao i o rodno osjetljivom jeziku i suzbijanju jezičnog nasilja u medijima u 2011. U podacima ***HTV-a*** za 2011. navodi se da je HTV tijekom 2011. informirao javnost i promicao zaštitu od nasilja kroz emisije gotovo svih svojih programskih cjelina (Informativni, Obrazovni, Zabavni). Mjera se najviše provodila u dnevnim informativnim emisijama (Vijesti, Dnevnik, Dnevnik 3, Hrvatska uživo, županijske panorame), u mozaičnim emisijama (Dobro jutro Hrvatska, Misija: Zajedno), u sportskim prijenosima, ali i u specijaliziranim emisijama Informativnog programa (Normalan život), Obrazovnog programa (Školski sat-emisije programa redakcije za djecu i mlade), te Redakcije mozaičkih sadržaja Zabavnog programa (Ljetna slagalica). Nadalje se navodi da je redakcija novih medija (teletekst i web) na svojim stranicama tekstovima i video prilozima, kao potpora odgovarajućim nastojanjima javnih institucija koje se bave tim poslom, kao i organizacijama i udrugama iz sfere nevladinog sektora, kroz najave i izvješća sustavno promicala zaštitu od nasilja u obitelji. U redovitom servisu vijesti te su teme bile prepoznate i pojačano zastupljene pojavnošću i istaknute na odgovarajući način, uz posebnu pažnju pri jezičnoj interpretaciji. Stranice HRT weba i teleteksta bile su potpora i servis svim akcijama koje su na razini HRT-a bile provedene u 2011. godini. Kao primjer jedne od velikih akcija HRT-a tijekom 2011. istaknut je projekt „Uz nas niste sami“ kojim je Hrvatska televizija otvorila svoj medijski prostor promicanju zaštite od svih oblika nasilja u društvu, pa tako i nasilja u obitelji, te je gotovo cijeli prosinac 2011. bio posvećen prevenciji nasilja. U ***Izvješću HR-a*** za 2011. navodi se da Informativni program Hrvatskog radija kontinuirano u svojim emisijama senzibilizira javnost za problematiku nasilja u obitelji, vodeći pri tome brigu o zaštiti identiteta žrtve, napominjući kako su poticaji takvim programskim sadržajima nerijetko unaprijed određeni datumi kao dani borbe protiv tih negativnih pojava, te da je ekonomsko i emocionalno (psihičko) nasilje u cijelom medijskom prostoru zanemareno u odnosu na najteže oblike fizičkog nasilja, navode neke primjere sveobuhvatnog izvještavanja o toj problematici u redovitim velikim vijestima Hrvatskog radija (najslušanijoj Jutarnjoj kronici u 7.00 sati, središnjoj informativnoj emisiji Dnevnim novostima od 15.00 sati, i Kronici dana), te u nekim kontakt emisijama u kojima je senzibilizacija slušateljstva posebno izražena kroz interakciju i osobne primjere u telefonskim uključenjima.

[118] Aktivnosti: Planirati i u skladu s financijskim i programskim mogućnostima inicirati programe posvećene zaštiti od nasilja u obitelji. Permanentno izvještavati Ravnateljstvo HTV-a o provođenju programa. Permanentno izvještavati Programsko vijeće HRT-a o provođenju programa.

Rok: kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: Izrađen plan programa na temu zaštite od nasilja u obitelji. Broj i kvaliteta programa posvećenih zaštiti od nasilja u obitelji. Broj i kvaliteta izvještaja podnesenih Programskom vijeću HRT-a.

Mjera 4. Educirati urednike i novinare o hrvatskom zakonodavstvu koje se odnosi na zaštitu od nasilja u obitelji te rodno osjetljivom jeziku i suzbijanju jezičnog nasilja u medijima[119]

Nositelji: PVHRT-a i RHRT-a, Sunositelji: ravnatelji i glavni urednici informativnih programa HR-a i HTV-a te voditelj ECHRT-a.

Mjera se provodi djelomično.

Odsjek ECHRT-a u svom dijelu Izvješća navodi da u 2011. nije provodio posebno ciljanu edukaciju urednika i novinara o hrvatskom zakonodavstvu koje se odnosi na zaštitu od nasilja u obitelji, te rodno osjetljivom jeziku i suzbijanju jezičnog nasilja u medijima, jer su se tijekom 2009.-2010., na inicijativu ECHRT-a, a u suradnji s Pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova, provodile tematske radionice-predavanja za novinare i urednike HR-a i HTV-a, te stručne službe HRT-a. Budući da se istima nije odazvao dovoljan broj polaznika, EC smatra da je potrebno uvesti obvezno prisustvovanje, ali i uvesti druge interaktivne vidove upoznavanja polaznika s tom tematikom, te analizu postojećeg „stanja znanja" i „svijesti" unutar HRT-a. Navode da su u sklopu radionica za usavršavanje novinarskih vještina, koje provodi interni stručni tim EC HRT-a, uveli obvezne teme - područje medijske etike, posvećujući značajan prostor i vrijeme temama iz ravnopravnosti spolova i zaštite od nasilja u obitelji, a održane su najvećim dijelom u dislociranim jedinicama HTV-a. Tijekom 2011. održano je sa Službom za jezik i govor HTV-a i nekoliko tematskih predavanja o rodno osviještenom jeziku ciljanoj skupini urednicima većih programskih cjelina i redakcija, voditeljima i novinarima. EC na kraju napominje da nema ovlasti niti instrumente osiguravanja prisutnosti polaznika, niti ovlasti zadiranja u uređivačku politiku, kao ni određivanja načina obrade tema u programu. U nadopuni Izvješća EC navodi da je izobrazba u navedenim područjima planirana u području medijske etike Godišnjim planom zaposlenika HRT-a te je istim predviđen i broj zaposlenika na radionicama. Katalog obrazovnih sadržaja bio je planiran posebnim projektom EC HRT-a kao projektom od posebnog programskog i poslovnog značaja koji je bio na snazi 2009.-2010. te se nakon ukidanja projekta 2010. aktivnosti provode unutar Odsjeka EC RJ Pravni kadrovski i ljudski resursi PJ Opći poslovi HRT-a i definirana su godišnjim planom izobrazbe. Definiranje ciljanih skupina i broj polaznika na navedene teme bit će podrobnije određen nakon analize provedene ankete u HRT-u, a sredstva, edukatori i broj polaznika radionica su okvirno planirani godišnjim planom izobrazbe zaposlenika HRT-a u području Medijska etika.

Mjera 5. Sustavno pratiti i procjenjivati kolikoću i kakvoću radijskih i televizijskih uradaka posvećenih zaštiti od nasilja u obitelji, te pratiti realizaciju planova vezanih za područje zaštite od nasilja u obitelji unutar radijskih i televizijskih uradaka[120]

Nositelji: PVHRT-a i RHRT-a, Sunositelji: ravnatelji i glavni urednici informativnih programa HR-a i HTV-a te voditelj ECHRT-a.

---

[119] Aktivnosti: U Katalogu obrazovnih sadržaja koji se donosi na godišnjoj razini precizirati obrazovne mogućnosti i obveze urednika i novinara, koji se, među ostalim, bave zaštitom od nasilja u obitelji. Organizirati radionice za novinare o rodno osjetljivom jeziku, s posebnim naglaskom na prikriveno nasilje sadržanom u jeziku.

Rok: kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: U Katalogu obrazovnih sadržaja precizirane obrazovne mogućnosti i obveze urednika i novinara, koji se bave temom zaštite od nasilja u obitelji. Broj i kvaliteta održanih radionica za novinare o rodno osjetljivom jeziku, s posebnim naglaskom na prikriveno nasilje sadržanom u jeziku. Broj i zadovoljstvo novinara sudionika radionica utvrđeno temeljem provedene evaluacije na kraju svakog stručnog skupa.

[120] Aktivnosti: Izrađivati analize i izvještaje o kolikoći i kakvoći onih dijelova radijskog i televizijskog programa koji se bavi obiteljskim (partnerskim) nasiljem. Podnositi izvještaje Ravnateljstvu HRT-a.

Rok: kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: Broj izvještaja podnesenih Ravnateljstvu HRT-a. Broj i kvaliteta radijskih i televizijskih uradaka posvećenih ravnopravnosti spolova i zaštiti od nasilja u obitelji.

Podaci nisu dostavljeni te nije moguće pratiti provođenje mjere.

Mjera 6. Poticati medije na adekvatno prikazivanje programskih sadržaja o problematici nasilje u obitelji, sukladno Priručniku sa smjernicama za medijsko izvještavanje o nasilju u obitelji[121]

Nositelj: HRT. Sunositelji: MOBMS, ULJP, URS, OCD.

Mjera se provodi.

HRT u svom Izvješću dostavlja Izvješća glavnih urednika HR i HT, koja sadrže popise emisija i tema kojima se u 2011. u Programu HR i HT informira i promiče zaštita od nasilja u obitelji u javnosti, te Izvješće voditeljice ECHRT-a o provedbi edukacije na HRT-u o hrvatskom zakonodavstvu koje se odnosi na zaštitu od nasilja u obitelji, te rodno osjetljivom jeziku i suzbijanju jezičnog nasilja u medijima u 2011. Na kraju napominju da su tijekom 2011. urednici i novinari osobito vodili računa u svom izvještavanju o identitetu svih žrtava, s naglaskom na žrtve obiteljskog nasilja, osobito žena, djece i maloljetnih osoba, o čemu govori i podatak da u 2011. nije bilo intervencija od strane mjerodavnih institucija ili pojedinaca zbog eventualnih propusta. ***Ured za ljudska prava*** navodi da je dana 16.06.2011. održana prezentacija o zaštiti i promicanju ljudskih prava, koju su zajednički organizirali Ured i ECHRT-a, a fokusirana na povijest ljudskih prava i promicanje jednakosti u hrvatskom društvu.

Mjera 7. Provoditi medijske kampanje za suzbijanje obiteljskog nasilja na nacionalnoj i lokalnoj razini s ciljem daljnje senzibilizacije javnosti za problematiku obiteljskog nasilja[122]

Nositelji: ŽPRS, JLPS prema usvojenim planovima, OCD, mediji. Sunositelji: URS, MUP, MZSS, MOBMS, ULJP.

Mjera se provodi.

Ured za ljudska prava, kao jedan od sunositelja aktivnosti u Izvješću navodi da je unutar Natječaja za financijsku potporu projektima OCD-a u RH održano niz tribina i okruglih stolova usmjerenih na podizanje svijesti u cilju suzbijanja obiteljskog nasilja, a kontinuirano provodi kampanje suzbijanja trgovanja ljudima, kao jednog od oblika nasilja nad ženama. ***Ministarastvo unutarnjih poslova*** navodi da kampanje provodi i na nacionalnoj i na lokalnoj razini, te su tako na dan 25.11.2011.g., u policijskim upravama: zagrebačkoj, splitsko-dalmatinskoj, osječko-baranjskoj i primorsko-goranskoj, te na PA u Zagrebu, održane edukativne radionice za učenike VII i VIII razreda popraćene kvizom, a u kojima su se koristili elementi kampanje „Budi muško, mijenjaj pravila“, koju provodi nevladina organizacija mladih Status „M“ s ciljem senzibiliziranja muške populacije u prevenciji nasilja u obitelji i nasilja nad ženama. Istovremeno su se provodile radionice tipa „parlaonice“ s djevojčicama na temu nasilja u mladenačkim vezama. U navedenim policijskim upravama odabrana je jedna škola, koja je i tijekom

[121] Aktivnosti: Poticati medije na adekvatno prikazivanje programskih sadržaja o problematici nasilje u obitelji, sukladno Priručniku sa smjernicama za medijsko izvještavanje o nasilju u obitelji, putem održavanja okruglih stolova, tribina, edukacijskih radionica i sl. U slučaju neadekvatnog prikazivanja programskih sadržaja o navedenom obavijestiti nadležnog pravobranitelja/icu i druga nadležna tijela.

Rok: kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: Broj i vrsta aktivnosti. Broj obavijesti proslijeđenim nadležnim tijelima.

[122] Aktivnost 1: Izraditi programe medijskih kampanja za suzbijanje obiteljskog nasilja s naglaskom na potrebu i obvezu prijavljivanja nasilja.

Rok: 2011.

Aktivnost 2: Redovito provoditi aktivnosti i mjere programa medijskih kampanja za suzbijanje obiteljskog nasilja.

Rok: 2012. i kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: Broj i kvaliteta izrađenih programa medijskih kampanja. Broj i kvaliteta provedenih medijskih kampanja. Procjena korisnosti provedenih aktivnosti medijskih kampanja.

2010. bila uključena u provođenje kampanje „Živim život bez nasilja“. Ostale policijske uprave su međunarodni dan suzbijanja nasilja nad ženama obilježile nizom informativno-edukativnih aktivnosti kao što su okrugli stolovi, tribine, forumi, paneli, javne rasprave i sl., a u dogovoru s ravnateljima osnovnih škola organizirane su tematske aktivnosti s učenicima (predavanja, radionice tipa „parlaonice“ i sl.) na temu nasilja u obitelji, prevencije nasilja nad ženama i prevencije nasilja u mladenačkim vezama. ***JLPS*** prema usvojenim planovima su nositelji aktivnosti. Dio izvješća ne sadrži podatke o aktivnostima za provođenje navedene mjere (Zagrebačka županija), u dijelu izvješća se navodi da nije bilo nikakvih aktivnosti u 2011. na provođenju ove mjere (Bjelovarsko-bilogorska županija, Krapinsko-zagorska županija), a dio navodi da nemaju financijska sredstva, ili da nisu imali prijave nasilja, ni zahtjev za pomoći i zaštitom, niti mogućnosti za zapošljavanje (Virovitičko-podravska županija). U najvećem dijelu izvješća JLPS postoje podaci, ili navodi o aktivnostima na provođenju ove mjere na način da su se održavale press konferencije za novinare i građane, redovne konferencije za medije, radio emisije i sl.

Mjera 8. Upućivati preporuke odgojno-obrazovnim ustanovama za obilježavanje datuma vezanih uz promicanje ljudskih prava i prepoznavanje nasilja u obitelji kao kršenja ljudskih prava[123]

Nositelj: MZOŠ. Sunositelji: odgojno-obrazovne institucije, AOO.

Mjera se provodi.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa u Izvješću navodi da se ovdje radi o obvezi u okviru godišnjih programa rada škola, te da ne vode posebnu evidenciju o broju preporuka i uključenih škola. Navode da AOO provodi cijeli niz stručnih usavršavanja za odgojno-obrazovne djelatnike, te ih također potiče na obilježavanje tih datuma.

Mjera 9. Redovito ažurirati Adresar ustanova, organizacija i ostalih institucija koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu žrtvama nasilja u obitelji i osiguravati njegovu dostupnost najširem krugu osoba[124]

Nositelj: MOBMS.

Mjera se provodi.

Ministarstvo socijalne politike i mladih u Izvješću o aktivnostima MOBMS za 2011. navodi da je Ministarstvo, kao nositelj mjere u 2011., izradilo i tiskalo Adresar svih ustanova, organizacija i ostalih institucija koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu žrtvama nasilja u obitelji, u nakladi od 10.000 primjeraka, za što je utrošeno 38.130, 00 kuna.

2.2.1. Zaključak

Iz izloženoga slijedi kako se mjere Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji kojima je rok provedbe kontinuiran od nositelja aktivnosti uglavnom provode, dok su aktivnosti s rokom izvršenja u 2011. provedene djelomično, osobito kada se usporede s pokazateljima uspješnosti za svaku mjeru, koji

[123] Aktivnosti: Redovito upućivati preporuke školama s predloženim sadržajima za obilježavanje datuma vezanih uz promicanje ljudskih prava i zaštite žrtava nasilja u obitelji.

Rok: kontinuirano.

Pokazatelji uspješnosti: Broj preporuka upućenih školama. Broj škola uključenih u obilježavanje datuma vezanih uz promicanje ljudskih prava i zaštite žrtava nasilja u obitelji.

[124] Aktivnosti: Jednom godišnje prikupljati podatke o ustanovama, organizacijama i institucijama koje pružaju pomoć žrtvama nasilja u obitelji. Izraditi izmjene i dopune Adresara. Tiskati Adresar. Objavljivati Adresar na web stranicama i distribuirati Adresar.

Rok: kontinuirano.

su određeni Strategijom. *Napominje se kako se mjere provode uglavnom na nacionalnoj (državnoj) razini, dok je provođenje mjera Strategije na lokalnoj (regionalnoj) razini još slabo vidljivo.* Pravobraniteljica ukazuje na potrebu ulaganja daljnjeg napora u pravcu usavršavanja mreže razmjene podataka svih tijela koja se angažiraju pri postupanju u slučaju nasilja u obitelji u cilju prevencije i bolje zaštite žrtava nasilja te potrebu izrade objedinjene liste koordinatora/ica po ustanovama u sustavu zdravstva, uspostave sustava prijenosa informacija koji uključuje ujednačen sadržaj i utvrđenu proceduru u prijenosu informacija.

Pravobraniteljica ukazuje nadalje na potrebu provođenja sustavne izobrazbe znatnog broja djelatnika pri čemu bi se s planom izobrazbe odredilo za svaki sustav potreban broj stručnjaka za izobrazbu, usklađen s potrebama određenim Strategijom, jer nositelji aktivnosti ne navode planove za provedbu ove mjere, a samo MUP navodi da je provedena evaluacija programa izobrazbe. Prema procjenama navedenim u Nacionalnoj strategiji, potrebno je svake godine osposobiti određen broj stručnjaka koji rade u području zaštite od nasilja u obitelji u raznim sustavima, radi podizanja razine stručnosti djelatnika i stvaranja odgovarajućih uvjeta za zaštitu i promicanje prava žrtava.[125] Iz dostavljenih izvješća nositelja mjere ne slijedi podatak o tome koliki je broj stručnjaka/stručnjakinja osposobljeno u svakom sustavu tijekom 2011.

Vezano za provedbu mjere psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji, pravobraniteljica ukazuje na potrebu ažuriranja plana i dinamike razvoja mreže tretmanskih centara za provedbu tretmana počinitelja nasilja u obitelji kroz definiranje kriterija, dinamike razvoja mreže, popisa novih tretmanskih centara za 2011., utvrđenim brojem stručnjaka potrebnih za tretmanski rad i kapacitet tretmana, a čini se da stručna supervizija tretmanskog rada u 2011. nije provedena. Nema niti podataka o broju održanih susreta stručnjaka koji provode psihosocijalni tretman, o tome da su utvrđeni kriteriji i napravljen evaluacijski model psihosocijalnog tretmana i dr., a sve prema pokazateljima uspješnosti provođenja ove mjere. U financijskim planovima JLPS potrebno je predviđati stavke usmjerene osiguravanju sredstava za provođenje psihosocijalnog tretmana, sukladno obvezama iz Strategije, jer se u Izvješću MP, kao nositelja mjere, ne navode podaci o načinu i namjeni utroška sredstava, a u većini izvješća JLPS nema podataka o predviđenim stavkama u njihovim financijskim planovima usmjerenim osiguravanju sredstava za provođenje psihosocijalnog tretmana.

Pravobraniteljica posebno ukazuje i kako je provođenje pojedinih mjera usmjerenih na zbrinjavanje i potporu žrtvama nasilja u obitelji – pokazalo nedovoljne rezultate. I nadalje nema naznaka da se počelo stvarati pretpostavke za sustavno i trajno rješavanje potreba zbrinjavanja žrtava zaštite nasilja u obitelji. U izvješćima nositelja i sunositelja mjera iz ovog poglavlja podaci također nisu iskazivani prema pokazateljima uspješnosti, ali se iz izvješća zaključuje da se u 2011. većina aktivnosti odnosila na parcijalne, periodične pripreme za provođenja mjere, te da još uvijek nije ustrojen planski i sustavni, kontinuirani pristup provođenju mjera. U odnosu na mjeru poticanja lokalne i područne (regionalne) samouprave na osiguravanje kontinuirane financijske potpore namijenjene radu skloništa za žrtve nasilja u obitelji, u većini izvješća koja sadrže neke podatke o aktivnostima na provođenju ove mjere navodi se spremnost i poticanje na deklarativnoj razini.

Vezano za mjere planiranja i programiranja zapošljavanja žrtava nasilja u obitelji, kao i poticanje poslodavaca na zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji, prema navodima HZZ usporedni podaci za 2010.-2011. upućuju na porast broja aktivnosti usmjerenih na planiranje i programiranje zapošljavanja žrtava

[125] „Oko 500 djelatnika u sustavu obrazovanja, oko 200 djelatnika policije (uključujući srednji i viši rukovodni segment), oko 200 djelatnika sustava socijalne skrbi, 150 liječnika i medicinskih sestara, oko 100 sudaca i državnih odvjetnika, te 50 stručnjaka za rad sa žrtvama nasilja u obitelji“.

nasilja u obitelji, kao i porast broja zaposlenih žrtava obiteljskog nasilja posredstvom Zavoda, *no taj rast je još uvijek neznatan.* HZZ navodi da poslodavci iz profitnog sektora nisu senzibilizirani za zapošljavanje ove skupine, a neprofitni sektor ne može koristiti potpore za zapošljavanje zbog zakonskih propisa. U izvješćima nositelja i sunositelja aktivnosti na provođenju ove mjere nema podataka o broju poslodavaca sudionika predavanja, kao ni o broju poslodavaca koji su ostvarili pravo na potporu zapošljavanjem žrtava nasilja u obitelji, a prema pokazateljima uspješnosti provođenja mjere, određenim Strategijom.

Vezano za privremeno i trajno stambeno zbrinjavanje žrtava nasilja u obitelji u najvećem broju dostavljenih izvješća nema podataka o broju zaprimljenih zahtjeva za stambeno zbrinjavanje žrtava nasilja u obitelji, niti o rokovima rješavanja.

U izvješćima nositelja i sunositelja aktivnosti na provođenju mjere kontinuiranog unaprjeđenja sustava zaštite prava i unaprjeđenja položaja žena s invaliditetom žrtava nasilja u obitelji nema podataka da je u suradnji s Uredom za udruge započeo program evaluacije financiranih i provedenih projekata i programa organizacija civilnog društva koje djeluju s ciljem zaštite prava i unaprjeđenja položaja žena s invaliditetom žrtava nasilja u obitelji, kao što nema podataka da je u 2011. provedena analiza arhitektonske i komunikacijske usklađenosti skloništa za žrtve nasilja s važećim propisima i odredbama nacionalnih dokumenata.

Vezano za mjere senzibilizacije javnosti za problematiku nasilja u obitelji kroz informiranje javnosti i promicanje zaštite od nasilja u obitelji putem medija, u izvješćima nositelja aktivnosti PVHRT-a i RHRT-a, kao i sunositelja, nema podatka o izrađenom planu programa na temu zaštite od nasilja, kako za 2011. tako ni za ovu 2012., nema podataka o broju emisija i kvaliteti programa posvećenih zaštiti od nasilja, broju i kvaliteti izvještaja podnesenih RHRT-a, te o broju i kvaliteti izvještaja podnesenih PVHRT-a. Pravobraniteljica stavlja poseban naglasak na provođenje mjere educiranja urednika i novinara o hrvatskom zakonodavstvu koje se odnosi na zaštitu od nasilja u obitelji, te rodno osjetljivom jeziku i suzbijanju jezičnog nasilja u medijima.

Iako je u Nacionalnu strategiju uvršteno niz mjera koje bi trebale stvoriti uvjete žrtvama nasilja da nastave život bez nasilnika i nasilja, *iako su učinjeni značajni pomaci, nužno je pojačati aktivnosti na njihovom planskom i sustavnom provođenju.*

2.3. Zagrebačka strategija zaštite od nasilja 2011.-2016. - ANALIZA provedbe mjera u 2011.

Zagrebačka strategija zaštite od nasilja za razdoblje od 2011. do 2016. (u daljnjem tekstu: Zagrebačka strategija) donesena je na 29.11.2011., na 31. sjednici Gradske skupštine Grada Zagreba. Analiza stanja za razdoblje od 2008.-2010**.** činila je polaznu osnovu za izradu Zagrebačke strategije uz rezultate provedbe iste. U dokumentu se navodi da će Zagrebačka strategija uskladiti mjere s Nacionalnom strategijom za ravnopravnost spolova 2011.-2016., kao i s Konvencijom Vijeća Europe o prevenciji i suzbijanju nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja.

Područja djelovanja Zagrebačke strategije su: I. Zbrinjavanje i potpora žrtvama nasilja u obitelji, II. Zaštita posebno osjetljivih skupina žrtava nasilja u obitelji, III. Zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji, IV. Izobrazba stručnih osoba, V. Unaprjeđenje međuresorne suradnje, VI. Psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji, VII. Senzibilizacija javnosti za problematiku nasilja u obitelji, VIII. Prevencija nasilja u obitelji.

2.3.1. Izvješće o provedbi Zagrebačke strategije, za 2011.

Provedba Zagrebačke strategije je u djelokrugu Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, a u izradi i provedbi sudjeluje Povjerenstvo za zaštitu od nasilja u obitelji koje je imenovao gradonačelnik Grada Zagreba.

Područje I. ZBRINJAVANJE I POTPORA ŽRTVAMA NASILJA U OBITELJI

Unutar ovog područja djelovanja predviđene su 3 mjere u koje su uključene neke od mjera predviđenih u okviru tog područja djelovanja u Nacionalnoj strategiji, dok su 3 mjere izdvojene kao zasebna područja djelovanja.

Mjera 1. Osigurati zbrinjavanje i potporu žrtvama nasilja u obitelji na području Grada Zagreba

Za zbrinjavanje i potporu žrtvama nasilja u obitelji na području Grada Zagreba djeluju jedna gradska ustanova, Dom za djecu i odrasle-žrtve obiteljskog nasilja „Duga-Zagreb“, dva skloništa organizacija civilnog društva, Udruge Autonomna ženska kuća i Udruge „Ženska pomoć sada“, te savjetovališta, ne samo za korisnice smještaja, već i za žrtve koje nisu na smještaju. Djelatnost Doma u cijelosti se financira iz proračuna Grada Zagreba, dok u financiranju druga dva skloništa sudjeluje Grad, uz Državni proračun RH i proračun Zagrebačke županije.

U daljnjem tekstu Izvješća analiziraju se podaci o korisnicama smještaja, od starosti, obrazovanja, vrsta veze iz koje su pobjegle, zaposlenosti, počinitelja, trajanja nasilja, razloga ostajanja u vezama, trajanja smještaja, vrste usluga koje su koristile do podataka o životu korisnica nakon odlaska iz Doma., kao i podaci o korisnicima/cama usluga Savjetovališta.

Usluge Savjetovališta koristilo je u 2011. ukupno 743 osobe. Navodi se da je samo 33% korisnica s područja Grada Zagreba te da je Dom, osim savjetovališta, realizirao i aktivnosti tkzv. „Duginog telefona“, tel. linije za sprječavanje nasilja, namijenjenog potencijalnim počiniteljima, u 2011. ukupno zaprimljena 62 poziva, od čega od počinitelja nasilja 12%, a potencijalnih počinitelja 39%, uz povećanje broja poziva počinitelja nasilja u odnosu na 2010. Usluge Savjetovališta koristilo je u 2011. ukupno 743 osoba. Utrošena sredstva u 2011.: za smještaj i psihosocijalnu pomoć žrtvama na smještaju 3.357.724,00 kuna, a za Savjetovalište 306.332,00 kuna (iz sredstava Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom).

Udruga „Autonomna ženska kuća Zagreb“ – s ukupnim kapacitetom za 40 osoba, u 2011. smješteno ukupno 48 osoba (18 žena i 30 njihove djece), a osim skloništa usluge pruža i „Žensko savjetovalište“. Udruga se financirala u 2011. temeljem ugovora o financijskoj potpori sklopljenog između Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Zagrebačke županije, Grada Zagreba i Udruge. Osim analize korisnica po istim kriterijima kao za Dom “Duga-Zagreb“, podatka da je usluge Savjetovališta u 2011. koristilo 1.249 osoba, navodi se i podatak da je u 2011. iz proračuna Grada Zagreba za djelatnost Udruge utrošeno ukupno 560.000,00 kuna.

Udruga „Ženska pomoć sada“- u 2011. financirana je temeljem ugovora sklopljenog između Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Zagrebačke županije, Grada Zagreba i Udruge, ukupni kapacitet za smještaj je za 12 osoba, u 2011. bile su smještene 43 osobe (23 žene i 20 njihove djece), od 70 novih zahtjeva za smještaj tijekom 2011. realizirano je samo 27, uglavnom zbog nedostatka prostora. Osim analize korisnika smještaja i Savjetovališta po istim kriterijima, navodi se i

podatak da je usluge Savjetovališta ove Udruge u 2011. koristilo ukupno 225 osoba, te da je iz proračuna Grada Zagreba u 2011. za djelatnost ove Udruge utrošeno 182.000,00 kuna.

Savjetovališta koje vode organizacije civilnog društva :

Udruga B.a.B.e. – je tijekom 2011. pružala usluge savjetovanja putem SOS telefona, web stranice, pošte i osobnim kontaktom, odvjetničko zastupanje (za žrtve lošijeg imovnog stanja), te psihološko savjetovanje. Usluge je u 2011. koristilo ukupno 1.506 osoba, a iz proračuna Grada Zagreba utrošeno je u 2011. za usluge savjetovališta ukupno 35.000,00 kuna (mimo projekta „Savjetovalište za prevenciju i suzbijanja svih oblika nasilnog ponašanja u obitelji“ koji je prikazan u okviru mjere 1., Poglavlja VIII.).

Udruga „Ženska soba“-Centar za seksualna prava - za žrtve seksualnog nasilja pružaju usluge medicinskog, pravnog i psihološkog savjetovanja, a po potrebi i psihoterapiju te pripremu žrtve za sudski proces, a pomoć mogu dobiti i žrtvi bliske osobe. Usluge se pružaju putem telefona, e-maila ili osobnim dolaskom. U 2011. usluge savjetovališta koristilo je 96 osoba, s područja Grada Zagreba 62.

Za aktivnosti savjetovališta iz proračuna Grada Zagreba utrošeno je u 2011.- 30.000,00 kuna (za projekt „Centar za žrtve seksualnog nasilja“ prikazano je pod mjerom 1., Poglavlja VIII.).

Društvo za psihološku pomoć „Modus“ – u okviru društva djeluje Centar MODUS-centar za djecu, mlade i obitelj te stručnjake koji rade s obiteljima, a provodi se i psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji, kao i savjetodavna pomoć žrtvama, te članovima obitelji počinitelja nasilja u obitelji. U 2011. je 41 osoba koristila usluge. Uz analizu korisnika u Izvješću se navodi i podatak da je iz proračuna Grada Zagreba za usluge Savjetovališta pri Centra Modus utrošeno 50.000,00 kuna (za projekt „Savjetovalište za djecu, mlade i obitelj“ prikazan pod mjerom 1., Poglavlja VIII.).

Zbirna evaluacija skloništa - U sva 3 skloništa ukupno je u 2011. smješteno 207 osoba (žene i njihova djeca). Razlike postoje vezano za prebivalište, realizaciju smještaja, prijavu nasilja nadležnim službama, duljinu trajanja smještaja. Očekivani je podatak da veći broj korisnica započinje samostalan život nakon duljeg boravka u skloništu, (zbog činjenice da dulji boravak u skloništu osigurava uvjete za organizaciju i započinjanje samostalnog života), dok kraći boravak češće rezultira povratkom partneru.

Zbirna evaluacija savjetovališta - Usluge 6 savjetovališta tijekom 2011. koristilo je ukupno 3.860 osoba, u većini slučajeva zbog nasilja u obitelji i to kontinuiranog nasilja te u većini o kombiniranom nasilju.

Mjera 2. Osigurati jedinstveno prikupljanje podataka i praćenje rada skloništa i drugih servisa namijenjenih potpori žrtvama nasilja u obitelji na području Grada Zagreba

Izrađen je upitnik za praćenje rada skloništa i savjetovališta, a prikupljeni podaci za 2011. pomoći će definiranju pokazatelja uspješnosti rada skloništa i savjetovališta, kao i izradi Kriterija prikupljanja podataka i praćenja rada skloništa i drugih servisa namijenjenih žrtvama nasilja u obitelji, zadanih Zagrebačkom strategijom.

Mjera 3. Osigurati stambeno zbrinjavanje žrtvama nasilja u obitelji

Na inicijativu Gradskog ureda za zdravstvo i branitelje i Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom u Gradu Zagrebu, pored redovne konačne Liste reda prvenstva za sve građane, ustanovljena je i Lista za kategorije građana za stambeno zbrinjavanje izvan Liste reda prvenstva, među kojima su i žrtve nasilja u obitelji. Čl.7. Odluke o najmu stanova[126] propisani su obavezni uvjeti za žrtve obiteljskog nasilja: (a) da je status žrtve obiteljskog nasilja utvrđen pravomoćnom sudskom odlukom

[126] Sl. glasnik Grada Zagreba 22/09.

(ne starijom od godinu dana), (b) da osoba ima prebivalište na području Grada Zagreba dulje od 10 godina, (c) da primanja osobe ne prelaze 50% prosječne mjesečne plaće isplaćene u gospodarstvu Grada Zagreba u prethodnoj godini. Primaju se samo zahtjevi koji ispunjavaju sve navedene zahtjeve, a uz to je potrebno mišljenje Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, kojim se podržava njihovo stambeno zbrinjavanje. U 2011. zaprimljeno je 5 zahtjeva, za svih 5 je izrađeno mišljenje o podržavanju stambenog zbrinjavanja, a zbrinute su dvije obitelji, žrtve nasilja u obitelji.

Mjera 4. Povećati dostupnost psihološkog tretmana djeci i mladima traumatiziranim nasiljem u obitelji

Pravobraniteljica nije nadležna za zaštitu djece i mladih, žrtava nasilja u obitelji, ali će se zbog cjelovitog prikaza Zagrebačke strategije dati osnovni podaci iz Izvješća i za ovo područje.

Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba - U 2011. u obradi i tretmanu bilo je ukupno 1.605 djece, a ukupan broj dolazaka djece u Polikliniku u 2011. bio je 7.458. Tijekom 2011., Poliklinika je preselila u novi prostor na lokaciji Đorđićeva 26 u Zagrebu. Financira se iz Državnog proračuna i iz proračuna Grada Zagreba, iz kojeg je za djelatnost Poliklinike utrošeno u 2011. - 2.098.999,08 kuna.

Udruga „Hrabri telefon"- Tijekom 2011., u Savjetovalište za roditelje i djecu bilo je uključeno ukupno 221 korisnika/ica (djece i roditelja), a od zaprimljenih poziva na savjetodavnu liniju Hrabrog telefona ušlo je u obradu 2.337 poziva, a putem e-savjetovanja zaprimljeno je 256 upita. Za SOS liniju i e-savjetovanje utrošeno je 75.000, 00 kuna iz proračuna Grada Zagreba, a za Savjetovalište 60.000,00 kuna.

Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport - U gradskim dječjim vrtićima pripremaju se i provode individualizirani programi, a u slučaju sumnje na nasilje u obitelji odvija se stalni monitoring djeteta, a roditelji se usmjeravaju prema institucijama za pomoć. Prema evidencijama o osnovnim školama u 2011. prijavljeno je 217 nasilnih incidenata, a u srednjim 83.

Područje II. ZAŠTITA POSEBNO OSJETLJIVIH SKUPINA ŽRTAVA NASILJA U OBITELJI

Mjera 1. Kontinuirano unaprjeđivati sustav zaštite prava i položaja žena s invaliditetom žrtava nasilja u obitelji

Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom u suradnji s Policijskom upravom zagrebačkom i drugim javnim službama proveo je edukaciju na temu prepoznavanja i sprječavanja nasilja nad djecom s teškoćama u razvoju i odraslih osoba s invaliditetom, te niz drugih akcija, radionica, susreta, seminara, edukacija, kampanja te financijski podržao 2 projekta udruga iz tog područja, sa ukupno utrošenim sredstvima u 2011. u iznosu od 48.000,00 kuna.

Mjera 2. Štititi osobe treće životne dobi od nasilja u obitelji

Za navedenu mjeru aktivnosti, rokovi i pokazatelji uspješnosti usklađeni su s Nacionalnom strategijom, uz proširenje aktivnosti u Zagrebačkoj strategiji sa senzibilizacijom šire javnosti o pravima starijih osoba u vezi sa zaštitom od nasilja u obitelji kroz tribine, kampanje i sl., **što Pravobraniteljica podržava i smatra nužnim i žurnim za realizaciju.** Tijekom 2011., Zaklada „Zajednički put" izradila je upitnik za potrebe istraživanja „Zaštita, promicanje i uživanje prava starijih osoba Grada Zagreba", u kojem se najveći broj pitanja odnosi na nasilje u obitelji, te su obavljene sve pripremne radnje za provedbu istraživanja.

Područje III. ZAPOŠLJAVANJE ŽRTAVA NASILJA U OBITELJI

Obje mjere su usklađene sa onima navedenim u Nacionalnoj strategiji, uz prilagođavanja lokalnoj razini.

Mjera 1. Planirati i programirati zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji

Planira se pokrenuti postupak izmjene i dopune Programa poticanja razvoja obrta, malog i srednjeg poduzetništva u Gradu Zagrebu te Pravilnika o kriterijima i načinu dodjele potpora obrtnicima, na način da se u Programu doda nova alineja, koja će uključiti i kategoriju žrtava nasilja u obitelji te će se uključiti i financijska potpora obrtnicima koji zapošljavaju žrtve nasilja u obitelji. U navedenom Pravilniku planira se obrtnicima omogućiti da uz dodjelu potpora za razvoj obrtničke djelatnosti, dobiju i druga sredstva za sufinanciranje dijela troškova poslovanja temeljem kojih će se poticati zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji.

Hrvatski Zavod za zapošljavanje - Područna služba Zagreb je formirala jedinstvenu evidenciju žrtava nasilja u obitelji (u okviru evidencije nezaposlenih osoba), a u toj godini evidentirano je ukupno 40 nezaposlenih osoba žrtava obiteljskog nasilja, od kojih je jedna osoba uključena u javne radove, 3 su uključene u obrazovne aktivnosti, dok je 9 uključeno u edukativne radionice, od kojih su kasnije zaposlene 3 osobe.

U okviru programa IPA IV - Uspostavljanje podrške u društvenoj integraciji i zapošljavanju marginaliziranih skupina, posredovanje pri zapošljavanju i olakšavanje pristupu tržištu rada provodila je Udruga B.a.B.e. u suradnji s partnerskim organizacijama na 6 lokalnih zajednica, uključujući i Zagreb. Projektom je obuhvaćena 71 korisnica, od čega 12 s područja Grada Zagreba (žene žrtve obiteljskog nasilja, korisnice socijalne pomoći, dugotrajno nezaposlene). Od 12 korisnica s područja Grada Zagreba, 6 korisnica se zaposlilo tijekom 2011.

Mjera 2. Poticati poslodavce na zapošljavanje žrtava obiteljskog nasilja

U okviru planiranih aktivnosti gore navedenih pod mjerom 1. razrađuje se način na koji bi se obrtnicima uplaćivala mjesečna potpora (od 10.000 - 20.000 kuna), uz mjesečnu kontrolu ispunjavanja obveza, naknadnog sklapanja ugovora te uz osiguranje temelja za povrat odobrenih i doznačenih sredstava u slučaju nepoštivanja ugovornih obveza.

Područje IV. IZOBRAZBA STRUČNIH OSOBA

Aktivnosti na provođenju mjere, rokovi i pokazatelji uspješnosti usklađeni su u tom dijelu s Nacionalnom strategijom, osim što su nositelji i sunositelji aktivnosti prilagođeni lokalnoj razini. Edukacijama **Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport** u gradskim predškolskim ustanovama obuhvaćeno je 60 timova stručnih suradnika u 60 gradskih vrtića.

Društvo za psihološku pomoć u okviru trogodišnjeg projekta (2009.-2011.) pod nazivom „Izgradnja kapaciteta za višerazinski odgovor zajednice na rodno utemeljeno nasilje u Hrvatskoj“ tijekom 2011. provodio je interdisciplinarnu edukaciju stručnjaka koji izravno rade na problemu obiteljskog nasilja u različitim sektorima (socijalna skrb, policija i pravosuđe). U 2011. održana je kompletna edukacija za Grad Zagreb, gdje je u prvom trodnevnom dijelu sudjelovalo 35 osoba, a u drugom jednodnevnom 26, dok je s područja Grada Zagreba i Zagrebačke županije tijekom 3 godine provođenja Projekta sudjelovalo 129 polaznika i to 38 iz socijalne skrbi, 56 iz policije, 26 iz pravosuđa, 1 iz zdravstva, 5 iz obiteljskih centara i 3 iz nevladinih udruga.

Udruga Ženska soba-centar za seksualna prava provodila je razne edukacije, od čega na području Grada Zagreba 6 predavanja na temu nasilja nad ženama (namijenjena šefovima smjena policijskih postaja), predavanje za djelatnike Obiteljskog centra Grada Zagreba, 2 jednodnevna treninga za profesore/ice i stručne suradnike/ice srednjih škola na području Grada Zagreba, organizirala sastanak „Mreže suradnje vladinih institucija i nevladinih organizacija protiv seksualnog nasilja“ te Okrugli stol „Implementacija prevencijskih programa protiv seksualnog nasilja u škole“, na kojem su sudjelovale 42 osobe.

Udruga B.a.B.e - u 2011. provodila je edukaciju volonterki koju je završilo11 volontera/ki, održala 3 radionice za djecu, sudjelovala u organizaciji 2 okrugla stola.

Za aktivnosti pod područjem IV., iz proračuna Grada Zagreba utrošeno je u 2011. - 150.000,00 kuna.

Područje V. UNAPRJEĐENJE MEĐURESORNE SURADNJE

Nositelji mjere su Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, Povjerenstvo za zaštitu od nasilja u obitelji, a osim tog prilagođavanja lokalnoj razini, ostale aktivnosti su usklađene s onima iz Nacionalne strategije za ovu mjeru. Međutim, u Zagrebačkoj strategiji dodana je jedna nova aktivnost vezana za osnivanje i početak rada Centra za koordiniranje postupanja u slučajevima nasilja u obitelji na području Grada Zagreba (Centar za koordiniranje), koji će omogućiti brzu i efikasnu akciju u kriznom trenutku nasilja u obitelji, kontinuirano praćenje postupanja svih subjekata na području Grada Zagreba, razmjenu informacija među subjektima o poduzetim radnjama i vođenje evidencije o svim pojedinim slučajevima u jedinstvenoj bazi podataka. Izrada elaborata o radu Centra za koordinaciju, upoznavanje svih subjekata koji postupaju prema Protokolu s planom i načinom rada Centra za koordinaciju, te osiguranje formalno pravnih, prostornih, tehničkih i stručnih uvjeta za njegov rad, planira se u 2012., a početak rada Centra za koordinaciju za 2013.

Područje VI. PSIHOSOCIJALNI TRETMAN POČINITELJA NASILJA U OBITELJI

Osim što su nositelji i sunositelji provođenja mjere prilagođeni lokalnoj razini, pa je tako nositelj aktivnosti Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, ostale aktivnosti i pokazatelji uspješnosti su usklađeni s Nacionalnom strategijom.

Mjera 1. Osigurati financijska sredstva i unaprjeđivati uspostavu sustava psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji kao dijela cjelovitog sustava suzbijanja obiteljskog nasilja

Dom „Duga –Zagreb“ ima od svibnja 2009. odobrenje za provođenje psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji. U 2011. od sudova je upućeno 98 osoba (75 muškaraca i 23 žene), od čega je 26 odbijeno u postupku procjene, 42 uključeno u tretman, 11 odustalo ili su isključeni iz tretmana, tretman je uspješno završilo 25 osoba, a za 6 je tretman u tijeku. U 2011. održano je 155 susreta, u koja je bilo uključeno 69 počinitelja i 51 član obitelji počinitelja. Evaluacija pokazuje da nije bio evidentiran niti jedan slučaj ponavljanja nasilnog ponašanja unutar 6 mjeseci od završetka tretmana. Iz proračuna Grada Zagreba utrošeno je 460.973,00 kuna.

Društvo za psihološku pomoć u centru Modus u 2011. uključeno je 80 osoba, uspješno je završilo tretman 40 osoba, sa značajnim smanjenjem recidivizma. Ove aktivnosti se financiraju iz Državnog proračuna RH, putem Ministarstva pravosuđa, te iz Programa MATRA nizozemske vlade.

Područje VII. SENZIBILIZACIJA JAVNOSTI ZA PROBLEMATIKU NASILJA U OBITELJI

Ovo područje djelovanja predviđa dvije mjere koje uključuju nekoliko mjera iz Područja VII. Nacionalne strategije.

Mjera 1. Osigurati dostupnost informacija o zaštiti od nasilja u obitelji

Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom tijekom 2011. tiskao je probni primjerak publikacije „Grad Zagreb-pristupačan osobama s invaliditetom“, s informacijama o pravima i dostupnim uslugama te sufinancirao izradu promotivnih materijala Kampanje Vijeća Europe o suzbijanju seksualnog nasilja nad djecom.

Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba u 2011. izdala je publikaciju za stručnjake i roditelje „Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba“ u kojoj je u cijelosti predstavljen rad ove ustanove, te koja je bila sastavni dio materijala za stručnjake u sklopu Regionalne konferencije Vijeća Europe, a u suradnji s udrugom „Hrabri telefon“ izdana je publikacija „Sukob roditelja tijekom razvoda i djetetova prilagodba“, provedena cjelovita edukacija za stručnjake u sustavu socijalne skrbi kroz 3 jednodnevna seminara, realizirano je i niz predavanja za stručnjake u suradnim ustanovama i studente.

Udruga „Ženska soba“ tiskala je edukativne razglednice na temu rodne ravnopravnosti, letak „Nemoj se bojati sjene“ te informativne letke vezane uz tematiku seksualnog nasilja i trgovanja ljudima.

Udruga B.a.B.e tiskala je i umnožila letak s obavijestima o pravnom i psihološkom savjetovalištu, brošuru „Tužbe i drugi podnesci u obiteljskim postupcima-mogući primjeri“, priručnik „Kako izaći iz kruga nasilja“.

Za razne tiskane edukativne, promotivne materijale u 2011. iz proračuna Grada Zagreba utrošeno je 10.000,00 kuna, uz druge izvore, kao i kroz razne projekte.

Mjera 2. Redovito obilježavati datume koji su vezani za ljudska prava i provoditi medijske kampanje s ciljem senzibilizacije javnosti za problematiku nasilja u obitelji

Datumi vezani za ljudska prava i unaprjeđivanje položaja žena žrtava nasilja u obitelji obilježeni su kroz aktivnosti nekoliko gradskih ureda, kao sastavni dio programa gradskih predškolskih i odgojno-obrazovnih ustanova, te kroz aktivnosti različitih organizacija civilnog društva. Većina aktivnosti bila je popraćena i medijski, te je s njima upoznata stručna i šira javnost. Iz proračuna Grada Zagreba utrošeno je u 2011. - 87.766,00 kuna.

Područje VIII. PREVENCIJA NASILJA U OBITELJI

U ovo područje dodana je mjera pod točkom 4. Područja VI. Nacionalne strategije *(financijski poduprijeti provođenje projekata i programa organizacija civilnog društva koje rade na prevenciji pojave i suzbijanja različitih oblika nasilja u obitelji).*

Mjera 1. Financijski poduprijeti provođenje projekata i programa organizacija civilnog društva koje rade na prevenciji pojave i suzbijanja različitih oblika nasilja u obitelji

Aktivnosti na prevenciji provodile su tijekom 2011. brojne organizacije civilnog društva financirane putem Natječaja nadležnih Gradskih ureda za sufinanciranje programa/projekata udruga te su obuhvatile veliki broj djece i mladih (osobito djece iz rizičnih obitelji), kao i odraslih osoba (žrtava ili osoba u riziku). U savjetodavne aktivnosti bilo je uključeno preko 200 djece i roditelja, na savjetodavnim linijama zabilježeno je preko 2.000 poziva, ostalim preventivnim programima procjenjuje se da je obuhvaćeno najmanje 1.000 djece i mladih s područja Grada Zagreba, a preventivni programi provođeni su i u okviru redovnih godišnjih programa gotovo svih predškolskih ustanova. Utrošena sredstva iz

proračuna Grada Zagreba za programe udruga koji se odnose na savjetovališta ukupno 250.000,00 kuna (ova sredstva već su navedena u mjerama 1. i 4., u Poglavlju I.). Za ostale programe prevencije utrošeno je 216.800,00 kuna.

Mjera 2. Razvijati i provoditi programe primarne prevencije nasilja u partnerskim vezama u populaciji djece i mladih osoba u Gradu Zagrebu

Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport je tijekom 2011. financirao projekt Udruge CESI „Prevencija nasilja u adolescentskim vezama“, u okviru kojeg su održane 32 radionice, na kojima je sudjelovalo 548 mladih, predavanja za mlade u Savjetovalištu „Luka Ritz“ za studente psihologije te osmišljen i evaluiran edukacijski paket za nastavnike/ice i učenike/ice objavljen i na DVD-u. Programe primarne prevencije provodilo je i Društvo za psihološku pomoć (program opisan u mjeri 1. Poglavlja IV.), a „Prevencija nasilja u mladenačkim vezama“ dio je izbornog kolegija na Studijskom centru socijalnog rada u zagrebu i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu. Utrošena sredstva iz proračuna Grada Zagreba u 2011. za program udruge CESI 12.000,00 kuna. Sveukupno utrošena sredstva za mjere i aktivnosti Zagrebačke strategije u 2011. iz proračuna Grada Zagreba - 7.740.594,08 kuna.

2.3.1. Zaključak i preporuke

Zagrebačka strategija je svakako iskorak i dobar primjer rada i nastojanja jedne lokalne, odnosno područne (regionalne) zajednice da stvori strategiju zaštite od nasilja u obitelji prilagođenu potrebama zajednice, u konkretnom slučaju potrebama Grada Zagreba.

Bogatstvo organizacija civilnog društva, široke lepeze usluga, znatan broj programa i projekata, značajna izdvojena sredstva za te namjene, nisu samo odraz veličine Grada Zagreba, već i posljedica politike i nastojanja nadležnih tijela da prepoznaju problem, priznaju njegovo postojanje, sagledaju ga u njegovom opsegu i svim pojavnim oblicima, te spremnosti za poduzimanje društvenih akcija u cilju suzbijanja nasilja u obitelji.

Iz Zagrebačke strategije kao dokumenta, kao i iz Izvješća o provođenju razvidan je ozbiljan pristup problematici koja zahtjeva sustavan i cjelovit pristup svih nadležnih tijela, kao i nužnost da se, osim provođenja zakonskih obveza zahtijeva i poduzimanje niza drugih mjera kojima će se utjecati na prevenciju pojave novih slučajeva nasilja u obitelji, ali i osigurati pravodobnu nužnu pomoć svim žrtvama nasilja u obitelji.

Pravobraniteljica bi posebno izdvojila napore u rješavanju stambenog zbrinjavanja žrtava obiteljskog nasilja stvaranjem posebne liste, (uz gore navedene primjedbe), mjere koje se planiraju u 2012. usmjerene zapošljavanju žrtava nasilja u obitelji kroz povećanje mogućnosti davanja potpora obrtnicima, izradu upitnika za potrebe istraživanja „Zaštita, promicanje i uživanje prava starijih osoba Grada Zagreba“, u kojem se najveći broj pitanja odnosi na nasilje u obitelji, osiguravanje jedinstvenog prikupljanja podataka i praćenje rada skloništa i drugih servisa namijenjenih potpori žrtvama nasilja u obitelji na području Grada Zagreba. U tom smislu posebno podržava planirano osnivanje Centra za koordiniranje postupanja u slučajevima nasilja u obitelji na području Grada Zagreba za 2012.

2.4. Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji – ANALIZA provedbe u 2011.

Kao jedan od mehanizama osiguranja provedbe Zakona o ravnopravnosti spolova (u daljnjem tekstu: Zakon), predviđeni su i koordinatori/ice u tijelima državne uprave[127] te povjerenstva za ravnopravnost spolova koja djeluju na lokalnoj razini[128]. Naime, prema Zakonu o sustavu državne uprave[129], uredi državne uprave u županijama su prvostupanjska tijela državne uprave, tako da se i u njima imenuju koordinatori/ice za ravnopravnost spolova.

Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (u daljnjem tekstu: Protokol) predviđene su obveze nadležnih tijela (policije, Centara za socijalnu skrb, zdravstvenih ustanova, odgojno-obrazovnih ustanova i pravosudnih tijela) koje uključuju određene aktivnosti i na lokalnoj i regionalnoj razini sa koordinatorima/icama za ravnopravnost spolova u tijelima državne uprave te povjerenstvima za ravnopravnost spolova u županijama. Protokol je donijela Vlada Republike Hrvatske 2005., a njegove izmjene i dopune donesene su 07.09.2006. godine. Svrha Protokola je osigurati uvjete za djelotvoran i cjelovit rad nadležnih tijela radi unaprjeđenja zaštite i pomoći žrtvi nasilja u obitelji te pomoći počiniteljima u promijeni njihovog vrijednosnog sustava u cilju nenasilnog rješavanja sukoba i uvažavanja ravnopravnosti spolova.

Pravobraniteljica je, kao i prijašnjih godina, uputila upite svim koordinatorima/icama za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave po županijama (njih 20) te svim županijskim povjerenstvima za ravnopravnost spolova u 20 županija i Gradu Zagrebu vezano uz provedbu njihovih obveza u 2011. predviđenih Protokolom. Odgovori su zaprimljeni od svih županijskih povjerenstava i svih koordinatora/ica za ravnopravnost spolova.

2.4.1. Koordinatori/ice za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave

Koordinatori/ice u tijelima državne uprave (pa tako i u uredima državne uprave), u skladu sa nadležnostima i djelokrugom rada tijela državne uprave, koordiniraju provedbu Zakona i Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova, surađuju s Uredom za ravnopravnost spolova te pripremaju izvješća o provedbi Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova koja dostavljaju Uredu za ravnopravnost spolova svake dvije godine.[130]

Kao i protekle godine, pravobraniteljica je od koordinatora/ica u uredima državne uprave zatražila dostavu podataka o provedbi Protokola i to putem standardiziranog obrasca predviđenog za izvještavanje o provedbi Protokola kojeg je izradilo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. I ove godine zaprimila je odgovore svih koordinatora/ica za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave (njih ukupno 20). Analizom dostavljenih podataka vidljivo je kako su koordinatori/ice, kao i prijašnjih godina, najviše podataka prikupili/e od policije (18), Centara za socijalnu skrb (14) te pravosudnih tijela (13) dok su odgojno-obrazovne i zdravstvene ustanove rjeđe dostavljale podatke (6).

[127] Čl. 27. Zakona o ravnopravnosti spolova.

[128] Čl. 28. Zakona o ravnopravnosti spolova.

[129] Čl.3.st.1. Zakona o sustavu državne uprave; Narodne novine broj 150/11.

[130] Čl.27.st.2. i 3. Zakona o ravnopravnosti spolova.

Pojedini koordinatori/ice su prikupili/e podatke i od drugih tijela nadležnih za provedbu Protokola (njih 7)[131] i to uglavnom od Obiteljskih centara, sigurnih kuća te organizacija civilnog društva koji djeluju na području njihove županije. Samo su tri koordinatora/ice dostavili/e podatke prikupljene od svih nadležnih tijela (Koprivničko-križevačka, Varaždinska i Zadarska županija) dok jedino koordinatorica u Sisačko-moslavačkoj županiji nije prikupila podatke niti od jednog nadležnog tijela.

Kao i prijašnjih godina, pojedini koordinatori/ice su istaknuli/e problem neujednačenog prikupljanja podataka navodeći kako „dostavljeni podaci nisu potpuni jer sva tijela ne vode identične evidencije" (Primorsko-goranska županija). Stoga takvi podaci ne mogu dati cjelovitu sliku stvarnog stanja, a to po mišljenju pravobraniteljice još uvijek ukazuje na nepostizanje potpune suradnje svih tijela i drugih čimbenika na razini predviđenoj Protokolom.

Većina koordinatora/ica navela je kako imaju uspostavljenu suradnju i razmjenu podataka sa jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave (15) dok su gotovo svi naveli i suradnju sa povjerenstvima za ravnopravnost spolova u županijama (19). Samo je koordinatorica za ravnopravnost spolova u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji navela kako nema mogućnost surađivati s Povjerenstvom za ravnopravnost spolova obzirom kako ono (iako je imenovano prije tri godine), nije bilo niti jednom sazvano.

Gotovo svi/e koordinatori/ice (osim Krapinsko-zagorske, Bjelovarsko-bilogorske, Ličko-senjske i Požeško-slavonske županije) naveli/e su i suradnju s organizacijama civilnog društva. Kao razlog nepostojanja suradnje, pojedini/e koordinatori/ice navode da ne postoji niti jedna udruga registrirana s ciljem postupanja u slučajevima nasilja u obitelji na području njihove županije (Krapinsko-zagorska županija).

Analizom dostavljenih podataka o članovima/icama povjerenstava za ravnopravnost spolova u županijama, a koje podatke je pravobraniteljica zatražila od povjerenstava, vidljivo je kako su svi koordinatori/ice u uredima državne uprave ujedno i članovi/ice povjerenstva za ravnopravnost spolova u županiji, a što je u skladu sa čl. 28.st.2. Zakona. **Stoga je po tom pitanju vidljiv značajniji napredak u odnosu na prethodne godine.**

Međutim, u odnosu na Protokolom predviđenu obvezu održavanja sastanaka predstavnika nadležnih tijela, a vezano uz problematiku *pojedinačnih* slučajeva nasilja u obitelji, iz dostavljenih podataka proizlazi kako su samo dva koordinatora/ice navela/e održavanje takvih sastanaka tijekom 2011. (Primorsko-goranska i Vukovarsko-srijemska županija). Pojedini koordinatori/ice su naveli/e kako su održavani sastanci sa tematikama obiteljskog nasilja, ali ne i o pojedinačnim slučajevima nasilja u obitelji (Međimurska županija) dok se većina njih uopće nije očitovala o tom pitanju ili su se očitovali niječno. Stoga postojeća situacija vezana uz tu problematiku, po mišljenju pravobraniteljice, još uvijek nije zadovoljavajuća.

Koordinatori/ice u uredima državne uprave dužni/e su, sukladno Protokolu, izrađivati izvješća vezano uz nasilje u obitelji te ih 2-3 puta godišnje dostaviti, između ostaloga, pravobraniteljici za ravnopravnost spolova i Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske. Tijekom 2011., **svega su dva koordinatora/ice ureda državne uprave dostavili/e jedno izvješće pravobraniteljici za ravnopravnost spolova i to za prvu polovicu 2011. (Požeško-slavonska i Brodsko-posavska županija).**

[131] Koordinatori/ice u Uredu državne uprave u Koprivničko-križevačkoj, Primorsko-goranskoj, Brodsko-posavskoj, Zadarskoj, Međimurskoj, Varaždinskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji.

Pravobraniteljica smatra da bi koordinatori/ice za ravnopravnost spolova, državni/e službenici/e trebali/e primati *naknadu* za taj rad budući da im to nije u opisu poslova radnog mjesta, a na što su osobno ukazivali pravobraniteljici pri njenim terenskim obilascima.

2.4.2. Županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova

Povjerenstva za ravnopravnost spolova su radno-savjetodavna tijela županijskih skupština i skupštine Grada Zagreba u čijem sastavu su zastupljeni članovi/ice županijskih skupština odnosno skupštine Grada Zagreba, koordinatori/ice u uredima državne uprave, predstavnici/ice nevladinih udruga i nezavisni stručnjaci/kinje[132]. Naime prema čl.28.st.1. Zakona, jedinice područne (regionalne) samouprave odnosno županije i Grad Zagreb osnivaju i, sukladno predloženom programu rada, osiguravaju uvjete i sredstva za rad županijskim povjerenstvima za ravnopravnost spolova i povjerenstvu za ravnopravnost spolova Grada Zagreba s ciljem promicanja ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini i provedbe Zakona i Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova.

Od županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova zatražena je, kao i prijašnjih godina, dostava podataka za 2011., a vezano uz provedbu Protokolom predviđenih obveza nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju nasilja u obitelji te pružanju pomoći i zaštite osobi izloženoj bilo kojem obliku ili modalitetu nasilja u obitelji. Navedene obveze utvrđene su u glavi 2. Protokola, a odnose se prvenstveno na uspostavu suradnje i razmjenu podataka između nadležnih tijela (toč.2.) te održavanje redovitih sastanaka sa relevantnim čimbenicima na području županije vezano uz problematiku pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji (toč.3.).

Osim navedenih podataka, pravobraniteljica je zatražila i određene podatke vezane za rad svakog povjerenstva i to: podatke o iznosu sredstava koje je povjerenstvo dobilo za svoj rad od županije u 2011., program rada i izvješće o radu povjerenstva za 2011., podatke o članovima/icama svakog povjerenstva te podatke o svim aktivnostima koje su povjerenstva provela na lokalnoj razini tijekom 2011. (aktivnosti vezane uz obiteljsko nasilje, osvješćivanje javnosti, provedene kampanje, poticanje političke participacije žena, ekonomsko osnaživanje žena, obilježavanje važnijih datuma i obljetnica iz područja ljudskih prava i slično).

Gotovo sva povjerenstva su u svojim izvješćima navela da su uspostavila određeni oblik suradnje sa nadležnim tijelima, jednim ili više njih, a što je obveza iz Protokola. Samo iz izvješća dvaju povjerenstava proizlazi kako tijekom 2011. nisu imali uspostavljenu suradnju niti s jednim nadležnim tijelom obzirom da su „izvršili pripremne radnje za uspostavljanje suradnje“ (Sisačko-moslavačka) odnosno kako su po potrebi samo „održavali redovite kontakte“ sa pojedinim institucijama (Ličko-senjska županija). Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Virovitičko-podravske županije navelo je kako suradnja još nije u potpunosti uspostavljena, ali da „postoji neki vid razmjene podataka na tematskim sjednicama“.

Najveći dio povjerenstava, njih 11,[133] koja imaju uspostavljenu suradnju istaknulo je suradnju sa organizacijama civilnog društva na području svoje županije. Većina povjerenstava, njih 8,[134] ima uspostavljenu suradnju i s koordinatorima/icama za ravnopravnost spolova na području svoje županije, a

[132] Čl.28.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova.

[133] To su Povjerenstva u županijama: Karlovačkoj, Koprivničko-križevačkoj, Primorsko-goranskoj, Požeško-slavonskoj, Zadarskoj, Osječko-baranjskoj, Vukovarsko-srijemskoj, Splitsko-dalmatinsko, Istarskoj, Dubrovačko-neretvanskoj i Međimurskoj.

[134] To su Povjerenstva u županijama: Varaždinskoj, Koprivničko-križevačkoj, Primorsko-goranskoj, Virovitičko-podravskoj, Brodsko-posavskoj, Zadarskoj, Vukovarsko-srijemskoj i Međimurskoj.

koji/e su ujedno i članovi/ice povjerenstava. Suradnja je uglavnom uspostavljena i s Ministarstvom unutarnjih poslova, odnosno s nadležnim policijskim postajama, te s područnim centrima za socijalnu skrb. Određena povjerenstva, njih 5[135] su navela i dobru suradnju sa svojim županijama odnosno s njihovim tijelima i upravnim odjelima/službama, dok pojedina povjerenstva ističu i suradnju s drugim lokalnim povjerenstvima na području svoje županije (Vukovarsko-srijemska, Zadarska i Splitsko-dalmatinska županija).

Samo pojedina povjerenstva ističu i suradnju s Obiteljskim centrima na području svoje županije (Krapinsko-zagorska, Šibensko-kninska i Međimurska županija). Neka povjerenstva imaju uspostavljenu suradnju samo s organizacijama civilnog društva (Karlovačka županija), a neka samo s koordinatorom/icom za ravnopravnost spolova (Brodsko-posavska županija). Međutim, kao i prijašnjih godina, pojedina povjerenstva nisu navela u čemu bi se ta uspostavljena suradnja i očitovala (Karlovačka, Požeško-slavonska županija).

U odnosu na održavanje sastanaka sa relevantnim čimbenicima na području županije, a vezano uz problematiku *pojedinačnih* slučajeva nasilja u obitelji (što je također obveza iz Protokola), iz dostavljenih izvješća proizlazi kako su, kao i prijašnjih godina, samo pojedina povjerenstva održavala takve sastanke tijekom 2011. (Zadarska, Vukovarsko-srijemska, Međimurska i Šibensko-kninska županija). Šest povjerenstava[136] u svojim izvješćima izrijekom je navelo kako se takvi sastanci nisu održavali.

Tako Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Primorsko-goranske županije navodi kako se na sjednicama „ne raspravlja o pojedinačnim slučajevima nasilja u obitelji već se sukladno dobivenim statističkim podacima ukazuje na aktualnu problematiku nasilja i apelira na traženje rješenja“. Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Grada Zagreba, a vezano uz predmetnu problematiku, u svom izvješću navodi kako kao radno tijelo Gradske skupštine u izravnom području svog djelovanja nema „rješavanje pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji, što je u nadležnosti drugih institucija“.

Pojedina povjerenstva se u svom izvješću nisu izričito očitovala o toj problematici (Zagrebačka, Karlovačka i Osječko-baranjska županija) dok su određena povjerenstva navela kako su se u 2011. održavali sastanci općenito o problematici nasilja u obitelji (Koprivničko-križevačka, Virovitičko-podravska, Splitsko-dalmatinska županija). Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Brodsko-posavske županije navodi kako se sastanci sa relevantnim čimbenicima organiziraju „ako je to određeno u Planu rada za tu godinu ili po potrebi“.

2.4.3. Sastav i način rada povjerenstava za ravnopravnost spolova

Osim podataka o provedbi obveza predviđenih Protokolom, pravobraniteljica je od Povjerenstava zatražila *program njihovog rada* kao i dostavu *izvješća o radu* za 2011. Pojedina povjerenstva su dostavila opširnija i detaljnija izvješća o svom radu (Varaždinska, Koprivničko-križevačka, Krapinsko-zagorska, Primorsko-goranska, Zadarska, Vukovarsko-srijemska, Međimurska županija i Grad Zagreb) dok su neka povjerenstva dostavila relativno štura izvješća o svome radu (Sisačko-moslavačka, Ličko-senjska, Karlovačka županija).

[135] Takvu suradnju su navela povjerenstva u županijama: Varaždinskoj, Koprivničko-križevačkoj, Primorsko-goranskoj, Požeško-slavonskoj i Međimurskoj županiji.

[136] To su povjerenstva u županijama: Krapinsko-zagorskoj, Varaždinskoj, Primorsko-goranskoj, Ličko-senjskoj, Požeško-slavonskoj županiji te u Gradu Zagrebu.

Također su zatraženi i podaci o članovima/icama Povjerenstava, a koje podatke nisu dostavila samo četiri povjerenstva (Karlovačka, Osječko-baranjska, Međimurska i Ličko-senjska županija). Analizom dostavljenih podataka proizlazi kako se broj članova/ica Povjerenstava kreće od najmanje 5 (Istarska i Šibensko-kninska županija) pa do najviše 16 (Vukovarsko-srijemska županija). Ipak, najveći broj povjerenstava (njih šest)[137] sastavljen je od devet članova/ica, uključujući i predsjednika/icu.

Samo jedno povjerenstvo ima za predsjednika/icu osobu muškog spola (Vukovarsko-srijemska županija). Većina povjerenstava u svom sastavu ima osobe muškog i ženskog spola iako su muškarci u povjerenstvima znatno podzastupljeni spol. Čak tri povjerenstva u svom sastavu nemaju niti jednog muškarca (Primorsko-goranska, Brodsko-posavska i Istarska županija). Najviše muškaraca u svom sastavu, njih četvero, imaju Povjerenstva za ravnopravnost spolova Dubrovačko-neretvanske i Splitsko-dalmatinske županije.

Uvidom u dostavljena izvješća proizlazi kako su samo pojedina povjerenstva tijekom 2011. redovito održavala sastanke svaki mjesec (Primorsko-goranska županija i Grad Zagreb). Pojedina Povjerenstva su svoje sastanke održavala nekoliko puta godišnje i to Koprivničko-križevačka (9 sastanaka), Splitsko-dalmatinska (7), Virovitičko-podravska (6), Varaždinska i Brodsko- posavska (5), Zadarska (4), Karlovačka županija (3) te Požeško-slavonska županija (2). Preostala povjerenstva[138] se u svojim izvješćima nisu izričito očitovala o tome.

Međutim, Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Ličko-senjske županije navodi kako „u 2011. nije bilo problematičnih pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji koje nadležne institucije nisu mogle same riješiti pa stoga i nisu održavani kontinuirani sastanci“, a iz čega je vidljivo kako povjerenstvo, kao i prijašnjih godina, ne razumije svoju ulogu i ne provodi potrebne aktivnosti predviđene Protokolom.

2.4.4. Aktivnosti povjerenstava za ravnopravnost spolova

Većina povjerenstava je tijekom 2011., kao i prijašnjih godina, provodila određene aktivnosti kao što su:

- obilježavanje važnijih datuma i obljetnica iz područja ljudskih prava kao npr. Svjetski dan seoskih žena (15. listopada), Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama (25. studeni), Međunarodni dan žena (08. ožujak), Nacionalni dan borbe protiv nasilja nad ženama (22. rujan),
- održavanje i/ili sudjelovanje na okruglim stolovima, edukacijama, konferencijama, javnim tribinama i seminarima vezano uz problematiku obiteljskog nasilja i ljudska prava žena.

Pojedina povjerenstva (njih devet)[139] u svom izvješću su navela kako su, osim navedenih aktivnosti, tijekom 2011. djelovala i prema političkim strankama s ciljem povećanja participacije žena na kandidacijskim listama za parlamentarne izbore održane 04.12.2011., a s naglaskom redoslijeda kandidata/kinja na listama.

Tako *Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Koprivničko-križevačke županije* navodi kako su prvi organizirali tribinu „Uravnotežimo se!“, a u okviru nacionalne kampanje Ureda za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske. Gošća navedene tribine bila je i pravobraniteljica za ravnopravnost

[137] To su povjerenstva u slijedećim županijama: Koprivničko-križevačkoj, Bjelovarsko-bilogorskoj, Primorsko-goranskoj, Virovitičko-podravskoj i Brodsko-posavskoj županiji te Gradu Zagrebu.

[138] Povjerenstvo za ravnopravnost spolova u Zagrebačkoj, Krapinsko-zagorskoj, Sisačko-moslavačkoj, Bjelovarsko-bilogorskoj, Ličko-senjskoj, Osječko-baranjskoj, Šibensko-kninskoj, Vukovarsko-srijemskoj, Istarskoj, Dubrovačko-neretvanskoj i Međimurskoj županiji.

[139] To su povjerenstva u županijama: Krapinsko-zagorskoj, Varaždinskoj, Koprivničko-križevačkoj, Primorsko-goranskoj, Virovitičko-podravskoj, Požeško-slavonskoj, Brodsko-posavskoj, Zadarskoj i Šibensko-kninskoj županiji.

spolova. U okviru predmetne tribine, Povjerenstvo je tiskalo letke i brošure sa informacijama o kampanji.

Povjerenstva za ravnopravnost spolova Primorsko-goranske i Krapinsko-zagorske županije navode kako su, na poziv Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje – CESI, u svojstvu partnera sudjelovali u projektu „Što žene žele? Ženski glasovi u parlamentarnim izborima 2011.“, a Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Šibensko-kninske županije u svom izvješću navodi kako su i njegovi članovi/ice sudjelovali/e na predstavljanju toga projekta. Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Virovitičko-podravske županije navodi kako je provelo kampanju pod motom „Stranački programi marginaliziraju žene“ u sklopu koje su dijelili promotivne materijale.

Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Varaždinske županije navodi kako je provelo kampanju za povećanje udjela žena u Hrvatskom saboru na parlamentarnim izborima 4.12.2011. u sklopu koje su na lokalnim TV i radio postajama emitirani spotovi. Pojedina povjerenstva su upućivala apel strankama o zastupljenosti žena na listama (Brodsko-posavska), neka su održavala okrugle stolove o potrebi povećanja zastupljenosti žena na izborima (Zadarska) dok su pojedina tiskala plakate za veću zastupljenost žena na izborima (Splitsko-dalmatinska).

Osim navedenih djelatnosti koje su, u većoj ili manjoj mjeri, zajednička većini povjerenstava, pojedina Povjerenstva su imala i određene dodatne aktivnosti:

Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Vukovarsko-srijemske županije navodi kako je u siječnju 2011. u Vukovaru održana IV. Koordinacija županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova, a na kojoj je predstavljen radni nacrt prijedloga Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2011.-2016. Na navedenoj koordinaciji sudjelovali/e su i članovi/ice Povjerenstava za ravnopravnost spolova Varaždinske, Brodsko-posavske, Koprivničko-križevačke i Dubrovačko-neretvanske županije te Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Grada Zagreba, a što su predmetna povjerenstva navela u svojim izvješćima. Osim toga, Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Vukovarsko-srijemske županije navodi kako je u siječnju darovan ginekološko stol za žene sa invaliditetom Općoj bolnici Vukovar, a to je jedan od ukupno sedam takvih stolova u Republici Hrvatskoj.

Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Grada Zagreba navodi kako je održalo tematsku sjednicu sa Odborom za imenovanja naselja, ulica i trgova i njegovom Radnom skupinom „Imenovanje javnoprometnih površina i rodna perspektiva“, a radi razmatranja prijedloga da se u Fond imena ulica uvrste imena žena koje su pridonijele životu Grada Zagreba. Također su organizirali i tematsku sjednicu „Financiranje autonomnih ženskih skloništa“, a povodom Nacrta prijedloga Zakona o financiranju autonomnih ženskih skloništa i savjetovališta koja vode organizacije civilnog društva.

Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Virovitičko-podravske županije navelo je kako je izrađen Akcijski plan za provođenje mjera Nacionalne politike za ravnopravnost spolova 2011.-2015. godine, a koji je i usvojen 19.12.2011. od strane županijske Skupštine.

Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Varaždinske županije navodi kako je provelo istraživanje u tijelima Županije pod naslovom „Istraživanje rodnih, obrazovnih i kronoloških karakteristika članova upravih i izvršnih tijela“, a obradu predmetnih podataka vrši Fakultet organizacije i informatike. Također je proveden foto-natječaj na temu ravnopravnost spolova, a Povjerenstvo je otvorilo i Facebook profil.

Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Krapinsko-zagorske županije navodi kako je uputilo otvoreno pismo političkim strankama u svojoj županiji, kao podsjetnik na zakonsku obvezu uravnotežene zastupljenosti oba spola na izbornim listama. Također navode kako su aktivno radili na izradi Akcijskog

plana za promicanje ravnopravnosti spolova u Krapinsko-zagorskoj županiji za razdoblje 2012. do 2013. godine.

Izuzetak je *Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Bjelovarsko-bilogorske županije* koje navodi kako u dosadašnjem mandatu nije održalo niti jedan sastanak zbog bolesti predsjednice. Štoviše, iz dostavljenog izvješća proizlazi kako Povjerenstvo tijekom 2011. uopće nije bilo aktivno odnosno nije provelo niti jednu aktivnost predviđenu Protokolom. Pravobraniteljica napominje kako je navedeno Povjerenstvo jedino koje nije dostavilo tražene podatke o svom radu u 2010. iz čega se može zaključiti kako Povjerenstvo u protekle dvije godine nije djelovalo sukladno Zakonu i Protokolu.

2.4.5. Financiranje povjerenstava za ravnopravnost spolova

Pravobraniteljica je zatražila i podatke *o iznosu sredstava* koja su povjerenstva dobila za svoj rad u 2011. od županije, a navedeni podaci su prikazani u tablici usporedno s podacima za 2010. U odnosu na financiranje povjerenstava i njihovog rada, pravobraniteljica smatra kako bi se ono trebalo vršiti kroz sve stavke županijskih proračuna odnosno na razini svih proračunskih rashoda (izdataka), a što još uvijek nije praksa.

Iz pribavljenih podataka vidljivo je kako je najveće iznose za svoj rad u protekloj godini dobilo Povjerenstvo za ravnopravnost spolova u Primorsko-goranskoj županiji (ukupno preko 90.000,00 kuna), a veće iznose dobila su i Povjerenstva za ravnopravnost spolova u Brodsko-posavskoj (60.000,00), Sisačko-moslavačkoj (50.000,00) te Splitsko-dalmatinskoj županiji (50.000,00). Najmanje iznose za svoj rad dobila su Povjerenstva za ravnopravnost spolova u Međimurskoj županiji (1.000,00) te Zadarskoj (2.068,79), Požeško-slavonskoj (3.000,00) i Ličko-senjskoj županiji (3.000,00). Pojedina povjerenstva, usprkos izričitom zahtjevu pravobraniteljice, nisu uopće navela iznose dobivene za svoj rad (Karlovačka, Bjelovarsko-bilogorska i Vukovarsko-srijemska županija), a jedino povjerenstvo koje je navelo kako tijekom 2011. nije bilo financirano sredstvima iz županijskog proračuna je Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Istarske županije.

Iako su povjerenstva koja su bila financirana većim novčanim iznosima u pravilu bila i više aktivna u svom radu, pojedina povjerenstva u tom smislu predstavljaju iznimke. Tako iz izvješća Povjerenstva za ravnopravnost spolova Sisačko-moslavačke županije proizlazi kako Povjerenstvo, usprkos iznosu od 50.000,00 kuna, nije provelo više aktivnosti nego npr. Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Međimurske županije koje je bilo financirano od županije sa svega 1.000,00 kuna ili Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Zadarske županije (financirano sa 2.068,79).

Iz navedenog proizlazi kako visina dobivenih financijskih sredstava za rad povjerenstava ne znači nužno i veću aktivnost tih povjerenstava, iako svakako povjerenstvima pruža veće mogućnosti i motivaciju za njihov rad.

Usporedni prikaz podataka podatak o iznosima sredstava koja su županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova dobila za svoj rad od županije u 2010. i 2011.

ŽUPANIJA	**IZNOS SREDSTAVA 2010. godina**	**IZNOS SREDSTAVA 2011. godina**
I. Zagrebačka	nema osiguranu proračunsku stavku	nema proračunom predviđena sredstva
II. Krapinsko-zagorska	11.000,00 KN	11.000,00 KN
III. Sisačko-moslavačka	----------	50.000,00 KN
IV. Karlovačka	20.000,00 KN	----------
V. Varaždinska	20.000,00 KN	15.000,00 KN
VI. Koprivničko-križevačka	48.800,00 KN	49.000,00 KN
VII. Bjelovarsko-bilogorska	----------	----------
VIII. Primorsko-goranska	----------	69.629,70 KN + 23.093,05 KN kao „ostala sredstva utrošena za provedbu svih aktivnosti članova/ica“
IX. Ličko-senjska	3.000,00 KN	3.000,00 KN
X. Virovitičko-podravska	----------	5.000,00 KN
XI. Požeško-slavonska	----------	3.000,00 KN
XII. Brodsko-posavska	60.000,00 KN	60.000,00 KN
XIII. Zadarska	20.000,00 KN	planirano 5.000,00 KN, a dobiveno 2.068,79 KN
XIV. Osječko-baranjska	----------	----------
XV. Šibensko-kninska	nisu osigurana konkretna sredstva, ali je županija financirala sve organizirane aktivnosti Povjerenstva u 2010. godini	od županije su dobivena sredstva za rad sukladno aktivnostima Povjerenstva u 2011. godini
XVI. Vukovarsko-srijemska	----------	----------
XVII. Splitsko-dalmatinska	100.000,00 KN (rebalansom tijekom godine dobiveno još dodatnih 25.000,00 KN)	50.000,00 KN
XVIII. Istarska	12.525,36 KN	Povjerenstvo nije bilo financirano sredstvima iz proračuna Istarske žup.
XIX. Dubrovačko-neretvanska	50.000,00 KN	30.000,00 KN
XX. Međimurska	----------	predviđeno 19.800,00 KN, ali izmjenama Proračuna županije iznos smanjen na 1.000,00 KN
XXI. Grad Zagreb	sredstva su osigurana u proračunu Grada Zagreba sukladno Odluci o naknadama gradskim zastupnicima u Gradskoj skupštini Grada Zagreba i članovima njezinih radnih tijela (Službeni glasnik Grada Zagreba 11/03, 4/09 i 26/09)	sredstva su osigurana u proračunu Grada Zagreba sukladno Odluci o naknadama gradskim zastupnicima u Gradskoj skupštini Grada Zagreba i članovima njezinih radnih tijela

2.4.1. Zaključak

Iz podataka dostavljenih od županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova i koordinatora/ica za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave proizlazi kako navedena tijela još uvijek nemaju uspostavljenju suradnju i razmjenu podataka na razini predviđenoj Protokolom te da se sastanci vezani uz problematiku pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji ne održavaju u dovoljnoj mjeri.

Kao postojeći problemi uočavaju se nezainteresiranost za rad pojedinih članova/ica županijskih povjerenstava i/ili koordinatora/ica, ograničena financijska sredstva za rad (pritom treba imati u vidu činjenicu kako koordinatori/ice za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave ne primaju nikakvu naknadu za svoj rad, a na što je pravobraniteljica ukazivala i prijašnjih godina u svojim izvješćima), te nerazumijevanje njihove uloge, a sukladno Protokolu i Zakonu.

Iako je većina županijskih povjerenstava i koordinatora/ica u uredima državne uprave bila u većoj ili manjoj mjeri na određeni način aktivna u svom radu tijekom 2011., pojedina povjerenstva su i dalje, kao i prijašnjih godina, pasivna u svom djelovanju.

2.5. ISTRAŽIVANJE o načinu financiranja rada skloništa za žrtve nasilja u obitelji

Problematika nasilja u obitelji uređena je brojnim propisima, a radi zbrinjavanja i potpore žrtvama toga oblika nasilja predviđene su konkretne mjere u Nacionalnoj strategiji zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2011.-2016.[140] Osim toga, i Zakonom o socijalnoj skrbi[141] kao i Zakonom o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi[142] propisane su nadležnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, a koje uključuju i njihove obveze u cilju zbrinjavanja i potpore žrtvama obiteljskog nasilja.

Vezano uz navedenu problematiku, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je 03.05.2011. sudjelovala na tematskoj sjednici Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, na kojoj se raspravljalo o problemu sustavnog financiranja autonomnih ženskih skloništa i savjetovališta za žene i njihovu djecu, žrtve nasilja u obitelji. Na toj sjednici je sedam autonomnih skloništa i savjetovališta za žrtve nasilja u obitelji[143] predstavilo vlastiti Nacrt prijedloga Zakona o financiranju autonomnih ženskih skloništa, a koji nije podržalo tadašnje Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Nekoliko mjeseci kasnije, 11.10.2011., voditeljice 7 autonomnih skloništa i savjetovališta za zlostavljane žene i njihovu djecu u Hrvatskoj predale su Vladi Republike Hrvatske 12.358 prikupljenih potpisa potpore građana i građanki za donošenje zakona o financiranju autonomnih ženskih skloništa i pripadajući im savjetovališta koje vode organizacije civilnog društva. Pri tome je od Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti zatraženo da se javni pozivi za programe rada skloništa i pripadajućih savjetovališta raspišu čim prije kako bi se ugovori o sufinanciranju potpisali do

[140] Narodne novine broj 20/11.

[141] Narodne novine broj 57/11.

[142] Narodne novine broj 33/01, 60/01, 106/03, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 150/11.

[143] Navedena skloništa su: Autonomna ženska kuća Zagreb – žene protiv nasilja nad ženama, Udruga Brod – Grupa za ženska ljudska prava, Ženska pomoć sada – SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji sa prihvatnim centrom, Ženska grupa Karlovac – Korak, Sigurna kuća Istra, Udruga za zaštitu obitelji U.Z.O.R. i Centar za žene Adela.

kraja godine, a prve isplate dobile u siječnju 2012. godine. Međutim, do danas takav zakon nije donesen te stoga problem sustavnog financiranja autonomnih ženskih skloništa i savjetovališta još nije riješen.

U godišnjem Izvješću o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2010.,[144] pravobraniteljica je problematizirala poteškoće oko pitanja financiranja skloništa za žrtve nasilja u obitelji te je na temelju izvješća nositelja mjera u sklopu poglavlja IV. („Skloništa i potpora žrtvi nasilja u obitelji“) Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji 2008.-2010.[145] zaključila da je provođenje pojedinih mjera pokazalo nedovoljne rezultate.

Pravobraniteljica je također utvrdila kako tijekom 2010. nije bilo naznaka da je započeto sa stvaranjem pretpostavki za sustavno i trajno rješavanje potreba zbrinjavanja žrtava nasilja u obitelji, a prema dostupnim informacijama, kao jedan od problema pokazale su se i formalnosti oko dodjele sredstava (primjerice, prilikom sklapanja ugovora o financijskoj potpori) koje dovode do financijskog vakuuma od nekoliko mjeseci, te se na taj način svakodnevni i kontinuirani rad skloništa dovodi u pitanje.

Ovom prilikom pravobraniteljica ističe kako *još uvijek postoji određen broj županija na čijem području se ne nalazi niti jedno sklonište namijenjeno smještaju žrtava nasilja u obitelji.*[146]

U Nacionalnoj strategiji zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2011.-2016. u poglavlju VI. (Zbrinjavanje i potpora žrtvama nasilja u obitelji) kao jedan od ciljeva utvrđeno je „osiguranje financijske potpore skloništima za žrtve nasilja u obitelji“, a mjera 1. u okviru tog poglavlja također propisuje „osiguranje financijske potpore radu skloništa i savjetovališta za žrtve nasilja u obitelji koje vode organizacije civilnog društva na području cijele Republike Hrvatske“. Za nositelje mjere određeni su Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave prema usvojenim planovima.

Sustavno prateći provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih propisa koji se tiču financiranja skloništa za žrtve nasilja u obitelji, te imajući u vidu dosadašnja saznanja o toj problematici, pravobraniteljica je u okviru svojih nadležnosti tijekom 2011. provela analizu načina financiranja rada skloništa za žrtve nasilja u obitelji sa ciljem stvaranja podloge za što kvalitetnije praćenje provedbe navedenog cilja i mjere Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2011.do 2016. godine.[147]

U cilju provedbe navedene analize, pravobraniteljica je od 19 skloništa za žrtve nasilja u obitelji (a koja podrazumijevaju autonomna skloništa, domove za odrasle osobe i djecu žrtve nasilja, te obiteljske centre i crkvena savjetovališta s prihvatnim centrima), kao i od 15 gradova i županija na čijem području se nalaze predmetna skloništa, zatražila dostavu određenih podataka vezanih za njihovo financiranje u 2011. Zatražene podatke su (u cijelosti ili djelomično) dostavila sva tijela.

2.5.1. Izvori financiranja skloništa

Iz izvješća koja su skloništa za žrtve nasilja u obitelji dostavila pravobraniteljici proizlazi kako je najveći dio njih tijekom 2011. bio financiran od strane nadležnih ministarstava (Ministarstva obitelji,

[144] Sva godišnja izvješća o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, pa tako i navedeno izvješće, dostupni su na službenoj web stranici Ureda: www.prs.hr

[145] Narodne novine broj 126/07.

[146] To su Krapinsko-zagorska, Ličko-senjska, Virovitičko-podravska i Požeško-slavonska županija.

[147] Navedena analiza je svojevrstan nastavak istraživanja kojega je pravobraniteljica provela o iskustvima žena žrtava nasilja u obitelji s radom državnih tijela obuhvaćenih Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, a navedeno istraživanje objavljeno je u godišnjem Izvješću o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2010.

branitelja i međugeneracijske solidarnosti i/ili Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi) te od jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave odnosno od gradova i županija na čijem području se skloništa nalaze.

Naime, većina organizacija civilnog društva koje vode autonomna skloništa i savjetovališta financira se temeljem Ugovora o sufinanciranju rada savjetovališta i skloništa za žene i njihovu djecu žrtve nasilja u obitelji iz 2008. (dalje u tekstu: Ugovor o sufinanciranju), koji je potpisan između Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Županije, Grada i skloništa. Na temelju toga tzv. osnovnog ugovora svake godine se sklapaju posebni ugovori - Ugovori o financijskoj potpori radu savjetovališta i skloništa za žene i njihovu djecu žrtve nasilja u obitelji (dalje u tekstu: Ugovori o financijskoj potpori), koji se sklapaju između skloništa i nadležnog Ministarstva, skloništa i Županije te skloništa i Grada (dakle radi se o tri ugovora).

Tijekom 2008. potpisani su ugovori za sufinanciranje rada pet skloništa i savjetovališta na području Zagrebačke, Karlovačke, Brodsko-posavske i Istarske županije. Radi pružanja financijske potpore radu skloništa na ostalim područjima RH, nadležno Ministarstvo je tijekom 2010. potpisalo ugovore s još pet organizacija civilnog društva koje vode skloništa na području Splitsko-dalmatinske, Bjelovarsko-bilogorske, Primorsko-goranske, Sisačko-moslavačke i Vukovarsko-srijemske županije.

Prema osnovnom Ugovoru o sufinanciranju iz 2008., tijela državne vlasti i JLP(R)S u sufinanciranju troškova rada skloništa i savjetovališta trebaju sudjelovati u omjeru od ukupno 90%, s time da Ministarstvo doprinosi iznosom koji predstavlja 30% potrebnih financijskih sredstava, županije iznosom od 30% te gradovi iznosom od 30%, dok bi preostalih 10% potrebnih financijskih sredstava trebale osigurati same udruge.

Iz izvješća skloništa proizlazi kako je 08.02.2010. potpisan Ugovor o izmjenama i dopunama ugovora o sufinanciranju od 25.11.2008., a kojim je promijenjena odredba osnovnog ugovora o tome da će tri razine izvršne vlasti financirati 90% ukupnih potrebnih financijskih sredstava za rad skloništa i savjetovališta. Naime, predmetne izmjene određuju da će se rad skloništa i savjetovališta sufinancirati „sukladno raspoloživim sredstvima proračuna“ dok će preostali iznos sredstava potrebnih za rad udruge osigurati iz drugih izvora.

Navedena izmjena u praksi je, prema navodima skloništa, dovela do nemogućnosti planiranja njihovog rada, a obzirom na nepredvidivost i nedefiniranost pojma „raspoloživih sredstava proračuna“. Naime skloništa su navela kako, uslijed navedenih izmjena i dopuna osnovnog Ugovora o sufinanciranju iz 2010., svaki od godišnjih ugovora sklopljenih sa Ministarstvom, Gradovima i Županijama osigurava manje od 30% sredstava tako da je ukupni iznos dobivenih sredstava za njihovo financiranje temeljem istih ugovora znatno manji od 90%. O navedenom problemu pravobraniteljicu su u svojim izvješćima detaljnije obavijestila pojedina skloništa (Autonomna ženska kuća Zagreb, Ženska pomoć sada – SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji, Sigurna kuća Istra).

Osim ugovora potpisanih s Ministarstvom obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, određena skloništa su navela kako su bila financirana od strane Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi i to po principu tzv. glavarine, na način da je Ministarstvo (temeljem sklopljenog ugovora) plaćalo mjesečni iznos od 3.200,00 kuna po korisnici koja je boravila u skloništu. Vezano uz opisani sustav financiranja, pojedina skloništa su navela kako navedeni iznos nije dostatan za neometano zbrinjavanje žrtava

obiteljskog nasilja[148] te da ih taj sustav financiranja u praksi dovodi u situaciju da mogu funkcionirati isključivo i samo u situacijama kada su u potpunosti popunjena korisnicama.[149]

Pored financiranja od strane nadležnih ministarstava i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave na čijem području se nalaze, pojedina skloništa su navela kako su imala i druge izvore financiranja tijekom 2011. i to donacije pravnih i fizičkih osoba (njih osam), a pojedina su bila financirana i od strane drugih jedinica lokalne samouprave na području svoje županije.

Iz dostavljenih izvješća skloništa proizlazi kako su najviše sredstava za rad u protekloj godini dobile Autonomna ženska kuća Zagreb i Caritasov dom za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja Rijeka (preko milijun kuna). Međutim, pojedina skloništa nisu u cijelosti ili uopće navela dobivene iznose pa stoga dostavljeni podaci u tom smislu nisu potpuni.

2.5.1.1. Financiranje skloništa putem javnih natječaja

Vezano uz pitanje financiranja skloništa putem javnih natječaja, pravobraniteljica je ustanovila kako skloništa tome pristupaju na različite načine. Naime, pojedina skloništa su u svojim izvješćima navela kako se prijavljuju na javne natječaje dok su određena skloništa navela kako nemaju takvu praksu. Prema dobivenim informacijama, pojedina skloništa su na tim natječajima bila uspješna obzirom da su im u protekloj godini dodjeljivana određena financijska sredstva za njihov rad.

U odnosu na navedenu problematiku, potrebno je spomenuti *Kriterije za dodjelu financijske potpore organizacijama civilnog društva u provedbi programa rada savjetovališta i skloništa za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji* (dalje u tekstu: Kriteriji), a koje je 15.12.2009. donijelo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Uvidom u predmetne Kriterije (čl.9. toč.4.) utvrđeno je da je jedan od uvjeta za prijavljivanje skloništa (a time i za dobivanje financijske potpore) iz sredstava Državnog proračuna Republike Hrvatske, između ostaloga, i taj da se financijska potpora Programu rada savjetovališta i skloništa ne ostvaruje iz drugih izvora Državnog proračuna.

Iz navedenoga se može zaključiti kako se skloništa mogu prijavljivati na sve natječaje osim na one putem kojih se dobivaju sredstva iz Državnog proračuna.

Kao primjer dobre prakse, a vezano uz uspješno prijavljivanje skloništa na javne natječaje, ističe se Centar za žene Adela. Navedeno sklonište je u svom izvješću navelo kako se u 2011. uspješno prijavljivalo na natječaje putem kojih su dobivena financijska sredstva od Zaklade Zamah (15.000,00 kuna) te od Svjetske banke (32.160,23 kuna).

2.5.1.2. Način uplate sredstava i izvori financiranja skloništa

Pravobraniteljica je od skloništa zatražila podatke vezane uz način uplate sredstava od svakog pojedinog izvora financiranja (dokument na temelju kojega se vrši uplata, vremenski period potreban od donesene odluke pa do uplate sredstava i dinamika kojom se sredstva uplaćuju). Većina skloništa je navela kako se financiraju temeljem ugovora sklopljenih s Ministarstvom obitelji, branitelja i međugeneracijske

[148] O tome je u svom izvješću pravobraniteljicu obavijestio Centar za profesionalnu rehabilitaciju i Caritasov dom za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja.

[149] Navedeni problem je u svom izvješću iznio Centar za profesionalnu rehabilitaciju iz Osijeka navodeći kako u slučajevima kada kapacitet skloništa nije bio u cijelosti popunjen, sredstva doznačena od strane tadašnjeg Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi nisu bila dostatna za osnovne troškove skloništa.

solidarnosti.[150] Pojedina skloništa se financiraju temeljem Ugovora o međusobnim odnosima koji se sklapa s Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi (radi se o financiranju putem sustava tzv. glavarina). Osim na temelju ugovora koji se sklapaju s ministarstvima, pojedina skloništa se financiraju isključivo iz proračuna jedinice lokalne samouprave koje su ujedno i njihovi osnivači. Tako je Dom Duga Zagreb naveo kako se financira temeljem dokumenta koji se zove Financijski plan za tekuću proračunsku godinu koji donosi Gradska skupština Grada Zagreba na sjednici.

Skloništa koja su financirana od strane Gradova i Županija navode kako se financiraju temeljem sklopljenih ugovora i/ili rješenja koja potpisuje gradonačelnik/ica ili župan/ica odnosno na temelju ugovora i odluke župana/ice. Pojedina skloništa su navela kako su financirana temeljem Odluke o financiranju prihvatilišta.

Gotovo sva skloništa navela su mjesečnu dinamiku kojom se isplaćuju sredstva za njihovo financiranje od strane nadležnog ministarstva. Samo pojedine uplate se vrše polugodišnje (od strane određenih županija), kvartalno ili jednokratno (od strane općina i gradova).

Kao glavne poteškoće vezane uz njihovo financiranje, skloništa su navela kašnjenje uplata novčanih sredstava te problem retroaktivne uplate tih sredstava. Naime, iz dostavljenih izvješća pojedinih skloništa razvidno je kako se ugovori kojima se financira njihov rad sklapaju sa kašnjenjem od par mjeseci (tek u ožujku ili travnju, a ponekad i još kasnije) iz razloga što natječaji budu raspisani prekasno, a nakon čega natječajna procedura traje nekoliko mjeseci. Pritom treba imati u vidu činjenicu kako se radi o ugovorima temeljem kojih bi se skloništa trebala financirati od siječnja odnosno od početka svake godine. Navedeni propust u praksi dovodi do toga da **skloništa nekoliko prvih mjeseci u godini rade bez ikakvih financijskih sredstava za rad obzirom da im nisu doznačena novčana sredstva, a uslijed čega postoji financijski vakuum od nekoliko mjeseci.**[151]

Pored navedenog problema, pojedina skloništa[152] smatraju problematičnim i postojeću praksu po kojoj se uplate za troškove vrše unatrag (odnosno nakon što su troškovi već nastali), a ne unaprijed uslijed čega skloništa ne mogu nesmetano raditi. Naime, skloništa navode kako se od njih očekuje da samostalno financiraju nastale troškove odnosno da ih predujmljuju, a da im se ti troškovi onda kasnije „refundiraju“. Opisana praksa, a imajući u vidu i problem financijskog vakuuma nekoliko prvih mjeseci u godini, po mišljenju pravobraniteljice svakako može ugroziti nesmetan rad skloništa.

U odnosu na smještaj korisnica iz drugih jedinica lokalne ili područne (regionalne) samouprave, sva skloništa su navela kako su tijekom 2011. primala korisnice s područja cijele Hrvatske. Međutim, samo su dva skloništa navela kako su troškove takvih korisnica u neznatnom dijelu financirale jedinice lokalne ili područne (regionalne) samouprave kojoj korisnice pripadaju. Tako je Ženska pomoć sada – SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja navela kako im je Grad Zaprešić donirao 1.000,00 kuna dok je Centar za žene Adela iz bio financiran od strane Grada Novske u iznosu od 0,003%. Navedeni iznosi, po mišljenju pravobraniteljice, svakako su nedostatni za podmirenje stvarnih troškova smještaja takvih korisnica.

[150] Radi se o Ugovoru o sufinanciranju, temeljem kojega se svake godine sklapaju posebni ugovori sa ministarstvom, županijama i gradovima

[151] Pojedina skloništa su obavijestila pravobraniteljicu kako se opisana praksa nastavila i u 2012. godini navodeći kako je natječaj za njihovo financiranje u toj godini (i to samo za prva tri mjeseca) raspisan tek 30. prosinca 2011. godine. Imajući u vidu da natječajna procedura traje dva mjeseca, smatraju kako predmetni ugovor neće biti potpisan prije ožujka 2012. godine.

[152] Ženska grupa Karlovac – Korak.

2.5.1.3. Financiranje skloništa od strane jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave

Zakonom o socijalnoj skrbi[153] propisano je da djelatnost socijalne skrbi obavljaju, između ostaloga, i jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave koje iz svojih proračuna osiguravaju sredstva[154]. Prema navedenom Zakonu, jedinice područne (regionalne) samouprave ostvaruju svoja prava, obveze, zadaće i ciljeve u djelatnosti socijalne skrbi na način da, između ostaloga, organiziraju donošenje socijalnog plana na svojem području te usklađuju i koordiniraju djelovanje udruga i drugih pravnih i fizičkih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi na njihovom području[155]. Jedinice lokalne samouprave obavljaju poslove lokalnog značaja kojima se neposredno ostvaruju socijalne potrebe građana[156].

Istim Zakonom propisano je da korisnik/ica socijalne skrbi može biti i žrtva obiteljskog ili drugog nasilja.[157] Kao vrsta socijalnih usluga koju korisnik/ica može ostvariti navedena je i usluga smještaja[158] koji može biti kratkotrajan i ostvarivati se u kriznim situacijama[159]. Krizne situacije su, između ostaloga, i situacije u kojima se odraslim osobama – žrtvama obiteljskog nasilja osigurava privremena skrb izvan vlastite obitelji i omogućava pristup drugim uslugama u zajednici[160], a može trajati najdulje do godine dana[161]. Jedan od poslova Zavoda za socijalnu skrb u županiji, kao ustanove socijalne skrbi, je i koordiniranje i provođenje aktivnosti u području nasilja u obitelji putem županijskih koordinatora[162].

Nadalje, Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji[163] predviđeno je da će se u svim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, a u svrhu pružanja pomoći i zaštite osobama izloženima bilo kojem obliku ili modalitetu nasilja u obitelji, održavati redoviti sastanci predstavnika nadležnih tijela odnosno koordinatora za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave, povjerenstvima za ravnopravnost spolova u županijama i predstavnika nevladinih organizacija koje programski djeluju u cilju zaštite žrtava nasilja i afirmacije njihovih prava vezano uz problematiku pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji i o postignućima u rješavanju problema obiteljskog nasilja.

Imajući u vidu sve navedeno, pravobraniteljica je i od gradova i županija na čijem području se nalaze skloništa zatražila dostavu podataka vezanih uz financiranje tih skloništa. Podaci su dostavljeni, a analiza navedenih podataka daje se u nastavku.

A. ***Gradovi***

Sukladno čl.19. Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi[164], gradovi u svom samoupravnom djelokrugu obavljaju poslove lokalnog značaja kojima se neposredno ostvaruju potrebe

[153] Narodne novine broj 57/11.

[154] Zakon o socijalnoj skrbi, čl.6. st.1.; čl. 12.

[155] Zakon o socijalnoj skrbi, čl.5. st.1.

[156] Zakon o socijalnoj skrbi, čl.5. st.2.

[157] Zakon o socijalnoj skrbi, čl.30. st.2. toč.5.

[158] Zakon o socijalnoj srkbi, čl.95. st.1. toč.9.

[159] Zakon o socijalnoj skrbi, privremeni smještaj, čl. 112.

[160] Zakono o socijalnoj skrbi, čl.112. st.2.

[161] Zakon o socijalnoj skrbi, čl.113.st.2.

[162] Zakon o socijalnoj skrbi, čl.192.st.2.

[163] Zakon o socijalnoj skrbi, glava 2., toč. 3.

[164] Narodne novine broj 33/01, 60/01, 106/03, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 150/11.

građana, a koji uključuju i poslove koji se odnose na područje brige o djeci i socijalne skrbi (u koja područja spadaju i skloništa za žrtve nasilja u obitelji).[165]

Uvidom u podatke pribavljene od gradova i skloništa vidljivo je kako je Grad Zagreb u protekloj godini za financiranje skloništa na svom području izdvojio najveći iznos u odnosu na druge gradove. Naime, na području Grada Zagreba nalaze se 4 skloništa za žrtve nasilja u obitelji[166] od čega su 3 financirana od strane Grada Zagreba. Pritom je Duga Zagreb – dom za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja u cijelosti financiran od strane Grada dok su Autonomna ženska kuća Zagreb i Ženska pomoć sada financirane i od strane Ministarstva i Županije putem ugovora. Caritas Zagrebačke nadbiskupije je naveo kako troškove skrbi izvan vlastite obitelji njihovih korisnika/ica snosi ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi.

Autonomna ženska kuća Zagreb je navela kako je za svoj rad u 2011. od Grada Zagreba dobila iznos od 560.000,00 kuna, Ženska pomoć sada – SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji je dobila iznos od 182.000,00 kuna dok je Dom Duga Zagreb naveo da je financiran isključivo iz proračuna Grada Zagreba gdje ima definiranu svoju aktivnost u Glavnom programu Proračuna i gdje se nalazi kao samostalna pravna osoba čiji osnivač je Grad Zagreb. Dom Duga Zagreb je naveo kako je u protekloj godini imao troškove smještaja žrtava u iznosu od 3.357.724,00 kuna.

Međutim, iz izvješća pojedinih skloništa proizlazi kako tijekom 2011. uopće nisu bila financirana od strane gradova na čijem području se nalaze (Dom za žrtve obiteljskog nasilja „Sigurna kuća“ Čakovec) već samo od strane županije i nadležnih ministarstava.

Osim Zagreba, veće iznose za financiranje skloništa izdvojili su gradovi Osijek (320.000,00 kuna), Karlovac (300.000,00 kuna), Zadar (250.000,00 kuna), Pula (242.000,00 kuna) i Rijeka (240.000,00 kuna), a pritom su gotovo svi planirani iznosi bili i utrošeni. Najmanji iznos za financiranje rada skloništa izdvojio je Grad Vukovar (5.000,00 kuna), a jedini grad koji nije planirao niti izdvojio sredstva za tu namjenu u 2011. je Grad Čakovec. Sredstva koja su bila planirana za financiranje rada skloništa uglavnom su u cijelosti i utrošena za tu namjenu.

Pravobraniteljica je od gradova (kao i županija) zatražila podatke o tome da li su tijekom protekle godine bila izdvajana sredstva za neki drugi oblik pomoći žrtvama nasilja u obitelji nevezano uz financiranje skloništa za žrtve toga nasilja, a imajući u vidu i odredbu čl.14.st.5. Zakona o socijalnoj skrbi. Naime, prema toj odredbi, jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave mogu osigurati sredstva za ostvarivanje novčanih pomoći i socijalnih usluga stanovnicima na svom području iznad standarda utvrđenih Zakonom o socijalnoj skrbi, na način propisan njihovim općim aktom, ukoliko u svom proračunu imaju za to osigurana sredstva[167].

Većina gradova (njih 9) navela je kako su, pored izdvajanja sredstava za rad skloništa, u protekloj godini izdvajala sredstva i za neke druge oblike pomoći žrtvama nasilja u obitelji. Uglavnom se radilo o sufinanciranju i to: pojedinih udruga i njihovih projekata (Zagreb, Sisak, Osijek, Split), psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji (Pula, Rijeka, Zadar) te savjetovališta (Slavonski Brod, Zadar, Split). Iz dostavljenih izvješća proizlazi kako je najviše sredstava u tu svrhu izdvojio Grad Rijeka (preko milijun kuna), a veće iznose izdvojio je i Grad Zadar (ukupno 220.000,00 kuna) te Grad Zagreb (ukupno 150.000,00 kuna).

---

[165] U čl.19. istoga Zakona propisano je da veliki gradovi (koji imaju više od 35.000 stanovnika) kao i gradovi sjedišta županija u svom samoupravnom djelokrugu obavljaju poslove lokalnog značaja kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana, a koji uključuju i poslove koji se odnose na socijalnu skrb.

[166] Autonomna ženska kuća Zagreb, Ženska pomoć sada – SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji, Duga Zagreb – dom za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja te Caritas Zagrebačke nadbiskupije.

[167] Zakon o socijalnoj skrbi, čl.14 st.5.

U odnosu na kriterije prema kojima se definiraju iznosi koji se iz gradskih proračuna izdvajaju za skloništa, iz dostavljenih izvješća vidljiva je njihova neujednačenost. Naime, pojedini gradovi su kao predmetni kriterij naveli javne pozive za predlaganje programa javnih potreba, neki su naveli sporazume odnosno ugovore o financiranju skloništa dok su određeni gradovi kao kriterij istaknuli svoje financijske mogućnosti i iskazane potrebe skloništa.

Kao dokument temeljem kojega se vrše uplate sredstava za financiranje rada skloništa, većina gradova navela je sklopljene ugovore o sufinanciranju, zatim dostavljene zahtjeve skloništa temeljem kojih gradonačelnici/ice donose zaključke te odluke Gradskog Vijeća. Vremenski periodi od donošenja dokumenta pa do uplate sredstava variraju od 10 dana (Karlovac) pa do 90 dana (Vukovar, Split), a dinamika kojom se sredstva uplaćuju je gotovo uvijek na mjesečnoj razini (osim Grada Šibenika koji plaća kvartalno).

Grad Dubrovnik je naveo kako je u tijeku osnivanje Doma za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja te kako je u taj projekt do sada uloženo 132.621,62 kuna (od čega je 72.000,00 kuna plaćeno za izradu idejnog projekta). Osim toga, Grad je podržao i otvaranje prihvatilišta za žrtve obiteljskog nasilja u prostorijama dubrovačke Biskupije te je u tu svrhu uplaćena kapitalna donacija u iznosu od 50.000,00 kuna.

B. Županije

Prema čl.20. Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi[168], županije obavljaju i poslove koji se odnose na planiranje i razvoj mreže socijalnih ustanova (u koje spadaju i skloništa za žrtve nasilja u obitelji).

Iz dostavljenih izvješća vidljivo je da su najviše sredstava za financiranje rada skloništa na području svoje županije u 2011. izdvojile Osječko-baranjska županija (518.000,00 kuna), Zagrebačka (330.000,00 kuna) te Vukovarsko-srijemska (282.000,00 kuna) i Sisačko-moslavačka županija (264.000,00 kuna). Najmanji iznos je izdvojila Varaždinska županija (40.000,00 kuna) dok Šibensko-kninska županija nije u svom proračunu imala utvrđenu stavku za financiranje skloništa odnosno uopće nije izdvojila sredstva za tu namjenu.

Iz dobivenih podataka proizlazi kako pojedina skloništa tijekom 2011. nisu potpisivala ugovore o financijskoj potpori sa jedinicama područne (regionalne) samouprave na čijem području se nalaze, ali da su od njih ipak dobivala financijska sredstva za svoj rad[169].

Pored financiranja rada skloništa za žrtve nasilja u obitelji (a vezano uz čl.14.st.5. Zakona o socijalnoj skrbi), većina županija navela je kako su financirale i druge oblike pomoći žrtvama nasilja u obitelji i to na način da su sufinancirale rad pojedinih udruga koje se bave tom problematikom, njihove projekte i savjetovališta. Pojedine županije su navele kako su tijekom cijele protekle godine financijski potpomagale i organizaciju tribina, okruglih stolova i drugih aktivnosti skloništa i povjerenstava za ravnopravnost spolova (Međimurska).

Županije, kao i gradovi, nemaju ujednačene kriterije za definiranje iznosa koje iz svojih proračuna izdvajaju za financiranje rada skloništa. Pojedine županije kao kriterije navode ugovore o financijskoj potpori skloništima, a neke navode i posebne kriterije (za dodjelu financijske potpore organizacijama civilnog društva) utvrđene svojim aktima odnosno pravilnicima i smjernicama.

---

[168] Narodne novine broj 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08 I 36/09.

[169] Navedena situacija je vidljiva iz izvješća Udruge Brod – Grupa za ženska ljudska prava.

Kao dokument temeljem kojega se vrše uplate sredstava za financiranje rada skloništa, županije su navele ugovore (o financijskoj potpori, o sufinanciranju, o osnivanju skloništa) te odluke i zaključke župana odnosno županije. Samo pojedine županije su navele vremenski period od donošenja dokumenta do vršenja uplate (raspon od 8 do 30 dana) dok je dinamika uplate tih sredstava uglavnom mjesečna, a rjeđe kvartalna (Primorsko-goranska, Splitsko-dalmatinska) i polugodišnja (Istarska).

Podaci koji se odnose na programsko područje u proračunima gradova i županija, a u okviru kojeg je predviđena stavka financiranja skloništa za žrtve nasilja u obitelji, kao i podaci o planiranim i utrošenim iznosima za financiranje skloništa tijekom 2011. od strane gradova i županija, prikazani su u tablicama.

2.5.2. Zaključak i preporuke

Analizom dostavljenih izvješća vidljivo je kako još uvijek postoje određene poteškoće vezano uz financiranje skloništa (visina sredstava te vrijeme i način uplate), a uslijed čega je ugrožen i njihov nesmetan rad. Kao glavni problem ističe se kašnjenje u sklapanju ugovora o financiranju skloništa, a time posljedično i kašnjenje uplate tih sredstava.

Iako gotovo sve jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave izdvajaju određena sredstva za rad skloništa koja se nalaze na njihovom području, ta sredstva u njihovim proračunima čine vrlo malen udio (između 0,01% - 0,16% ukupnog proračuna). Tako je, primjerice, Splitsko-dalmatinska županija čiji proračun je u 2011. iznosio nešto manje od pola milijarde kuna, za financiranje skloništa na svom području izdvojila tek 80.000,00 kuna što predstavlja svega 0,01% njezinog proračuna. Istodobno, Vukovarsko-srijemska županija čiji proračun je u prethodnoj godini bio gotovo trostruko manji je za skloništa na svom području izdvojila više od 280.000,00 kuna što čini 0,16% njezinog proračuna.

Iz navedenog je vidljivo kako jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje imaju veće proračune ne izdvajaju uvijek nužno i veće iznose za rad skloništa koja se nalaze na njihovom području.

U odnosu na smještaj korisnica iz drugih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, vidljivo je kako njihove troškove gotovo nikada ne pokrivaju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojima one pripadaju.

Poteškoće uočene u radu skloništa ukazuju na potrebu većeg angažmana svih relevantnih čimbenika, a u cilju poboljšavanja postojeće situacije.

Pravobraniteljica *preporučuje:*

1. Žurno donijeti zakon kojim bi se u potpunosti riješilo pitanje financiranja skloništa te se na taj način skloništima osiguralo uvjete za njihov nesmetani rad, u kojem bi se, između ostaloga, propisala obveza jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave na izdvajanje određenog postotka od njihovog proračuna u svrhu financiranja skloništa;
2. Do donošenja toga zakona potrebno je skloništima osigurati pravovremena i dostatna financijska sredstva za njihov rad, a uvažavajući pritom postojeću situaciju (njihov kapacitet, popunjenost te fluktuaciju žrtava);
3. Raspisivati pravovremene natječaje radi financiranja skloništa i to najkasnije do 01. rujna svake godine kako bi se ugovori za iduću godinu potpisali najkasnije do kraja tekuće godine.

2.6. Besplatna pravna pomoć i ISTRAŽIVANJE o Romkinjama kao korisnicama prava na BPP

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći (u daljnjem tekstu: ZBPP)[170] u Republici Hrvatskoj stupio je na snagu 01.02.2009., dok odredbe čl. 45-52. Navedenog Zakona stupaju na snagu ulaskom RH u EU, a 15.07.2011. na snagu je stupio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći.[171]

Pravobraniteljica je za prethodno izvještajno razdoblje (za 2010.) provela istraživanje o tome kako žrtve obiteljskog nasilja koriste novoustanovljeni institut besplatne pravne pomoći, a zaključci i preporuke izloženi su u Izvješću pravobraniteljice za 2010., dok je istraživanje objavljeno na Internet stranicama pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.[172] Stoga se u ovom dijelu Izvješća pravobraniteljica neće baviti samim Zakonom, već promjenama u institutu besplatne pravne pomoći koje su nastale stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama ZBPP-a te rezultatima primjene Zakona i njegovih izmjena i dopuna tijekom 2011. u odnosu na stanje utvrđeno Izvješćem za 2010., uzimajući u obzir prije svega, kako je ZBBP trebao olakšati žrtvama obiteljskog nasilja, koje u ogromnoj većini čine žene, da zbog svoje specifične situacije lakše dođu do stručne pravne pomoći, koja je i besplatna, a kako bi riješile svoja egzistencijalna pitanja i oslobodile se nasilnika. Notorna je činjenica, na kojoj ovaj zaključak počiva, da su zlostavljači žena u obitelji najčešće njihovi supruzi ili izvanbračni partneri. Isto tako, nasilničko ponašanje u obitelji prema ženama najgori je oblik spolne diskriminacije, a najlakši put za izlazak iz takve situacije mora biti institucionalno osiguran. Stoga je besplatna pravna pomoć, kako će se vidjeti iz daljnjeg izlaganja, nužna spona ženama žrtvama obiteljskog nasilja prema pomoći institucija u cilju izlaska iz kruga nasilja u obitelji. Ujedno će se razmotriti rezultati primjene Zakona, njegovih izmjena i dopuna i važeća praksa prema žrtvama nasilja koje traže besplatnu pravnu pomoć, na temelju podataka pribavljenih od svih ureda državne uprave nadležnih za postupanje po ZBPP u Republici Hrvatskoj.

2.6.1. Važeće zakonodavstvo i posljedice izmjene Zakona o BPP-u

Prije svega, pravobraniteljica ističe kako dane preporuke nisu uvažene u izmjenama i dopunama ZBPP-a niti je sustav besplatne pravne pomoći unaprijeđen na željeni način. Naime, mora se konstatirati da su preporuke pravobraniteljice iz Izvješća za 2010. potpuno ignorirane –„Ne tražiti od podnositeljica zahtjeva žrtava nasilja da dokaže da je žrtva nasilničkog ponašanja u obitelji presudom, budući da žrtva ne mora nužno tražiti zaštitu policije, prekršajni/kazneni postupak ne mora nužno biti pokrenut i ne mora biti pravomoćno dovršen u trenutku podnošenja zahtjeva“ i „Razmotriti bi li se ovlast pružanja besplatne pravne pomoći iz razloga pravičnosti (čl.5.st.3. ZBPP-a) žrtvama nasilja u obitelji sa sudova mogla proširiti i na urede državne uprave“, te da evidentno nije uvažena niti preporuka –„Ispitati da li ima prostora za daljnje pojednostavljivanje procedure za odobravanje BPP-a primjerice, uvesti po jedinicama lokalne samouprave (općinama i gradovima) elektronički oblik obrasca, osigurati mogućnost prijema stranke i pomoći pri ispunjavanju istog, te proslijediti na odluku isti obrazac elektroničkim putem u najbliži mjesno nadležni ured državne uprave, te istim putem vratiti stranci uputnicu ili rješenje o odbijanju zahtjeva.“

---

[170] Narodne novine broj 62/08.

[171] Narodne novine broj 81/11.

[172] http://www.prs.hr/content/category/11/71/45/

Analizom pojedinih odredbi Zakona o izmjenama i dopunama ZBBP-a moglo bi se zaključiti da su iste gotovo u izravnoj suprotnosti s preporukama pravobraniteljice.

Premda je povodom izmjena i dopuna Zakona o BPP-u označena odluka Ustavnog suda o neustavnosti pojedinih odredaba istog Zakona, izmjene i dopune obuhvatile su šire zakonsko tkivo, i to na štetu određenih kategorija građanki i građana (žrtava nasilja u obitelji) koji su izgubile/i pravo na zaštitu.

Tako iz teksta čl.1.st.2. Zakona o izmjenama i dopunama ZBPP-a proizlazi da se predviđenim izmjenama i dopunama pravna pomoć, u pravilu, ograničava na građanske i upravne postupke, te na upravne sporove.

Iz čl.5. Zakona o izmjenama i dopunama ZBPP-a to nedvojbeno slijedi, jer je iz zakonskog teksta izostavljen navod o pravu na zaštitu djece i mlađih punoljetnika, žrtava kaznenih djela i obiteljskog nasilja, te trgovanja ljudima. Dakle, pravo na besplatnu pravnu pomoć suženo je na građanske i upravne postupke te upravne sporove. Time žrtve nasilničkog ponašanja u obitelji ostaju bez mogućnosti zaštite svojih prava u prekršajnom ili kaznenom postupku protiv nasilnika.

Propisani su uvjeti za pružanje pravne pomoći, no kako izgleda, ne/postojanje tih uvjeta prepušteno je diskrecijskoj ocjeni službenika/ca gradskih ureda, pa se postavlja pitanje ujednačenog načina primjene ove zakonske odredbe.

Čl.6. Zakona o izmjenama i dopunama ZBPP-a propisuje kao uvjet za dobivanje pravne pomoći to da podnositelj/ica zahtjeva sam/a ne raspolaže dovoljnim znanjem i sposobnošću da ostvari određeno pravo (primarna pravna pomoć). Postavlja se pitanje tko će i na koji način utvrditi ispunjava li podnositelj/ica zahtjeva taj uvjet ili ne.

Za ostvarenje prava na sekundarnu pravnu pomoć potrebno je da se radi o složenijem postupku, tako da se otvara pitanje tko će procijeniti radi li se o složenoj ili jednostavnoj pravnoj stvari. Pravobraniteljica smatra da bi takvu procjenu mogle donijeti samo osobe koje se bave konkretnim pravnim područjem. Nadalje, jedan od uvjeta za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć zahtijeva da se podnositelj/ica zahtjeva za besplatnom pravnom pomoći nema sposobnosti sam/a zastupati. No takva zakonska odredba podložna je najrazličitijim tumačenjima, budući da nije precizno određeno o kojoj vrsti sposobnosti bi se trebalo raditi - fizičkoj, psihičkoj, obrazovnoj, pravnoj, intelektualnoj, zdravstvenoj. Uvjet da se pravo za besplatnu pravnu pomoć ne koristi radi ostvarenja nekog prava koje je očito neosnovano, odnosno neostvarivo, je teško ispunjiv, jer opet otvara pitanje tko će procijeniti radi li se o ne/ispunjivom zahtjevu. Pitanje je mogu li službenici/ce nadležnog ureda državne uprave objektivno procijeniti sve navedene kriterije.

S obzirom na to, pravobraniteljica smatra kako su ovako postavljeni kriteriji u izravnoj suprotnosti sa preporukom iz Izvješća 2010. o „osiguravanju dosljedne i ujednačene primjene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u svim uredima državne uprave“.

Izmjenama Zakona je rok za usvajanje ili odbijanje zahtjeva za besplatnom pravnom pomoći produžen na 30 dana, umjesto dosadašnjih 15, budući da čl.19. Zakona o izmjenama i dopunama ZBPP-a predviđa primjenu Zakona o općem upravnom postupku u postupku odlučivanja po zahtjevu stranke na besplatnu pravnu pomoć. Po zahtjevu stranke donosi se rješenje. Sukladno čl. 101. Zakona o općem upravnom postupku[173], rok za donošenje rješenja je 30 dana.

Valja priznati i to da su navedene zakonske izmjene neke stvari jasnije definirale, kao što je npr. taksativno određivanje razloga zbog kojih odvjetnik/ca može odbiti pružiti pravnu pomoć, te ustanovljavanje županijskih lista odvjetnika/ca koji su voljni pružati besplatnu pravnu pomoć. Pohvalno

[173] Narodne novine broj 47/09.

je i to što je Ministarstvo pravosuđa listu takvih odvjetnika /ca za nekoliko županija istaknulo na svojoj službenoj web stranici.

2.6.2. Kriteriji za ostvarivanje prava na BPP i prosječna žrtva nasilja

Valja se osvrnuti i na imovinske kriterije za stjecanje prava na ostvarivanje BPP-a koji su obrazloženi na Internet stranicama Ministarstva pravosuđa[174], osobito u svjetlu rezultata istraživanja o iskustvima žena žrtava obiteljskog nasilja pri susretu s institucijama koje se bave obiteljskim nasiljem a koje je provela pravobraniteljica tijekom 2010. godine.[175] Kao što su pokazali rezultati istraživanja, 60% žena žrtava nasilja staro je između 30-50 godina, s time što je prosječna dob viša od 40 godina, više od 56 % ima završenu samo srednju školu, 51% ih je zaposlenih, njih 40% je bez vlastitog prihoda ili ima minimalne prihode do 2.000,00 kuna, svega 7% žena žrtava nasilja ima prihode koji su iznad prosjeka ili visoki, dok 45% žena žrtava nasilja izjavljuje kako ih nasilnici sprječavaju u ostvarivanju njihove radne uloge, a 65% prijavljuje financijsko zlostavljanje. Iz navedenog bi se moglo zaključiti da je većina žena žrtava obiteljskog nasilja *slabog do lošeg imovnog stanja*, te da im nasilnici brane da rade ili im uskraćuju novčana sredstva potrebna za život.

Svakako da je besplatna pravna pomoć namijenjena upravo osobama koje nisu u stanju same financirati stručno zastupanje u postupcima pred nadležnim tijelima. No, kada se razmotre ranije navedeni kriteriji, koji moraju biti ispunjeni kumulativno da bi žrtvi nasilja bila odobrena besplatna pravna pomoć, što konkretno znači da ista nadležnom tijelu mora prezentirati imovinske podatke kojima često ne raspolaže ona osobno, te mora dokazati i imovinsko stanje (vlasništvo nekretnina, automobila) kao i prihode pojedinih članova kućanstva, teško je zamisliti kako ih može ispuniti žena-žrtva dugotrajnijeg nasilničkog ponašanja svog supruga, koja ne radi i ne raspolaže/ne može raspolagati svojom imovinom, ili je uopće nema, a uz to živi izolirano (bilo da se radi o izolaciji od bliskih osoba koje bi joj mogle pomoći, ili se radi o prometnoj izolaciji, primjerice). Ukoliko se tome pribroji i složen obrazac zahtjeva koji prosječno obrazovana i pravno neuka stranka treba popuniti, čini se da bi postojeći kriteriji za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć mogli predstavljati prepreku pristupu pravu na besplatnu pravnu pomoć.

2.6.3. Žrtve nasilja u obitelji kao korisnici/e BPP-a u 2011.

Prema podacima dostavljenim od strane 21 ureda državne uprave Republike Hrvatske koji se bave procesuiranjem zahtjeva za besplatnom pravnom pomoći, tijekom 2011. bilo je ukupno 250 zahtjeva za omogućavanjem besplatne pravne pomoći postavljenih od strane žrtava obiteljskog nasilja, koje je podnijelo **239** žena i **5** muškaraca te **1** majka u ime svog mldb. sina. Od 250 zahtjeva, 235 zahtjeva se odnosilo na osiguravanje sekundarne pravne pomoći, a 15 na primarnu pravnu pomoć. Usvojeno je 239 zahtjeva, 6 je odbijeno (uglavnom zbog neudovoljavanja imovinskim kriterijima) dok su u 4 predmeta podnositeljice odustale od uloženog zahtjeva. Zahtijevala se u najvećem broju pravna pomoć radi razvoda braka (65)[176] i utvrđenja i diobe bračne stečevine (26), a zatim su slijedili zahtjevi za pravnom pomoći radi rješavanja pravnog statusa mldb. djece (povjeravanje na čuvanje i odgoj, uzdržavanje,

[174] http://www.mprh.hr/kriteriji-za-odobravanje-koristenja-besplatne-prav

[175] http://www.prs.hr/content/category/11/71/45/

[176] Brojčani podaci u zagradama nisu krajnji, budući da pojedini uredi nisu kvantificirali predmete pravne pomoći, već su ih samo nabrojali, tako da slučajeva osiguravanja pravne pomoći radi razvoda braka i utvrđivanja i diobe bračne stečevine ima više nego što je ovdje brojčano iskazano.

pravo na viđanje djeteta, utvrđivanje očinstva i sl.), te rješavanje raznih imovinsko-pravnih pitanja – uzdržavanje, utvrđivanje postojanja izvanbračne zajednice radi podjele nekretnine, razvrgnuće/dioba suvlasničke zajednice, naknada štete radi nasilničkog ponašanja u obitelji, pomoć radi smetanja posjeda, vraćanje stvari u su/posjed, zaštita prava služnosti, iseljenje i dr. 24 postupka pokrenuta pred nadležnim tijelima nakon odobravanja besplatne pravne pomoći su pravomoćno okončana, 3 su obustavljena tijekom sudskog postupka dok su ostali u tijeku, time što tri ureda nisu dostavila podatke o rezultatima postupka[177].

Iz dostupnog uzorka korisnika/ca besplatne pravne pomoći razvidno je da su žrtve nasilničkog ponašanja u obitelji koje koriste institut besplatne pravne pomoći gotovo isključivo žene. Nadalje je razvidno da žrtve nasilja u prevladavajućem broju slučajeva traže sekundarnu pravnu pomoć (najčešće radi zastupanja pred sudom u okviru parničnog, izvanparničnog ili ovršnog postupka). Pravna pomoć se koristi radi rješavanja statusnih pitanja (kao što je npr. razvod braka), te imovinsko-pravnih pitanja. Vidljivo je i to da uredi državne uprave u najvećem broju prate tijek i ishod tih postupaka. Iz navedenog slijedi zaključak da žene žrtve obiteljskog nasilja besplatnu pravnu pomoć koriste prije svega kako bi izašle iz bračne zajednice u kojoj su izložene zlostavljanju i da bi došle do imovine koje su su/vlasnice ili na koju su stekle pravo ulaganjem tijekom trajanja bračne zajednice, te da bi osigurale zakonsko pravo na uzdržavanje bilo za sebe ili zajedničku djecu, odnosno, da bi mogle započeti normalan život slobodan od nasilja i zlostavljanja. Ovi podaci ne iznenađuju ukoliko se u obzir uzmu rezultati gore spomenutog istraživanja koji ukazuju na spol i društveno- materijalni status prosječne žrtve nasilja.

Iz podataka prikupljenih do kraja 2010. slijedi kako je tijekom 2009.-2010. prosječno 169 žrtava nasilja godišnje zatražilo besplatnu pravnu pomoć od ureda državne uprave.[178] Uspoređujući taj podatak s gore analiziranim podacima za 2011. može se zaključiti kako je broj osoba-žrtava nasilja koje traže besplatnu pravnu pomoć u porastu. Navedeno korespondira sa podacima Ravnateljstva policije Ministarstva unutarnjih poslova iz kojih slijedi da je, radi nasilničkog ponašanja u obitelji tijekom 2011., prekršajno prijavljeno 56,6% više osoba, izrečeno i provedeno 26,6% više mjera zadržavanja, predloženo 29,6% više zaštitnih mjera te provedeno 185% više zaštitnih mjera, a sve u odnosu na 2010.

S obzirom na aktualne podatke o porastu broja korisnica/ka besplatne pravne pomoći koje/i su žrtve nasilja u obitelji, kao i o porastu broja osoba prijavljenih za nasilničko ponašanje u obitelji, pravobraniteljica smatra kako poseban problem predstavlja činjenica što je izmjenom ZBPP-a, pravo na besplatnu pravnu pomoć uskraćeno žrtvama nasilničkog ponašanja u obitelji u okviru prekršajnog ili kaznenog postupka. Ovo prije svega predstavlja problem kod potrebe trenutačne zaštite osobe/a izložene/ih nasilju u obitelji.

Naime, oštećene osobe (žrtve nasilja) ovlaštene su predlagati sudu izricanje pojedinih zaštitnih mjera u prekršajnom postupku, pa i prije pokretanja istog.[179] Svrha zakonom predviđenih zaštitnih mjera je da zaštite žrtvu nasilja, a u zakonom određenim slučajevima moguće ih je primijeniti i prije pokretanja prekršajnog postupka protiv nasilnika. Pravobraniteljica ponovno ističe da žrtva nasilja najčešće nije u stanju sama zastupati svoje interese u okviru prekršajnog/kaznenog postupka, kako zbog pravne neukosti, tako i zbog psihičkog/fizičkog stanja u kojem se nalazi uslijed pretrpljenog jednokratnog ili dugotrajnog nasilja kojem je bila izložena. Kako bi postojeći opisani instrumenti zaštite bili iskorišteni upravo tako kako je to zakonodavac predvidio, valja ženi-žrtvi nasilja odmah po prijavi nasilničkog

[177] Splitsko-dalmatinska županija, Vukovarsko-srijemska županija, Krapinsko-zagorska županija.

[178] http://www.prs.hr/content/category/11/71/45/

[179] Čl.11., 18. i 19. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji; Narodne novine broj 137/09, 14/10, 60/10.

ponašanja osigurati stručnu odvjetničku pomoć, kako bi njeni interesi bili što bolje zaštićeni u okviru zakonskih mogućnosti. Ovo će postati još bitnije kada 01.01.2013. na snagu stupi novi Kazneni zakon koji predviđa novi sustav sigurnosnih mjera i posebnih obveza kojih je svrha zaštita žrtava kaznenih djela, pa tako i žrtava nasilničkog ponašanja u obitelji.

Premda nije sporno da ovlašteni tužitelji/ce, najčešće policijski službenici/ce, u okviru optužnog prijedloga traže izricanje zaštitnih mjera, valjalo bi svakako žrtvama nasilničkog ponašanja u obitelji praktično omogućiti zaštitu svojih prava koja uključuje predlaganje izricanja zaštitnih mjera u okviru prekršajnog postupka, te općenito sudjelovanje u postupku protiv nasilnika, od trenutka prijave nasilničkog ponašanja, pa sve do trenutka pravomoćnosti odluke i ispunjenja obveze proizašle iz izrečene zaštitne mjere. Stoga bi svakako valjalo razmotriti i skraćivanje rokova za odobravanje prava na besplatnu pravnu pomoć.

Potrebno je dodatno naglasiti kako je potencijalna korisnica BPP-a žrtva obiteljskog nasilja žena s malo ili nimalo sredstava za život, često prometno udaljena od nadležnog ureda državne uprave, izolirana od rodbine i prijatelja, bez vlastite imovine, ili mogućnosti da koristi istu. No kad i ukoliko uspije u namjeri da ostvari pravo na besplatnu pravnu pomoć, ista je usmjerena upravo izlasku iz takve situacije i rješavanju egzistencijalnih pitanja.

Kako bi sustav besplatne pravne pomoći bio još efikasniji upravo za takve žrtve potrebno bi bilo *otkloniti slijedeće uočene probleme:*

- teškoće u pristupu uredima koji odobravaju BPP-a (prometne i financijske prirode);
- probleme oko prikupljanja i iznošenja podataka o materijalnom stanju članova/ica obitelji;
- kompliciran upitnik za odobravanje besplatne pravne pomoći;
- suženje prava na besplatnu pravnu pomoć na građanske i uprave postupke, te upravne sporove;
- diskrecionu ovlast službenika/ca ureda državne uprave o procjeni osobe podnositeljice, vrsti pravnog/ih problema i sl.;
- dugačak rok za donošenje odluke o pravu na besplatnu pravnu pomoć.

Također valja naglasiti i kako se iznos novčanih sredstava namijenjen plaćanju pružene pravne pomoći od 2009.-2011. iz godine u godinu smanjuje. Godine 2009. planirani iznos sredstava bio je 8.245.155 kuna, 2010. bio je 6.835.000 kuna, a prema podacima Ministarstva pravosuđa o praćenju utroška rezerviranih sredstava izdanih uputnicama prema županijama taj iznos bio je 3.629.185,00 kuna. S obzirom na posljednji podatak, za očekivati je daljnje smanjenje novčanog iznosa za potrebe plaćanja besplatne pravne pomoći. Ne može se reći da će takav potez, ako do njega dođe, biti nelogičan, no svakako bi mogao predstavljati problem budući da neće slijediti utvrđeni trend porasta broja zahtjeva za besplatnom pravnom pomoći (barem u odnosu na žrtve obiteljskog nasilja), koji je evidentan.

2.6.4. ISTRAŽIVANJE o Romkinjama kao korisnicima prava na BPP

U okviru prikupljanja podataka o žrtvama obiteljskog nasilja korisnicima/ama besplatne pravne pomoći, pravobraniteljica je posebno pokušala pribaviti podatak o korisnicama iste pomoći romske nacionalnosti, budući da iste pripadaju posebno ranjivoj društvenoj skupini. Prikupljanju istih podataka se prišlo kako bi se utvrdila osnova za efikasniju zaštitu ove skupine žrtava obiteljskog nasilja.

Utvrđeno je kako su u razdoblju od 2009.-2011. samo **4** Romkinje žrtve nasilja stavile zahtjev besplatnu pravnu pomoć pred četiri ureda državne uprave. Dva zahtjeva odnosila su se na sekundarnu pravnu pomoć-zastupanje u parnicama radi razvoda braka (jedan podnesen 2009., a jedan 2011.), jedan na oduzimanje prava roditeljske skrbi ocu mldb. djeteta (podnesen 2010.), dok o četvrtom zahtjevu nema konkretnih podataka, kao ni točnog vremena kada je podnesen, već je navedeno da je zaprimljen u razdoblju od 02.02.2009.-01.07.2011. godine. Zahtjevima je udovoljeno.

Tri ureda državne uprave[180] nisu dostavila podatke o tome je li i koliko Romkinja-žrtava obiteljskog nasilja zatražilo besplatnu pravnu pomoć, pozivajući se na činjenicu da upitnik za tražiteljice/e besplatne pravne pomoći ne sadrži obvezu davanja podatka o narodnosti.

Iz tih razloga bilo je nemoguće precizno utvrditi točan broj Romkinja tražiteljica besplatne pravne pomoći, kao niti točne podatke o vrsti pomoći koje su zatražile. Istovremeno, evidentno je kako se Romkinje koje su žrtve obiteljskog nasilja vrlo rijetko ili nikako obraćaju nadležnim tijelima radi dobivanja institucionalne pomoći.

Stoga je pravobraniteljica u suradnji s aktivisticama Udruge žena Romkinja Hrvatske „Bolja budućnost“ provela istraživanje u okviru romske narodne manjine nastanjene u Gradu Zagrebu, Slavonsko-brodskoj i Međimurskoj županiji u cilju utvrđivanja šireg socijalnog konteksta u kojemu pripadnice i pripadnici te narodne manjine traže i koriste besplatnu pravnu pomoć.

Istraživanju se odazvalo **146** osoba, od kojih su 82 (56%) žene, a 64 (43,8%) muškarci. Analiza je pokazala kako se 73,1% žena deklariralo kao osobe bez zanimanja/kućanice, samo jedna žena (1,2%) ima visoku stručnu spremu (diplomirana učiteljica), dok je 25,6% žena sa srednjom stručnom spremom. Među muškarcima 45,3% ima srednju, 1,5% visoku stručnu spremu, a 53,1% se deklariralo odnosno osobama sa ne/završenom osnovnom školom. 13 ispitanih osoba nije nikada tražilo besplatnu pravnu pomoć, odnosno odustalo je od iste. Žene su se radi besplatne pravne pomoći obraćale i uredima državne uprave i organizacijama civilnog društva (u daljnjem tekstu OCD), i to najviše sa zahtjevima za novčanom (materijalnom) pomoći (42,7%), te rješavanja problema državljanstva, putovnice, osobne iskaznice, dozvole boravka (13,4%), ali i radi razvoda braka (11%), ostvarenja mirovina (8,5%), školovanja i stipendija te skrbništva nad djecom i ostvarivanja dječjeg doplatka (13,4%).

Muškarci su besplatnu pravnu pomoć u većoj mjeri tražili da bi ostvarili određena prava koja slijede iz činjenice radnog odnosa (pravo na mirovinsko i zdravstveno osiguranje, dopunsko zdravstveno osiguranje, potraživanje neisplaćene plaće, naknade štete, ostvarenje imovinskopravne zahtjeve, pravo na besplatan prijevoz-36%), te u manjoj mjeri radi rješavanja pitanja kao što su državljanstvo (7,8%), rastava braka (3,1%), skrb nad djecom (3,1%), novčane naknade radi osiguranja egzistencije, ili specifična prava za djecu kao pravo na besplatan topli obrok za dijete ili novčana sredstva za nastavak školovanja.

[180] Uredi Sisačko-moslavačke, Koprivničko-križevačke i Vukovarsko-srijemske županije.

Najmanje su besplatnu pravnu pomoć tražile žene dio 30 g. starosti (10,9%). Više od polovine žena koje su tražile besplatnu pravnu pomoć starije su od 40 g. (62,2%), i obraćale su se i OCD-ima i uredima državne uprave (57,3%), dok se znatan broj obraćao samo i OCD-u (25,6%). Međutim, veći broj njih za pomoć se obratio nekoj od navedenih institucija samo jednom (63,4%).

Besplatnu pravnu pomoć tražili su najviše muškarci stari od 30-40 g. (34,3%), i oni iznad 50 (31,2%), također obraćajući se i OCD-u i uredima državne uprave (67,2%), najviše njih samo jednom (70,3%).

Iz navedenih podataka slijedi da je Romkinja koja traži besplatnu pravnu pomoći osoba srednje do starije životne dobi, bez zanimanja i nezaposlena. Pomoć državnih i nedržavnih tijela traži radi rješavanja svojih socijalnih (ne)prilika, no gotovo isključivo iz sfere koja se odnosi na obitelj, odnosno, na njezin vlastiti status u obitelji i članove/članice obitelji.

Muškarci Romi koji traže besplatnu pravnu pomoć su mahom osobe sa završenom srednjom stručnom spremom. Putem besplatne pravne pomoći nastoje ishoditi određena prava koja su stekli temeljem činjenice da su bili (ili još uvijek jesu) zaposleni. Manje traže pomoć radi rješavanja problema koji spadaju u sferu privatnog, obiteljskog života.

Uspoređujući, dakle, žene i muškarce, moglo bi se zaključiti da su žene tražiteljice i korisnice besplatne pravne pomoći osobe bez ikakvih prihoda odnosno s malim ili nikakvim šansama da iste ostvare, brinu za sebe, ali vrlo često i za druge članove obitelji, i srednje su do starije životne dobi, dok su muškarci razmjerno školovaniji, kao takvi mogu lakše naći posao pa se priroda problema zbog kojih traže besplatnu pravnu pomoć uglavnom i veže na tu činjenicu.

Posebno valja naglasiti kako je većina ispitanih osoba kvalitetu usluge besplatne pravne pomoći ocijenilo lošom, osobe koje su zaposlene u uredima državne uprave nezainteresiranima za pomoć, a osobe zaposlene u OCD-u djelomično zainteresiranima, dok su obrasci ocijenjeni nerazumljivima i složenim, s naglaskom na to da bi trebali biti jednostavniji.

Navedeni podaci prije svega govore da su Romkinje doista ranjiva skupina žena, kojima je teško dostupno čak i srednjoškolsko obrazovanje, zapošljavanje i redovni novčani prihodi, i kao takve se moraju i brinuti za sebe i članove/članice obitelji (vrlo često mldb.). U tom smislu se profil Romkinje korisnice besplatne pravne pomoći uklapa u profil prosječne žene žrtve nasilja, koja je malo ili nimalo obrazovana, bez vlastitih prihoda ili imovine i bez podrške. Utoliko bi besplatna pravna pomoć morala biti dostupnija u smislu jednostavnijeg zahtjeva i susretljivijih službenih osoba koje su spremne pomoći. Ne može se, naime, očekivati od osobe koja ima završenu osnovnu školu i koja nikada u životu nije radila, da zna bez greške ispuniti složeni upitnik i artikulirati svoje životne potrebe i pravne zahtjeve.

Stoga pravobraniteljica smatra kako bi, u svrhu unapređenja društvenog položaja pojedinih skupina stanovništva koje su iz određenih razloga posebno ranjive, kao što je ovdje slučaj sa Romkinjama, bilo dobro *u upitnik uvrstiti i podatak o narodnosti tražitelja/ice* besplatne pravne pomoći u svrhu prikupljanja točnijih podataka o takvim društvenim skupinama, kako bi se njihov položaj mogao unaprijediti.

2.6.5. Zaključak i preporuke

Iz svega navedenog slijedi kako institut besplatne pravne pomoći u praksi egzistira i daje konkretne rezultate. Kako bi dobio puni smisao, potrebno je poboljšati postojeća zakonodavna rješenja i praksu, da bi time korisnice-žrtve nasilja u obitelji, kojima je takva pomoć nužno potrebna, istu mogle ostvariti na

jednostavniji način. Stoga pravobraniteljici ne preostaje drugo nego da, između ostalih, ponovi određene preporuke koje je dala i u prošlogodišnjem izvješću:

1. Osigurati dosljednu i ujednačenu primjenu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u svim uredima državne uprave smanjenjem diskrecijskih ovlasti postupajućih službenika u procjeni osobe tražitelja/ice besplatne pravne pomoći i pravnog problema zbog kojeg je besplatna pravna pomoć zatražena.
2. Ispitati ima li prostora za daljnje pojednostavljivanje procedure za odobravanje besplatne pravne pomoći, primjerice, uvesti po jedinicama lokalne samouprave (općinama i gradovima) elektronički oblik obrasca, osigurati mogućnost prijema stranke i pomoći pri ispunjavanju istog, te proslijediti na odluku isti obrazac elektroničkim putem u najbliži mjesno nadležni ured državne uprave, te istim putem vratiti stranci uputnicu ili rješenje o odbijanju zahtjeva.
3. Izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći pravo na ostvarivanje besplatne pravne pomoći priznati oštećenicama/ima i u okviru kaznenog/prekršajnog postupka radi nasilničkog ponašanja u obitelji.
4. Izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći kao jedini kriterij za ostvarenje prava na besplatnu pravnu pomoć propisati materijalni status podnositelja/ice zahtjeva, jer je i sama svrha Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći osigurati pravnu pomoć osobama koje nemaju materijalnih uvjeta za plaćanje iste.
5. Izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći uvesti rješenje *sui generis*, te propisati da rok za donošenje istog bude najviše 15, a ne 30 dana, kako bi učinkovitost pravne zaštite ostala ista kao i do sada, te predvidjeti za pojedine hitne slučajeve i postupak za hitno odobravanje prava na besplatnu pravnu pomoć.
6. U upitnik uvrstiti i podatak o narodnosti tražitelja/ice besplatne pravne pomoći, radi prikupljanja podataka o ranjivim društvenim skupinama žrtvama obiteljskog nasilja kao što su, primjerice, Romkinje.
7. Ne smanjivati iznos novčanih sredstava namijenjenih financiranju besplatne pravne pomoći.

2.7. Partnersko nasilje

Čl. 31. Zakona o ravnopravnosti spolova kažnjivim proglašava ponašanje kojemu je cilj prouzročenje straha drugoga ili stvaranja neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja na temelju razlike u spolu, bračnom ili obiteljskom statusu ili spolnoj orijentaciji i koje posljeduje vrijeđanjem dostojanstva žrtve, te predviđa kažnjavanje počinitelja novčanom kaznom.

Prema dostupnim podacima, *ova zakonska odredba počela se primjenjivati u 2010. na inicijativu pravobraniteljice* povodom pritužbe žene koja je bila izložena uznemiravanju, praćenju, uhođenju i vrijeđanju od strane muškarca s kojim je bila u kratkotrajnoj vezi koju je prekinula te je tada protiv istog proveden prekršajni postupak u kojem je kažnjen novčanom kaznom.

Prema podacima Ravnateljstva Policije Ministarstva unutarnjih poslova, tijekom 2011. provedeno je osam (8) prekršajnih postupaka protiv počinitelja prekršaja opisanog čl. 31. Zakona o ravnopravnosti spolova. Žrtve ovog prekršajnog djela su isključivo žene, a počinitelji su muškarci koji su sa žrtvama bili u ljubavnoj vezi ili u prijateljskom odnosu. Postupci su vođeni pred prekršajnim sudovima u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Slavonskom Brodu. Djela su počinjena na razne načine - od toga da je okrivljenik na web-stranicama kreirao lažne profile oštećene, te objavljivao slike njihovog spolnog odnosa, preko psovanja i vrijeđanja riječima „krmačo“, „kučko“, „glupačo“, „kravo“, „droljo“ „jebat ću

te“, „jebem ti majku“, „nisi ti više janje, ti si stara ovca“, „znam ja s koliko si se muškaraca jebala, kurvo jedna, ajde dat ću ti dvjesto kuna da mi daš pičke“ preko prijetnji neodređenim zlom, uhođenja, praćenja i uznemiravanja što je kod žrtve izazvalo strah, pa do šamaranja nakon što je žrtva odbila „ponudu“ za spolni odnos upućen na ulici. Od 8 postupaka pokrenutih tijekom izvještajnog razdoblja, 5 ih je okončano, dok su 3 još u tijeku. U 4 predmeta okrivljenicima su izrečene novčane kazne u rasponu od 1.700,00 - 5.000,00 kuna, dok je prema jednom mldb. okrivljeniku primijenjena odgojna mjera, dok je jedan okrivljenik oslobođen optužbe u nedostatku dokaza. Jednom okrivljeniku je izrečena i mjera opreza zabrane približavanja oštećenoj i zabrane uspostavljanja izravne i neizravne veze s istom.

Prema ocjeni Ravnateljstva policije, ovaj zakonski mehanizam iznimno je učinkovit u suzbijanju zabranjenog diskriminatornog ponašanja, time što isto smatra kako bi mogućnost izricanja zatvorske kazne pri kažnjavanju težih pojavnih oblika opisanog djela prekršaja bila još učinkovitija.

Iz navedenog slijedi kako je primjena čl.31. Zakona o ravnopravnosti spolova postala učinkoviti instrument suzbijanja jednog dijela spolne diskriminacije, što je svakako iznimno dobra vijest.

Međutim, iz policijskog izvješća o primjeni dotičnog zakonskog članka slijedi kako postoje stanoviti problemi u praktičnoj primjeni, pa bi u skladu s tim valjalo Zakonom o ravnopravnosti spolova točno odrediti Ministarstvo unutarnjih poslova, kao ovlaštenog tužitelja za prekršaje koje sankcionira čl.36. istog Zakona.

Stoga pravobraniteljica **preporučuje** da se, radi osiguranja ujednačene primjene iste zakonske odredbe, *Zakon o ravnopravnosti spolova izmijeni tako da se ovlaštenim tužiteljem za djela iz čl. 31. istog Zakona imenuje policija.* Valjalo bi točno imenovati ovlaštenog tužitelja, te s obzirom na težinu djela, predvidjeti i oštrije sankcije.

2.8. Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa

Iz podataka MUP-a razvidno je kako je u 2011. godini 89,7% žrtava kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa bilo ženskog spola[181]. Od 81 slučaja silovanja, 76 (93,8%) ih je bilo počinjeno nad osobom ženskog spola. Žrtve su bile iz svih dobnih skupina, no najviše ih je u rasponu od 14-40 godina. Kaznenim djelima spolnog odnošaja zlouporabom položaja i prisile na spolni odnos oštećene su isključivo žene (12) u dobi od 18-60 godina, a koji podaci upućuju na mogući zaključak da su takvim kaznenim djelima žene bile izložene na svom radnom mjestu. Isključivo ženske osobe su bile žrtve kaznenog djela podvođenja, u dobi od 14 do 50 godina. *Specifičnost kaznenih djela kojih su žrtve isključivo žene ukazuju na zaključak da se žena i dalje percipira kao seksualni objekt. Takva percepcija, dovedena do krajnje granice, rezultira teškim kaznenim djelima kao što su silovanje, podvođenje i dr., počinjenima gotovo isključivo na štetu žena.*

Stoga pravobraniteljica smatra da je potrebno pojačati nastojanja zajednice u promjeni ovakve percepcije žena, osobito stoga što podaci MUP-a, komparirani s rezultatima istraživanja Ženske sobe – Centar za žrtve seksualnog nasilja[182], pokazuju da je broj takvih djela, uz neznatne oscilacije, konstantan.

[181] Podatak uključuje sve žrtve ženskog spola bez obzira na dob.

[182] Seksualno nasilje u Hrvatskoj 2000-2010 (objavljeno 2011.g.), www.zenskasoba.hr.

2.9. Roditeljska skrb

Ravnopravnost spolova prema čl.5. Zakona o ravnopravnosti spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednaki status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata. Obiteljskim zakonom[183] je propisano da se uređenje obiteljskih odnosa temelji na načelima ravnopravnosti žene i muškarca i odgovornosti obaju roditelja za podizanje i odgoj djeteta (čl.2.) te da se roditelji, bez obzira žive li zajedno ili odvojeno, ravnopravno, zajednički i sporazumno skrbe o djetetu (čl.99.). Dakle, ravnopravnost roditelja u roditeljskoj skrbi temeljno je načelo u hrvatskom obiteljskom zakonodavstvu, te o svim sadržajima roditeljske skrbi odlučuju roditelji sporazumno. Tijekom vođenja postupaka i odlučivanja osobito se mora se voditi računa o ravnopravnosti roditelja i ravnopravnosti spolova.

Donošenjem Obiteljskog zakona iz 2007. na zakonskom planu došlo je do daljnje afirmacije načela ravnopravnosti spolova i ravnopravnosti roditelja u obiteljskim odnosima. Kako jednakost žena i muškaraca podrazumijeva i njihovu jednakost u pravima i dužnostima u odnosu na djecu, bilo je za očekivati da će se i u praksi, s jedne strane, postepeno poboljšavati položaj žena u odnosu na njihov snažniji ulazak na tržište rada, što bi trebalo dovesti do smanjivanja tradicionalne slike o majkama, kao isključivo odgovornima za djecu. S druge strane, bilo je za očekivati u praksi veću uključenost i aktivniju ulogu očeva oko skrbi za djecu i za domaćinstvo. U tom dijelu, a sudeći i po pristiglim pritužbama pravobraniteljici, iako su vidljivi neki pomaci, još uvijek i u velikoj mjeri skrb za djecu je isključivo usmjerena na majke.

U ovom izvještajnom razdoblju u odnosu na ukupan broj pritužbi zaprimljeno je **8.11 %** pritužbi koje se odnose na ovo područje diskriminacije. Pritužbe, po kojima je pravobraniteljica, sukladno svojim ovlastima i nadležnostima postupala, uglavnom su se odnosile na rad i nezadovoljstvo radom zavoda za socijalnu skrb, a potom i na rad pravosudih tijela, na partnere/ice prituželj/ica i dr. Pritužitelji/ce smatraju kako su od strane nadležnih zavoda za socijalnu skrb stavljeni/e u nepovoljniji položaj u odnosu na drugog roditelja temeljem spola, što je u konačnici, po njihovom mišljenju, rezultiralo stručnim mišljenjima zavoda koja su išla u prilog drugog roditelja, a time posredno i sudskim odlukama da dijete nastavlja živjeti s drugim roditeljem.

Jedan dobar dio se odnosio na rad, nezadovoljstvo radom i odlukama pravosudnih institucija, koje pravobraniteljica nije razmatrala na način da je tražila izvješće i dokumentaciju, ali je u tim slučajevima upućivala pritužitelje/ice na mogućnost eventualnog ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć, a radi adekvatne zaštite njihovih prava i interesa pred nadležnim sudovima.

Veći broj pritužbi, predstavki i upita upućen je od strane muškaraca-očeva (56%), a pritužbe su se odnosile na: onemogućavanje održavanja redovitih i nesmetanih susreta i druženja s mldb. djecom od strane majki i nepoduzimanje mjere od strane zavoda za socijalnu skrb, pristranost prema majci od strane zavoda i značajnu podzastupljenost muškaraca u poslovima zavoda socijalne skrbi, neravnopravni tretman u odnosu na roditeljsku skrb i neravnopravni tretman očeva od strane zavoda u izvršavanju sadržaja roditeljske skrbi te neuzimanje za ozbiljno prijave od strane očeva koje se odnose na nasilje u obitelji prema djeci i dr.

Nešto manji broj pritužbi, predstavki i upita je upućeno od strane žena-majki (44%) a pritužbe su se odnosile na: izloženost nasilju za vrijeme održavanja susreta i druženja s djecom, ne davanje savjeta i ne poduzimanje mjera kod nasilja u obitelji od strane zavoda za socijalnu skrb, neopravdano izricanje

[183] Narodne novine broj 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11.

mjere nadzora nad roditeljskom skrbi kao i način provođenja te mjere od strane voditelja/ica nadzora i dr.

S obzirom da je sve više domaćinstava gdje su majke same s djecom, jedan dio pritužbi, kao i traženje savjeta i pomoći u tom dijelu, odnosi se na neplaćanje uzdržavanja od strane očeva zbog čega se žene ili majke nalaze u još težem ekonomskom položaju. Dakle, pravobraniteljici su tijekom 2011., kao uostalom i ranijih godina, žene često upućivale pitanja vezana za ostvarenje prava na uzdržavanje mldb. djece, kao i izražavanje nezadovoljstva odugovlačenjem postupaka od strane sudova.

Pravobraniteljica je, vezano uz pritužbe na neravnopravan tretman od strane zavoda za socijalnu skrb, u svakom pojedinačnom slučaju, zatražila izvješća i cjelokupnu dokumentaciju koja se tiče konkretnog slučaja. Može se reći da je u tom dijelu uspostavljena zadovoljavajuća suradnja sa zavodima za socijalnu skrb. Ipak, pojedini zavodi nisu uvijek u cijelosti postupali po zahtjevu pravobraniteljice za dostavom izvješća i dokumentacije. S obzirom na to da su dostavljali samo nepotpuna izvješća i/ili nepotpunu dokumentaciju, *pravobraniteljica je o tome izvještavala nadležno ministarstvo u cilju okončanja takve prakse.*

Također je uočeno kako pritužitelji/ce i dalje tvrde da postoje određeni stereotipi i predrasude kod pojedinih djelatnika/ca nadležnih zavoda, a koji se očituju kroz diskriminacijske izjave ili stavove o ženama, muškarcima i obitelji („Kako je djetetov otac zaposlen, a majka nije, ona ima puno više vremena posvetiti se djetetu pa dijete treba njoj biti povjereno na zajednički život“, „Kako otac ne radi, nije se u stanju brinuti o djetetu pa dijete treba povjeriti majci“, „Majka je majka“ i sl.).

2.8.1. Zaključak i preporuke

I u ovom izvještajnom razdoblju uočeni su neki propusti u radu i postupanju zavoda za socijalnu skrb. U prvom redu, i nadalje postoji problem vezan uz nepoduzimanje adekvatnih mjera radi pružanja zaštite žrtvama obiteljskog nasilja, koji se očituje u ignoriranju činjenica počinjenog obiteljskog nasilja prigodom savjetodavnih razgovora, stručnih obrada i drugih postupanja i/ili neprijavljivanje obiteljskog nasilja policiji, što sve može dovesti do onemogućavanja ili ograničavanja jednog roditelja u ravnopravnom ostvarivanju i izvršavanju sadržaja roditeljske skrbi. U tom dijelu je pravobraniteljica izdavala određena upozorenja i preporuke te je istovremeno tražila od zavoda za socijalnu skrb da ju obavijeste o mjerama i radnjama poduzetim u skladu s upozorenjima i preporukama. Pojedini zavodi za socijalnu skrb nisu prihvaćali upozorenja i preporuke pravobraniteljice ili se nisu očitovali o poduzetim mjerama i radnjama, što dodatno upućuje na potrebu stručnog nadzora od strane resornog ministarstva kao i izobrazbu stručnog osoblja vezano za ostvarenje i provedbu načela ravnopravnosti spolova.

Pravobraniteljica daje sljedeće *preporuke:*

1. Kontinuirana izobrazba stručnih djelatnika/ca zavoda za socijalnu skrb o provedbi načela ravnopravnosti spolova.

2. Kontinuirana izobraza stručnih djelatnika/ca zavoda za socijalnu skrb o provedbi aktivnosti za poticanje jednake raspodjele kućanskih i obiteljskih poslova te ravnopravnu podjelu roditeljske odgovornosti za skrb o djeci, uključujući promicanje korištenja roditeljskog dopusta očeva.

3. Kontinuirano i senzibilizacija stručnih djelatnika/ca zavoda za socijalnu skrb o pojavi, problemima i načinima suzbijanja rodno uvjetovanog nasilja.

2.8.3. Pritužbe upućene pravobraniteljici - opisi slučajeva

OPIS SLUČAJA (**PRS 03-01/10-34):** Pravobraniteljici se pisanom pritužbom obratio J. M. iz V. iznoseći nezadovoljstvo načinom rada Centra za socijalnu skrb V. i policijske postaje V. U pritužbi navodi kako se u više navrata obraćao nadležnim institucijama radi sumnje na zlostavljanje njegove mldb. kćeri A. M. od strane bivše supruge S. J. i njezinog partnera, a s kojima je dijete nastavilo živjeti po razvodu braka. Pritužitelj smatra da su djelatnici/ice Centra pristrani/e u korist bivše supruge, a uslijed čega nisu provjerili njegove navode o zlostavljanju djeteta. Također navodi kako je majka djeteta pred nadležnim sudom pokrenula postupak radi zabrane njegovih kontakata s mldb. djetetom te smatra kako su djelatnici/ice Centra neosnovano podržali/e taj njezin prijedlog. U odnosu na postupanje policije, pritužitelj navodi kako policijski službenici/ice po njegovim prijavama nisu postupali, a što bi zasigurno učinili da je bivša supruga prijavila njega za zlostavljanje djeteta.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Uvidom u pribavljeno izvješće i dokumentaciju nadležnog Centra, pravobraniteljica je ustanovila kako se pritužitelj u periodu od 2004. do danas u više navrata obraćao Centru iznoseći sumnju u zlostavljanje djeteta od strane bivše supruge. Međutim, nadležni Centar navedene sumnje nije proslijedio policiji na daljnje postupanje, a što je obveza prema Protokolu bez obzira koji je roditelj iznio sumnju u nasilje nad djetetom. Nadalje, pravobraniteljica je ustanovila kako je majka djeteta pokrenula postupak radi zabrane kontakata pritužitelja sa kćerkom te kako je nadležni centar sačinio stručno mišljenje u kojem smatra da bi se ti kontakti trebali zabraniti zbog neprimjerenih odgojnih postupaka pritužitelja, njegovih pritisaka i neprikladnih informacija kojima je dijete izloženo. Međutim, nadležni Centar pritom nije uzeo u obzir činjenicu kako je majka djeteta već tri puta kažnjavanja radi obiteljskog nasilja na štetu djeteta te kako je u tijeku i četvrti postupak protiv nje radi istoga ponašanja. Istodobno, pritužitelj nije niti jednom kažnjavan radi nasilja niti je protiv njega pokrenut bilo kakav postupak. Stoga je pravobraniteljica ustanovila kako je nadležni Centar u konkretnom slučaju stavio pritužitelja u nepovoljniji položaj u odnosu na bivšu suprugu te da je na taj način povrijedio načelo ravnopravnosti spolova. Radi navedenoga Centru su tijekom 2011. godine upućena upozorenja i preporuke za budući rad. U odnosu na rad policije, pravobraniteljica je ustanovila kako su policijski službenici/ice u više navrata, pa tako i po obraćanju pritužitelja, intervenirali/e u obitelji mldb. A. M. te podnosili optužne prijedloge protiv majke S. J. Osim toga, policijski službenici/ice su nadležnom Državnom odvjetništvu podnijeli posebno izvješće, a vezano uz pojedine intervencije pružene u obitelji mldb. A. M. Stoga *pravobraniteljica nije ustanovila da bi u konkretnom slučaju pritužitelj bio stavljen u nepovoljniji položaj u odnosu na bivšu suprugu.*

OPIS SLUČAJA (**PRS 03-01/11-07):** Pravobraniteljica je zaprimila pisanu pritužbu N.J. iz V., a vezano uz nezadovoljstvo načinom rada Zavoda za socijalnu skrb V. U pritužbi navodi kako je nakon razvodu braka njezino dvoje djece nastavilo živjeti sa njom dok su bivšem suprugu određeni kontakti s djecom koje on nije redovito ostvarivao. Obzirom na narušene odnose s bivšim suprugom, te probleme oko ostvarivanja njegovih kontakata sa djecom, pritužiteljica navodi kako je nadležni Zavod izrekao mjeru nadzora nad roditeljskom skrbi s kojom ona nije bila suglasna. Također iznosi nezadovoljstvo voditeljicom mjere nadzora smatrajući da je ona pristrana u korist bivšeg supruga.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Nakon pribavljanja izvješća i cjelokupne dokumentacije, pravobraniteljica je ustanovila kako je nadležni Zavod imao saznanja o nasilju kojem je pritužiteljica bila izložena od strane bivšeg supruga tijekom braka, a navedeno nasilje je i voditeljica mjere nadzora spomenula u mjesečnom izvješću o provođenju mjere. Međutim usprkos tome, nadležni Zavod nije ta

saznanja prijavio nadležnim institucijama, a sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji. Stoga je pravobraniteljica nadležnom Zavodu uputila upozorenje te odgovarajuću preporuku za budući rad. Osim toga, pravobraniteljica je *Zavodu uputila i posebnu preporuku radi potrebe poduzimanja svih predviđenih mjera kako bi se pritužiteljici, kao i svim žrtvama obiteljskog nasilja, pružila adekvatna pomoć te na taj način suzbilo i eventualno daljnje nasilje u obitelji.*

OPIS SLUČAJA (**PRS 03-01/11-13):** Pravobraniteljici se pisanom pritužbom obratio D.P. iz R. navodeći kako ga supruga, od prestanka bračne zajednice, onemogućava u ostvarivanju redovitih i nesmetanih kontakata s mldb. sinom. Uslijed opisane situacije, navodi kako se za pomoć u više navrata (pisanim i usmenim putem) obraćao Zavodu za socijalnu skrb R., ali da nadležni Zavod nije poduzeo odgovarajuće mjere. Stoga smatra kako je nadležni Zavod pristran u korist njegove supruge i njezine obitelji.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Nakon razmatranja pribavljenog izvješća i cjelokupne dokumentacije nadležnog Zavoda za socijalnu skrb, pravobraniteljica je ustanovila kako se pritužitelj doista u više navrata pisanim i usmenim putem obraćao za pomoć Zavodu, a radi problema u ostvarivanju kontakata s mldb. djetetom koje je nastavilo živjeti s majkom. Međutim, u dostavljenoj dokumentaciji nadležnog Zavoda nije se nalazila nikakva dokumentacija (službene zabilješke i/ili zapisnici) iz koje bi bilo vidljivo da je Zavod za socijalnu skrb R. u predmetnom slučaju doista poduzeo odgovarajuće mjere, a radi omogućavanja pritužitelju nesmetanih kontakata s mldb. djetetom. Obzirom na navedeno, pravobraniteljica je ustanovila kako je u konkretnom slučaju *povrijeđeno načelo ravnopravnosti spolova te je nadležnom Zavodu uputila upozorenje i odgovarajuću preporuku za budući rad.* Zavod za socijalnu skrb R. je obavijestio pravobraniteljicu o poduzetim mjerama u konkretnom slučaju, a sukladno navedenom upozorenju i preporuci.

3. SEKSUALNE I RODNE MANJINE (LGBT)

3.1. Pravna osnova i ocjena stanja

Društveni položaj seksualnih i rodnih manjina odnosno LGBT građana i građanki Republike Hrvatske nije se značajno mijenjao u odnosu na 2010. te i dalje ostaje nepovoljan. Vidljivost LGBT zajednice i njihovih problema porasla je u 2011. prvenstveno zahvaljujući aktivnostima organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom i promicanjem ravnopravnosti LGBT osoba. Povećanoj vidljivosti pridonio je i opći trend povećanja društvene osjetljivosti na nepovoljni položaj ovih osoba i širenja njihovih prava kako u pravnim sustavima zapadne Europe tako i u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi. Za položaj LGBT osoba u Republici Hrvatskoj posebno je bitan trend povećanja pravne zaštite LGBT osoba unutar međunarodnog sustava zaštite ljudskih prava što se prvenstveno odnosi na opseg prava koje ove osobe uživaju prema Europskoj konvenciji za ljudska prava i temeljne slobode.

Istovremeno, problemi koji su LGBT osobe dovodili u diskriminirani društveni položaj u Republici Hrvatskoj tijekom 2010. bili su u jednakoj mjeri prisutni u 2011. godini. Još uvijek se ne primjećuje jasan napredak u pogledu poboljšanja zaštite njihovog temeljnog ljudskog prava zajamčenog Ustavom Republike Hrvatske i Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda – prava na tjelesnu sigurnost i integritet.

Nedavno istraživanje „Politička pismenost kod mladih u Hrvatskoj i stavovi prema EU“[184], provedeno na uzorku od 999 ispitanika/ica u 43 srednje škole u Hrvatskoj, pokazuje zabrinjavajućih 45,5% mladih koji smatraju homoseksualizam nekom vrstom bolesti, a njih 64,3% ocjenjuje da bi homoseksualcima trebalo zabraniti javno nastupanje. Uz navedeno, evidentno je zabrinjavajuće visok postotak otvorene homofobije i homofobnih istupa, često uz izostanak jasne javne osude.

Naime, LGBT osobe i dalje su **žrtve nasilnih nasrtaja motiviranih predrasudama** prema ovoj skupini građana i građanki. Ova vrsta mržnje kulminirala je i jasno izašla na vidjelo u svom najružnijem obliku u 2011. prilikom organizacije prve LGBT „Povorke ponosa“ u Splitu. Treba jasno naglasiti kako se povorke ponosa u Splitu i u Zagrebu nisu sastojale isključivo od LGBT osoba, već je u njima sudjelovao i značajan broj građanki i građana koji su pružili podršku naporima LGBT osoba da ostvare svoju punu i stvarnu ravnopravnost u Republici Hrvatskoj.

Nažalost, nadležne institucije Republike Hrvatske, u splitskom slučaju ne samo da nisu uspješno ispunile svoju obvezu i osobama koje su sudjelovale u splitskoj povorci omogućile relativno neometano korištenje svojim ustavnim pravom na slobodu izražavanja i javnog okupljanja, već im nisu uspjele osigurati niti osnovni stupanj zaštite od fizičkog nasilja motiviranog mržnjom kojem su sudionici povorke bili izloženi od strane homofobnih protivnika povorke. Istovremeno, Pravobraniteljica želi pohvaliti i istaknuti kao uzor izuzetno visok i profesionalno ostvaren nivo policijske zaštite koju su nadležna tijela i policijski službenici osigurali sudionicima i sudionicama „Povorke ponosa“ u Zagrebu.

Nakon splitske povorke, Ravnateljstvo policije i Državno odvjetništvo bili su izloženi kritikama kako nisu na odgovarajući način reagirali pri procesuiranju kaznenih djela počinjenih protiv sudionika/ca povorke. Podaci koje je prikupila pravobraniteljica, ne pružaju dovoljno čvrst razlog zbog kojeg bi mogla tvrditi kako Ravnateljstvo policije i Državno odvjetništvo nisu na zadovoljavajući način reagirale na zločine iz mržnje do kojih je došlo tijekom povorke ponosa. Naime, kao što je pravobraniteljicu izvijestio MUP-ov Odjel za borbu protiv terorizma, nakon splitske povorke podnesene su **22 kaznene**

[184] GONG, Fakultet političkih znanosti, 2010.

prijave radi zločina iz mržnje prema LGBT osobama. Uz kaznene prijave prijavljene su i **62 osobe radi 103 prekršaja** i to:

- protiv 9 osoba podneseno je 9 optužnih prijedloga zbog počinjenja prekršaja iz Zakona o javnom okupljanju, čl.18.st.1.
- protiv 18 osoba podneseno je 18 optužnih prijedloga zbog počinjenja prekršaja iz Zakona o javnom okupljanju, čl.18.st.2. i Zakona o prekršajima protiv JRM, čl.6.
- protiv jedne osobe podnesen je jedan optužni prijedlog zbog počinjenja prekršaja iz Zakona o javnom okupljanju, čl.18.st.2., i Zakona o prekršajima protiv JRM, čl.14.
- protiv 20 osoba podneseno je 20 optužnih prijedloga zbog počinjenja prekršaja iz Zakona o javnom okupljanju, čl.18.st.2., i Zakona o prekršajima protiv JRM, čl.13.
- protiv 11 osoba podneseno je 11 optužnih prijedloga zbog počinjenja prekršaja iz Zakona o javnom okupljanju, čl.18.st.2.
- protiv jedne osobe podnesen je jedan optužni prijedlog zbog počinjenja prekršaja iz Zakona o prekršajima protiv JRM, čl.17.
- protiv 2 osobe podnesena su 2 optužna prijedloga zbog počinjenja prekršaja iz Zakona o prekršajima protiv JRM, čl.13. i čl.17.

Bez obzira na pravosudnu reakciju na nasilje nad sudionicima splitske povorke, pravobraniteljica učestalo dobiva pritužbe od strane udruga civilnoga društva koje promiču prava i jednakost LGBT-a i koje pružaju pravnu podršku žrtvama diskriminacije na temelju seksualne orijentacije osoba o izostanku primjerene reakcije od strane policijskih tijela i Državnog odvjetništva na nasilje nad LGBT osobama. Naime, nerijetko se događa da se ovaj oblik nasilja nad LGBT osobama procesuira kao prekršajno djelo, a ne kao kazneno djelo zločina iz mržnje. Ovoj kritici u prilog ide i podatak kako je u 2011., neovisno o kaznenim prijavama povodom splitskog nasilja, policija evidentirala i procesuirala tek 13 slučajeva zločina iz mržnje prema LGBT osobama. Istovremeno, policija je povodom nasilja ili nasrtaja na LGBT osobe procesuirala 72 osobe za 74 prekršajna djela. Kako prekršajni postupak predstavlja oblik kaznenog pravosuđa, temeljem kaznenopravnog jamstva *non bis in idem* ovakva praksa onemogućava učinkovitu pravnu zaštitu žrtava zločina iz mržnje i ima štetan učinak za učinkovitost preventivne kaznenopravne politike u ovom području.

Pravobraniteljica je povodom ovog problema ostvarila kontakte s nadležnim policijskim tijelima te u prosincu 2011. organizirala stručan skup na tu temu na kojem je okupila predstavnike i predstavnice policije, državnog odvjetništva, prekršajnih i kaznenih sudova, pravne stručnjake iz akademske zajednice te predstavnike i predstavnice LGBT udruga. Policijski službenici s kojima je ostvaren kontakt ne poriču kako je u određenom broju slučajeva bilo problema s kaznenom kvalifikacijom ovakvih djela te su izrazili volju da pojačaju edukacijske aktivnosti kako bi što veći broj policijskih službenika stekao potrebno razumijevanje razlike između primjerenosti upotrebe prekršajnih i kaznenih jamstava u slučajevima ugrožavanja tjelesnog integriteta i sigurnosti LGBT osoba. Prateći rad policije u 2011., a posebno njihovu otvorenost za edukaciju u pogledu zaštite LGBT osoba koju je policija uistinu organizirala u suradnji s udrugama civilnog društva koje promiču prava LGBT osoba, pravobraniteljica je spremna vjerovati kako se kod spornih kvalifikacija nasilja nad LGBT osobama ne radi o praksi nadležnih policijskih tijela već o spornim procjenama i odlukama u određenom broju konkretnih slučajeva. Istovremeno, pravobraniteljica poziva ne samo policiju, već i Državno odvjetništvo na aktivnije korištenje kaznenopravnog jamstva zabrane zločina iz mržnje u slučajevima nasilja nad LGBT osobama.

Nasilje je možda najdrastičniji, ali nije jedini oblik diskriminacije s kojim se suočavaju LGBT osobe u hrvatskom društvu. Njihov nepovoljan društveni položaj rezultat je cijelog niza diskriminirajućih prepreka s kojima se takve osobe svakodnevno susreću. U tom smislu, pravobraniteljica smatra potrebnim naglasiti kako je tijekom 2011. postalo jasno kako postojeći zakonodavni okvir, koji se temelji prvenstveno na Zakonu o istospolnim zajednicama LGBT osobama, ne jamči razinu zaštite na koju one imaju pravo prema Ustavu Republike Hrvatske, Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i pravnoj stečevini Europske unije.

Glavni razlog ovakvoj tvrdnji leži prvenstveno u razvoju sudske prakse Europskog suda za ljudska prava. Odluka Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) u predmetu *Schalk and Kopf protiv Austrije* od posebnog je značenja. U konkretnoj odluci ESLJP je našao kako u ovom trenutku razvoja pravnog okvira zaštite LGBT osoba, države članice Konvencije imaju diskreciju definirati brak kao zajednicu osoba suprotnog spola no, istovremeno, Sud je zauzeo čvrsto stajalište kako stabilna emocionalna zajednica istospolnih osoba koje žive u istom domaćinstvu predstavlja oblik obiteljske zajednice koja uživa zaštitu čl.8. Konvencije te joj kao takvoj mora biti osiguran odgovarajuća razina socijalne, ekonomske i društvene zaštite. Sud nije izričito naveo koja prava istospolne obiteljske zajednice mogu/moraju uživati. No, u predmetu *P.B. i J.S. protiv Austrije*, koju je donio manje od mjesec dana nakon odluke u predmetu *Schalk and Kopf*, Sud je izričito našao kako je praksa država članica Konvencije prema kojoj istospolne zajednice ne uživaju nikakva socijalna prava koja uživaju heteroseksualne zajednice - povreda čl.8. i čl.14. Konvencije.

U ovom kontekstu treba uzeti u obzir i praksu Europskog suda pravde kao najviše sudske instance Europske unije. U svojoj odluci u predmetu C-267/06 *Maruko,* Europski sud pravde je našao da pojedine države članice Europske unije diskriminiraju homoseksualne osobe na temelju spolne orijentacije ograničavajući im pristup socijalnim pravima i koristima vezanim uz radni odnos. Dio tih socijalnih koristi građani i građanke Europske unije koriste temeljem činjenice postojanja braka gdje je brak definiran kao zajednica osoba suprotnog spola). Praksa kojom se iz ostvarenja tog dijela socijalnih koristi isključuju osobe homoseksualne orijentacije je diskriminirajuća.

Kada je riječ o učincima pravne stečevine Europske unije na položaj LGBT osoba treba upozoriti i na odredbe Ugovora o funkcioniranju Europske unije (čl.67.st.4. i čl.81.) koje se odnose na obvezu sudske suradnje u pogledu priznanja učinaka odluka koje se tiču građanskog statusa osoba kada se radi o pitanjima s preko-graničnim elementom. Ove odredbe zahtijevaju od nacionalnih sudova država članica Europske unije da priznaju kao valjane sve odluke sudova drugih država članica koje se tiču prava istospolnih zajednica koje su legalno zasnovane u tim državama bez obzira što njihovo zakonodavstvo ne dozvoljava takve zajednice. Također treba imati na umu i učinak tzv. temeljnih ekonomskih sloboda na obveze Republike Hrvatske prema LGBT osobama. Sloboda zasnivanja poslovnog nastana i samozapošljavanja, odnosno sloboda kretanja radnika i radnica na cijelom području Europske unije zahtjeva od Republike Hrvatske da na svom području omogući boravak, osnivanje trgovačkih društva, samozapošljavanje, zapošljavanje i pristup obrazovnim, socijalnim i zdravstvenim pravima koje jamči svojim građanima i građankama ne samo svim državljanima i državljankama Europske unije bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju već i svim članovima i članicama njihove istospolne obiteljske zajednice. Razvoj sudske prakse unutar europskih mehanizama zaštite temeljnih prava LGBT osoba nije se odnosio samo na promicanje njihovog pristupa imovinskim, socijalnim i zdravstvenim pravima već i na poboljšanje njihovih obiteljskih statusnih prava. U odluci *E.B. protiv Francuske*, Europski sud za ljudska prava našao je kako u svjetlu čl.8. i čl.14. Konvencije, nije moguće opravdati diskriminaciju homoseksualnih osoba u odnosu na njihovu mogućnost usvajanja djece koja se temelji na predrasudama i stereotipnim stajalištima o pripadnicima/ama ove društvene skupine. Drugim riječima, države članice

LGBT osobama ne mogu uskratiti mogućnost usvajanja djece koju su omogućili heteroseksualnim osobama isključivo na temelju predrasude o tim osobama kao nepodobnim roditeljima. To se isto odnosi i na uskraćivanje pristupa mogućnosti umjetne oplodnje koja je dana heteroseksualnim osobama.

Pravobraniteljica je u 2011. oštro reagirala i na postojeću upravnu praksu matičnih ureda koji odbijaju upis promjene spola transrodnim osobama koje se nisu podvrgle sterilizaciji, bez obzira što hrvatski zakonski propisi takvo što ne zahtijevaju i usprkos medicinskim nalazima koji potvrđuju kako se uistinu radi o transrodnim/transseksualnim osobama, očuvanje čijeg psihičkog integriteta nužno zahtjeva da im se njihov građanskopravni status uskladi s njihovim stvarnim seksualnim i rodnim identitetom. S obzirom na ovakvu praksu, pravobraniteljica je upozorila Ministarstvo uprave kako se u takvim slučajevima radi o jasnom obliku diskriminacije temeljem spola koja uključuje i nepovoljno postupanje temeljem rodnog identiteta, odnosno o grubom kršenju temeljnog ljudskog prava na brak i obiteljski život zajamčen čl.8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravobraniteljica je također upozorila Ministarstvo uprave kako je postojeću praksa Europski sud za ljudska prava već osudio u svojoj odluci u predmetu Europski sud za ljudska prava, *Goodwin v. UK* gdje je izričito odlučio kako praksa upravnih tijela prema kojoj nije moguće promijeniti upis spola u javnim dokumentima predstavlja diskriminaciju temeljem spola koja nije dopuštena Europskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Iz navedenog proizlazi kako je razvoj sudske prakse europskih sudova u 2011., pred Republiku Hrvatsku *de facto* stavio zadaću izrade novog zakonskog okvira kojim će se urediti položaj LGBT osoba u Republici Hrvatskoj. Postojeći okvir zadovoljava samo u onom dijelu kojim kroz odredbe Zakona o ravnopravnosti spolova LGBT osobama osigurava jamstvo zabrane izravne i neizravne diskriminacije, odnosno uznemiravanja temeljem njihove seksualne orijentacije. S razvojem sudske prakse na europskoj razini, zadnjih godinu dana posebno je postao manjkav postojeći Zakon o istospolnim zajednicama koji LGBT osobama osigurava samo izuzetno uzak skup imovinskih prava. Pravobraniteljica također sa žaljenjem upozorava na nedavne izmjene Zakona o strancima, kojim se daje mogućnost odobravanja dozvole privremenog boravka strancima radi spajanja obitelji isključivo heteroseksualnim osobama, isključujući LGBT osobe. Uzimajući u obzir opisanu sudsku praksu Europskog suda za ljudska prava, takvo zakonsko rješenje bez sumnje predstavlja kršenje čl.8. i čl.14. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, a samim time dolazi u sukob s Ustavom Republike Hrvatske.

Pravobraniteljica je dužna izvijestiti i o diskriminaciji s kojom se LGBT osobe susreću na hrvatskom tržištu rada. Ono što je odmah uočljivo kod diskriminacije temeljem seksualne orijentacije na tržištu rada je drugačija strategija korištenja antidiskriminacijskih jamstava od strane žrtava ove vrste diskriminacije nego u kontekstu spolne diskriminacije na tržištu rada. LGBT osobe koje su bile žrtve diskriminacije sklonije su koristiti antidiskriminacijske sudske postupke od žrtava spolne diskriminacije. Nije pretjerano reći kako je razvoj sudske prakse u pogledu primjene antidiskriminacijskih jamstava iz Zakona o ravnopravnosti spolova i Zakona o suzbijanju diskriminacije najdinamičniji u ovom području. Ključnu ulogu u razvoju ove strategije zaštite od diskriminacije imale su udruge civilnoga društva koje se bave promicanjem ravnopravnosti LGBT osoba, a koje su investirale značajna sredstva kako bi LGBT osobama pomogle u financiranju troškova pravne zaštite. Ovakav oblik aktivizma pružio je pravobraniteljici priliku da se aktivnije koristi svojim ovlastima miješanja u sudske postupke kako bi svojim autoritetom i pravnim znanjem podržala žrtve diskriminacije u njihovom nastojanju da zaštite svoje pravo na jednako postupanje odnosno da svojim argumentima utječe na formiranje sudske doktrine tumačenja i primjene antidiskriminacijskih jamstava. Koristeći ovlast umješačice iz Zakona o suzbijanju diskriminacije, pravobraniteljica se u 2011. odlučila **umiješati u 4 sudska postupka**

povodom tužbi radi diskriminacije na temelju seksualne orijentacije (u jednom predmetu pred općinskim sudom, u jednom predmetu pred upravnim sudom i u dva predmeta pred Vrhovnim sudom).

Iako nema konkretnih statističkih pokazatelja o položaju LGBT osoba na tržištu rada, pravobraniteljica je prateći i sudjelujući u sudskim postupcima povodom diskriminacije LGBT osoba stekla uvjerenje kako je značajan broj poslodavaca sklon diskriminaciji LGBT osoba. Značajnije statističke pokazatelje teško je očekivati s obzirom da najveći dio LGBT osoba nije sklon otkriti svoju seksualnu orijentaciju nekom širem krugu ljudi, a posebno ne svojim poslodavcima. No, one osobe koje nisu tajile svoju orijentaciju gotovo su kao pravilo bile na neki način stavljene u nepovoljniji položaj u svom radnom okruženju. Takve osobe najčešće su žrtve određenog oblika uznemiravanja temeljem seksualne orijentacije no može se pretpostaviti kako bi bile u jednako nepovoljnom položaju pri zapošljavanju ako bi poslodavci znali za njihov seksualni identitet. U postupcima u kojima se pravobraniteljica umiješala, radilo se upravo ili o uznemiravanju ili o onemogućavanju pristupu nekom zaposlenju ili napredovanju.

Nepovoljan položaj LGBT osoba na tržištu rada prvenstveno je rezultat izravne diskriminacije temeljene na predrasudama i stereotipnim poimanjima tih osoba. U tom smislu s ovim problemom se na neki način lakše nositi nego sa problemom spolne diskriminacije žena koja je uz izravnu diskriminaciju, rezultat i cijelog niza strukturalnih barijera ugrađenih u svakodnevne društvene odnose.

3.2. Zaključak i preporuke

Kod diskriminacije LGBT osoba potrebno je inzistirati na društvenom osvještavanju ovog oblika diskriminacije, a posebno na ohrabrivanju LGBT osoba da se što više koriste dostupnim mehanizmima institucionalne zaštite kao što su pojedinačne pritužbe pravobraniteljici za ravnopravnost spolova ili pokretanje antidiskriminacijskih sudskih postupaka.

Sukladno navedenom, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova daje sljedeće preporuke:

1. Prioritetna izrada novog zakonskog okvira kojim bi se, u skladu s obvezama koje Republike Hrvatska ima prema Europskoj uniji i Vijeću Europe, na odgovarajući način uredio obiteljski, građanski, socijalni, zdravstveni i imovinski status LGBT osoba u Hrvatskoj.
2. Stalno osvještavanje i senzibiliziranje javnosti o pravima LGBT osoba i implementacija edukativnih sadržaja u odgojno-obrazovni sustav vezano za spolnu orijentaciju i rodni identitet.
3. Stalna edukacija sudaca/sutkinjama, odvjetnika/ica, državnih odvjetnika/ica vezano za prepoznavanje diskriminacije i postupanje u slučajevima diskriminacije prema osobama temeljem njihove spolne orijentacije.

3.3. Diskriminacija LGBT osoba – opisi predmeta

OPIS SLUČAJA (PRS 09-01/11-04): Dana 11.06.2011. održana je prva Parada ponosa u Splitu (Split Pride). Budući da su se prije održavanja povorke u medijima pojavili napisi koji su sugerirali da bi moglo doći do nasilja, pravobraniteljica je uoči Pride-a, razgovarala s visoko rangiranom osobom u PU Splitsko-dalmatinskoj koja ju je uvjeravala da je sve pod kontrolom, da je policija učinila sve predradnje i da garantira sigurnost sudionicama i sudionicima povorke. Budući da se prije održavanja povorke na Facebook stranici naziva „Gradom Splitom krv će liti, gay parade neće bit sve ćemo vas pobit“ izravno pozivalo na nasilje motivirano mržnjom prema osobama homoseksualne spolne

orijentacije, pravobraniteljica je prije održavanja Split Pride-a uputila zahtjev Općinskom državnom odvjetništvu u Splitu da ispita postojanje zakonske osnove za pokretanje kaznenog ili prekršajnog postupka protiv pokretača ove Facebook stranice te zatražila žurno postupanje i obavijest o učinjenom. Kako je, usprkos uvjeravanjima od strane policije, za vrijeme održavanja Split Pride-a ipak došlo do ozbiljnih nasilničkih napada na povorku, *pravobraniteljica je izdala javno priopćenje u kojem je izvijestila javnost* da je, usprkos uvjeravanjima koje je dobila, policija učinila sve predradnje za zaštitu sudionika/ca parade, činjenice su govorile drugačije: policijski helikopter koji je kružio nad Splitom nadgledao je naglo okupljanje tisuća ljudi na rivi, od kojih su mnogi sudjelovali u napadima na povorku, pojedini policajci su, prema svjedočenjima očevidaca, na karti tražili mjesto događanja, na ruti prolaska povorke sudionici i sudionice našli su se u okruženju nasilnika koji su na njih bacali kamenje i druge predmete, uključujući i suzavac i pirotehnička sredstva. Pojedini ljudi su ozlijeđeni, stvar je puke sreće što nije došlo do težih posljedica. Prema svjedočenjima očevidaca jasno proizlazi da su sudionici i sudionice iz sigurne zone dovedeni u prostor u kojem su sa tri strane bili opkoljeni gomilom koja ih je vrijeđala i gađala unaprijed pripremljenim predmetima. Traženja da ih se evakuira nisu odmah uvažena od strane policije čime se njihova izloženost nasilju produljila. Povorka ponosa LGBT osoba ili Split Pride nenasilni je događaj čiji je cilj osvijestiti javnost o postojanju i pravima osoba drugačije seksualne orijentacije te je nedopustivo onemogućivanje ustavnog prava na slobodu javnog okupljanja, udruživanja i izražavanja kao osnovnog ljudskog prava zagarantiranog svim osobama Ustavom RH. Istoga dana održane su parade ponosa u Varšavi i Rimu bez izgreda.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-06/11-52): Smatrajući kako odlukom da tuženi V. M. svojom izjavom u medijima da za njegova mandata „pederi“ neće igrati za reprezentaciju prvostupanjski sud nije ispravno primijenio antidiskriminacijska jamstva iz Zakona o ravnopravnosti spolova i Zakona o suzbijanju diskriminacije, a čime nije uklonio diskriminatorne prepreke pristupu tržištu rada odnosno zanimanju igrača hrvatske nogometne reprezentacije, pravobraniteljica je zatražila od Vrhovnog suda Republike Hrvatske da joj odobri status umješačice u drugostupanjskom postupku kako bi iznijela svoje pravno stajalište o ispravnoj primijeni zabranu izravne diskriminacije temeljem seksualne orijentacije u pogledu pristupa tržištu rada iz čl.7.st.1. i čl.13. Zakona o ravnopravnosti spolova odnosno čl. 2. st. 1. i čl. 8. Zakon o suzbijanju diskriminacije te inzistirala na poštivanju prakse Europskog suda pravde koja je od izravne važnosti za konkretan predmet.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-06/11-54): Smatrajući kako prvostupanjski sud nije ispravno primijenio antidiskriminacijska jamstva iz Zakona o ravnopravnosti spolova i Zakona o suzbijanju diskriminacije jer svojom odlukom „da izjave koje je vjeroučiteljica iznijela na nastavi u osnovnoj školi B.K. ne predstavljaju diskriminaciju“, nije osigurao jednak pristup javnoj usluzi obrazovanja i jednak položaj sve djece u toj javno-školskoj ustanovi bez obzira na njihovu spolnu orijentaciju, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova zatražila je od Vrhovnog suda Republike Hrvatske da joj prizna status umješačice kako bi iznijela svoje pravno stajalište o ispravnoj primjeni jamstva zabrane diskriminacije temeljem spolne orijentacije iz čl.6.st.3. i čl.8.st.1. i st.3. Zakona o ravnopravnosti spolova odnosno čl.3.st.1. te čl.8. Zakon o suzbijanju diskriminacije.

OPIS SLUČAJA (PRS POV 03-03/11-01): Pravobraniteljici se putem svoje majke obratio maloljetni pritužitelj koji je rođen s vanjskim fizičkim obilježjima ženskog djeteta te je u matične knjige rođenih upisan kao osoba ženskog spola, ali koji se od rane životne dobi ponašao kao dječak te je sebe poimao

u muškom rodnom identitetu. Danas pritužitelj ima potpuno razvijeni muški identitet što potvrđuje nekoliko činjenica. Prvo, pritužitelj sebe u potpunosti percipira dječakom. Drugo, njegov vanjski izgled ostavlja dojam da se radi o dječaku te ga okolina percipira kao dječaka. Treće, pritužitelj je uz suglasnost i podršku roditelja promijenio ime upisano u matične knjige rođenih tako da odgovara njegovom muškom identitetu. Četvrto, pritužitelj se podvrgnuo endokrinološkoj terapiji hormonskog zaustavljanja puberteta odnosno terapiji muškim spolnim hormonom. Na ovaj način pritužitelj je započeo postupak promjene spola što se vidi i iz činjenice kako nije poprimio fizička obilježja koje djevojčice uobičajeno razviju u pubertetu. Medicinska dokumentacija pokazuje kako medicinska struka smatra da se radi o osobi muškog spola. Pritužiteljev specijalist psihijatar-terapeut u svom mišljenju navodi kako se radi o „dječaku koji ima poremećaj rodne uloge (transsekualizam). Kod njega se radi o razvijenom muškom spolu i rodnom identitetu, a postoje naznake razvoja i muškog seksualnog identiteta (koje se u njegovoj dobi još u razvoju). Drugim riječima, sadašnje stanje ukazuje na razvoj potpunog muškog identiteta.“ Njegova psihologinja navodi u svom mišljenu kako se kod pritužitelja radi o „kliničkoj slici transseksualne osobe“ te da ima “razvijeni muški identitet i mušku rodnu ulogu te živi kao muška osoba“. Pritužitelj je zatražio i stručno medicinsko mišljenje izvan granica hrvatske obrativši se jednoj od najuglednijih medicinskih stručnjakinja za pitanje transseksualnosti u regiji. Prema njezinom mišljenju „po obavljenim endokrinološkim testiranjima u B. nađene su klasične karakteristike spolnih hormona žene, ali je rodni identitet muški što je i u endokrinološkom smislu potvrđivalo dijagnozu *Tramnssexualismus* dok su isključene ostale diferencijalne dijagnoze…uvedena je terapija Testosteron amp. zahvaljujući kojoj je započeo razvoj puberteta u muškom smislu. Nestale su menstruacija, dojke su prestale da rastu, a …je postao sretan zadovoljan mladić, odličan i uzoran učenik.“ Pritužitelj je u svojim zahtjevima za promjenom imena i promjenom upisa spola navodio kako su se zbog činjenice da se u službenim dokumentima vodi kao curica, dok njegova stvarnost odgovara muškom identitetu, on i njegovi roditelji susretali s mnogim problemima od neprihvaćanja okoline, ismijavanja, izolacije do krajnje ugrožavajućih situacija. S nekima od tih situacija susretao se čak i u školi koju pohađa zbog čega je zatražena i intervencija Pravobraniteljice za djecu koja je školi uputila preporuku o potrebi odgovarajuće stručne pomoći pritužitelju. Kao rezultat, pritužiteljev psihijatar je na zahtjev škole organizirao edukaciju nastavnika o pravilnom ponašanju prema pritužitelju nakon čega su ga oni i počeli tretirati kao dječaka. Pritužitelj se osobno vrlo teško nosi s činjenicom kako ga okolina često ne prihvaća kao dječaka te se u određenim periodima njegova života pojavljivala prijetnja da si fizički naudi pa čak i počini samoubojstvo. Pritužitelj ulazi u period života u kojem će uloga njegovih osobnih dokumenata biti sve važnija. Kako će u načelu osobni dokumenti odražavati upis spola naveden u matici rođenih vjerojatnost da će pritužitelj sve češće biti izložen diskriminirajućim, ponižavajućim i traumatičnim situacijama je izuzetno velika. Pritužitelj navodi kako činjenica da vrlo često doživljava neugodnosti pri prijelazu državnih granica potvrđuje ovu bojazan. Kako bi se zaštitio od diskriminirajućih i traumatičnih situacija pritužitelj je zatražio od Ureda državne uprave u svojoj županiji promjenu podataka o spolu i osobnom imenu u temeljnom upisu matice rođenih. Pritužitelj je zatražio da se promjena izvrši kao u temeljnom upisu, a ne kao naknadna zabilješka. Ured državne uprave u županiji rješenjem je odbio zahtjev za promjenu podataka o spolu i imenu u temeljnom upisu matice rođenih zauzimajući stajalište kako je za odobrenje upisa promjene spola u matici rođenih potreban liječnički dokaz o provedbi operacije spola odnosno fizičke promjene spola.

Pritužitelj je podnio žalbu na rješenje. Ministarstvo uprave odbilo je žalbu drugostupanjskim rješenjem. Drugostupanjsko rješenje u potpunosti je prihvatilo argumentaciju prvostupanjskog upravnog tijela. Pritužitelj je nakon toga podnio tužbu Upravnom sudu.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je po pritužbi pritužitelja utvrdila kako su nadležni ured državne uprave u prvostupanjskom rješenju, kojim je pritužitelju odbio zahtjev za promjenu podataka o spolu i imenu u temeljnom upisu matice rođenih, odnosno Ministarstvo uprave kao drugostupanjsko tijelo, prekršili zabranu izravne diskriminacije iz čl.5. Zakona o ravnopravnosti spolova te mu također uskratili pravo na učinkovitu pravnu zaštitu prava na jednako postupanje zajamčeno člancima 3. i. 4. ZRS-a. Pravobraniteljica je utvrdila kako hrvatski propisi niti jednom riječju ne zahtijevaju fizičku promjenu vanjskih spolnih organa kako bi se mogla izvršiti promjena upisa. Upravo suprotno, hrvatski propisi navode kako se promjena vrši na temelju odgovarajuće medicinske dokumentacije. U konkretnom slučaju pritužitelj je posjedovao medicinsku dokumentaciju koja je dosljedno navodila da je kod njega došlo do promjene spola. Drugim riječima, nadležno upravno tijelo i Ministarstvo uprave arbitrarno i svojevoljno su uveli uvjet fizičke operacije promjene genitalija što de facto znači sterilizaciju konkretne osobe. Pravobraniteljica je upozorila ova tijela upravne vlasti da kada tumače i primjenjuju važeće pravne propise to moraju činiti poštujući i promičući temeljna načela i vrednote domaćeg pravnog poretka što se posebno odnosi na jamstvo zabrane izravne diskriminacije temeljem spola koje predstavlja jednu od ustavnih vrednota hrvatskog pravnog poretka. Diskriminatorni karakter spornih rješenja posebno je vidljiv iz sljedećih učinaka. Pravobraniteljica je naglasila kako negirajući osobama poput pritužitelja mogućnost promjene imena i oznake spola u osobnim dokumentima upravna tijela svjesno dovode ove osobe u položaj gdje će biti izložene društvenom pritisku i osudi, odnosno gdje će im biti uskraćen pristup čitavom nizu društvenih koristi koje osobe koje prihvaćaju dominantnu dihotomiju spolnosti uzimaju „zdravo za gotovo“. Zbog činjenice kako stajalište upravnih tijela čine njihove osobne podatke vidljive velikom broju ljudi, ove osobe svakodnevno će se susretati s praktičnim i stvarnim negativnim posljedicama u pogledu zapošljavanja, rada u neprijateljskom radnom okruženju, pristupa dostupnim javnim i tržišnim uslugama, uključujući i pitanje stanovanja, pristupa obrazovanju, sportskim i rekreacijskim aktivnostima, sudjelovanje u društvenim udruženjima političkog ili kulturnog karaktera itd. Upravo zbog izloženosti ovakvim „brojnim i diskriminatornim i ponižavajućim iskustvima u svakodnevnom životu“ Europski sud za ljudska prava našao je u svojoj odluci No. 28957/95 *Goodwin v. UK* da praksa upravnih tijela prema kojoj nije moguće promijeniti upis spola u javnim dokumentima predstavlja diskriminaciju temeljem spola koja nije dopuštena Europskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda. U skladu s navedenim, pravobraniteljica je zatražila od Ministarstva uprave da ponovi postupak promjene upisa što je Ministarstvo odbilo učiniti. U dogovoru s pravobraniteljicom pritužitelj je tada pokrenuo sudski spor pred Upravnim sudom u koji se pravobraniteljica umiješala. Upravni sud našao je postupanje prvostupanjskog tijela i Ministarstva uprave nezakonitim i vratio predmet na ponovno odlučivanje.

OPIS SLUČAJA (PRS 01-02/10-01): Pritužiteljici se obratio D. K. smatrajući da ga FOISZ-a onemogućava u daljnjem napredovanju jer je upozorio i zatražio zaštitu kao žrtva uznemiravanja od strane dvojice profesora FOISZ-a. Pritužitelj je radi takve diskriminacije temeljem seksualne orijentacije pokrenuo sudski postupak pred općinskim sudom u V. i zatražio od pravobraniteljice da iskoristi svoju ovlast i umiješa se u postupak na njegovoj strani.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Nakon uvida u činjenično stanje Pravobraniteljica je ocijenila tvrdnje o diskriminaciji pritužitelja o diskriminaciji na temelju seksualne orijentacije opravdanima te se umiješala u konkretni spor. Postupak je još uvijek u tijeku i pravobraniteljica će detaljnije izvijestiti Hrvatski sabor o samom tijeku postupka i neugodnostima s kojima se susretala nakon završetka postupka.

4. DISKRIMINACIJA U DRUGIM PODRUČJIMA ŽIVOTA

4.1. Pritužbe upućene pravobraniteljici – opisi slučajeva

OPIS SLUČAJA (**PRS 03-03/11-06):** Pravobraniteljici se pisanom pritužbom obratila B. P. iz K., a vezano uz pravo na ostvarivanje obiteljske mirovine izvanbračnog druga. U pritužbi navodi kako je od 1991. bila u izvanbračnoj zajednici s M. K., koja je trajala sve do njegove smrti 2005. Radi utvrđivanja navedene izvanbračne zajednice navodi kako je pred Općinskim sudom u K. vođen izvanparnični postupak u kojem je pravomoćnom odlukom utvrđeno postojanje te zajednice. Nadalje, pritužiteljica navodi kako je nadležnoj područnoj službi Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO) podnijela zahtjev radi ostvarivanja prava na mirovinu iza pok. izvanbračnog supruga, ali da joj je navedeni zahtjev odbijen, kako od strane prvostupanjskog tijela tako i od strane Središnje službe HZMO-a. Obzirom na navedene odluke, pritužiteljica navodi kako je pokrenula upravni spor pred Upravnim sudom RH, a koji spor je u tijeku, te moli za mišljenje pravobraniteljice.

PODUZETE MJERE I ISHOD: S obzirom da je u tijeku sudski postupak pred nadležnim sudom, pravobraniteljica nije ovlaštena utjecati na rad suda kao niti na njegovu odluku u konkretnom slučaju. Međutim budući da pritužiteljica moli za mišljenje, pravobraniteljica je, nakon proučavanja relevantnih zakonskih i ustavnih odredbi, zauzela stav kako se u konkretnom slučaju ne bi moglo raditi o diskriminaciji temeljem bračnog statusa. Naime, pravo na obiteljsku mirovinu izvanbračnim drugovima je u hrvatskom pravu priznato tek stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju[185] odnosno 28.03.2008. i to pod uvjetom da je izvanbračna zajednica trajala najmanje tri godine do smrti osiguranika, a da je njegova smrt nastupila 28.03.2008. ili kasnije. Pravobraniteljica je ustanovila kako izvanbračna zajednica nije u Ustavu RH, kao niti u Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, izrijekom ubrojena u skupinu diskriminatornih osnova. Nadalje, pravobraniteljica je ustanovila kako pravo na obiteljsku mirovinu u RH nije zajamčeno Ustavom odnosno da se ne radi o ustavnom pravu već o zakonskom pravu koje ovisi o volji zakonodavca. Navedeni stav je zauzeo i Ustavni sud RH u svojoj odluci br. U-III/798/2006 od 22.12.2009., u kojoj je razmotren i eventualni diskriminatorni učinak čl.7. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju. Međutim, Ustavni sud RH je u predmetnoj odluci zauzeo stav kako *navedena zakonska odredba ima učinak apsolutne zabrane priznavanja prava na obiteljsku mirovinu prema svim izvanbračnim udovcima i udovicama prije 28.03.2008.* obzirom kako to pravo nije priznato nikome od njih, pa stoga ne može biti priznato niti pritužiteljici u konkretnom slučaju.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-05/11-04): Pravobraniteljici se obratila A.B. i navela kako je ustanovila, nakon što je njezin sin ishodio radnu knjižicu, da se u istoj javnoj ispravi uz ime i prezime nositelja traži i podatak o imenu oca. Pritužiteljica smatra da je time diskriminirana kao žena.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Provedenim ispitnim postupkom pravobraniteljica je utvrdila da je radna knjižica javna isprava, čiji se sadržaj, postupak izdavanja, način upisivanja podataka i dr. uređuje pravilnikom, sve temeljem Zakona o radu. Pravilnik o radnoj knjižici kao podzakonski akt propisuje kako zahtjev za izdavanje radne knjižice, između ostalih podataka mora sadržavati i ime i prezime, te ime oca podnositelja zahtjeva, i prezime prije zaključenja braka (za žene), te se ti podaci upisuju u radnu knjižicu. No Zakon o radu ne postavlja kao isključivi uvjet za izdavanje radne knjižice kao javne isprave

[185] Narodne novine broj 35/08.

unos podatka o imenu oca, već je ta obveza propisana Pravilnikom o radnoj knjižici. U matične knjige jednakopravno se upisuju imena i majke i oca osobe, što konkretno znači da navedeni Pravilnik selektira podatke koji opisuju osobno stanje građana i koji su propisani Zakonom o državnim maticama, tako da zahtijeva upis u radnu knjižicu samo podatka o imenu oca osobe. Ravnopravnost spolova u praksi znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima života i da imaju jednaki status, a svi propisi moraju biti usklađeni sa Zakonom o ravnopravnosti spolova. Stoga pravobraniteljica smatra da su odredbom Pravilnika o radnim knjižicama, kojima se od osobe traži isključivo podatak o imenu oca, majke (žene) stavljene u nejednak položaj te je Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva izdala *preporuku da inicira postupak za izmjenu sporne odredbe Pravilnika o radnim knjižicama tako da se umjesto isključivo imena oca unosi ime bilo kojeg, ili oba, roditelja.*

OPIS SLUČAJA (PRS 03-05/11-21): Pravobraniteljici se obratio E.A. koji je proglašen nasljednikom iza svoje izvanbračne supruge pok. M.Š. i temeljem rješenja o nasljeđivanju naslijedio osobni automobil. Rješenjem nadležne Porezne uprave Ministarstva financija RH od 11.01.2011. proglašen je obveznikom poreza na nasljedstvo i darove. Pritužitelj je sa ostaviteljicom živio u izvanbračnoj zajednici više od trideset godina, smatra da je izvanbračna zajednica u svemu izjednačena s bračnom, te je držao kako neće morati platiti porez na nasljedstvo. Stoga pritužitelj smatra kako je diskriminiran po svom bračnom statusu, jer da bi bračna i izvanbračna zajednica trebale biti izjednačene u postupanju poreznih organa.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je povodom pritužbe zauzela stajalište kako je izvanbračna zajednica Ustavom zaštićena kategorija, te da su izvanbračni drugovi, u smislu čl.8. Zakona o nasljeđivanju izjednačeni u nasljednim pravima s bračnim drugovima ostavitelja. Sukladno tome, čl.8. Zakona o nasljeđivanju po pitanju obveza koje za izvanbračne drugove mogu nastati činjenicom nasljeđivanja, valja tumačiti istovjetno, odnosno valja i izvanbračne drugove, nasljednike prvog nasljednog reda, u smislu čl.7.st.2. Zakona o posebnim porezima na osobne automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove osloboditi obveze plaćanja posebnog poreza na promet. Stoga je Ministarstvu financija RH dana preporuka da u svom budućem postupanju prilikom utvrđivanja obveze plaćanja posebnog poreza na osobne automobile i dr. prema odredbama Zakona o posebnim porezima na osobne automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove na odgovarajući način primjeni čl.14. i 62. Ustava, čl.6.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova, kao i čl.9. i 8.st.3. Zakona o nasljeđivanju, te izvanbračne drugove ostavitelja oslobodi porezne obveze u smislu čl.7.st.2. Zakona o posebnim porezima na osobne automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove, te da u konkretnom slučaju primijeni čl.129. st.1. i st.3. Zakona o općem upravnom postupku i primjenom čl.131. istog zakona ukine rješenje kojim je pritužitelju E.A. utvrđena obveza plaćanja poreza na promet radi nasljeđivanja osobnog automobila temeljem gore citiranih propisa, jer je sporno rješenje nadležne porezne uprave doneseno uz očitu povredu materijalnog propisa, u ovom slučaju gore navedenih odredaba Zakona o nasljeđivanju i Zakona o ravnopravnosti spolova, ali i citiranih odredaba Ustava RH.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-05/11-48): Pravobraniteljici se pritužbom putem elektroničke pošte obratio M. Š. opisujući praksu pojedinih noćnih klubova i drugih ustanova takvog karaktera, po kojoj se postavljaju različite „dobne granice“ za osobe muškog spola i za osobe ženskog spola. Kao primjer takve prakse navodi kako se u nekim kafićima na temelju spola ostvaruju popusti za cijene pića, kotizaciju i sl., a što on smatra očitim primjerom diskriminacije muškog roda. U privitku svoje pritužbe pritužitelj je dostavio i oglas Kluba M. iz Z. u kojem se najavljuje „2012 New Year`s Eve Party“, a kao

cijene iste zabave za „Girls“ naznačen je iznos od 249,00 kuna, dok za „Boys“ ta cijena iznosi 349,00 kuna.

PODUZETE MJERE I ISHOD: U dostavljenom izvješću prituženo tijelo izričito negira navode koji se odnose na diskriminaciju navodeći, između ostaloga, kako navedena podjela na „Boys“ i „Girls“ predstavlja „oblik promotivne aktivnosti kluba, a nikako diskriminaciju“ te da statistike pokazuju kako muškarci na takvim događanjima konzumiraju više hrane i pića od žena. Međutim, pravobraniteljica je ustanovila kako se u konkretnom slučaju, kao i vezano uz niz promidžbenih poruka o uslugama organizirane proslave dočeka Nove godine u kojima se reklamira jeftinija cijena ulaznice na takve proslave za žene, *radi o izravnoj diskriminaciji temeljem spola u pogledu pristupa tržišnim uslugama*, a koja je zabranjena čl.7.st.1. Zakona o ravnopravnosti spolova odnosno čl.2.st.1. i čl.8.tč.8. Zakona o suzbijanju diskriminacije. Naime, iako se naizgled takvim postupanjem muškarci dovode u nepovoljniji položaj, takva praksa dugoročno najviše šteti ženama jer učvršćuje i perpetuira tradicionalna stereotipna shvaćanja o ženama kao pripadnicima tzv „nježnijeg“ odnosno društveno slabijeg spola. U tom smislu pravobraniteljica je odbacila argumente prituženog tijela vezano uz manju konzumaciju hrane i pića od strane žena na takvim događajima. Naime, čak i da takvi argumenti imaju određenu statističku podlogu, oni predstavljaju izraz rodno uvjetovanog stereotipnog poimanja žena i muškaraca, a koje Zakon o ravnopravnosti spolova (u skladu sa pravnom stečevinom EU) zabranjuje. Stoga je pravobraniteljica prituženom tijelu uputila upozorenje i preporuku te istodobno izdala i javno priopćenje. Prituženo tijelo je obavijestilo pravobraniteljicu kako je u cijelosti prihvatilo predmetno upozorenje kao i preporuku koja je usvojena.

4.2. Izrada Nacionalne strategije za romsku nacionalnu manjinu

Tijekom izvještajnog razdoblja, pravobraniteljica je bila uključena u izradu buduće Nacionalne strategije za romsku nacionalnu manjinu u Republici Hrvatskoj (u daljnjem tekstu. Nacionalne strategije), u poglavlju „Statusna pitanja, nediskriminacija i besplatna pravna pomoć“.

Pravobraniteljica je predložila mjere buduće Nacionalne strategije vodeći se načelom ravnopravnosti spolova te istaknula sljedeće: Romkinje pored marginalizacije i diskriminacije po etničkoj osnovi trpe i diskriminaciju po spolu koja se očituje dvojako, i to unutar romskih zajednica s izrazito patrijarhalnim sustavom i izvan romskih zajednica gdje su, kao i druge žene, suočene s drugim oblicima diskriminacije. Ta višestruka diskriminacija najviše se očituje na područjima obrazovanja i zapošljavanja. U predlaganju mjera pravobraniteljica je imala u vidu i rezultate istraživanja koje je provela Udruga Romkinja „Bolja budućnost“ (siječanj 2009.) prema kojemu su Romkinje koje žive u tradicionalnijim sredinama najugroženiji dio romske populacije.

Sve predložene mjere s aktivnostima, nositeljima i rokovima provedbe uvrštene su u nacrt pojedinih poglavlja buduće nacionalne strategije, i to:

- U poglavlju „Odgoj i obrazovanje“ dvije mjere: Mjera 1. Podizanje svijesti Roma i Romkinja o važnosti obrazovanja kao pretpostavke poboljšanja životnih uvjeta, izlaska iz siromaštva, osviještenosti o vlastitim ljudskim pravima, intergracije u društvo i doprinosa i sudjelovanja u društvenom životu i Mjera 2. Poticanje većeg uključivanja Romkinja u sustav obrazovanja odraslih i neformalnog obrazovanja.
- U poglavlju „Zdravstvena zaštita“, Mjera 5. Podizanje svijesti Romkinja vezano uz planiranje obitelji.

- U poglavlju „Zapošljavanje“, Mjera 6. Provedba programa zapošljavanja prilagođenih Romkinjama.
- U poglavlju „Zaštita obitelji, materinstva i mladeži“, Mjera 5. Financijska podrška programima i projektima civilnoga društva, pogotovo ženskih romskih udruga usmjerenih osvještavanju žena o ljudskim pravima i ravnopravnosti spolova.

4.3. ANALIZA spolne strukture tražitelja/ica azila

Prvi Zakon o azilu[186] u Republici Hrvatskoj je donijet 2003., a počeo se primjenjivati 1.07.2004. Učinci tog Zakona bili su slabi, posebice što se tiče odobravanja azila. Podsjećamo da je prvi azil u Republici Hrvatskoj odobren 2006., i to ženi iz Sudana. Zbog svih tih razloga novi Zakon o azilu[187] je donijet 2007. godine, a počeo se primjenjivati 1.01.2008. Novi Zakon o azilu u velikoj mjeri usklađen je s preporukama Europske unije vezanim uz azil, te je unaprjeđen postupak mogućeg stjecanja azila u Republici Hrvatskoj putem uvođenja Povjerenstva za azil, i povećana mogućnost dobivanja supsidijarne zaštite. Supsidijarna zaštita odobrava se strankinji ili strancu koja/i ne ispunjava uvjete za azil, a za koju/kojeg se opravdano vjeruje da bi povratkom u zemlju podrijetla bila/bio izložen/a trpljenju ozbiljne nepravde i koja/i stoga nije u mogućnosti ili ne želi zatražiti zaštitu te zemlje.

Imajući u vidu složenu rodnu problematiku tražitelja/ica azila, Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova je od samog početka pratio ukupnu politiku odobravanja azila, uključujući pitanja prihvata i integracije stranaca i strankinja u Republiku Hrvatsku. U tu svrhu, a počevši već od 1.07.2004., Ured je po spolnoj strukturi prikupljao podatke o tražiteljima/cama azila i azilantima/cama u Hrvatskoj na temelju tabela i popisa dostavljenih od strane Ministarstva unutarnjih poslova.

Na traženje pravobraniteljice Ministarstvo unutarnjih poslova je dostavilo podatke o broju tražitelja/ica azila od 01.07.2004. (datum stupanja na snagu prvog Zakona o azilu) do 23.03.2012. iskazanih po spolu, podatke o broju osoba kojima je odobrena zaštita (pod odobrenom zaštitom se smatra odobren azil i odobrena supsidijarba zaštita) iskazanih po spolu, te broj zahtjeva u kojima je odobrena zaštita iskazanih po tijelu koje je odobrilo zaštitu.

1. ***Broj tražitelja/ica azila po spolu od 01.07.2004. do 23.03.2012.***

Spol	1.7.2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010	2011.	2012.	Ukupno
M	89	159	75	162	125	108	259	694	86	1757
Ž	18	25	28	36	29	40	31	113	34	354
Ukupno	107	184	103	198	154	148	290	807	120	2111

[186] Narodne novine broj 103/03.

[187] Narodne novine broj 79/07 i 88/10.

2. ***Broj osoba po spolu kojima je odobrena zaštita prema godinama donošenja odluke***

Zaštita/vrsta	**Spol**	**2006.**	**2008.**	**2009.**	**2010.**	**2011.**	**2012.**	**UKUPNO**
Azil	M		3	6	4	5	1	19
	Ž	1		5	1	4		11
Azil zbroj		**1**	**3**	**11**	**5**	**9**	**1**	**30**
Supsidijarna zaštita	M		3	2	6	3		14
	Ž				3	1		4
Supsidijarna zaštita zbroj			3	2	9	4		18
Sveukupan zbroj		1	6	13	14	13	1	48

Analiza podatka pokazuje da je među tražiteljima/icama azila ukupno bilo 83,2 % muškaraca i 16,7 % žena. Ako promatramo samo spolnu strukturu, ona je više nego zadovaljavjuća što se tiče žena, jer ženama je odobreno 11 azila ili 36,6%. Dodamo li tu odobrene 4 ili 22,2 % supsdijarne zaštite ženama, odnosno ženama je ukupno odobreno 15 ili 31,2 % azila i supsidijarnih zaštita. Dakle, razvidno je da se azil razmjerno više odobravao ženama (3,1 % od ukupnog broja žena koje su obuvaćene zahtjevom za odobrenje azila) u odnosu na muškarce (1,1% od ukupnog broja muškaraca koji su obuvaćeni zahtjevom za odobrenje azila).

Bez obzira na zadovoljavajuću spolnu strukturu, razvidno je da je azil dobilo samo 30 osoba ili 1,4 % (zajedno sa supsidijarnom zaštitom 48 osoba ili 2,2 %), a s obzirom da je ukupno za 2.111 osoba zatražen azil. Dakle, radi se o zaista malom broju ukupnih odobrenih azila, što je 20 puta manje od prosjeka država Europske unije, koje odobravaju oko 30 % tražitelja/ica azila. Takvom restriktivnom politikom odobravanja azila oštećeni su i žene i muškarci.

U odnosu na broj zahtjeva u kojima je odobrena zaštita, Ministarstvo unutarnjih poslova - kao tijelo koje rješava u prvom stupnju – pozitivno je riješilo 46,3 % (68,4 % odobrenih azila, 31,6 % odobrenih supsidijarnih zaštita), a Povjerenstvo za azil, kao tijelo koje rješava u drugom stupnju, pozitivni je riješilo 53,7 %. Povjerenstvo za azil u 2011. u dva predmeta je poništilo odluke Ministarstva unutarnjih poslova kojima je bila odobrena supsidijarna zaštita te je tim osoboma odobrilo azil.

Pravobraniteljica pohvaljuje dosadašnji rad Povjerenstva za azil čiji rad prati godinama. Međutim, kako se ukida Povjerenstvo za azil i nadležnost o odlučivanju po zahtjevima tražitelja/ica azila u drugom stupnju preuzima Upravni sud (koji dnevno rješava cca 125 predmeta) upitno je u kojoj mjeri će se promptno rješavati zahtjevi i s kojim senzibilitetom prema rodnom aspektu će se odnositi suci/sutkinje u odlučivanju po predmetnim zahtjevima.

4.3.1. Zaključak i preporuke

Vezano za ukupnu politiku azila u Republici Hrvatskoj, potrebno je stalno imati u vidu da su azilanti/ice izuzetno osjetljiva i ranjiva društvena skupina, unutar koje postoji još osjetljivije i ranjivije društvene skupine, kao što su to žene, LGBT-populacija, djeca, osobe s invaliditetom, dakle osobe koje su izložene višestrukoj diskriminaciji. U tom smislu je potrebno voditi računa o njihovim potrebama i pravima tijekom prihvata i integracije. Potrebna je kontinuirana edukacija i senzibilizacija stručnih osoba vezano za LGBT osobe, kao i svijest o davanju razmjernog broja odobrenja ženama-azilanticama u odnosu na ukupan broj tražitelja azila.

S obzirom da integracijske politike u Republici Hrvatskoj nisu razvijene u svim svojim dijelovima, pravobraniteljica daje i sljedeće *preporuke:*

1. Kreiranje integracijske politike obrazovanja, zdravstva, zadravstvene skrbi i zapošljavanja,
2. Provođenje edukacijskih programa i kampanja vezanih uz pitanje azila,
3. Dodatna edukacija medicinskih radnika u smjeru senzibiliziranja prema potrebama tražiteljica azila i azilanticama, posebice prema mogućim žrtvama trgovanja ljudima, ili žrtvama nasilja, uključujući nasilja u obitelji i seksualnog nasilja.

5. PODRUČJE OBRAZOVANJA

5.1. Novi zakoni i propisi u području obrazovanja koji se odnose na pitanja ravnopravnosti spolova

U 2011. pravobraniteljica je reagirala na nekoliko propisa s područja obrazovanja vezano za pitanja ravnopravnosti spolova.

Dana 28.10.2011. donesen je Zakon o umjetničkom obrazovanju[188], prvi zakon takve vrste koji uređuje područje umjetničkog obrazovanja. Na inicijativu pravobraniteljice u Zakon je uvrštena antidiskriminacijska odredba kojom se jamči dostupnost umjetničkog obrazovanja bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovinu, rođenje, društveni položaj, invalidnost, seksualnu orijentaciju i dob. Drugi prijedlog koji se odnosio na načelo rodne osjetljivosti jezika u pedagoškoj dokumentaciji nije usvojen.

Ostali propisi na koje je pravobraniteljica upućivala prijedloge za izmjenama i/li dopunama su: Nacrt Udžbeničkog standarda, Nacrt kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja i Odluka o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole u školskoj godini 2012./2013. Spomenuti propisi do kraja 2011. nisu doneseni te će pravobraniteljica u sljedećoj izvještajnoj godini pratiti ishod svojih inicijativa. *(Vidjeti: Glava 10. „Zakoni-inicijative pravobraniteljice“).*

Također, treba spomenuti i novosti o inicijativi pravobraniteljice opisanoj u Izvješću o radu za 2010., a vezano za Nacrte Zakona o sveučilištu, Zakona o visokom obrazovanju i Zakona o znanosti (u daljnjem tekstu: Nacrti triju Zakona).[189] Zakoni nisu doneseni do kraja ove izvještajne godine. Uvidom u tekstove Prijedloga triju Zakona vidljivo je da je u čl.23. st.2. Prijedloga *Zakona o visokom obrazovanju* usvojen prijedlog pravobraniteljice koji se odnosio na uvrštavanje antidiskriminacijske odredbe kojom se jamči ravnopravnost svih pristupnika pri upisu na visoka učilišta bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovinu, rođenje, društveni položaj, invalidnost, seksualnu orijentaciju i dob. Druga dva prijedloga pravobraniteljice nisu usvojena, a odnosila su se na uvođenje mogućnosti razrješenja rektora u slučaju postupanja protivno etičkom kodeksu sveučilišta te usklađivanje teksta triju Zakona s rodno osjetljivim jezičnim standardima s ciljem uklanjanja jezičnih nelogičnosti (primjerice, rečenica: „student ima pravo na privremeni prekid studija za vrijeme trudnoće“).

5.1.1. Nacrt prijedloga Udžbeničkog standarda

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (u daljnjem tekstu: Ministarstvo) je dostavilo pravobraniteljici Nacrt prijedloga Udžbeničkog standarda na mišljenje u skladu s tijekom javne rasprave o donošenju toga propisa. Pravobraniteljica je Ministarstvu uputila prijedlog izmjene i dopune Nacrta prijedloga Udžbeničkog standarda te osvrt na tekst dokumenta vezan za područje ravnopravnosti

[188] Narodne novine broj 130/11.

[189] Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (u daljnjem tekstu: Ministarstvo) je u travnju 2011. objavilo završne tekstove Nacrta triju Zakona nakon što su tri prosudbena povjerenstva osnovana od strane Ministarstva razmotrila sve pristigle primjedbe tijekom 2010.-2011. Vlada Republike Hrvatske je na sjednici od 21.06.2011. usvojila Nacrte triju Zakona. Prijedlozi triju Zakona uvršteni su na dnevni red posljednje (24.) sjednice prošlog (6.) saziva Hrvatskog sabora pod točkama 65.-67., međutim nisu došli na red za prvo čitanje prije nego je navedena sjednica zaključena 28.10.2011.

spolova. Prijedlog se odnosio na sadržaj Glave 2.5., naslovljene „Jezični zahtjevi“ koji nije upućivao na aspekt rodne osjetljivosti jezika. Pozitivnim je istaknula uvrštavanje načela ravnopravnosti spolova u Nacrt prijedloga Udžbeničkog standarda u Glavi 1.2. „Zakonske i druge osnove“, s obzirom da se u trenutno važećem Udžbeničkom standardu[190] to načelo poimence ne spominje kao zakonska osnova. To predstavlja novinu kojom se pridonosi promicanju ravnopravnosti spolova na zakonodavnoj razini. Također nije poznato da li je prijedlog pravobraniteljice usvojen jer do kraja izvještajne godine Udžbenički standard nije donesen unatoč odredbi čl.34. Zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu[191] prema kojoj je Udžbenički standard morao biti donesen u roku od godine dana od dana stupanja Zakona na snagu, a koji je istekao u ožujku 2011. godine.

5.1.2. Nacrt prijedloga kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja

Nacionalnim okvirnim kurikulumom za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje /NOK/ (2010.), građanski odgoj i obrazovanje predviđen je kao međupredmetna tema u osnovnim i srednjim školama, a Agencija za odgoj i obrazovanje (u daljnjem tekstu: Agencija) izradila je Modul odgoja i obrazovanja za promicanje ravnopravnosti spolova sa svrhom integracije tema vezanih za pitanja ravnopravnosti spolova u građanski odgoj i obrazovanje. U skladu s najavama, krajem ove kalendarske godine pripremljen je Nacrt kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja (u daljnjem tekstu: Nacrt kurikuluma) te je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (u daljnjem tekstu: Ministarstvo) u skladu s otvorenom javnom raspravom Nacrt kurikuluma dostavilo pravobraniteljici na mišljenje.

Pravobraniteljica je Agenciji početkom ove kalendarske godine uputila preporuku i prijedlog vezano za izradu kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja, a Ministarstvu krajem godine konkretne prijedloge na temelju uvida u do tada izrađeni Nacrt.

Uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u nacionalni školski sustav pravobraniteljica je ocijenila vrlo značajnim u pogledu doprinosa promicanju ravnopravnosti spolova i općenito promicanju ljudskih prava u cjelini u našem odgojno-obrazovnom sustavu. Posebno je značajna njegova integracija kao obveznog predmeta na srednjoškolskoj razini. Temeljem pregleda Nacrta kurikuluma, pravobraniteljica je utvrdila da se njegovim sadržajem predviđaju dobra kurikulumska rješenja po pitanju područja ravnopravnosti spolova i da je izrađen kvalitetan okvir za donošenje Kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja. Inicijativa takve vrste od izuzetne je važnosti u pogledu usklađivanja odgojno-obrazovne politike sa zahtjevima rodno osjetljivog obrazovanja predviđenog odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova te mjerama Nacionalne politike za ravnopravnost spolova 2011.-2015. Pravobraniteljica je Agenciji početkom ove kalendarske godine dala *preporuku da teme vezane za pitanja ravnopravnosti spolova čine sastavni dio kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja* te da se u njega integriraju elementi utvrđeni Kurikulumom odgoja i obrazovanja za promicanje ravnopravnosti spolova koji je definiran u Modulu odgoja i obrazovanja za promicanje ravnopravnosti spolova.

Nadalje, u Nacionalnom okvirnom kurikulumu u opisu međupredmetne teme građanskog odgoja i obrazovanja navodi se da se među njegove značajnije elemente ubrajaju *znanja, vještine, sposobnosti i stavovi koji razvijaju demokratsku svijest učenika i potiču ih boljemu upoznavanju i poštivanju drugih*, te uče *prihvaćanju različitosti drugih*, a među ciljevima međupredmetne teme između ostalog se navodi

[190] Narodne novine broj 7/07.

[191] Narodne novine broj 27/10 i 55/11.

i *razvijanje jednakopravnosti u društvu*. Pravobraniteljica je Agenciji predložila da se preciznije definira što se sve podrazumijeva pod „prihvaćanjem različitosti drugih“ i „jednakopravnosti u društvu“ te na taj način ostavi što manje mogućnosti da nastavnici/e prilikom vlastite interpretacije i implementacije u nastavni proces izostave važne sastavnice područja ljudskih prava. Time bi se također dalo dodatan naglasak na podučavanju učenika/ca osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta o sadržajima vezanim za područje ljudskih prava, što je potrebno s obzirom na nedovoljnu zastupljenost takvih sadržaja u našem odgojno-obrazovnom sustavu, posebice na osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini obrazovanja. Konkretno, prijedlog pravobraniteljice odnosio se na uvrštenje tema u Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja koje se odnose na podučavanje učenika o toleranciji prema osobama različitog bračnog i obiteljskog statusa te spolne orijentacije, u skladu sa čl.6.st.2. i st.3. Zakona o ravnopravnosti spolova, prema kojem se zabranjuje diskriminacija na temelju bračnog i obiteljskog statusa te spolne orijentacije, kao i tema koje se odnose i na druge oblike diskriminacije definirane čl.14. Ustava Republike Hrvatske[192] i čl.1.st.1. Zakona o suzbijanju diskriminacije.[193] Na taj način bi se pojmovi kao što su „prihvaćanje različitosti drugih“ i „jednakopravnost u društvu“ preciznije definirali i pritom imali uporište u pozitivnom zakonodavstvu Republike Hrvatske. Vezano za navedeni prijedlog, pravobraniteljica je dodatno skrenula pozornost da je „Istraživanje političke pismenosti i stavova o pristupanju Hrvatske Europskoj uniji među učenicima završnih razreda srednjih škola“ koje je proveo GONG 2010. godine pokazalo neke zabrinjavajuće rezultate u pogledu postojanja diskriminirajućih stavova mladih prema osobama homoseksualne orijentacije. Naime, prema rezultatima istraživanja 45,5% srednjoškolaca smatra homoseksualnost nekom vrstom bolesti, a čak 64,3% ih smatra da bi homoseksualnim osobama trebalo zabraniti javno nastupanje. Stoga ti podaci predstavljaju dodatan razlog koji ide u prilog nužnosti uvažavanja aspekta navedenog prijedloga koji se odnosi na uvrštavanje tema kojima bi se podučavala tolerancija prema osobama različite spolne orijentacije, ponajviše iz razloga što takve teme u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu nisu dovoljno niti adekvatno zastupljene.

Pored preporuke i prijedloga upućenih početkom godine Agenciji, pravobraniteljica se očitovala Ministarstvu na dostavljeni Nacrt kurikuluma te uputila nekoliko prijedloga za izmjenama i dopunama njegovog sadržaja. Prijedlozi pravobraniteljice odnosili su se na ljudsko-pravnu sadržajnu dimenziju koja među ostalima uključuje i područje ljudskih prava i ravnopravnosti spolova. Konkretno, predloženo je uvrštenje Zakona o ravnopravnosti spolova i Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom,[194] Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima (2004.), Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (2008.), Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (UN, 1981.), Zakona o suzbijanju diskriminacije, Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline, Povijest gej i lezbijskog života i kulture, među izvore učenja.

Temeljem uvida u Nacrt kurikuluma dostavljenog od strane Ministarstva, vidljivo je da je preporuka pravobraniteljice Agenciji koja se odnosila na uvrštenje tema vezanih za pitanja ravnopravnosti spolova utvrđenih Kurikulumom odgoja i obrazovanja za promicanje ravnopravnosti spolova uvažena, dok *prijedlog koji se odnosio na uvrštenje tema vezanih za diskriminaciju temeljem bračnog i obiteljskog statusa te spolne orijentacije nije uvažen.*

[192] Narodne novine broj 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10 i 85/10.

[193] Narodne novine broj 85/08.

[194] Narodne novine broj 107/07.

Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja do kraja izvještajne godine nije donesen. Pravobraniteljica će i u sljedećoj izvještajnoj godini pratiti proces donošenja ovog dokumenta i integracije građanskog odgoja i obrazovanja u nacionalni školski sustav.

5.2. ANALIZA zastupljenosti žena i muškaraca u području obrazovanja

Ured pravobraniteljice je izradio Analizu zastupljenosti žena i muškaraca u području obrazovanja na temelju statističkih podataka objavljenih u publikacijama Državnog zavoda za statistiku (u daljnjem tekstu: DZS) „Žene i muškarci u Hrvatskoj“ koje se objavljuju jednom godišnje za tekuću godinu. Tijekom 2011. objavljena je nova publikacija „Žene i muškarci u Hrvatskoj 2011.“ te je Ured pravobraniteljice, dalje kontinuirano prateći istu problematiku, izradio kratku komparativnu analizu u odnosu na već objavljene podatke u istim analizama iz prethodnih godina. Sukladno čl.5. Zakona o ravnopravnosti spolova prema kojemu se ravnopravnost spolova između ostalog definira i kao jednaka prisutnost žena i muškaraca u svim područjima javnog i privatnog života, cilj ove analize je sustavno pratiti spolnu strukturu na svim razinama obrazovnog sustava i ukazivati na područja sa značajnim nesrazmjerom u zastupljenosti spolova.

Pri analizi ovih podataka treba uzeti u obzir da se podaci navedeni u publikacijama „Žene i muškarci u Hrvatskoj“ ne odnose na stanje u tekućoj godini, već se objavljuju za prethodne godine za koje su u vrijeme tiskanja publikacije postojali konačni i cjeloviti podaci objavljeni od strane DZS-a.[195]

5.2.1. Učenici/e u srednjim školama (2003./04.-2008./09.)

U pojedinim tipovima srednjih škola i dalje su vidljive značajne razlike u zastupljenosti spolova, pa se tako kao i prethodnih godina industrijske i tehničke škole ističu kao srednje škole s najvećom podzastupljenošću učenica (šk.god. 2008./09. - 36,30% Ž), dok se umjetničke škole ističu kao srednje škole s najvećom podzastupljenošću učenika (šk.god. 2008./09. - 27,20% M).

Podzastupljenost učenika muškog spola također je vidljiva i u gimnazijama (šk.god. 2008./09. - 35,90% M), te za razliku od industrijskih i tehničkih te umjetničkih škola gdje prema posljednjim podacima nije vidljiva tendencija daljnjeg produbljivanja razlike u spolnoj zastupljenosti, **u gimnazijama je u školskoj godini 2008./2009. zabilježena do sada najveća razlika u zastupljenosti među spolovima**.

5.2.2. Nastavnici/e u osnovnim i srednjim školama (2003./04.-2008./09.)

Spolna podzastupljenost nastavnika muškog spola u osnovnim školama od početka promatranog razdoblja do danas sve je naglašenija iz godine u godinu, te je **u šestogodišnjem razdoblju udio nastavnika pao za ukupno 3,7%.** U školskoj godini 2008./09. nastavnici su činili svega 15,80% ukupnog broja nastavnika/ca u osnovnim školama što je najmanji postotak do sada.

---

[195] Kao i u uvodnom dijelu iste analize iz prošlogodišnjeg Izvješća o radu, ovu informaciju je potrebno ponovo posebno istaknuti i dodatno obrazložiti iz razloga što je u **mišljenju Vlade Republike Hrvatske od 12.05.2011. u odnosu na Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2010. navedena primjedba da analizom nisu obuhvaćeni najnoviji podaci.** Naime, treba imati na umu da ovo Izvješće obuhvaća 2011., a publikacija „Žene i muškarci u Hrvatskoj 2012.“ sa najnovijim obrađenim statističkim podacima iz 2011. objavljuje se tek u 2012., pa iz tog razloga te podatke nije moguće uključiti u ovu analizu. Istina da pojedine podatke koje obuhvaća ova analiza DZS objavljuje ranije, tj. u prosincu za tekuću godinu u publikaciji „Statistički ljetopis“, ali svi podaci potrebni za izradu analize dostupni su tek objavom u publikaciji „Žene i muškarci u Hrvatskoj“. Stoga, da bi se izbjegla neusklađenost različitih vremenskih razdoblja i nedosljedna i nepregledna interpretacija statističkih podataka kao posljedica kombinacije dvije navedene publikacije, kao izvor podataka za analizu koristi se samo publikacija „Žene i muškarci u Hrvatskoj“.

U srednjim školama također je prisutna podzastupljenost muškog spola među nastavnicima/cama, no u manjoj mjeri nego što je to slučaj u osnovnim školama: u promatranom šestogodišnjem razdoblju nastavnici su u srednjim školama bili zastupljeni uvijek između 32% i 35%. Također, za razliku od osnovnih škola, razlika u spolnoj zastupljenosti nastavnika/ca u srednjim školama stagnira i ne povećava se, pa je tako u posljednjoj godini promatranog razdoblja (šk.god. 2008./09.) udio nastavnika identičan onome iz prve godine promatranog razdoblja (šk.god. 2003./04.) 34,80%.

5.2.3. Studenti/ce na visokim učilištima (2004.-2009.)

Kao što su to pokazali podaci iz prethodnih godina, studentice i dalje čine većinu studentske populacije: u akademskoj godini 2009./10. zabilježena je do sada najveća razlika između upisanih studentica i upisanih studenata (56,30% Ž naprema 43,70% M). **Studentice također čine većinu i među diplomiranim studentima/cama (58,60% Ž)** u gotovo identičnom postotku kao i prethodne akademske godine.

Kada govorimo o područjima studija u sklopu kojih su studenti/ce diplomirali/e u 2009., možemo reći da je podzastupljenost ženskog spola u odnosu na prethodnu godinu u određenoj mjeri smanjena u okviru sljedećih područja: arhitektura i građevinarstvo, usluge prijevoza, zaštita okoliša i veterina.

Područja u kojima je u istoj godini u određenoj mjeri smanjena podzastupljenost muškog spola u odnosu na prethodnu godinu su: biološke znanosti, fizikalne znanosti, društvene znanosti, matematika i statistika, prerađivačka industrija i obrada, osobne usluge, poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo i zdravstvo.

No unatoč pojedinačnim pozitivnim tendencijama, cjelokupno stanje je nepromijenjeno u odnosu na prethodnu godinu, pa tako u nizu područja i dalje bilježimo značajnu podzastupljenost jednog spola. **Područja najveće podzastupljenosti muškog spola su područja usluga socijalne skrbi (2009. - 3,30% M), obrazovanja odgajatelja/ica i učitelja/ica (5% M), znanosti o obrazovanju (13,10% M) i bioloških znanosti (18,00% M), a područja najveće podzastupljenosti ženskog spola su područja inženjerstva i inženjerskih obrta (15,30% Ž), računarstva (15,90% Ž) i usluga zaštite (18,80% Ž).**

Ni većina od ostalih 16 studijskih područja nije se uspjela približiti relativno uravnoteženoj zastupljenosti spolova, pa se tako i dalje za veliki broj njih može reći da su pretežno „muška“ (usluge prijevoza, zaštita okoliša, arhitektura i građevinarstvo) ili pretežno „ženska“ područja (humanističke znanosti, društvene znanosti, zdravstvo, novinarstvo i informacije, matematika i statistika, umjetnost, pravo, poslovanje i administracija).

Ukupno gledajući, unatoč sitnim pozitivnim tendencijama, vidljivo je kako se ne događaju značajni pomaci koji bi mogli ukazivati na postupno smanjivanje podjele na „muška“ i „ženska“ obrazovna područja, pogotovo u području visokog obrazovanja, te je i dalje prisutna tendencija podjele na obrazovanje za „tradicionalno muška“ i „tradicionalno ženska“ zanimanja što se posebno odnosi na ovdje istaknuta područja najveće spolne podzastupljenosti.

5.2.4. Nastavnici/e i suradnici/e u nastavi na visokim učilištima (2006./2007.-2009./2010.)

Kao što su na to ukazivali podaci iz akademske godine 2008./09., najnoviji podaci pokazuju kako se i dalje nastavljaju iste pozitivne tendencije vezano za spolnu zastupljenost među nastavnicima/cama i suradnicima/cama u nastavi na visokim učilištima. **Nastavnici/e i suradnici/e na visokim učilištima još uvijek su pretežno muškog spola,** no razlika se iz godine u godinu konstantno smanjuje u svim

kategorijama. U akademskoj godini 2009./2010. i dalje je najveća podzastupljenost ženskog spola bila prisutna u kategoriji redovitih profesora/ica kada je postotak profesorica iznosio svega 27,40%, unatoč povećanju udjela profesorica od 2% u odnosu na ak.god. 2008./09. U ostalim kategorijama nije prisutna značajnija podzastupljenost, a ta se zasluga može pripisati sve većem udjelu žena na svim razinama visokoškolskog obrazovanja. Za očekivati je da će se iste pozitivne tendencije nastaviti i sljedećih akademskih godina.

Međutim uočljivo je da **udio žena linearno opada što promatramo viša zvanja u sveučilišnoj hijerarhiji**. U akademskoj godini 2010./2011. žene su među asistentima/icama bile zastupljene sa 55%, docentima/cama 46%, izvanrednim profesorima/cama 41%, a među redovitim profesorima/cama 27%. No spomenute pozitivne tendencije postupno bi trebale smanjivati te razlike.

5.2.5. Magistri/ce znanosti, magistri/ce, specijalisti/ce i doktori/ce znanosti prema području znanosti (2004.-2009.)

Nakon što je udio žena u ukupnom broju magistara/ica znanosti, magistara/ica i specijalista/ica, 2007. godine prvi put premašio udio muškaraca, **tendencija rasta zastupljenosti osoba ženskog spola nastavila se** i u sljedeće dvije godine. No valja istaknuti kako se te promjene događaju velikom brzinom te je između 2007.-2009. postotak visokoobrazovanih žena koje su magistrirale ili specijalizirale u tom razdoblju narastao za 9,60% u odnosu na muškarce. Tako se prema posljednjim podacima ukupan udio muškaraca smanjio na 42,90% u 2009.

Opisana tendencija vidljiva je i u pojedinačnim područjima znanosti, pa je tako značajno povećan postotak žena koje su magistrirale ili specijalizirale u području prirodnih znanosti (2008. - 68,90% Ž → 2009. - 73,90% Ž), biotehničkih znanosti (58,70% Ž → 64,40% Ž) i društvenih znanosti (56,70% Ž → 60,50% Ž). S druge strane, u nekim drugim područjima za koja je inače karakteristična podzastupljenost muškog spola, ta podzastupljenost je smanjena: riječ je o područjima biomedicine i zdravstva (35,70% M → 45,70% M), humanističkih znanosti (28,30% M → 35,70% M) i umjetnosti (28,60% M → 42,90% M).

Žene su, kao i prethodnih godina, brojčano podzastupljene jedino u području tehničkih znanosti. Radi se o značajnoj podzastupljenosti (17,40% Ž) te nije vidljiva tendencija promjene takvog stanja s obzirom da dvije godine za redom udio žena nije promijenjen.

Dok je zbog dugogodišnjeg konstantno linearnog povećavanja veći udio žena među magistrima/cama znanosti, magistrima/cama i specijalistima/cama sve izraženiji, među **doktorima/cama znanosti** nije isti slučaj. Ukupno gledajući, zastupljenost spolova je u potpunosti uravnotežena (kreće se oko 50%) i za sada nema naznaka promjene takvog stanja.

Kada je riječ o pojedinačnim područjima znanosti, pozitivnim valja istaknuti izrazito naglu i potpunu eliminaciju podzastupljenosti muškog spola među doktorima/cama znanosti u području humanističkih znanosti (2008. - 27,80% M → 2009. - 53,30% M). U području tehničkih znanosti za koje je karakteristična najveća podzastupljenost ženskog spola, među doktorima/cama znanosti također bilježimo pozitivan pomak (19,70% Ž → 22,00% Ž), dok je jedina negativna tendencija vidljiva u području prirodnih znanosti gdje je udio muškog spola smanjen za 4,80% (42,90% M → 38,10% M). Za ostala područja znanosti karakteristična je podjednaku zastupljenost spolova (50% ili blizu 50%).

5.2.6. Zaključak

Na razini osnovnoškolskog obrazovanja uočljiv je problem podzastupljenosti nastavnika muškog spola koji prema posljednjim podacima čine tek 15,80% ukupnog broja nastavnika/ca u osnovnim školama, dok je isti problem na razini srednjoškolskog obrazovanja puno manje izražen.

Na razini srednjoškolskog obrazovanja i dalje je prisutna podzastupljenost ženskog spola među učenicima/cama u industrijskim i obrtničkim srednjim školama, te podzastupljenost muškog spola u umjetničkim srednjim školama, dok se u gimnazijama broj učenika u odnosu na učenice također sve više smanjuje te se polako ističe kao novo područje sa značajnom podzastupljenošću.

Možda najveći problem u pogledu neravnomjerne zastupljenosti spolova predstavlja područje visokoškolskog obrazovanja gdje su, kao i prethodnih godina, područja studija vidljivo podijeljena na „tradicionalno muška“ i „tradicionalno ženska“, pa se tako kao izrazito „ženska“ područja najviše ističu područja usluga socijalne skrbi, obrazovanja odgajatelja/ica i učitelja/ica, znanosti o obrazovanju i bioloških znanosti, a kao „muška“ područja inženjerstva i inženjerskih obrta, računarstva i usluga zaštite.

Među nastavnicima/cama i suradnicima/cama u nastavi na visokim učilištima i ove godine bilježimo sve veći udio žena što predstavlja pozitivnu tendenciju s obzirom na još uvijek prisutnu ukupnu podzastupljenost ženskog spola u tom području.

Kod magistara/ica znanosti, magistara/ica i specijalista/ica područja koja se posebno ističu s najvećom podzastupljenošću su prirodne znanosti (podzastupljenost muškaraca) i tehničke znanosti (podzastupljenost žena), dok je kod doktora/ica znanosti jedino područje većeg nesrazmjera zastupljenosti područje tehničkih znanosti.

Ovogodišnjom analizom kao posebno zabrinjavajuće ističu se negativne tendencije vezano za veliku podzastupljenost nastavnika muškog spola u osnovnim školama i sve manji udio učenika muškog spola u gimnazijama, dok ostali analizirani podaci ukazuju na pojedine tendencije dijeljenja na „tradicionalno muška“ i „tradicionalno ženska“ zanimanja što nije u skladu sa odredbom o jednakoj prisutnosti žena i muškaraca u svim područjima javnog i privatnog života propisanom čl.5. Zakona o ravnopravnosti spolova.

5.3. Upotreba rodno-osjetljivog jezika u području obrazovanja

Uvođenje rodno osjetljivog jezika sastavni je dio politike rodno osjetljivog obrazovanja. Osim što prati provedbu čl.14.st.5. Zakona o ravnopravnosti spolova i mjere 3.1.6. Nacionalne politike za ravnopravnost spolova[196] koji se odnose na uvođenje jezičnih standarda u sadržaje svjedodžbi, certifikata, licenci i diploma, u skladu s općim načelima ravnopravnosti spolova pravobraniteljica prati uvođenje rodno osjetljivog jezika na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava. Vezano za to, tijekom 2010. zaprimljeno je nekoliko pritužbi na rodno neosjetljiv jezik koji se koristi u pojedinim dokumentima na različitim razinama odgojno-obrazovnog sustava.

U svom Izvješću o radu za 2010., pravobraniteljica je opisala problem usklađivanja cjelokupne pedagoške dokumentacije i evidencije koje se koriste u odgojno-obrazovnim ustanovama s rodno osjetljivim jezičnim standardima (opis slučaja PRS 02-06/10-02). U odnosu na preporuku

[196] Narodne novine broj 114/06.

pravobraniteljice Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa (u daljnjem tekstu: Ministarstvo) o potrebi jezičnog usklađivanja pedagoške dokumentacije i evidencije u osnovnim i srednjim školama, Ministarstvo se početkom 2011.[197] očitovalo da je sva nova pedagoška dokumentacija i evidencija usklađena s rodno osjetljivim jezičnim standardima, no da ta pedagoška dokumentacija još nije u potpunosti ušla u uporabu u školama iz razloga što *dio matičnih knjiga i registara učenika/učenica upisanih u matičnu knjigu još uvijek nije zaključen, pa se koriste stare, do njihovog ispunjavanja*. Vezano za to, Ministarstvo je najavilo da će *dodatno provjeriti svu pedagošku dokumentaciju i evidenciju, kao i sadržaj svjedodžbi i drugih javnih isprava koje se koriste u školskim ustanovama*.

Pravobraniteljica je od Ministarstva u travnju 2011. zatražila izvješće o najavljenoj provjeri pedagoške dokumentacije i evidencije. Nakon požurnice Ministarstvo se očitovalo da je temeljem provjere zaključilo da je cjelokupna pedagoška dokumentacija i evidencija koja se koristi u odgojno-obrazovnim ustanovama u Republici Hrvatskoj sukladna Pravilniku o sadržaju i obliku svjedodžbi i drugih javnih isprava te pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji u školskim ustanovama.[198] Međutim Ministarstvo u svom očitovanju nije spomenulo da li je sva dokumentacija usklađena s rodno osjetljivim jezičnim standardima. Stoga je pravobraniteljica odlučila u sljedećem izvještajnom razdoblju uoči početka školske godine 2012./2013. provesti analizu cjelokupne pedagoške dokumentacije i evidencija, svjedodžbi, uvjerenja i potvrda obuhvaćenih navedenim Pravilnikom.

5.4. Upotreba rodno osjetljivog jezika u aktima općina i gradova

Pravobraniteljica je u okviru svojih zakonskih ovlasti[199] ispitala uporabu rodno osjetljivog jezika u aktima općina i gradova, objavljenih na službenim internetskim stranicama pojedinih općina i gradova u Republici Hrvatskoj povodom inicijative udruge DOMINE, feminističke organizacije za promicanje ženskih prava i razvoj civilnog društva. Ista udruga je tijekom mjeseca listopada/studenog 2011. dostavila pravobraniteljici na uvid dopise koji su upućeni na adrese više načelnika i gradonačelnika općina i gradova u Republici Hrvatskoj i kojima traži usklađivanje uporabu rodno osjetljivog jezika na internetskim stranicama istih općina i odnosno gradova u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, Preporukama Vijeća Europe te Pravilnikom o nazivu radnih mjesta.

Dopisi su upućeni u slijedeće općine i gradove - općine Baška Voda, Dugopolje, Podstrana, Podgora, Otok, Jelsa i Brela, te gradove Split, Supetar, Solin, Sinj i Hvar.

Polazeći od potrebe suzbijanja stereotipa o muško-ženskim ulogama na tržištu rada i uklanjanju rodne diskriminacije u jeziku, a postupajući u okviru svoje nadležnosti, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je odlučila provjeriti kako su navedene općine i gradovi reagirali na te dopise, te kakvo je stanje na području upotrebe rodno osjetljivog jezika, ne samo na internetskim stranicama navedenih općina i gradova, već i u općim aktima, odlukama i drugim službenim dokumentima istih.

Nakon što je pravobraniteljica izvršila uvid u internetske stranice, zatražila je od svih gore navedenih općina i gradova da se izjasne o navedenom problemu, te je obaviještena kako su samo 3 jedinice lokalne samouprave postupile po zahtjevu tako što su uočene neusklađenosti ispravljene, a odgovarajuća

[197] NAPOMENA: U mišljenju Vlade Republike Hrvatske od 12.05.2011. u odnosu na Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2010., navedena je primjedba da pravobraniteljica u Izvješću o radu za 2010. u opisu slučaja PRS 02-06/10-02 nije uvrstila sadržaj očitovanja Ministarstva spomenut u ovom opisu slučaja. To nije učinjeno iz razloga što je očitovanje Ministarstva zaprimljeno tek u 2011. pa stoga ulazi u Izvješće o radu za 2011.

[198] Narodne novine broj 32/10.

[199] Čl.22. Zakona o ravnopravnosti spolova.

dokumentacija dostavljena (Grad Hvar i općine Podgora i Otok). Osam općina i gradova nije u ostavljenom roku postupilo po zahtjevu, pa im je pravobraniteljica uputila upozorenje i preporuku (općine Podstrana, Jelsa, Brela i Baška Voda te gradovi Split, Supetar, Solin i Sinj), dok općina Dugopolje nije odgovorila na zahtjev, ali je uvidom u službenu internetsku stranicu utvrđeno kako su sve neusklađenosti ispravljene. Načelniku općine Otok, koji je postupio po zahtjevu, upućena je samo preporuka za ispravljanje preostalih propusta.

Očito je dakle, da su jedinice lokalne samouprave različito reagirale na upućene zahtjeve za usklađivanjem svojih akata i internetskih stranica sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, neke su postupile po uputama, a neke (općina Podgora) su izvijestile pravobraniteljicu da se zaposlenice lokalne samouprave uporabom rodno neosjetljivog jezika ne smatraju diskriminiranima, te to potvrdile i pisanim izjavama istih.

Nakon ponovljenog dopisa sa pojašnjenjima da se ne radi o neposredno oštećenim osobama, koje bi se mogle izrijekom protiviti vođenju postupka pravobraniteljice te ukazivanja na propise i akte po kojima bi u ovom slučaju morao postupati, načelnik općine Podgora je izvijestio pravobraniteljicu da će, svjesni važnosti upotrebe rodno osjetljivog jezika u svim općim i pojedinačnim aktima općine, već na slijedećoj sjednici općinskog vijeća predložiti izmjene akata, te da su sa važnošću i pravilnošću upotrebe rodno osjetljivog jezika upoznati svi djelatnici/e općine, kao i svi vijećnici/e.[200] Zanimljiva je reakcija gradonačelnika grada Sinja koji nije reagirao ni nakon požurnice, ali nakon primitka pisanog upozorenja i preporuke, ne samo da je obavijestio pravobraniteljicu da je po preporuci postupljeno i dostavio o tome dokumentaciju, već je istakao da u Gradu Sinju nije bilo, niti će biti diskriminacije po bilo kojoj osnovi, i opisao značajnu zastupljenost žena u tijelima lokalne samouprave, budući da se žene nalaze na većini rukovodećih mjesta u upravnim odjelima i gradskim službama.

Zaključno, upozoreni čelnici su, nakon kraćeg ili dužeg oklijevanja, pristupili izmjeni spornih rodno neosjetljivih izraza u općim aktima, odlukama i drugim službenim dokumentima istih, na internetskim stranicama. Iz navedenog slijedi daljnji zaključak kako pojedini segmenti državne vlasti (u ovom slučaju se to iskazalo na lokalnoj razini), još nisu u potpunosti svjesni svojih obveza koje slijede iz Zakona o ravnopravnosti spolova, kao organskog zakona.

5.5. Rodno osjetljiv jezik u obrascima za postupak kandidiranja i postupak izbora

Povodom nadolazećih parlamentarnih izbora Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske sukladno svojim ovlastima objavilo je 7 dokumenata u Narodnim novinama pod nazivom Obvezatne upute. U okviru Obvezatnih uputa broj II[201] i Obvezatnih uputa broj IV[202] objavljeni su obrasci vezano za postupak kandidiranja i postupak izbora. U okviru svojih nadležnosti pravobraniteljica je izvršila uvid u priložene obrasce te utvrdila sljedeće: obrasci za postupak kandidiranja u sklopu Obvezatnih uputa broj II pisani su primjerenim rodno osjetljivim jezikom te su na taj način prilagođeni Zakonu o ravnopravnosti spolova i Nacionalnoj politici za ravnopravnost spolova 2011.-2015. u pogledu uvođenja ženskih oblika imenica. Međutim, dok spomenuti obrasci predstavljaju ogledni primjer upotrebe rodno osjetljivog jezika, obrasci za postupak izbora u sklopu *Obvezatnih uputa broj IV jezično su neusklađeni* i pisani rodno neosjetljivim jezikom te se nazivi zanimanja i funkcija navode samo u muškom rodu. Svi obrasci pod klasifikacijskim oznakama od OZ-18 do OZ-25 sadrže primjere rodno neosjetljivog jezika,

[200] Naknadno je utvrđeno da su internetske stranice općine Podgora usklađene sa Zakonom o ravnopravnosti spolova.

[201] OZ-1 do OZ-17; Narodne novine broj 122/11.

[202] OZ-18 do OZ-25; Narodne novine broj 122/11.

a jezična neusklađenost najbolje se očituje u rečenici obrasca pod klasifikacijskom oznakom OZ-18 gdje se od člana ili članice stalnog sastava izbornog povjerenstva traži da izjavi: „*nisam član ni jedne političke stranke niti sam se kandidirao za zastupnika u Hrvatski sabor*“.

Pravobraniteljica je Državnom izbornom povjerenstvu uputila upozorenje da korištenje izraza isključivo u muškom rodu u službenim dokumentima državnih tijela nije u skladu s općim načelom ravnopravnosti spolova i s rodno osjetljivim jezičnim standardima koji podrazumijevaju korištenje imenica u oba roda u slučajevima gdje to jezični smisao nalaže. Ovakvim načinom navođenja naziva, osobe ženskog spola stavljaju se u neravnopravan položaj. Rodno osjetljiv jezik sastavni je dio politike promicanja ravnopravnosti spolova propisane Zakonom o ravnopravnosti spolova i Nacionalnom politikom za ravnopravnost spolova 2011.-2015. u kojima se kroz pojedine odredbe i mjere nalaže upotreba rodno osjetljivog jezika. Tu posebno treba istaknuti mjeru 1.1.6. Nacionalne politike za ravnopravnost spolova 2011.-2015. prema kojoj su državna tijela obvezna promicati uporabu rodno osjetljivog jezika. Slijedom navedenoga, pravobraniteljica je Državnom izbornom povjerenstvu izdala preporuku da se prilikom svih budućih postupaka provođenja izbora u kojem Državno izborno povjerenstvo bude sudjelovalo, sukladno načelu ravnopravnosti spolova, **trajno** uvedu jezični standardi za sadržaje svih obrazaca koji se koriste u tom postupku te se na taj način usklade sa Zakonom o ravnopravnosti spolova i Nacionalnom politikom za ravnopravnost spolova 2011.-2015.

Državno izborno povjerenstvo očitovalo se da je uvažilo preporuku pravobraniteljice te da će prilikom izrade Obvezatnih uputa, vezano za provedbu državnog referenduma o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji, *voditi računa o uporabi rodno osjetljivog jezika prilikom svih budućih postupaka provođenja izbora odnosno referenduma*.

5.6. Rodno osjetljiv jezik u dokumentu „Preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja“

Hrvatski zavod za zapošljavanje (u daljnjem tekstu: Zavod) u prosincu 2010. izradio je dokument „Preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja“ kojim se daju konkretne smjernice obrazovnoj upisnoj politici i politici stipendiranja. Pravobraniteljica je sukladno svojim ovlastima, temeljem uvida u sadržaj dokumenta, utvrdila da je u njegovom cjelokupnom tekstu prilikom navođenja naziva zanimanja unutar obrazovnih područja (npr. kuhar, frizer, fotograf i sl.) korišten rodno neosjetljiv jezik te su nazivi zanimanja navođeni samo u muškom rodu. Pravobraniteljica je u svom podnesku Zavodu upozorila da jezični standardi koji se koriste u tekstu ovog dokumenta nisu u skladu sa Nacionalnom klasifikacijom zanimanja[203] u kojoj su nazivi zanimanja navedeni u muškom i ženskom rodu, niti s pojedinim odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova (čl.4.st.5.) i Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010. (mjera 3.1.6.) te s rodno osjetljivim jezičnim standardima u nizu drugih propisa iz područja obrazovanja, rada i zapošljavanja kao što su Zakon o akademskim i stručnim nazivima i akademskom stupnju,[204] Popis akademskih i stručnih naziva i akademskih stupnjeva te njihovih kratica,[205] Popis stručnih naziva i njihovih kratica[206] i Pravilnik o

[203] Narodne novine broj 111/98, 124/08, 147/10 i 14/11.

[204] Narodne novine broj 107/07.

[205] Narodne novine 87/09.

[206] Narodne novine broj 87/09.

sadržaju i obliku svjedodžbi i drugih javnih isprava te pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji u školskim ustanovama.[207]

Stoga je pravobraniteljica *Zavodu izdala preporuku da se u budućim publikacijama i dokumentima koje ta institucija bude izdavala poštuju rodno osjetljivi jezični standardi navođenjem zanimanja u muškom, odnosno ženskom rodu, čime bi se uskladili s navedenim propisima.* Hrvatski zavod za zapošljavanje usvojio je preporuku i naveo da je u već postojeći dokument o preporukama za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja uvrštena izričita napomena da se nazivi obrazovnih programa izraženi u muškom rodu podjednako odnose i na ženski rod, a da će Zavod u budućim dokumentima i publikacijama osigurati poštivanje rodno osjetljivih jezičnih standarda.

5.7. ANALIZA udžbenika vjeronauka i inicijativa pravobraniteljice za dijalog

5.7.1. Udžbenik vjeronauka za osmi razred osnovne škole „S Kristom u život“

Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu udruga Kontra i Iskorak na sadržaj udžbenika vjeronauka za osmi razred osnovne škole „S Kristom u život“, koji se nalazi u Katalogu obveznih udžbenika i pripadajućih dopunskih nastavnih sredstava za osnovnu školu u školskoj godini 2010./2011. U pritužbi se navodi kako se u tekstu u udžbeniku koji opisuje **homoseksualnost, navođenjem „da se radi o posebnom ljudskom stanju, s naglaskom na traženje medicinskih i psiholoških uzroka,** sugerira da se radi o anomaliji, odnosno bolesti, što je protivno nizu međunarodnih i nacionalnih propisa koji reguliraju zabranu diskriminacije i pravo na potpunu i točnu informaciju.“ U pritužbi se također dodaje kako su udruge Kontra i Iskorak, nakon što su zatražile očitovanje od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (u daljnjem tekstu: Ministarstvo) primili odgovor u kojem se „Ministarstvo uopće nije osvrnulo na sadržaj udžbenika, te se isključivo bavilo opisivanjem procedure donošenja svih, pa tako i navedenog udžbenika“.

Postupajući po predmetu, pravobraniteljica je od Ministarstva zatražila očitovanje na navode iz pritužbe posebno napomenuvši da ne traži pojašnjavanje postupka odobravanja udžbenika s obzirom da je dobro upoznata s svim odredbama Zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu[208] (u daljnjem tekstu: Zakon) uključujući i odredbe koje se tiču tog postupka. Jasno je da Zakon propisuje preciznu proceduru odobravanja udžbenika i da se njome udžbenici podvrgavaju stručnoj procjeni, no Zakon isto tako propisuje da udžbenici u slučaju naknadnog utvrđivanja prisutnosti sadržaja, koji su protivni Ustavu Republike Hrvatske i proklamiranim načelima demokratskog poretka koja se posebice odnose na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova, (čl.4.st.2.) sukladno članku 27.st.1. mogu biti povučeni iz uporabe ako su svojim sadržajem suprotni odredbi čl.4. st.2.-3. ovog Zakona. Pravobraniteljica je ujedno zamolila da svoje očitovanje Ministarstvo iskaže neovisno o stavovima autora udžbenika jer ne odobravaju oni udžbenike nego Ministarstvo. Nakon dvije požurnice Ministarstvo je dostavilo odgovor s priloženim očitovanjima nakladnika Kršćanske sadašnjosti d.o.o. i izdavača Nacionalnog katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije. Nakladnik i izdavač očitovali su se na način da, s obzirom da je sporni tekst na koji se pritužba udruga Kontra i Iskorak odnosi citiran iz Katekizma katoličke Crkve, smatraju da tekst *nikoga ne sramoti ili diskriminira, ne krši zakone već je izraz stava, načela i vjerovanja Katoličke Crkve.*

[207] Narodne novine broj 32/10.

[208] Narodne novine broj 27/10.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa očitovalo se naglasivši kako je udžbenik prošao postupak odobravanja i pregled višečlanog stručnog povjerenstva koje nije utvrdilo nepravilnosti u udžbeniku te ga je ocijenilo prihvatljivim. Međutim, Kršćanska sadašnjost d.o.o. i Nacionalni katehetski ured svjesno ili nesvjesno su zanemarili činjenicu da tekst na koji su se pritužile udruge nije u cijelosti citiran iz Katekizma katoličke Crkve te je vidljivo da je dio koji su udruge posebno istaknule problematičnim nije citat, već djelo autora udžbenika.

U nedostatku pruženog mišljenja i stava relevantnih aktera, pravobraniteljica je ponudila samostalno tumačenje ovog spornog dijela teksta na koji su se pritužile udruge Kontra i Iskorak. Pravobraniteljica je izrazila razumijevanje za činjenicu da je Katekizam katoličke Crkve sažetak cjelokupnog katoličkog nauka i predstavlja temeljno polazište za podučavanje o katoličkoj vjeri te da je katolički nauk zajamčen Ugovorom između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture i Ugovorom o katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama. No unatoč činjenici da se homoseksualnost kao specifično „stanje“ opisuje i u Katekizmu katoličke Crkve, mora se uzeti u obzir da stavljanje nečega u kontekst posebnog „ljudskog stanja“, s naglaskom na tome da je to stanje predmet proučavanja medicine i psihologije, može asocirati čitatelja/icu da se radi o nekoj vrsti anomalije ili bolesti, kako udruge Kontra i Iskorak i navode u svojoj pritužbi. Primjera radi, navedenom formulacijom bi se na isti način mogle opisivati, primjerice, Alzheimerova bolest ili shizofrenija, koje su klasificirane kao bolesti, ali im uzroci još uvijek nisu u potpunosti razjašnjeni. Nadalje, točno je da su se psihologija i psihijatrija kao grana medicine bavile homoseksualnošću i da je ona svojevremeno smatrana psihičkim poremećajem, no korištenjem predikata „pronalaze“ u sadašnjem vremenu (prezentu) pri čemu se ne spominje stav Svjetske zdravstvene organizacije i činjenica da homoseksualnost od 1990. više nije klasificirana kao bolest prema Međunarodnoj klasifikaciji bolesti i srodnih zdravstvenih problema (MKB-10) te da je u međuvremenu na snagu stupio niz nacionalnih i međunarodnih antidiskriminacijskih propisa kojima se zabranjuje diskriminacija prema osobama homoseksualne orijentacije, čitatelja/icu mogu navesti na zaključak da se homoseksualnost na isti način preispituje i danas.

Slijedom navedenoga, pravobraniteljica je upozorila da je sporna rečenica neodređena, nedorečena i ne pruža potpunu informaciju o temi o kojoj progovara. Samim time podložna je različitim tumačenjima i interpretacijama te stoga na taj način **može** ukazivati na diskriminaciju temeljem spolne orijentacije, koja je zabranjena čl.6.st.3. Zakona o ravnopravnosti spolova, čl.1.st.1. Zakona o suzbijanju diskriminacije i čl.21. Zakona o istospolnim zajednicama te međunarodnim dokumentima kojih je Republika Hrvatska potpisnica, a kojima se također zabranjuje diskriminacija.[209] Stoga, kako bi se uklonila i najmanja mogućnost diskriminacije prema osobama homoseksualne orijentacije i učenicama i učenicima osiguralo pravo na točnu i potpunu informaciju, pravobraniteljica je Ministarstvu dala preporuku da se rečenica *„Medicina i psihologija pronalaze različite uzroke, do kraja neistražene, takvom ljudskom stanju“* na str. 16. udžbenika „S Kristom u život“ u potpunosti ukloni iz sljedećeg izdanja udžbenika, ili preformulira na način da se čitateljima/cama ne ostavlja prostor za pogrešne interpretacije.

Međutim, do kraja izvještajne godine nije zaprimljeno očitovanje Ministarstva u odnosu na izdano upozorenje i preporuku.

[209] Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe iz 1950. i njenim Protokolima.

5.7.2. Udžbenik vjeronauka za treći razred srednje škole „Životom darovani“

Udžbenik vjeronauka „Životom darovani“ se u šk.god. 2010./2011. po prvi puta našao u upotrebi u trećem razredu srednjih škola. U okviru svojih ovlasti pravobraniteljica je izvršila uvid u navedeni udžbenik i na temelju izvršene analize odlučila se očitovati o pojedinim temama koje se u udžbeniku obrađuju kao što su *spolni stereotipi, pobačaj, medicinski potpomognuta oplodnja i genetički inženjering.*

Pravobraniteljica je Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa (u daljnjem tekstu: Ministarstvo) uputila podnesak u kojem je opisala razloge iz kojih pojedine dijelove navedenog udžbenika smatra problematičnima.

Analiza udžbenika pokazala je da se na nekoliko mjesta u udžbeniku na vrlo korektan način obrađuje područje ravnopravnosti spolova u kojima je odnos među spolovima opisan s naglaskom na „jednakost dostojanstva“ među spolovima te „ravnopravnu i jednaku vrijednost žena i muškaraca“. Međutim, neki drugi dijelovi udžbenika u potpunosti poništavaju taj pozitivan aspekt udžbenika kada je riječ o području ravnopravnosti spolova. Primjerice, unutar cjeline „Isto dostojanstvo u različitosti spolova“ (str. 85. i 86.) razlažu se karakteristike i specifičnosti žena i muškaraca pritom jasno naglašavajući razlike među spolovima na vrlo stereotipan način: *žena pokazuje jasnu prevagu intuicije, naspram muškarčeve logičke inteligencije*; *muškarac živi u stalnom nerazumijevanju života*; *za razliku od muškarca, ljubav prožima cijelo biće žene; njoj je ljubav glavna životna energija; za ženu su ključne riječi „osoba“ i „ljubav“* itd. Pritom se u tekstu nijednom riječju ne napominje da se ti opisi uzmu sa rezervom imajući u vidu različitost individua ili nešto tome slično. Ono što najviše upada u oči je izravno promoviranje stereotipa na kraju istog teksta u rubrici „Pitanja i zadatci“ u kojima se učenicima predlaže zadatak: *izradite plakat na temu „Tipičan muškarac i tipična žena“*. Poželjna didaktička smjernica zadatka ovakvog tipa bila bi da kod učenika/ca potakne razvijanje svijesti o bogatstvu različitosti i naglasi da se posebnost svake individue nalazi upravo u toj različitosti. Međutim ovdje je jasno vidljivo da jedini učinak takvog zadatka može biti izravno promicanje stereotipnih modela muškarca i žene.

Nadalje, također vezano za spolne stereotipe, u rubrici „Za rad i promišljanje“ (str. 87.), prenosi se dio teksta autora Adalberta Rebića iz priručnika za mlade „Snaga susreta“ u izdanju pastoralno-katehetske službe Kršćanske sadašnjosti iz 1974. u kojem se između ostaloga navodi: *umjerenost, suzdržljivost, osjetljivost, strpljenje, osobine su djevojaka; teško je zamisliti ženu kao mehaničara, kapetana ili inženjera rudarstva; čudilo bi nas vidjeti muškarca opasana pregačom ili kako plete; veliki zadatci, društvene uloge oduvijek su namijenjeni muškarcima, drugi su namijenjeni ženama*. Premda se u nastavku teksta čitatelju/ici daje do znanja da se *ne slažu svi s takvim mišljenjem* i da se u *samoj sredini u kojoj živimo osporavaju mnogi modeli muškaraca i žena i mnoge predrasude*, vidljivo je da namjera citiranog teksta nije u zauzimanju neutralnog stajališta, već je jasno da prvi dio teksta opisuje tradicionalnu podjelu društvenih uloga žena i muškaraca u smislu činjeničnog stanja stvari, dok se u nastavku samo dodaje da ima iznimaka koja odskaču od tog pravila. Tim načinom navođenja suprotstavljenih mišljenja čitatelja/icu se ne potiče na samostalno promišljanje (što sugerira naslov rubrike), već se daje gotova slika stvarnosti i onoga što autor smatra realnom društvenom zbiljom. Opis takve društvene zbilje nije adekvatan ni primjenjiv u današnjem kontekstu 21. stoljeća, te da je u svakom slučaju sve samo ne poticajan u promicanju ravnopravnosti spolova. Poticanje učenica i učenika na ponovno preispitivanje društvene prihvaćenosti spomenutih društvenih uloga koja se odvijala 70-ih

godina prošlog stoljeća predstavlja promoviranje stereotipa i potencijalno štetan utjecaj na stavove mladih ljudi koji nije u skladu s načelom ravnopravnosti spolova.

Slijedom navedenoga pravobraniteljica je upozorila da se cjelokupan tekst „Isto dostojanstvo u različitosti spolova“ u cjelini bavi opisivanjem značajki muškaraca i žena utemeljenim na stereotipima, te kao takav ne odgovara rodno osjetljivom obrazovanju kojim se promiče uklanjanje rodnih stereotipa, i nije u skladu s nizom odredbi koji reguliraju tu problematiku u području obrazovanja.[210] Pored navedenoga, dolazi i do nesuglasja s nizom međunarodnih propisa kao što su Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacija žena (CEDAW), Preporuke Vijeća Europe CM/Rec(2007)13 i 1700(2005), Deklaracija Postizanje stvarne ravnopravnosti spolova i dr.

Još jedan problematičan sadržaj u udžbeniku je definiranje pobačaja. Naime, u tekstu „Načela bioetičke znanosti“ (str. 115.-116.) navode se *brojne povrede ljudskog života: ubojstvo, samoubojstvo, eutanazija, pobačaj, smrtna kazna, genocid, osvajački rat itd.* U sažetku na kraju teksta pored nabrojanih, navode se i sljedeće povrede života: *sakaćenje, tjelesno i moralno mučenje, psihološke prisile, neljudski uvjeti života, ropstvo, prostitucija, trgovina ljudima, nedostojni uvjeti rada*. Također, u sklopu teksta „Pobačaj – povreda života nerođenih“ (str. 123.) pojam pobačaja definiran je na sljedeći način: ***Izazvani pobačaj,*** *kako god izvršen, namjerno je i izravno ubojstvo ljudskog bića u početnoj fazi njegova postojanja*. Unatoč uzimanju u obzir nauka Katoličke crkve prema kojem se pobačaj označava kao moralno nedopustiv čin, pravobraniteljica smatra da se ovim načinom definiranja pobačaja učenicima/cama ne pruža potpuna i objektivna informacija, jer se žene koje izvrše pobačaj (i liječnike koji im to omoguće) izravno označava izvršiteljima ubojstva pritom izostavljajući druge važne informacije vezano za čin pobačaja. Te važne informacije su prije svega činjenica da je, prema Zakonu o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece,[211] pobačaj dopušten ako je izveden pod zakonskim uvjetima i da liječnici prema čl.2.toč.15. Kodeksa medicinske etike i deontologije[212] imaju pravo na priziv savjesti vezano za izvršenje pobačaja.

Stoga je pravobraniteljica upozorila da se navedenim formulacijama pobačaja u kojima se pobačaj poistovjećuje sa zakonski kažnjivim djelima i na taj način prikazuje zločinom, učenicima/cama pruža nepotpuna i neobjektivna slika o zakonskoj regulaciji pobačaja u Republici Hrvatskoj.

Nadalje, u tekstu „Medicinski potpomognuta oplodnja i moguće manipulacije“ (str. 122.), koji govori o moralnoj (ne)prihvatljivosti ***medicinski potpomognute oplodnje***, stoji sljedeće: *U laboratorijima se stvaraju i uništavaju mnogi embriji, naravna prokreacija je potpuno izmijenjena, a otvoren je put manipulacijama genetičkog inženjeringa*. Razumljiv je stav nauka Katoličke crkve o moralnoj neprihvatljivosti heterologne oplodnje i genetskog inženjeringa, međutim kao i u slučaju pobačaja, učenicima/cama se pružaju nepotpune informacije dovodeći medicinski potpomognutu oplodnju u usku vezu s manipulacijama genetičkog inženjeringa. Naime, medicinski potpomognuta oplodnja je metoda liječenja koja, prema čl.29. Zakona o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece, obuhvaća utvrđivanje uzroka smanjene plodnosti i uklanjanje zdravstvenih razloga smanjene plodnosti (muška i ženska neplodnost klasificirane su kao bolesti genitalno-urinarnog sustava prema Međunarodnoj klasifikaciji bolesti i srodnih zdravstvenih problema), a prema članku 30. istog Zakona primjenjuje se samo ako bračni partneri ne mogu na drugi način ostvariti želju za vlastitim

[210] Kao što su čl.14.st.2.-3. Zakona o ravnopravnosti spolova, toč. 2.4. Udžbeničkog standarda, Narodne novine broj 7/07; Mjera 3.1. Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2011.-2015., Narodne novine broj 88/11; Čl.4.st.1.toč.3. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Narodne novine broj 87/08, 86/09, 92/10, 105/10 i 90/11, ciljevi Nacionalnog okvirnog kurikuluma, 2010.

[211] Narodne novine broj 18/78.

[212] Narodne novine broj 55/08.

potomstvom. S druge strane, ***zloporaba genetičkog inženjeringa*** nedozvoljena je i podliježe kaznenim i disciplinskim sankcijama prema čl.97a. i čl.242. Kaznenog zakona,[213] čl.25. Zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji,[214] čl.23. Ustava Republike Hrvatske i čl.7.toč. 4. Kodeksa medicinske etike i dentologije.[215] Štoviše, općenito je neprihvatljivo razvijanje viška ljudskih zametaka u istraživačke svrhe koji bi uopće mogli biti korišteni u svrhu genetičkog inženjeringa.[216] Stoga je pravobraniteljica upozorila da je posve neprimjereno tu metodu liječenja dovoditi u izravnu vezu s negativnim kontekstom „manipulacija genetskog inženjeringa" koje prema nacionalnom zakonodavstvu nisu dopuštene.

Temeljem navedenoga, pravobraniteljica je zaključila da vjeronaučni udžbenik „Životom darovani" za 3. razred srednje škole sadrži diskriminacijske elemente temeljem spola te nije u skladu s odredbom čl.4.st.2. Zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu[217] koja propisuje da *udžbenici, dopunska i pomoćna nastavna sredstva svojim sadržajem ne smiju biti protivni Ustavu Republike Hrvatske i proklamiranim načelima demokratskog poretka koja se posebice odnose na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova*.

Zaključno, pravobraniteljica je Ministarstvu dala preporuku da se za sljedeću školsku godinu 2012./2013. pripremi novo izdanje vjeronaučnog udžbenika „Životom darovani" u kojem bi se u odnosu na sadašnje izdanje izmijenili i dopunili sporni dijelovi, te se na taj način uskladili s pozitivnim pravnim propisima Republike Hrvatske. Konkretno, vezano za pojmove kao što su pobačaj i medicinski potpomognuta oplodnja i genetički inženjering, pravobraniteljica je predložila da se razmotri mogućnost dodavanja *napomene ispod teksta da se radi o sadržajima koji su regulirani pozitivnim propisima Republike Hrvatske s pojašnjenjem u kojim slučajevima je njihovo vršenje dopušteno.* Do kraja izvještajne godine nije zaprimljeno očitovanje Ministarstva u odnosu na izdana upozorenja, preporuku i prijedlog.

5.7.3. Inicijativa za uspostavljanje dijaloga i suradnje sa stručnjacima za vjeronaučne sadržaje

Pravobraniteljica u okviru svojih ovlasti sustavno prati područje obrazovanja koje je u Zakonu o ravnopravnosti spolova određeno čl.14. te u skladu s time izvršava i uvide u školske udžbenike i nastavne planove i programe. Ured pravobraniteljice je do sada proveo analizu osnovnoškolskih udžbenika hrvatskog jezika i književnosti (2007.) i analizu osnovnoškolskih udžbenika povijesti (2010.). Udžbenici vjeronauka do sada nisu bili predmetom grupne analize, već individualnih uvida uglavnom na temelju pojedinačnih pritužbi.

Do sada je u praksi Ureda pravobraniteljice bilo više slučajeva kada su se u pojedinim vjeronaučnim udžbenicima i nastavnim programima javljali elementi koji nisu bili u skladu s nacionalnim pozitivnim zakonodavstvom i problematični sadržaji na koje su reagirali predstavnici organizacija civilnoga društva, a u kojem je pravobraniteljica utvrdila postojanje pojedinih nesuglasja s nacionalnim pozitivnim zakonodavstvom u odnosu na pitanja spolnih stereotipa, spolne orjentacije, pobačaja, medicinski potpomognute oplodnje i genetičkog inženjeringa.

---

[213] Narodne novine broj 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08 i 57/11.

[214] Narodne novine broj 88/09, 137/09 i 124/11.

[215] Narodne novine broj 55/08.

[216] Čl.3.toč.4. Kodeksa medicinske etike i deontologije.

[217] Narodne novine broj 27/10 i 57/11.

U cilju što bržeg i učinkovitijeg rješavanja problema ove vrste, pravobraniteljica je inicirala uspostavljanje dijaloga i suradnje sa stručnjacima za katolički vjeronauk u nacionalnom odgojno-obrazovnom sustavu, ponajviše i iz razloga što do sada nije bilo pokušaja uspostavljanja suradnje od strane institucije Pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova. Stoga su krajem 2011. održani sastanci s predstavnicima Hrvatske biskupske konferencije i Agencije za odgoj i obrazovanje; prof. dr. sc. Ivicom Pažinom, predstojnikom Nacionalnog katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije i predstavnicom Agencije za odgoj i obrazovanje. Poziv na buduću suradnju pravobraniteljica je uputila i mons. Marinu Srakiću, predstojniku Hrvatske biskupske konferencije.

Pravobraniteljica je naglasila da poštuje i uvažava stavove nauka Katoličke crkve sažetog u školskim udžbenicima za vjeronauk i također izrazila razumijevanje za činjenicu da je Katekizam Katoličke Crkve sažetak cjelokupnog katoličkog nauka i predstavlja temeljno polazište za podučavanje o katoličkoj vjeri, te da je katolički nauk zajamčen Ugovorom između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture i Ugovorom o katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama. Jasno je da je glavna svrha vjeronaučnih udžbenika približavanje nauka Katoličke crkve učenicama i učenicima, no *sadržaji tog nauka moraju pružati širu sliku o pojedinim temama u cilju izbjegavanja prenošenja pogrešnih informacija.*

Temeljem uvida pravobraniteljice, osim opisanih problematičnih sadržaja, uočeni su i pozitivni primjeri te je utvrđeno da pojedini udžbenici djelomično vrlo korektno obrađuju neke aspekte područja ravnopravnosti spolova, pa je tako npr. u udžbeniku za osmi razred osnovne škole „S Kristom u život“ odnos među spolovima opisan s naglaskom na „jednakost dostojanstva“ među spolovima te „ravnopravnu i jednaku vrijednost žena i muškaraca“. Integracija takvih sadržaja u udžbenike je poželjna te je u skladu s odredbom članka 14.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova koja propisuje da sadržaji vezani za pitanja ravnopravnosti spolova predstavljaju integralni dio predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja te visokoškolskog obrazovanja i usavršavanja, te uključuju pripremu oba spola za aktivno i ravnopravno sudjelovanje na svim područjima života.

Međutim, premda treba spomenuti i to da su sadržaji problematičnih udžbenika ili nastavnih programa do sada u dva navrata mijenjani na inicijativu pravobraniteljice (Program katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi, 2004. i udžbenik Zajedno u ljubavi, 2009.), primjeri kurikulumskih elemenata koji nisu u skladu sa nacionalnim pozitivnim zakonodavstvom i dalje postoje.

Vezano za ovu problematiku, pravobraniteljica je najavila da umjesto dosadašnjih sporadičnih intervencija namjerava krenuti na stvaranje sveobuhvatne slike o razrađenosti područja ravnopravnosti spolova unutar religijskih sadržaja u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima katoličkog, pravoslavnog i islamskog vjeronauka te etike. Analiza srednjoškolskih udžbenika etike je sastavni dio ovog Izvješća, a tijekom 2012. pravobraniteljica planira pokrenuti i izradu analize udžbenika vjeronauka svih vjerskih zajednica.

5.8. Donošenje Etičkog kodeksa Sveučilišta Josipa Jurja Stossmayera u Osijeku

Pravobraniteljica je u svojim izvješćima o radu za 2009. i 2010. izvijestila Hrvatski sabor o svojoj analizi akata hrvatskih sveučilišta vezano za odredbe o diskriminaciji i spolnom uznemiravanju na temelju koje je u 2010. izrekla preporuku Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (u daljnjem tekstu: Sveučilište) da u novi Etički kodeks Sveučilišta, koji je u to vrijeme bio u fazi izrade, budu uvrštene odredbe o zabrani diskriminacije i spolnog uznemiravanja. U travnju 2011. donesen je novi „Etički kodeks Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku“ te je razvidno da je preporuka

pravobraniteljice uvažena. Čl.9.st.1. Etičkog kodeksa *zabranjena je svaka izravna ili neizravna diskriminacija na temelju rase, boje kože, spola, spolnog opredjeljenja, bračnog stanja, vjere, razlike dobi, političkog uvjerenja, nacionalnog, socijalnog ili regionalnog podrijetla, imovnog stanja, rođenja, društvenog položaja te tjelesnih ili društvenih poteškoća,* a čl.10.st.1. *zabranjen je svaki oblik uznemiravanja i spolnog uznemiravanja između pripadnika akademske zajednice.*

6. MEDIJI

U suvremenom svijetu, mediji su nezaobilazni i sveprisutni. Zbog svoje raširenosti i specifičnih karakteristika igraju izuzetno veliku ulogu u oblikovanju stavova i promociji vrijednosti za koje se neko društvo opredijelilo. Takva im uloga daje moć zbog koje imaju i posebnu društvenu odgovornost. Međutim, iako zakoni i drugi propisi koji reguliraju rad medija uključuju odredbe koje od medija zahtijevaju uklanjanje seksizma, spolnih stereotipa, i uvredljivo, omalovažavajuće i ponižavajuće prikazivanje žena i muškaraca, činjenica je da mediji i dalje perpetuiraju spolne stereotipe te vrlo uporno koriste uglavnom žensko tijelo kao objekt za privlačenje pažnje na druge sadržaje, što prvenstveno ide na štetu žena, ali posljedično i na štetu cijeloga društva.

Kao i prethodnih godina, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je i u 2011. pratila tiskane i elektroničke medije, provodila rodne medijske analize, postupala po pritužbama građana/ki na medijske sadržaje te samoinicijativno reagirala sukladno svojoj nadležnosti iz Zakona o ravnopravnosti spolova[218].

6.1. Godišnje rodno ISTRAŽIVANJE tiska i Internet portala

Ured pravobraniteljice pratio je koliko su i na koji način tiskani mediji i Internet portali pratili i izvještavali o temama vezanim uz nadležnosti Pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova. Tijekom 2011. Ured pravobraniteljice je prikupljao članke vezane uz obiteljsko nasilje kao rodno uvjetovano nasilje[219], prava LGBTiQ[220] populacije, tržište rada, medije, spolno uravnoteženu političku participaciju, ravnopravnost spolova u području obrazovanja, reproduktivno zdravlje, istraživanja o ravnopravnosti spolova, prostituciju, obiteljsku problematiku vezanu uz diskriminaciju temeljem trudnoće ili roditeljstva, ravnopravnost spolova u sportu, u ruralnim područjima i u vijestima iz svijeta. Sukladno tim područjima **prikupljeno je ukupno 1.774 članaka** što je za 13% manje od ukupnog broja članaka prikupljenih 2010. (2.036).

Broj objavljenih članaka vezanih uz problematiku ravnopravnosti spolova konstantno pada. U odnosu na 2007., kada je objavljeno najviše članaka vezanih uz područja iz nadležnosti Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, čak 3.835, u 2011. broj članaka se i više nego prepolovio (pad od 54%).

[218] Članak 16. Zakona o ravnopravnosti spolova, Narodne novine broj 82/08.

[219] U ovoj kategoriji prikupljani su veći članci koji su govorili o obiteljskom nasilju i/ili nasilju nad ženama kao obliku rodno uvjetovanog nasilja, a koji su uglavnom objavljivani izvan uobičajenih kratkih desk vijesti iz Crne kronike.

[220] LGBTiQ-lezbijke, homoseksualci, transeksualci i transrodne osobe.

Usporedna tablica za razdoblje od 2006.- 2011. s ukupnim brojem prikupljenih članaka te rang lista tema u okviru kojih je objavljeno najviše članaka

Godina	Br. članaka	1. mjesto	%	2. mjesto	%	3. mjesto	%
2006.	3.105	nasilje[221]	28%	tržište rada	16%	LGBTiQ	11%
2007.	3.835	nasilje	21%	LGBTiQ	12%	politička participacija	12%
2008.	3.135	nasilje	31%	politička part.	17%	tržište rada	12%
2009.	2.239	politička partic.	22%	zdravlje	13%	nasilje	11%
2010.	2.036	tržište rada	18%	nasilje	17%	LGBTiQ	14%
2011.	1.774	LGBTiQ	33%	nasilje	14%	tržište rada	9%
Total	1.6124						

Od 2006. kada je Ured pravobraniteljice prvi puta počeo analizirati članke u tisku i na Internet portalima po gore navedenim temama, **2011. po prvi puta se na prvom mjestu po učestalosti našla problematika vezana uz zaštitu prava LGBT populacije** (sa 583 članka). Postotak od 33%, kojim je ova tema bila zastupljena u ukupnom broju praćenih članaka, **ujedno je i najviši postotak** koji je od 2006. imala bilo koja tema na prvom mjestu po učestalosti. U odnosu na 2010., broj članaka vezanih uz ovu temu povećao se 19%, dok je broj članaka vezan uz tržište rada, koje je 2010. bilo na prvom mjestu, pao za 9% i smjestio ovu temu na treće mjesto po učestalosti. Tema rodno uvjetovanog nasilja zadržala je drugo mjesto. Teme vezane uz **LGBTiQ populaciju, rodno uvjetovano nasilje i tržište rada**, koje zauzimaju prva tri mjesta po učestalosti, čine čak **57% svih praćenih tema** (1.004 članaka).

U preostalih 770 članaka, nešto veći postotak[222] imaju članci vezani uz razna istraživanja o ravnopravnosti spolova (ona koja su provele organizacije civilnog društva ili koja su prenesena iz svjetskih medija – 17%), spolno uravnoteženu političku zastupljenost (16%)[223], reproduktivno zdravlje (8%), uglavnom zbog Zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji, i vijesti o kršenju ili zaštiti ljudskih prava žena u svijetu (8%). Tema prostitucije problematizirala se samo u sklopu donošenja novog Kaznenog zakona te senzacionalističkih napisa vezanih uz konkretan slučaj suđenja akterima elitne prostitucije (6%).

Gotovo zanemariv broj članaka odnosio se na položaj žena u ruralnim područjima (svega nekoliko članaka osvrnulo se na natječaj za biranje najuzornije seoske žene povodom 15. listopada Svjetskog dana seoskih žena), višestruku diskriminaciju (u kojoj je spol konstantna osnova u kombinaciji s drugim osnovama poput rase, etniciteta, nacionalnosti, dobi, imovinskog stanja, invaliditeta i sl.), ravnopravnost spolova u sportu i obrazovanju. Jako mali broj je i članaka koji problematiziraju spolne stereotipe u medijima i izvan njih, kao i onih koji na nestereotipan način pišu o ženama u vojsci, policiji, gorskoj službi spašavanja, razminiravanja i slično.

[221] Tema nasilja obuhvaća nasilje nad ženama i obiteljsko nasilje kao oblik rodno uvjetovanog nasilja.

[222] Ovi su postotci izračunati u ukupnom broju od 770 članaka koji se odnose na ostale teme koje nisu na rang listi prve tri, budući da su ti postotci daleko niži ako se računaju u ukupnom broju prikupljenih članaka koji uključuje članke o prve tri teme po učestalosti.

[223] Obrađeno u poglavlju o političkim strankama i izborima u ovom Izvješću.

6.2. Spolni stereotipi i seksizam - Razlike u prikazivanju žena i muškaraca u medijima

Razlike u prikazivanju žena i muškaraca u medijima, koje Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, sukladno svojoj nadležnosti, kontinuirano prati, pokazuje da seksizam i spolni stereotipi prevladavaju do te mjere da se javno reagiranje na svaki pojedinačni slučaj čini kao „kap u moru". Takve su razlike velike i prevladavaju više na štetu žena. Djelovanje i dostignuća žena u raznim područjima života u medijima se objavljuju prerijetko, marginaliziraju se u odnosu na druge teme ili sasvim prešućuju pa se dobiva dojam da žena nema ili da ih ne interesiraju područja i teme izvan „lake zabave" poput vijesti s estrade, mode,[224] tračeva[225], kozmetike, dijeta[226], i sl. Fotografije vrlo oskudno odjevenih žena, uz naslove i sadržaje koji se temelje na isticanju njihovih tjelesnih proporcija te uz komentare o fizičkom izgledu, kojima se nastoji stvoriti nelagoda kod samih čitateljica[227], kao i vrlo česte seksualne aluzije, dio su sadržaja gotovo svih tiskanih medija i većine informativnih Internet portala.

Mediji se uglavnom opravdavaju da oni nude samo ono što ljudi žele čitati/gledati/slušati što nije točno. Naime, iz mnoštva različitih stvari kojima se muškarci i žene svakodnevno bave, **mediji odabiru sadržaje** koje će prezentirati javnosti, kao **i način** na koji će to učiniti. Količinom objavljenih sadržaja, kao i načinom njegove prezentacije, mediji promoviraju i time učvršćuju stereotipe i utječu na način na koji će nešto biti vrednovano. Mediji odabiru koliko će prostora posvetiti kojoj temi i osobi[228] pa je njihova odgovornost vezana uz njihov izbor jer količina posvećenog medijskog prostora automatski se povezuje s važnošću teme koja se obrađuje. Na primjer, jedan dnevni informativni list je odabrao da svakoga tjedna 3-4 cijele stranice posveti mladim djevojkama koje su tek počele raditi kao voditeljice ili hostese[229], a koje su pozornost medija dobile jer su kao „najuzbudljivije", „spektakularne", „najljepše" otkrile svoje „čari" u rubrici „foto senzacije"[230]. Isti dnevni list je naslovnicu svog tjednog priloga koncipirao na način da jedna fotografija prikazuje sukob policije i prosvjednika u Grčkoj, druga poznatog pisca uz pisaću mašinu, a treća, kao najava članka o jednoj plaži, ženu u kupaćem kostimu niz čije polugolo tijelo curi pjena.[231] Već i sam pogled na takvu foto opremu naslovnice jasno daje do znanja odnos medija prema ženama i muškarcima i stereotipnu percepciju njihovih uloga, koja se ovakvim svakodnevnim načinom prezentacije još više učvršćuje.

Jedna od medijskih konstanti u prikazivanju žena je komentiranje ženskog izgleda i to neovisno o tematici sadržaja. Tako na primjer članak koji govori o istrazi zbog kaznenog djela krivotvorenja isprave i pokušaja prijevare ima naslov u kojem se ističe da je suučesnica osumnjičenog bila „zanosna"[232], dok nadnaslov intervjua s državnom inspektoricom glasi „Ljepša strana državne

---

[224] „Divni predmet žudnje: štikle koje daju moć", „U ovim gležnjačama ne možete planinariti, ali možete zavoditi", Jutarnji list, 09.11.2011.

[225] Jutarnji list, 29.-30.04.2011., (ukupno 25 stranica), Večernji list 30.04.2011. (ukupno 16 stranica) bilo je posvećeno kraljevskom vjenčanju u Velikoj Britaniji.

[226] Daniela (27): Uspjela sam : „Imam 7,5 kg manje, 100.000 kuna više, a dobivam i – muža!", Jutarnji list, 19.04.2011.

[227] „Prokletstvo naboranih koljena – Zvijezde mladenačkih lica i boljke vitkih nogu", Jutarnji list, 08.09.2011.

[228] „Divna & divlja, Paz de la Huerta, glumica kakvu dosad niste vidjeli. Jeste li spremni?", Jutarnji list, 31.01.2011. „Moja 24 sata s Larissom", Večernji list, 30.01.2011.

[229] „Vruće hostese zasjenile automobile, trudile se dokazati da su savitljive poput gume", Indeks, 30.05.2011.

[230] „Intimni svijet najuzbudljivije Ruskinje koja živi u Hrvatskoj", Jutarnji list, 11.12.2011.; „Najljepša menadžerica jednog benda u povijesti Hrvatske", Jutarnji list, 04.12.2011.; „Spektakularna Bingo voditeljica u razotkrivajućem izdanju", 30.10.2011.

[231] Tjedni prilog Magazin Jutarnjeg lista 02.07.2011.

[232] „Zanosna Klaudija pomogla Draženu Ladiću da prevari osiguranje", Jutarnji list, 17.02.2011.

inspekcije“[233]. Patronizirajući ton koji si mediji uzimaju za pravo koristiti kada predstavljaju žene, još je jedan od pokazatelja odnosa medija prema ženama. Budući da se takav ton i način prikazivanja ne koristi u odnosu na muškarce, govorimo o diskriminaciji. Teško je zamisliti da bi novinar ili novinarka koji bi intervjuirali državnog inspektora, ili bilo koju drugu mušku javnu osobu, isticali njegovu ljepotu, a njegove uspjehe u poslu komentirali sa „Zna mali!“, kao što je to bio slučaj kada je sa „Zna mala!“ novinar komentirao primjere koje je državna inspektorica navela kao uspješno odrađene poslovne zadatke.

Spolni stereotipi[234] koji su protkani kroz razne poruke koje dolaze do pojedinaca i pojedinki putem medijskih i drugih poruka, imaju velikog utjecaja na formiranje načina na koji će djevojčice i dječaci doživjeti sebe i drugi spol kao i na društvenu klimu u kojoj su jedinke prisiljene uklopiti se u unaprijed zadana očekivanja od spola kojem pripadaju. Iako su objavljene još 2009., dnevni tisak je u 2011. promovirao dvije knjige kao preporučeno štivo za djevojčice i dječake do sedam godina: „Knjiga za dječake – kako biti najbolji u svemu“[235] i „Knjiga za djevojčice – kako biti najbolja u svemu“[236]. Sadržaj knjiga pokazuje stereotipno shvaćanje što je primjereno za dječake, a što za djevojčice. Tako se u knjizi za dječake nalaze savjeti kojima ih se potiče na fizičku aktivnost, istraživanje, razvoj određenih vještina, sugerira da moraju biti hrabri, snalažljivi i kreativni (*što kada se nađu u opasnoj situaciji, kako pobjeći iz živog pijeska, napraviti splav, upaliti vatru bez šibica ili letjeti helikopterom, prepoloviti debeli telefonski imenik, izraditi vodenu bombu, bumerang ili vulkan, skočiti na skate-board, napraviti vodeni sat, postati matematički genij ili staviti jaje u bocu*). U knjizi za djevojčice nalaze se savjeti koji djevojčice primarno upućuju na brigu o izgledu i njegovanju odnosa s drugima - kako dizajnirati vlastitu odjeću i izraditi sjajilo za usne, kako zadiviti prijateljice, kako se ponašati poput zvijezde, kako napraviti narukvicu prijateljstva, čitati iz dlana, savršeno urediti nokte, voditi tajni dnevnik, izraditi spomenar i naučiti plesati. (Od malobrojnih nestereotipnih savjeta za djevojčice tu je žongliranje jednom rukom i suprotstavljanje školskom nasilniku.)

U društvenoj klimi i medijskom okruženju u kojem se promoviraju spolni stereotipi nije čudno da su na pitanje „Tko ima, a tko nema mozak?“, koje je u sklopu istraživanja za Tjedan mozga[237] bilo postavljeno djeci vrtićkog uzrasta, neki od odgovora djece bili: „Imaju ga svi ljudi osim žena, one nemaju mozak“, „Mozak nemaju žene i stari ljudi jer njima mozak nestane kad ostare“. Na prvi pogled simpatične šaljive primjedbe iz dječjih usta zapravo odražavaju ukorijenjene društvene predrasude koje su djeca usvojila iz svoje okoline.

Ono što se pogrešno, ali uvriježeno, percipira kao žensko nema jednaku vrijednost kao ono što se percipira kao muško. „Žensko“ je uvijek povezano s nečim trivijalnim, sporednim, površnim, manje vrijednim i za sve, osim za žene, nezanimljivim. Kad se nečemu želi oduzeti vrijednost i naglasiti da je loše, označava se kao nešto što bi napravila žena.[238] Vrlo ilustrativan primjer toga je komentar jednog hrvatskog tenisača koji je razočaran svojom igrom izjavio: „Igrao sam poput dvanaestogodišnje djevojčice“ smatrajući da će bolje opisati koliko je loše igrao aluzijom na ženski spol nego da je koristio

---

[233] Jutarnji list, 20.02.2011.

[234] „Sreću donosi torbica – Novo istraživanje potvrdilo je kako kupnja torbe ženama čini najveće zadovoljstvo“; „Ženska zaluđenost cipelama, dijamantima ili kozmetičkim proizvodima nije ni približna onoj torbicama“, Večernji list, 27.09.2011.; „Ružičasto za dame“ – Tehno prilog V Magazina;

[235] autorstvo: Dominique Enright, Guy McDonald

[236] autorstvo: Juliana Foster

[237] Jutarnji list, 12.03.2011.

[238] „Smiješno mi je kad čujem da muškarci pišu poeziju. Muškarci su danas počeli pisati kao žene. Današnju mušku poeziju donedavni pjesnici osudili bi kao trivijalnu.“ – Sanja Pilić: Muškarci su počeli pisati poeziju kao curice, Slobodna Dalmacija 03.02.2011.

usporedbu s dvanaestogodišnjim dječakom. Isto tako ako žena napravi nešto pohvalno i vrijedno u bilo kojem području društvenog života, kaže se da je to odradila „muški“[239].

Iako vrlo rijetko, postoji određen, manji broj članaka koji na objektivan i nestereotipan način predstavlja žene u raznovrsnim područjima djelovanja: djevojčica koja igra nogomet[240], državna prvakinja iz matematike[241], gluho-slijepa magistra znakovne lingvistike[242], antropologinja kibernetike[243], voditeljica građevinskog gradilišta[244], speleologinja[245], pripadnica NATO snaga koja radi na otkrivanju eksplozivnih naprava[246], časnica Oružanih snaga RH u Afganistanu[247], jedina hrvatska policajka u EULEX-ovoj misiji[248], tjelohraniteljica[249], poručnica bojnog broda[250], minerka[251], nogometne sutkinje[252], boksačica[253], igračica američkog nogometa[254].

Međutim, i iz ovakvih članaka može se iščitati koliko su duboko ukorijenjeni stereotipi o spolnim ulogama. Naime želeći istaknuti i pohvaliti da su spolne predrasude pogrešne, novinari i novinarke to čine tako da istovremeno koriste, i time potvrđuju, druge spolne stereotipe. Na primjer, u članku koji predstavlja hrvatsku žensku nogometnu reprezentaciju[255] novinarka se poziva na predrasude o tome kako se žene u nogometu doživljavaju kao „muškobanjaste“ osobe koje ne zanimaju uobičajene „ženske teme“. Želeći naglasiti kako ova ekipa ruši takve stereotipe o ženama u nogometu, novinarka kao argument koristi drugi spolni stereotip, onaj o „tipično ženskim stvarima“, poput nošenja šminke i nakita. Naglašavajući fizičku atraktivnost nogometašica članak ističe: „Nije li to san svakog muškarca? Zgodna žena koja zna sve o nogometu, a još ga i zna igrati“. Za žene, dakle, nije bitno to što se bave sportom u kojem su inače žene malobrojne, u koji ulažu vrijeme i trud i nastoje postići dobre rezultate, već je za medije važno da su zbog toga čime se bave „san svakog muškarca“ i da su „svoje čari pokazale pred objektivom“. Tekst je i jezično rodno neosviješten jer govori o „kapetanici, veznom igraču momčadi reprezentacije“.

Isticanje ženskog izgleda koristi se i kao protuteža informacijama o ženama koje „ruše“ spolne stereotipe. Tako je na primjer u podnevnim Vijestima HTV1, 04.09.2011. objavio prilog o djevojci koja vozi motor, sama ga popravlja i mijena gume, da bi odmah po završenom prilogu bila objavljena reportaža o biranju Miss Dalmacije za Miss Universe uz komentar da su se djevojke „pokazale u najljepšem svjetlu i očarale žiri“. Medijski odnos prema ženama podsjeća na komentar direktora tiskare

[239] Večernji list, 19.08.2011. – „Osječke srednjoškolke, studentice i radnice odigrale su „muški“ i ušle u krug 32 najbolje europske ekipe.

[240] Večernji list, 09.06.2011.

[241] Večernji list, 10.04.2011.

[242] Večernji list, 15.02.2011.

[243] Večernji list, 02.10.2011.

[244] Jutarnji list, 31.08.2011.

[245] Večernji list, 17.07.2011.

[246] Jutarnji list, 14.12.2011.

[247] Večernji list, 02.09.2011.; Jutarnji list, 04.-05.08.2011.; Jutarnji list, 01.08.2011.; Jutarnji list, 08.07.2011.

[248] Večernji list, 08.05.2011.

[249] Jutarnji list, 07.05.2011.; Večernji list, 07.05.2011.

[250] Novi list, 03.02.2011.

[251] Večernji list, 27.03.2011.

[252] Jutarnji list, 26.01.2011.; Večernji list, 12.04.2011.

[253] Večernji list, 17.04.2011.

[254] Večernji list, 20.01.2011.

[255] Globus, 25.11.2011.

koji je prije stotinjak godina savjetovao Mariji Jurić Zagorki da bi bolje prolazila kad bi imala više seksipila, a manje osjećaja za pravdu[256].

Suvremeni odnos među spolovima u Republici Hrvatskoj lako se može vidjeti u reklami za posuđe. Na fotografiji, glavni kuhar koji pokazuje posuđe je muškarac, a u dnu stoji tekst „Više od 300.000 zadovoljnih žena u Hrvatskoj“[257].

6.3. Pritužbe na medijske sadržaje

Tijekom 2011., pravobraniteljica je primala pritužbe građana i građanki na medijske sadržaje. Analiza pritužbi pokazala je da su se muškarci pritуživali na šale po spolnoj osnovi koje smatraju uvredljivima za muškarce, na reklame koje se koriste nekim spolnim stereotipom nepovoljnim po muškarce i na oglase u kojima se nudi „masaža“ ili „eskort“ kao oblik prikrivenog reklamiranja prostitucije. Prepoznavanje spolnih stereotipa sve je češće, ali je kod građana i građanki neophodno osvijestiti da sami/e imaju pravo direktno reagirati na medijske sadržaje koje smatraju neprihvatljivima, uvredljivima ili ponižavajućima i takve reakcije uputiti na adresu medija. Naime, na česte i masovne reakcije javnosti zbog uvredljivog, ponižavajućeg ili seksističkog prikazivanja žena ili muškaraca (još uvijek u velikoj većini žena) mediji više ne bi mogli koristiti opravdavanje da se radi o sadržajima koje gledatelji/ice, slušatelji/ce ili čitatelji/ce traže. Iskazivanje osobnog mišljenja koje bi građani i građanke upućivali direktno medijima doprinijelo bi promjeni percepcije medija o tome da su stereotipi i seksizam poželjni i traženi.

OPIS SLUČAJA (PRS 05-01/11-13) Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu[258] na članak kojim je u Bjelovarskom listu 05.09.2011. pod naslovom „Dekolte predsjednice Ankice i grudi poduzetnice Ružice proglašeni najljepšima“ popraćena tribina o sudjelovanju žena u poduzetništvu i politici, održana 01.09.2011. u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. Budući da je u prilogu pritužbe dostavljena fotokopija spornog članka, pravobraniteljica je zatražila od urednika/ce original članka koji do kraja 2011. nije primila pa je predmet prenesen u 2012. Međutim, i iz kopije je jasno da se cijeli članak, uključujući naslov, gotovo u cijelosti temelji na komentiranju izgleda pojedinih govornica te na seksističkim primjedbama kojima su prisutne žene svedene na seksualne objekte, zanimljive i važne samo onoliko koliko su nazočni muškarci bili „blaženi“ među njima i primjećivali njihove grudi (čak se na njih i kladili!).

PODUZETE MJERE: Izvještavajući o tribini posvećenoj važnoj temi kao što je slaba prisutnost žena u politici i poduzetništvu, Bjelovarski list je objavio članak koji je marginalizirao temu tribine kao i ono što su govornice imale reći, a obilovao spolnim stereotipima i seksizmom te uvredljivim javnim prikazivanjem žena, što je zabranjeno Zakonom o ravnopravnosti spolova (čl.16.st.2.) te u suprotnosti s međunarodnim dokumentima[259]. Po primitku originala članka, pravobraniteljica je uredništvu uputila

[256] Nacional, 18.01.2011. „Zagorkin tlačitelj iz Obzora“.

[257] Večernji list, 23.11.2011.

[258] Zajednice žena HDZ-a.

[259] U Preporuci Rec (2003)3 Odbora ministara Vijeća Europe, kojeg je i Republika Hrvatska članica, upravo ovakav pristup u prikazivanju žena detektiran je kao jedan od čimbenika nedovoljne zastupljenosti žena u raznim područjima javnog života i odlučivanja. U Memorandumu s objašnjenjima Preporuke navodi se značajna uloga medija u demokratizaciji društva i odgovornost novinara/ki i drugih djelatnika/ca medija za nepristrano i nestereotipno prikazivanje žena i muškaraca. I u Preporuci o predstavljanju žena u medijima

upozorenje da kao javni medij ima obavezu i odgovornost poštivati zakone i propise koji se odnose na način prikazivanja žena i muškaraca i preporuku da glavni/a urednik/ca te drugi/e urednici/ce u Bjelovarskom listu ubuduće vode računa da sadržaji čanaka koje objavljuju ne uključuju seksizam i spolne stereotipe kao što je to bio slučaj sa predmetnim člankom od 05.09.2011.

OPIS SLUČAJA (PRS- 05-01/10-09) Pravobraniteljica je još u 2010. zaprimila pritužbu N.Č. vezano za emisiju urednika i voditelja M.J. emitiranu na jednoj od televizija zbog pitanja koje je u emisiji bilo postavljeno gledateljima „Je li feminizam zločinačka organizacija?“ i diskriminacijskih izjava tijekom emisije.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Pravobraniteljica je zatražila snimku emisije. Nakon pregleda dostavljene snimke, Ured pravobraniteljice je napravio transkript cijele emisije zbog brojnih diskriminacijskih izjava izgovorenih na račun LGBT pripadnika/ca, žena žrtava obiteljskog nasilja, ženskih udruga te žena općenito. Transkript je uz dopis upućen Agenciji za elektroničke medije i Hrvatskom novinarskom društvu na nadležno postupanje. Agencija za elektroničke medije je dostavila pravobraniteljici odgovor u kojem je navela da nisu u mogućnosti dobiti snimku emisije pa im je Pravobraniteljica proslijedila kopiju snimke. Hrvatsko novinarsko društvo dostavilo je Pravobraniteljici zaključak provedenog postupka Novinarskog vijeća časti (održanog 11.3.2011.) u kojem stoji da su navodi Pravobraniteljice o diskriminacijskim izjavama na predmetnu emisiju opravdane te da je M.J. „kroz cijelu emisiju izražavao stavove koji devalviraju zabranu diskriminacije po spolu i spolnoj orijentaciji, dapače, izravno je podržavao takvu diskriminaciju“. Stoga je Novinarsko vijeće časti izreklo težu opomenu novinaru i uredniku emisije M.J. Agencija za elektroničke medije (AEM) dostavila je 05.04.2011. odgovor u kojem je navedeno da je Vijeće za elektroničke medije zaključilo da *„nije došlo do kršenja odredbi Zakona o elektroničkim medijima“*, ali da će nakladniku uputiti upozorenje zbog *„neprihvatljive razine komunikacije*“ u spornoj emisiji. Pravobraniteljica je uputila dopis AEM-u i pozivajući se na odredbe Zakona o elektroničkim medijima, koji u čl.12.st.2. izrijekom navodi da *„u audio i/ili audiovizualnim medijskim uslugama nije dopušteno poticati, pogodovati poticanju i širiti mržnju ili diskriminaciju*“ između ostaloga i na osnovi *„spola, političkog ili drugog uvjerenja, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije“*, ukazala da ne stoji zaključak kako nije došlo do kršenja odredbi tog Zakona jer da se podržavanje ili izražavanje diskriminacije temeljem spola i spolne orijentacije (kao i bilo kojim drugim temeljem) ne može nazivati tek *„neprihvatljivom razinom komunikacije*“. Pravobraniteljica je zatražila očitovanje o provedenom postupku, zaključak i pripadajuću dokumentaciju. U dostavljenom odgovoru AEM je ostao kod svog prvobitnog zaključka dodajući i da su „samostalno regulatorno tijelo koje o svom radu podnosi izvješće Hrvatskom saboru“.

Pravobraniteljica stoga informira Hrvatski sabor da je Agencija za elektroničke medije odbila uvažiti svu, zakonima potkrijepljenu argumentaciju pravobraniteljice u ovom slučaju, kao i zaključak provedenog postupka Novinarskog vijeća časti te ostala kod prvobitnog stava da u spornoj emisiji nije prekršen Zakon o elektroničkim medijima iako isti izrijekom zabranjuje i sankcionira diskriminaciju na osnovu spola i spolne orijentacije.

(Preporuka 1555 (2002)), Vijeće Europe pozvalo je zemlje članice da se bore protiv svih oblika seksizma u medijima te da kroz medijske kodekse ponašanja zabrane seksističku praksu i predodžbe te promoviraju uređivačku politiku koja obuhvaća i rodnu dimenziju.

6.4. Medijsko izvještavanje o obiteljskom nasilju kao rodno uvjetovanom nasilju

Rodno uvjetovano nasilje po učestalosti pojavljivanja u praćenim medijima u 2011. našlo se na drugom mjestu sa 14% (ili 255 članaka) u ukupnom broju prikupljenih članaka. Pisalo se o pojedinačnim slučajevima obiteljskog ili partnerskog nasilja, koji su završili tragičnim ishodom, tj. smrću, uglavnom žena, ali i nekoliko muškaraca, zlostavljanim muškarcima[260], te o problematici vezanoj uz aktivnosti udruga koje se bave zaštitom žena žrtava obiteljskog nasilja.[261] Nekoliko tekstova bilo je posvećeno silovanjima, a problematizirala su se ponovo i ratna silovanja iako u gotovo zanemarivom broju članaka. O obiteljskom nasilju više se piše povodom obilježavanja nacionalnih i međunarodnih dana borbe protiv nasilja nad ženama.

Kada izvještavaju o obiteljskom nasilju mediji su senzibilniji nego što su bili prije nekoliko godina, ipak još uvijek postoje naslovi koji idu za senzacionalističkim izvještavanjem uz korištenje neprimjerenih izraza ili otkrivanjem detalja koji dodatno viktimiziraju žrtvu. Primjeri senzacionalističkog načina izvještavanja o nasilju su: „Zlostavljačica (74) nožem od 40 cm bijesna „izrezbarila“ supruga“[262] ili „Fatalna ujna priznala: Nedostajalo mi je ljubavi i seksa, zato sam pustila nećaka u svoj krevet“[263].

OPIS SLUČAJA (PRS 05-06/11-6) Dana 13.03.2011. u Podravskom listu objavljen je tekst „Šokantno – izopačeni monstrum na sudu“, koji je u cijelosti prenio i Jutarnji list pod naslovom „Milan (53) je godinama brutalno silovao i tukao 78-godišnju susjedu!“. U članku su navedeni intimni detalji silovanja koji ponižavaju žrtvu. Neovisno o činjenici da se njezino ime u članku ne navodi, prema objavljenom imenu počinitelja i mjesta zločina njezin identitet nije zaštićen što dovodi do sekundarne viktimizacije žrtve ovog brutalnog nasilja.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je uputila uredništvu Podravskog lista (te uredništvu Jutarnjeg lista na znanje) upozorenje da Zakon o ravnopravnosti spolova zabranjuje predstavljanje žena i muškaraca na ponižavajući način s obzirom na spol te da opća načela Kodeksa časti hrvatskih novinara propisuju da su novinari u svom radu dužni braniti, između ostalog, dostojanstvo i ljudska prava, te štititi „čovjekovu intimu od nepravednog ili senzacionalističkog otkrivanja u javnosti“ što u ovom slučaju nije učinjeno. Također je dala *preporuku da prilikom izvještavanja o silovanjima i slučajevima nasilja ne koriste senzacionalističke intimne detalje koji ponižavaju žrtvu i/ili odaju njezin identitet kako bi se izbjeglo dodatno traumatiziranje žrtve od strane medija i javnosti*.

Osim korištenja senzacionalističkih izraza u naslovima, problem je i u tome što se obiteljsko nasilje u naslovima i podnaslovima još uvijek veže za ljubav i strast te se tako obiteljsko nasilje dovodi u sferu „romantike“ i „tragedije ljubavnika“ što je potpuno pogrešno i daje krivu sliku o tome što je obiteljsko nasilje. Na primjer u slučaju u kojem je izvanbračni partner ubio svoju partnericu naslov je glasio: „Za ljubavnu tragediju kriva je strast koja ih je zaslijepila“[264]. Umjesto da se češće govori i piše o uzrocima

[260] „Žene muškarce zlostavljaju verbalno“, Zadarski list, 22.01.2011.; Čak četvrtina žrtava nasilja u obitelji muškarci: ‘Da me tukla, manje bi me boljelo od uvreda i onoga: Zaradi novac’, Slobodna Dalmacija, 15.11.2011.

[261] Napomena: Ured pravobraniteljice prikuplja članke koji se odnose na obiteljsko ili partnersko nasilje,a ne sve članke iz rubrika Crne kronike, pa tako nisu ubrojeni niti članci posvećeni nestanku Antonije Bilić i optuženom Draganu Paravinji.

[262] Jutarnji list, 04.01.2011.

[263] Jutarnji list, 13.09.2011.

[264] Jutarnji list, 24.10.2011.

tog rodno uvjetovanog nasilja, o problemu koji nasilnici imaju u kontroli bijesa, nenasilnom suočavanju s problemima, u komunikaciji i slično, često se naslovima i samim tekstom sugerira da obiteljski ljudi postaju obiteljski nasilnici, pa i ubojice svojih partnera/ica, zbog ljubavi.

6.5. Mediji o ravnopravnosti spolova na tržištu rada

Tema tržišta rada i ravnopravnosti spolova bila je treća po učestalosti u tiskanim medijima i na Internet portalima. Članci uglavnom objektivno prikazuju specifične probleme vezane uz položaj žena na tržištu rada (dugotrajniju nezaposlenost i težu zapošljivost, veći udio u nezaposlenima, veću zastupljenost u djelatnostima koje su slabije plaćene i percipirane kao „tipično ženske“). Često se objavljuju i statistički podaci vezani uz položaj žena na tržištu rada, od podataka sa Hrvatskog zavoda za zapošljavanje do top menadžerskih pozicija, biznisa i poduzetništva. Pisalo se vezano uz rodiljne dopuste zaposlenih žena, o očevima na rodiljnom dopustu, o prekvalifikaciji nezaposlenih žena, o izjednačavanju dobi za odlazak u mirovinu, rodno uvjetovanim preprekama za napredovanje žena (staklenom stropu) te o performansu koji su nezaposlene radnice tvornice „Kamenski“ održale u „Tvornici“ kako bi skrenule pažnju na težak položaj žena u tekstilnoj industriji.

Uz pozitivnu ocjenu načina na koji se prati ovo područje u medijima, treba napomenuti da se i dalje o ovoj temi piše prerijetko i prigodničarski, što znači da više dolazi u fokus interesa medija u dane obilježavanja pojedinih datuma, poput Međunarodnog dana žena 8. ožujka, održavanja konferencija posvećenih toj temi ili u vrijeme donošenja pojedinih zakona.

6.6. Mediji o LGBT problematici[265]

U 2011. od svih tema koje Ured pravobraniteljice prati, najviše se pisalo o problematici vezanoj uz LGBT populaciju. Visoki postotak (33% svih praćenih članaka), ova je tema dobila u najvećoj mjeri vezano za Split Pride, pojedinačne sudske slučajeve[266], homofobne izjave pojedinaca[267], slučajeve kršenja prava LGBT osoba u Hrvatskoj[268] te aktivnosti organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom prava LGBT osoba. Negodovanje u javnim reakcijama zbog nasilja nad pripadnicima/cama povorke u Splitu bilo je neupitno: „Sramotna splitska subota“[269], „Neprihvatljiva eskalacija primitivizma“[270] ili „Homofobno nasilje Hrvatskoj na sramotu“[271]. Vezano za LGBT populaciju dosta se pisalo o primjerima iz **svijeta** (na primjer o ukidanju politike „don't ask, don't tell“ koja je zabranjivala deklariranim homoseksualcima da služe vojsku u SAD,[272] pozivima svjetskih državnika i dužnosnika na

[265] Cjelovita problematika vezana uz rodne manjine i aktivnosti pravobraniteljice obrađena je u posebnom poglavlju.

[266] Mamić, Marković, Travaš, Mudrovčić, Krešić, Jurčević.

[267] „Pankeri i rokeri su pokrenuli pedofiliju i homoseksualizam, neću im pomagati“, Jutarnji list, 04.10.2011.; „Nerođena djeca ne mogu se braniti od gejeva i lezbijki“, Index, 06.10.2011.

[268] „Dvije lezbijke protjerane iz KIC-a jer su bile zagrljene“, Jutarnji list, 25.05.2011.; „Vrijeđali su me jer sam se zagrlila s curom u kafiću. Umjesto isprike, nazivaju nas lažljivicama“, Indeks, 23.05.2011.

[269] T-portal 13.06.2011.

[270] Slobodna Dalmacija, 13.6.2011.

[271] Vjesnik 13.06.2011.

[272] Jutarnji list, 24.-25.12.11.

borbu protiv homofobije i zaštitu LGBT osoba od diskriminacije[273], Beogradskom Gay Pride-u[274], izglasavanju novog Obiteljskog zakona u Sloveniji koji istospolnim parovima omogućava posvajanje djece njihovih partnera i partnerica[275], presudi Europskog suda za ljudska prava koji je presudio da gej parovi moraju imati jednaka mirovinska prava kao i heteroseksualni parovi[276]) i u Hrvatskoj (na primjer o Pravilniku hrvatskog ministarstva zdravstva i socijalne skrbi za transrodne osobe[277], zaštiti prava LGBT osoba na radnom mjestu u RH[278], gay gostima[279], transseksualcima[280]). Objavljivane su i osobne priče pripadnika/ca LGBT zajednice[281].

6.7. Provedba mjera iz Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2011. – 2015., u kojima je HRT nositeljica provedbe mjera

Pravobraniteljica je zatražila od Hrvatske radiotelevizije dostavu podataka o provedbi mjera[282] Nacionalne politike za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2011.-2015. u kojima je HRT nositeljica. Zatraženi podaci su dostavljeni u cijelosti.

Mjera 7.2.4.[283] Provoditi edukaciju o rodnoj ravnopravnosti medijskih djelatnika/ca koji kreiraju medijske sadržaje - **je provedena djelomično** i uglavnom zahvaljujući entuzijazmu i osobnoj zainteresiranosti tima Edukacijskog centra HRT-a (EDU centar) da uključi temu ravnopravnosti spolova u edukaciju.

Edukacijski centar HRT-a u svom je izvješću o provedbi mjere u 2011. potvrdio navode Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova iz Izvješća o radu pravobraniteljice Hrvatskom saboru za 2010. Naime u svojim je izvješćima, vezano za dvije radionice o ravnopravnosti spolova u području medija koje je pravobraniteljica održala u suradnji s EDU centrom za urednike/ce i novinare/ke HRT-a 2009.-2010., pravobraniteljica je navela da osim što je bio slab odaziv djelatnika/ca HRT-a, „polaznici/ce nisu edukacijsku radionicu doživjeli kao mogućnost da se educiraju na temu kako u medijske sadržaje uključiti rodni aspekt ili na koji način poštivati obvezu medija u promociji načela ravnopravnosti spolova“. Iako je glavni ravnatelj na Odboru za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora još 2010. napomenuo da ravnateljstvo planira sankcionirati nepohađanje edukacije, prema saznanjima pravobraniteljice do kraja 2010. nije održana niti jedna edukacijska radionica vezana uz

[273] „Clinton poziva na borbu protiv homofobije“, Vjesnik, 19.05.2011.; „Vijeće Europe: Treba okončati homofobiju, Vjesnik, 18.05.2011.

[274] „Srbija zabranjuje Gay Pride: Ne možete očekivati da se umjesto Kosovom bavimo gay paradom“, Jutarnji list, 01.10.2011.; „Ovo je poraz Srbije – Ako su neki i planirali zapaliti Beograd, zašto nitko nije uhićen?“ Jutarnji list, 02.10.2011.

[275] „Slovenija dozvolila usvajanje djece istospolnim parovima“, T-portal, 29.07.2011.

[276] „Ista mirovinska prava homoseksualcima – Kako je jedan gej umirovljenik promijenio Europu?“, T-portal, 12.05.2011.

[277] Jutarnji list, 30.11.2011.; Večernji list, 03.11.2011.

[278] Vjesnik, 15.11.2011.

[279] „Gay gosti? Može, ionako ćemo i mi u tu Europu“, Večernji list, 11.07.2011.; „300 parova u tjedan dana“, Aktual, 23.08.2011.

[280] „U potrazi za rodom“, Globus, 25.11.2011.

[281] „Bio sam Mirko, sad sam Sanja“, Jutarnji list, 28.07.2011., „Ni homoseksualac, ni transvestit, ni biseksualac. Ne znam što sam“, Večernji list, 27.03.2011., „Bila sam otvoreno gay kao profesorica u srednjoj školi i bilo je dobro prihvaćeno“, Jutarnji list, 03.05.2011.

[282] Mjera 7.2.1.“Informirati građane/građanke o obvezama uvođenja rodno osjetljivih politika u sva područja društvenog života, a u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i standardima EU“; 7.2.2. Izdvajati sredstva za produkciju i/ili koprodukciju rodno senzibiliziranih medijskih sadržaja te osigurati medijski prostor za emitiranje rodno senzibiliziranih sadržaja nastalih u nezavisnoj produkciji“; 7.2.3. „Provesti istraživanje o stavovima djelatnika/ca HRT-a o promicanju ravnopravnosti spolova, prvenstveno u programskim sadržajima“; 7.2.4. „Provoditi edukaciju o rodnoj ravnopravnosti medijskih djelatnika/ca koji kreiraju medijske sadržaje“.

[283] Mjera je u Nacionalnu politiku ušla na prijedlog Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

promicanje ravnopravnosti spolova u medijskim sadržajima, a EDU centar je izvijestio da niti u 2011. nije održana slična zasebna radionica. Međutim, mjera se djelomično provodila na način da je temu ravnopravnosti spolova u sklopu radionica na druge teme „obradio i prezentirao interni tim EDU centra HRT-a, uključujući i materijale Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova iz prethodnih radionica, a najveći broj tih radionica održan je u 2011. u dislociranim jedinicama HTV-a (HTV centri, dopisništva i studiji)". U suradnji sa Službom za jezik i govor HTV-a održano je nekoliko tematskih predavanja o rodno osviještenom jeziku. U izvješću HRT-a ne navodi se broj tih predavanja, ali da „odaziv na radionice opet nije bio zadovoljavajući".

Iako je Ravnateljstvo HRT-a na sjednici 11.10.2010. donijelo „Plan djelovanja HRT-a za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova", koji je stupio na snagu 28.12.2010., u kojem se obvezao da će u okviru Edukacijskog centra provoditi „dodatnu edukaciju novinara HRT-a s ciljem postizanja njihove što veće kompetencije o rodno osjetljivim politikama", tijekom cijele 2011. jedan od većih problema je bio taj da EDU centar HRT-a, koji je dobio zadatak provesti mjere iz Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova, zapravo nije imao ovlasti niti instrumente ostvarivanja prisutnosti polaznika/ca na radionice koje je organizirao. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova smatra da bi edukacija djelatnika/ca javne televizije iz područja ravnopravnosti spolova trebala biti sustavna, jer samo takva može ostvariti ciljeve Plana djelovanja HRT-a. Stoga pravobraniteljica smatra da je za ostvarivanje tog zadatka *neophodno da Uprava HRT-a podrži rad EDU centra uz iznalaženje mogućnosti uspostavljanja obveznog prisustvovanja dodatnim edukacijama o rodno osjetljivim politikama.*

Mjere 7.2.1. Informirati građane/građanke o obvezama uvođenja rodno osjetljivih politika u sva područja društvenog života, a u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i standardima EU i

***7.2.2. Izdvajati sredstva za produkciju i/ili koprodukciju rodno senzibiliziranih medijskih sadržaja te osigurati medijski prostor za emitiranje rodno senzibiliziranih sadržaja nastalih u nezavisnoj produkciji* - se provode samo djelomično i nedostatno** te postoje razlike u njihovoj provedbi na HTV-u i HR-u.

HTV je uz kraći uvodni tekst dostavio popis 238 naslova emisija za koje su urednici/ce smatrali/e da promiču ravnopravnost spolova u programima HTV-a i HR-a, grupirane po temama i uz pripadajuću minutažu emitiranja svakog priloga. U uvodnom tekstu navedeno je da se „vodilo računa o zastupljenosti tema rodne ravnopravnosti u svim programskim cjelinama HTV-a", kao i da su se „problematikom nasilja u obitelji, u kojem su uglavnom žrtve žene i djeca, bavile gotovo sve emisije HTV-a". Nije jasno što se mislilo pod navodom da su se „gotovo sve emisije HTV-a" bavile problematikom nasilja u obitelji niti se zna na koje se emisije to odnosilo. Isto tako, temeljem naslova pojedinih emisija koje su navedene na popisu teško je bilo odrediti jesu li i na koji način obrađivale teme ravnopravnosti spolova ili pristupale temama iz aspekta ravnopravnosti spolova. Zbog nemogućnosti da odgleda sve emisije na popisu, Pravobraniteljica je probno pregledala nekoliko emisija sa popisa koje su dostupne preko Internet opcije „Televizija na zahtjev". Taj probni uzorak pokazao je da su na popis bile uključene emisije koje u cijelom svom sadržaju niti riječju nisu spominjale ravnopravnost spolova, niti su ga obradile s aspekta ravnopravnosti spolova. Na primjer, na popisu se nalazi emisija „Peti dan" (koja inače ima stalnu postavu od jedne voditeljice i 3-4 stalna muška sugovornika na razne tjedno-političke teme), s temom emitiranom 04.02.2011. pod nazivom „Razvod bračnog para Kerum". Iako takav naziv niti sam po sebi ne ulazi u područje promicanja ravnopravnosti spolova, osim ako se ne bavi generalnom problematikom (ne)jednakih prava supružnika prilikom razvoda, činjenica je da u cijeloj emisiji nije bilo niti riječi o samom naslovu teme, kao niti o

ravnopravnosti spolova kao takvoj. Isto tako, na popisu iste emisije bila je i tema „Zakon o visokom obrazovanju“. Emitirana 13.05.2011., bavila se autonomijom sveučilišta i plaćanjem studija, ali u njoj nije bilo ni riječi o ravnopravnosti spolova, dok je o samoj problematici govorilo u prilogu 6 muškaraca i jedna žena, a u studiju raspravljala 4 muškarca. Osim ako sastavljači popisa nisu smatrali da je za uključivanje na popis dovoljno što je jedan od govornika u jednom trenutku rekao: „Kad se govori o cijeni obrazovanja u RH postoji jedna *cura* koja se bavi pravednošću u obrazovanju…“. Po istom principu upitno je još barem desetak drugih popisanih tema[284]. S druge strane tema koja je bila obrađena u emisiji Dobro jutro, Hrvatska, 30.06.2011., „Žene u poslovnom svijetu“ imala je sve karakteristike sadržaja koji je govorio o ravnopravnosti žena i muškaraca u poslovnom svijetu te bio obrađen iz tog aspekta, ali se nije našao na popisu, što je doista zbunjujuće. Istovremeno na popisu su se našle brojne teme koje su govorile o ženama, ali sama činjenica da se u nekom prilogu ili reportaži predstavlja žena nije dovoljna da tu temu uključi na popis promicanja ravnopravnosti spolova, neovisno o tome radi li se hvalevrijednim inicijativama u lokalnim zajednicama kao što je „Superbaka“ koja pomaže svima u svom selu (05.04.2011. Misija) ili se predstavlja redateljica koja je snimila dokumentarac (11.10.2011. Dobro jutro, Hrvatska) ili samohrana majka koja je napisala knjigu recepata (Dobro jutro, Hrvatska 16.02.2011.). U promicanje ravnopravnosti spolova ne spadaju niti reportaže o izradi nakita, čipke, tapiserije i bilo kojeg ručnog rada, kao niti praćenje procesa oporavka naše stolnotenisačice.

Izvješće Hrvatskog radija o temama, emisijama i prilozima u programu koji se odnose na promicanje ravnopravnosti spolova u 2011. *pokazuje puno veću rodnu osviještenost sastavljača/ica popisa tema od onih koji su sastavljali popis za Izvješće HTV-a.* Osim što su naveli relevantne teme i emisije, pokazali su i način na koji se tema može obraditi i iz rodnog aspekta odnosno dati joj se i rodna dimenzija.

I Izvješću HTV-a i Izvješću HR-a nedostaje jasan prikaz načina na koji su teme obrađene kao i statistika zastupljenosti takvih tema u programu. Nemoguće je zaključiti ima li takvih tema dovoljno u programu ako se ne zna ukupan broj obrađenih tema po pojedinom programu. Također, i prošlo izvješće HRT-a o promicanju ravnopravnosti spolova u programskim sadržajima iz 2010. kao i za 2011., temelje se na slobodnoj procjeni svakog urednika/ce o tome spada li određena tema u ovo područje, a ne na razrađenoj i za sve programe jedinstvenoj metodologiji praćenja. Pojedinačni primjeri koje je pravobraniteljica odabrala u ovom Izvješću svjedoče o tome koliko je takva slobodna procjena zapravo manjkava odnosno potpuno pogrešna.

Iako promicanje ravnopravnosti spolova uključuje jednaku prisutnost žena i muškaraca, sama činjenica da se u programu govori o ženi ili ženama, ne znači da se automatski promiče ravnopravnost spolova. Također, iako je za jednaku vidljivost žena i muškaraca, kao samo jednom od segmenata kojima se dokazuje ravnopravnost spolova, važno da se u sportskom programu prate sportska natjecanja pojedinih sportašica ili ženskih sportskih timova na natjecanjima, to niti iz daleka ne znači da se time promovira ravnopravnost spolova u sportu. Isto tako humanitarne akcije za oboljele sportašice, ma koliko bile hvale vrijedne, nisu teme koje se mogu uključiti u promicanje ravnopravnosti spolova. Ukoliko će se pročitavši ovo urednici/ce sportskog programa zapitati koje bi onda to bile teme koje bi pokrivale ravnopravnost spolova u sportskom programu, znači da im treba edukacija o ravnopravnosti spolova i da im takvu treba osigurati. I dalje postoji neravnopravna zastupljenost stručnjaka i stručnjakinja koje

[284] „Fenomen kraljevskog vjenčanja“, Peti dan, 04.02.2011.; „Djevojka oboljela od raka“, Misija, 15.02.2011.; „Zaklada Ana Rukavina“, Misija, 22.03.2011.; „Presađivanje organa“, Misija 05.10.2011.; „Afera S. Khan“, Peti dan, 20.05.2011.; „Afera Berlusconi“, Peti dan 11.11.2011.; „Splitske klekljarice“, Manjinski mozaik, 06.11.2011.; „Vodičanke čuvaju uskrsne običaje“, Treća dob, 18.04.2011.; „Umjetničke tapiserije Šibenčanke Vere Trojan“, Panorama, Treća dob 23.01.2011. itd.

govore na različite teme, a činjenica koja se navodi u Izvješću HTV-a da se žene „rijetko odazivaju, osobito u emisijama u kasnijim večernjim terminima“, ne može biti opravdanje njihove neprisutnosti.

Iz dostavljenog izvješća HRT-a o provedbi mjere 7.2.2., osim općenitog zaključka o nastavku suradnje „i osiguranju medijskog prostora za emitiranje“ rodno senzibiliziranih medijskih sadržaja, za koja su dužni izdvojiti sredstva za produkciju i/ili koprodukciju, nije jasno o kolikim se sredstvima u 2011. radilo, kako su i za što bila raspoređena te o kojim se to sadržajima radi koje je „HTV otkupio za 2011. od neovisne produkcijske kuće Hula hop d.o.o.“.

Pravobraniteljica smatra da takva paušalna izvješća nisu dovoljna da bi se moglo zaključiti da se mjere Nacionalne politike za ravnopravnost spolova 2011.-2016. kojima je HRT nositeljica provode na zadovoljavajući način. Pravobraniteljica nadalje smatra da je zbog svih gore navedenih primjera, neophodna edukacija djelatnika/ca, prvenstveno HTV-a po pitanju rodne ravnopravnosti. U cilju poboljšanja načina izvještavanja HRT-a o provedbi mjera Nacionalne politike za ravnopravnost spolova te poštivanja ostalih zakonskih odredbi koje HRT kao medij obvezuju na poštivanje i promoviranje načela ravnopravnosti spolova, **neophodno bi bilo izraditi metodologiju praćenja i načina izvještavanja**.

Mjera 7.2.3. ***Provesti istraživanje o stavovima djelatnika/ca HRT-a o promicanju ravnopravnosti spolova, prvenstveno u programskim sadržajima.***[285] **- je provedena.** U razdoblju od 02.-21.12.2011. provedena je anonimna anketa kojom je bilo obuhvaćeno 900 djelatnika/ca koji rade na HRT-u u Zagrebu, centrima i dopisništvima. Prikupljen je 171 anketni upitnik (od 62% žena i 38% muškaraca) koji je uz osnovne informacije o ispitanicima (spol, dob i program u kojem rade) sadržavao i 38 tvrdnji o položaju žena i muškaraca u Republici Hrvatskoj, kojima je bio cilj propitati znanje i stavove djelatnika/ca HRT-a o ravnopravnosti spolova u različitim područjima života, odnosno koliko su, kao kreatori i kreatorice programskih sadržaja senzibilizirani za teme ravnopravnosti spolova. Također, svrha upitnika bila je provjeriti i da li se, i u kojoj mjeri, kod ispitanika/ca javljaju stereotipi temeljeni na spolu. Ovo je istraživanje zaista bilo opsežno, a Izvješće o istraživanju vrlo detaljno prikazuje odgovore, razvrstano po spolu ispitanika/ca.

Na ulazeći u detaljnu analizu svakog pojedinog odgovora, dajemo presjek pojedinih odgovora i stavova koje Pravobraniteljica smatra ključnima za ovo Izvješće. U dijelu koji je uključivao pitanja o rodnim stereotipima veliki postotak (95,2%) svih ispitanika/ca smatra da je ravnopravnost spolova potrebno promovirati kao društvenu vrijednost na HRT-u, međutim postotci padaju kada se ta ista, općenita i apstraktna društvena vrijednost stavi u konkretni kontekst. Na primjer, 79,6% ispitanika/ca misli da žene i muškarci nisu podjednako zastupljeni u političkim emisijama na HRT-u, 53,9% misli da nije normalno da o nekoj temi govore samo žene ili samo muškarci, a 44,3% smatra da je bitno da u prilogu budu zastupljeni podjednako žene i muškarci.

Istraživanje je također pokazalo slabo poznavanje konkretnih mjera i aktivnosti kojima se na HRT-u promiče i osigurava uspostava ravnopravnosti spolova. Velika većina zaposlenika/ca HRT-a (66,7%) nije upoznata s činjenicom da na HRT-u postoji Plan djelovanja za uspostavu ravnopravnosti spolova, 41,3% ne zna da na HRT-u postoji Povjerenstvo za zaštitu dostojanstva radnika HRT-a, a 71,8% ne zna ima li sindikalnih aktivnosti ili pozitivnih mjera koje idu za tim da se na HRT-u poveća sudjelovanje žena na rukovodećim/uredničkim mjestima.

[285] I ova mjera ušla je u Nacionalnu politiku na prijedlog Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

Na pitanje što za njih znači ravnopravnost spolova, čak 41,5% nije odgovorilo ništa, ili su napisali da ne znaju. Što se odgovora na pitanja o zainteresiranosti za edukaciju o ravnopravnosti spolova tiče, svega polovica (49,7%) ispitanika/ca je odgovorila da ih tema ravnopravnosti spolova prilično zanima, izrazito zanimanje je pokazalo 15,3% a 5,5 % je odgovorilo da ih uopće ne zanima. **Čak 24,8% je odgovorilo da edukaciju o temi ravnopravnosti spolova ne smatra potrebnom, a 34,3% da ne želi sudjelovati u takvoj edukaciji.** Istovremeno 47,3% ispitanika/ca ne zna, ne odgovara ili daje pogrešan odgovor na pitanje „Znate li koji zakoni kažnjavaju diskriminaciju na osnovi spola?“, a **48,4%** ne zna koji mehanizmi za promicanje ravnopravnosti spolova postoje u RH.

Istraživanje provedeno na HRT-u sukladno mjeri 7.2.3. Nacionalne politike za ravnopravnost spolova za razdoblje 2011.-2015. provedeno je profesionalno, a dobiveni rezultati omogućuju vrlo koristan uvid u znanje i stavove djelatnika/ca HRT-a o promicanju ravnopravnosti spolova. Iako se i djelatnici i djelatnice zalažu za ravnopravnost spolova kao društvenu vrijednost, postoje ukorijenjeni spolni stereotipi, koji su u nešto većem postotku zastupljeni kod muškaraca, dok kod žena vlada veća nesigurnost u procjeni sadašnjeg položaja žena i muškaraca na različitim područjima kao i u zalaganju za pozitivne pomake. Zabrinjava to što samo polovicu ispitanika/ca zanima tema ravnopravnosti spolova, što samo četvrtina edukaciju na tu temu smatra nepotrebnom, a čak trećina uopće ne želi sudjelovati u takvoj edukaciji. Istovremeno preko polovice ispitanika/ca ne zna za mehanizme vezane uz uspostavu ravnopravnosti spolova u kući u kojoj rade, ne poznaje zakone vezane uz diskriminaciju na osnovi spola niti mehanizme za promicanje ravnopravnosti spolova u RH.

I činjenica da je od 900 djelatnika/ca HRT-a, kojima je upitnik dostavljen na ime i prezime te adrese redakcija prema mjestu rada, **odgovorilo samo njih 19%** također je dobar pokazatelj koliko djelatnici/ce javne televizije percipiraju ravnopravnost spolova kao važnu temu iako se, istovremeno, na načelnoj razini svi izjašnjavaju da bi žene i muškarci bi trebali imati jednaka zakonska prava i obaveze.

6.7.1. Zaključak i preporuke

U odnosu na prošla izvještajna razdoblja, Ured pravobraniteljice nije uočio pozitivan pomak u odnosu na seksizam i spolne stereotipe u medijskim sadržajima. Perpetuiraju ih i žene i muškarci. Prikazivanje ženskog tijela u najvećem broju medijskih sadržaja kao objekta za privlačenje pažnje, ilustracije ili ukrasa, od izložbi automobila, nogometnih utakmica i turističke ponude, i dalje je jedno od najupornijih načina korištenja uvredljivog, ponižavajućeg i omalovažavajućeg prikazivanja žena u javnosti. Kroz razne tekstualne, ali prvenstveno kontekstualne poruke, i dalje se umanjuje vrijednost onoga što žene rade i postižu i time ih se stavlja u neravnopravan položaj u odnosu na muškarce. Koliko će neki članak biti rodno osjetljiv ovisi o osobnoj osviještenosti autora/autorice odnosno urednika/ce jer ne postoji sustavna i obvezujuća edukacija medijskih djelatnika/ca o načelima ravnopravnosti spolova i obvezi njihovog promicanja kroz medijske sadržaje. Nedovoljno je podržan rad Edukacijskog centra HRT-a čije bi aktivnosti vezane uz edukaciju na području ravnopravnosti spolova svakako trebalo u narednom razdoblju više koristiti jer prema rezultatima istraživanja koje je proveo sam HRT te rezultatima analiza Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za to postoji velika potreba.

Pokrivenost LGBT tema u medijima je raznovrsna, a način prezentacije objektivan i nediskriminacijski te s rodnom osjetljivošću koja izostaje kada se radi o seksizmu.

U odnosu na preporuke koje je vezano za medije pravobraniteljica navela u svom Izvješću o radu za 2010., utvrđeno je da mediji nisu uvažili niti jednu preporuku. Izostala je sustavna i obvezujuća edukacija djelatnika i djelatnica javne televizije, i dalje je prisutno „tematsko getoiziranje“ stručnjakinja i stručnjaka, broj tema posvećenih ravnopravnosti spolova ili obrađenih iz aspekta ravnopravnosti spolova i dalje je u velikom padu, a umjesto da se uklanjaju, seksizam i spolni stereotipi sve su prisutniji.

Stoga pravobraniteljica izdaje sljedeće *preporuke* medijima:

1. Povećati zastupljenost medijskih sadržaja koji sustavno promoviraju načela ravnopravnosti spolova tijekom cijele godine u programima javne televizije te tiskanih i drugih elektroničkih medija.

2. Osigurati obaveznu edukaciju medijskih djelatnika/ca o rodnoj ravnopravnosti sukladno toč.7.2.4. Nacionalne politike za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2011.-2015.

3. Ukloniti seksizam, spolne stereotipe i uvredljivo, omalovažavajuće ili ponižavajuće prikazivanje žena i muškaraca iz medijskih sadržaja sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova.

4. Osigurati spolno uravnoteženu zastupljenost stručnjaka i stručnjakinja koji/e govore o svim temama, što znači izbjegavati da isključivo žene govore o temama koje se percipiraju kao „ženske“ (socijalna skrb, obiteljska problematika, odgoj i sl.), i da isključivo muškarci govore o temama koje se percipiraju kao „muške“ (financije, gospodarstvo, politika, znanost i sl.) čime će se izbjeći i podjela samih tema na „muške“ i „ženske“.

5. Izraditi jedinstvenu metodologiju praćenja tema vezanih uz ravnopravnost spolova.

7. REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE

7.1. Zakon o medicinskoj oplodnji

U cilju praćenja primjene Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je od početka svog rada kontinuirano pratila tematiku vezanu za medicinsku oplodnju ili medicinski potpomognutu oplodnju[286]. Zakon o medicinskoj oplodnji[287] donesen je 2009. te je iste godine donesen i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o medicinskoj oplodnji[288] kojim je izjednačeno pravo članica/članova bračnih i izvanbračnih zajednica na medicinsku oplodnju, te je propisan način dokazivanja postojanja izvanbračne zajednice.

Spomenuti Zakon zadirao je, između ostalog, i u pitanje ravnopravnosti spolova, jer se ticao pitanja reproduktivnog zdravlja žene, ali i nejednakog tretmana bračne i izvanbračne zajednice.

I u ovom izvještajnom razdoblju Zakon o medicinskoj oplodnji je imao u medijima iznimno veliki publicitet. Posebno kritički mediji su izvještvali o učincima tog Zakona, a podloga za to su bila mnogobrojna izravna svjedočenja žena-pacijentica koje su izražavale svoje nezadovoljstvo metodama medicinske oplodnje koje su predviđena tim Zakonom, ali i različita istraživanja provedena o rezultatima primjene Zakona.

Sam Zakon o medicinskoj oplodnji je u javnosti ocijenjen veoma restriktivnim od strane pacijentica i pacijenta, udruga, novinara/ki, kao i većeg dijela stručne javnosti. Prema javnosti dostupnim podacima, isti zakon je ograničio najučinkovitije metode potpomognute oplodnje koje primjenjuju sve europske države, a koje su se također do donošenja Zakona primjenjivale i u Republici Hrvatskoj. Naime, prema standardnoj metodi koja se provodi gotovo svugdje u europskim državama, oplođuju se sve jajne stanice dobivene u jednom postupku hormonske stimulacije, a zameci (embriji) koji se odmah ne usađuju, zamrzavaju se. Tu metodu liječenja neplodnosti prema važećem Zakonu u Republici Hrvatskoj više nije bila moguće primijeniti. Naime, nije bilo više moguće zamrzavati zametke, već su, nakon hormonske terapije i bolnih punkcija kao dijela medicinskog postupka, bivale oplođene samo tri stanice, što je ograničilo broj zametaka. Stav je dijela stručne javnosti da je upravo to razlog što je sadašnji model liječenja neplodnosti neuspješniji od onog kojim je dozvoljeno zamrzavanje oplođenih jajnih stanica, tj. zametaka. Pacijentice su se prituživale kako su zbog zakonskih metoda bile nepotrebno i višekratno izložene nepotrebnim bolovima, a što se ne bi desilo da su Zakonom dopuštene učinkovitije metode potpomognute oplodnje koje primjenjuju skoro sve europske države.

Ne ulazeći u stručna pitanja o uspješnosti pojedinih oblika medicinski potpomognute oplodnje, pravobraniteljica smatra da su brojni međunarodni dokumenti koje je Republika Hrvatska ratificirala[289], i koji ju kao takvi pravno i politički obvezuju, vrlo jasni kada je u pitanju zdravlje žena. Prema njima,

[286] http://www.prs.hr/docs/PDFIzvjesce2009.pdf

[287] Narodne novine broj 88/09.

[288] Narodne novine broj 137/09.

[289] Čl.12. Konvencije u uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (Narodne novine-međunarodni ugovori broj 03/01), http://www.prs.hr/docs/PDFIzvjesce2009.pdf

država je dužna „promicati i osigurati prava žena na najviše standarde tjelesnog i duševnog zdravlja žena“.

Tijekom izvještajnog razdoblja, Vlada Republike Hrvatske je uputila prijedlog Zakona o dopuni Zakona o medicinskoj oplodnji u hitni postupak. Zakon je donesen 21.10.2011., na 24. sjednici Hrvatskog sabora. U javnosti su ove promjene označene gotovo beznačajnima, jer promjene omogućavaju oplodnju više jajnih stanica samo određenim skupinama pacijentica (onima koje boluju od određenih teških bolesti), no ne liberaliziraju medicinsku oplodnju prema ostalim pacijentima/pacijenticama.

Pravobraniteljica prije svega smatra da zakoni moraju biti usklađeni sa Zakonom o ravnopravnosti spolova kao organskim zakonom, te da ne smiju nikoga diskriminirati po bilo kojoj osnovi toga Zakona. Nadalje smatra i da zakoni koji se tiču zdravlja žena kao i njihovog reproduktivnog prava moraju pratiti napredak znanosti i ženama, ali i muškarcima omogućiti neometano korištenje istog prava u skladu s najvišim dostignutim zdravstvenim standardima. Međutim, također smatra da navedene standarde mora utvrditi sama struka, odnosno liječnici,/ce koji/e se bave pitanjima neplodnosti.

Vezano za problematiku medicinske oplodnje, tijekom 2011. pravobraniteljica je primila na znanje nekoliko dopisa građana/ki koji su bili upućeni tadašnjem Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, a u kojima je izraženo neslaganje s izmjenom Zakona o medicinskoj oplodnji. Tako su se pravobraniteljici obratili S. i M. M. navodeći da su „jedan od parova u RH koji se bore s neplodnošću i koji trenutno najviše na svijetu žele jednoga dana zagrliti svoje dijete“. Smatraju da im je Zakon uskratio „pravo na optimalno liječenje“, te da se imenuju liječnici prema čijim stavovima je taj Zakon donijet, a izmjene nazivaju „besmislenim“. Pritužiteljica M.V. je navela kako je Zakon „diskriminirajući i ne pruža optimalno liječenje svim parovima kojima treba pomoć“. Pritužiteljica K.K. je navela kako je išla u Maribor na liječenje i „ostala trudna“, da se nadala da Zakon neće proći jer „diskriminira dobar dio onih koji moraju češće ići u postupke da bi ostvarili trudnoću“, te da je „struka sugerirala da se oplode sve jajne stanice dobivene u jednom postupku“. Pritužiteljica A.F. je navela kako je zakonom „narušeno njeno ljudsko pravo i prava svih parova koji se liječe od neplodnosti“. Pri tome je opisala kako njezin suprug boluje od teške bolesti koja progresijom smanjuje broj spermija sposobnih za oplodnju, tako da je njihov broj sada znatno manji nego je bio prije tri godine, tako da je u zadnjem postupku oplodnje kojemu su se podvrgli imao jedan spermij sposoban za oplodnju, pa je mogućnost uspjeha zahvata vrlo, vrlo mala, tim više što i ona sama ulazi u skupinu žena sa smanjenom rezervom jajnih stanica. Pritužiteljica N.Đ. se zapitala „što će se desiti sa dvije oplođene stanice, ukoliko u postupku nakon izmjene Zakona uspije oplodnja svih pet jajnih stanica, a dopušteno je usađivanje samo tri? Hoće li se preostale dvije baciti?“

Pritužiteljice su obaviještene da je pravobraniteljica u lipnju 2009. dala svoje mišljenje na Nacrt konačnog prijedloga Zakona o medicinskoj oplodnji, u kojemu je navela kako predloženi Zakon zadire u pitanje ravnopravnosti spolova, jer se tiče repoduktivnog zdravlja i reporoduktivnih prava žena i zabrane diskriminacije na temelju bračnog i obiteljskog statusa.

8. NACIONALNA POLITIKA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA, 2011.-2015. – ANALIZA provedbe mjera u 2011.

Hrvatski sabor je donio Nacionalnu politiku za ravnopravnost spolova, za razdoblje od 2011. do 2015. godine[290] (dalje u tekstu: Nacionalna politika). Nacionalna politika za ravnopravnost spolova osnovni je strateški dokument Republike Hrvatske koji se donosi s ciljem uklanjanja diskriminacije žena i uspostavljanja stvarne ravnopravnosti spolova provedbom politike jednakih mogućnosti za razdoblje od 2011.-2015.[291]

Sukladno svojim ovlastima, a u cilju praćenja provedbe pojedinih mjera iz Nacionalne politike tijekom 2011., pravobraniteljica je uputila upite nositeljima tih mjera te zatražila podatke o aktivnostima poduzetim radi njihovog provođenja. Tražene podatke su, osim Ministarstva pravosuđa, dostavili svi nositelji te je na temelju toga sačinjena ova analiza.

Područje 1. PROMICANJE LJUDSKIH PRAVA ŽENA I RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Mjera 1.1.3. Provodit će se edukacija sudstva, državnog odvjetništva te odvjetnika i odvjetnica o primjeni antidiskriminacijskog zakonodavstva.

Nositelji: Pravosudna akademija, Hrvatska odvjetnička komora. Rok provedbe: 2011.-2015.

Mjera se provodi. - *Pravosudna akademija* je navela kako je u cilju provedbe navedene mjere 30.11.2011. organizirala seminar pod nazivom „Zajedno protiv diskriminacije LGBTIQ osoba“. Na navedenom seminaru sudjelovalo je ukupno 30 sudionika/ca, od čega 8 sudaca/sutkinja, 7 zamjenika/ca državnih odvjetnika/ca, 11 sudskih savjetnika/ca te 4 sudionika/ca koji/e nisu dio ciljnih skupina Pravosudne akademije.

Hrvatska odvjetnička komora je u izvješću o provedbi navedene mjere navela kako se u okviru rada Odvjetničke akademije pri Hrvatskoj odvjetničkoj komori i cjeloživotnog obrazovanja odvjetnika/ica provode, između ostalih aktivnosti, i aktivnosti u svezi edukacije odvjetnika/ica o ravnopravnosti spolova te kako će se navedene aktivnosti nastaviti i tijekom idućih godina, a prema mogućnostima Hrvatske odvjetničke komore.[292] Međutim, u dostavljenom izvješću ne navodi se naziv, broj i vrijeme održanih edukacija, broj odvjetnika/ica koji/e su sudjelovali/e na njima te način provođenja edukacija, a koje podatke je pravobraniteljica izričito zatražila u svom dopisu. S obzirom na navedeno, u konkretnom slučaju se ne može provjeriti da li se mjera provodi.

Mjera 1.1.7. Pratit će se statistički podaci o sudskim postupcima i postupanju policije kod kaznenih djela motiviranih seksualnom orijentacijom oštećenika i oštećenice.

Nositelji[293]: Ministarstvo pravosuđa, Ministarstvo unutarnjih poslova. Rok provedbe: 2011. – 2015.

---

[290] Sjednica Hrvatskog sabora održana dana 15.07.2011., Narodne novine broj 88/11 od 27.07.2011.

[291] Radi osiguranja provedbe Nacionalne politike, Akcijski plan djelovanja sadrži ključne aktivnosti i mjere prema prioritetnim tematskim područjima djelovanja. Te mjere su sadržane u četvrtom dijelu Nacionalne politike pod nazivom „Strateški okvir za provedbu politike ravnopravnosti spolova i akcijski plan djelovanja“.

[292] Hrvatska odvjetnička komora je navela kako se, vezano uz provedbu navedene mjere, u časopisu „Odvjetnik“ objavljuju članci o ravnopravnosti spolova.

[293] Iako nije naveden kao nositelj mjere, pravobraniteljica je i od Državnog zavoda za statistiku zatražila statističke podatke koji se odnose na sudske postupke kod kaznenih djela motiviranih seksualnom orijentacijom oštećenika/ica i to podatke o broju prijavljenih navedenih kaznenih djela, o broju prijavljenih i osuđenih počinitelja/ica kao i o broju žrtava takvih kaznenih djela. Međutim, Državni zavod za statistiku je naveo kako „*prati podatke o počiniteljima kaznenih djela te nije moguće dobiti podatak o kaznenim djelima koja su motivirana seksualnom orijentacijom oštećenika i oštećenica te broju žrtava takvih kaznenih djela*.“ Stoga pravobraniteljica ukazuje na potrebu vođenja evidencije o navedenim statističkim podacima te će u tu svrhu uputiti preporuku Ministarstvu pravosuđa, a radi kreiranja obrazaca za vođenje takve evidencije.

Mjera se provodi samo po nekim nositeljima. - Ministarstvo pravosuđa do dana predaje ovoga izvješća, a unatoč višestrukim zahtjevima pravobraniteljice, nije dostavilo podatke o provedbi predmetne mjere te je nejasno da li se mjera tijekom 2011. provodila.

Ministarstvo unutarnjih poslova odnosno Ravnateljstvo policije navodi kako statistički prati sva kaznena djela počinjena iz mržnje prema svim osnovama iz čl.89. toč.36. Kaznenog zakona, pa tako i na osnovu spolne orijentacije.[294] Ministarstvo navodi kako je tijekom 2011. evidentirano ukupno 45 kaznenih djela počinjenih iz mržnje prema osobama druge spolne orijentacije od čega su 44 počinjena tijekom javnog okupljanja „Split gay pride 2011" dok je jedno počinjeno na području PU Zagrebačke.[295]

Područje 3. RODNO OSJETLJIVO OBRAZOVANJE

Mjera 3.1.3. Obrazovanje za rodnu ravnopravnost bit će sastavni dio kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja.

Nositelj: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Rok provedbe: 2011.

Mjera se provodi. - U izvješću o provedbi mjere *Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta* navodi kako je Nacrt kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja izrađen u 2011. te kako je bilo planirano da će se, nakon javne rasprave, od školske godine 2011./2012. uvesti u hrvatski odgojno-obrazovni sustav. Međutim, javna rasprava nije bila zaključena do kraja izvještajnog razdoblja te stoga navedeni kurikulum nije donesen u predviđenom roku odnosno tijekom 2011. Ministarstvo navodi kako je u Nacrt kurikuluma ugrađeno sustavno obrazovanje za rodnu ravnopravnost i to od 1.- 4. ciklusa osnovne i srednje škole, prema spiralno-razvojnoj metodološkoj osnovi i prema strukturnom okviru utvrđenom u Nacionalnom okvirnom kurikulumu.

Mjera 3.1.4. Sastavni dio kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja bit će i kompetencije za „medijsko opismenjivanje" te će se u učenika i učenica razvijati kritičnost prema stereotipima i seksizmima koji se promiču u medijima.

Nositelji: Agencija za odgoj i obrazovanje, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Rok provedbe: 2011. – 2015.

Mjera se provodi. - *Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Agencija za odgoj i obrazovanje* naveli su kako je izrađen Nacrt kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja u kojega je ugrađeno i medijsko opismenjavanje učenika i učenica u vidu razvijanja kritičnosti prema stereotipima i seksizmu koji se promiču u medijima i to od 1.- 4. ciklusa osnovne i srednje škole prema spiralno-razvojnoj metodološkoj osnovi i prema strukturnom okviru utvrđenom u Nacionalnom okvirnom kurikulumu te su prikupljene i recenzije sveučilišnih profesora radi utvrđivanja primjerenosti ishoda razvojno-psihološkim mogućnostima djeteta i pedagoške prihvatljivosti primjerenog koncepta odgoja i obrazovanja.

Mjera 3.2.1. Ažurirat će se, redovito provoditi i pratiti program stručnog usavršavanja iz područja ravnopravnosti spolova za nositelje i nositeljice odgojno-obrazovne djelatnosti u osnovnim i srednjim školama, sukladno Preporuci Vijeća Europe CM (2007)13 o rodno osviještenoj politici u obrazovanju.

Nositelji: Agencija za odgoj i obrazovanje, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, u suradnji sa organizacijama civilnog društva. Rok provedbe: 2011. – 2015.

---

[294] U cilju efikasnog statističkog praćenja zločina iz mržnje izdani su naputci o postupanju svim policijskim upravama te se na tom području permanentno provodi edukacija policijskih službenika/ica.

[295] Sva navedena kaznena djela su, prema navodima iz izvješća Ministarstva unutarnjih poslova, razriješena.

Mjera se provodi samo po nekim nositeljima. - *Agencija za odgoj i obrazovanje* u svom izvješću navodi kako je organizirala stručne skupove radi pripreme nastavnika/ica za ostvarivanje građanskog odgoja i obrazovanja uključujući i obrazovanja za ravnopravnost spolova. Navode kako je tijekom 2011. održano ukupno 28 takvih stručnih skupova na području cijele RH, a na kojima je sudjelovao veći broj sudionika/ica. *Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih* navela je kako tijekom 2011. godine nije provodila navedenu mjeru.

Područje 5. UKLANJANJE NASILJA NAD ŽENAMA

Mjera 5.1.3. Donijet će se novi Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima 2012. – 2014., pratit će se njegova primjena te će se Vladi Republike Hrvatske redovito dostavljati izvješća o njegovoj provedbi.

Nositelji: Ured za ljudska prava, nadležna tijela državne uprave sukladno zakonski propisanom djelokrugu rada u suradnji s organizacijama civilnog društva. Rok provedbe: 2011. – 2012.

Mjera se provodi. - *Ured za ljudska prava Vlade RH* u svom izvješću je naveo kako je izrađen Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima 2012-2014. te je nacrt istoga dostavljen na mišljenje nadležnim tijelima te kako se krajem siječnja 2012. očekuje upućivanje u Vladinu proceduru.[296]

Područje 6. MEĐUNARODNA POLITIKA I SURADNJA

Mjera 6.1.9. Izradit će se Akcijski plan za provedbu rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a: 1325 (2000) o položaju žena, miru i sigurnosti i srodnih rezolucija: 1820 (2008) o uklanjanju spolno utemeljenog nasilja u oružanim sukobima, 1888 (2009) o borbi protiv seksualnog nasilja nad ženama i djecom u oružanim sukobima i 1889 (2009) o ulozi žena i njihovim potrebama u izgradnji mira nakon oružanih sukoba.

Nositelj: Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija. Rok provedbe: 2011.

Mjera je provedena. - *Ministarstvo vanjskih i europskih poslova* obavijestilo je pravobraniteljicu kako je izrađen Akcijski plan za provedbu rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a: 1325 (2000) o položaju žena, miru i sigurnosti i srodne rezolucije: 1820 (2008) o uklanjanju spolno utemeljenog nasilja u oružanim sukobima, 1888 (2009) o borbi protiv seksualnog nasilja nad ženama i djecom u oružanim sukobima i 1889 (2009) o ulozi žena i njihovim potrebama u izgradnji mira nakon oružanih sukoba. Navode kako je Vlada RH na sjednici održanoj 21.07.2011. godine donijela Zaključak o prihvaćanju navedenog Nacionalnog akcijskog plana za razdoblje 2011.-2014.

8.1. Zaključak i preporuke

Iz dostavljenih izvješća vidljivo je kako su se navedene mjere nove Nacionalne politike za ravnopravnost spolova tijekom 2011. uglavnom provodile. Provedba predmetnih mjera u protekloj godini je tek započeta i za očekivati je da će se one u budućnosti provesti u cijelosti. Kako je Nacionalna

[296] Osim navedene mjere, Ured za ljudska prava provodio je i druge aktivnosti u području suzbijanja trgovanja ljudima u 2011. godini. Tako je proveden godišnji natječaj za organizacije civilnog društva koje se bave zaštitom i promicanjem ljudskih prava, a unutar toga natječaja dva prioritetna područja su se odnosila na suzbijanje trgovanja ljudima i neprihvatljivost korištenja seksualnih usluga. Za navedene projekte ukupno je izdvojeno 160.000,00 KN. Osim toga, Ured za ljudska prava je naveo kako je 05.05.2011. Vlada RH usvojila Protokol o integraciji/reintegraciji žrtava trgovanja ljudima, a 14.07.2011. i Izvješće o provedbi Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima 2009.-2011., za 2010. Ured za ljudska prava je naveo kako je proveo i niz edukacija za ciljane skupine te kako je kao partner sudjelovao u provođenju ICMPD projekta „Jačanje transnacionalne suradnje u slučajevima trgovanja ljudima u Jugoistočnoj Europi (TRM II), a unutar kojega je održano 5 radionica.

politika donesena u mjesecu srpnju 2011. i to za razdoblje od 2011.-2015., pravobraniteljica će i narednih godina pratiti njezinu provedbu.

Pravobraniteljica ukazuje na potrebu trajne edukacije djelatnika/ica iz područja sudstva, državne uprave i odvjetništva o primjeni antidiskriminacijskog zakonodavstva. Naime, navedene mjere mogu postići konkretne učinke u praksi samo ukoliko je njihova provedba kontinuirana, a ne jednokratna.

U odnosu na područje rodno osjetljivog obrazovanja, potrebno je nastaviti sa započetim mjerama, imajući pritom u vidu kako se radi o dugotrajnom procesu koji je preduvjet za izgradnju antidiskriminirajućih rodnih stavova u društvu.

9. RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U PODRUČJU POLITIČKE PARTICIPACIJE - IZBORI 2011.

Iako je ravnopravnost spolova jedna od ustavnih vrednota (čl.3. Ustava RH), a Zakon o ravnopravnosti spolova[297] definira ravnopravnost spolova kao jednaku prisutnost žena i muškaraca u svim područjima javnog i privatnog života, jednaki status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava i jednaku korist od ostvarenih rezultata, u području političke participacije i u procesima donošenja političkih odluka žene su i dalje podzastupljeni spol.

Prilikom utvrđivanja i predlaganja liste kandidata/tkinja, Zakon o ravnopravnosti spolova iz 2008. je za političke stranke uveo odredbu[298] koja propisuje spolno uravnoteženu zastupljenost, definiranu kao sudjelovanje osoba oba spola, pri čemu zastupljenost jednog spola ne pada ispod 40%. Međutim, st.2. čl.15. Zakona je dozvolio postupno povećanje podzastupljenog spola, koje se mora postići najkasnije prigodom provedbe trećih redovitih izbora od dana stupanja na snagu Zakona o ravnopravnosti spolova (2008.). Budući da će tek od sljedećeg izbornog ciklusa političke stranke imati izričitu zakonsku obvezu izraditi i implementirati sustav pozitivnih mjera, kojima će osigurati spolno uravnoteženo sudjelovanje žena na izbornim listama, čak dvije trećine političkih stranaka se nije držalo propisane kvote prilikom slaganja kandidacijskih listi za parlamentarne izbore 04.12.2011. Od 313 kandidacijskih listi, 37,70% su imale više od 40% kandidatkinja, a 62,30% listi imalo je manje od 40% kandidiranih žena.

9.1. Priopćenje pravobraniteljice i upozorenje političkim strankama vezano uz spolno uravnoteženu zastupljenost na kandidacijskim listama

U zemljama članicama Europske Unije postoji jasan trend uvođenja zakonskih (Belgija, Francuska, Portugal, Slovenija, Španjolska) ili dobrovoljnih (Austrija, Češka Republika, Njemačka, Grčka, Mađarska, Italija, Litva, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Poljska, Rumunjska, Švedska, Ujedinjeno Kraljevstvo) pozitivnih mjera kako bi se osigurala uravnotežena zastupljenost žena u političkim predstavničkim tijelima.

Koristeći svoje ovlasti iz čl.22. i čl.23. Zakona o ravnopravnosti spolova, pravobraniteljica je krajem rujna 2011. izdala javno priopćenje te, kao podsjetnik na zakonsku obvezu poštivanja načela uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca, uputila dopise na adrese svih 116 registriranih političkih stranaka u Republici Hrvatskoj s preporukom da u nadolazećim parlamentarnim izborima prihvate postojeći europski trend te izrade sustav dobrovoljnih pozitivnih mjera kojima će osigurati stvarnu provedbu zakonske obveze poštivanja načela uravnotežene zastupljenosti spolova na izbornim listama. Kao koristan model pozitivnih mjera kojim se jamči najmanje 40% osoba jednog spola na izbornoj listi, pravobraniteljica je predložila i par-nepar raspored žena i muškaraca na izbornoj listi, a posebno na prvih 20 mjesta na listi.

Županijsko povjerenstvo za ravnopravnost spolova Krapinsko-zagorske županije obavijestilo je pravobraniteljicu da je temeljem pravobraniteljičine preporuke uputilo otvoreno pismo političkim strankama svoje županije kao podsjetnik na zakonske odredbe kojima se definiraju mjere uravnotežene zastupljenosti oba spola na izbornim listama.

---

[297] Narodne novine broj 82/08.

[298] Čl. 15.st.1.

9.2. Izbori za 7. saziv Hrvatskog Sabora

Sukladno odredbama čl5., čl.12.st.3. i čl.15. Zakona o ravnopravnosti spolova[299] te drugih zakona[300] koji reguliraju uravnoteženu zastupljenost spolova na kandidacijskim listama, Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova pratio je parlamentarne izbore 04.12.2011. za 7. saziv Hrvatskog sabora.

9.2.1. Rodni prikaz kandidacijskih listi

Izbori za Hrvatski sabor su raspisani 31.10.2011., biralo se 151 zastupnika/ca: u 10 izbornih jedinica po 14, u 11. izbornoj (dijaspora) 3, a u 12. izbornoj ukupno 8 zastupnika/ca nacionalnih manjina. Od 116 registriranih stranaka u RH, na izborima je sudjelovalo 47 stranaka. Državno izborno povjerenstvo je 18.11.2011. objavilo cjelovitu i detaljnu rodnu statistiku kandidiranih na kandidacijskim listama za predstavnike/ce u Hrvatskom saboru.

Od ukupno 4.359 kandidiranih 65,04% su bili muškarci, a 34,96 % žene[301]. Muškarci su činili većinu kandidiranih u svim izbornim jedinicama. Od ukupno 313 nositelja/ica listi **na 82,40% listi, nositelji su bili muškarci**. U XII. izbornoj jedinici, kandidirano je čak 89,29% muškaraca (50), i 10,71% žena (6). Za usporedbu, na prošlim parlamentarnim izborima 2007. na listama u XII. izbornoj jedinici kandidirano je 12,5% žena što znači da je došlo do pada od 1,79%.

Jedna od stranaka[302] odlučila je u jednoj izbornoj jedinici sastaviti isključivo žensku listu od 14 kandidatkinja, što su i same kandidatkinje s te liste isticale kao važan iskorak u ravnopravnosti spolova u području politike, ali zapravo je predstavljalo jednako kršenje zakonske odredbe o 40% podzastupljenog spola kao što je to bio slučaj i s listama na kojima su bili isključivo muškarci. Staviti na jednu listu sve žene, a na druge liste samo muškarce nije u skladu sa zakonskim odredbama o spolno uravnoteženim kandidacijskim listama.

9.2.2. Rodna ANALIZA predstavljanja stranaka u HTV emisiji „Sučeljavanja“

Tijekom predizborne kampanje koja je trajala od 17.11.-02.12.2011., Ured pravobraniteljice pratio je specijaliziranu emisiju posvećenu izborima pod nazivom „Sučeljavanja“ na drugom programu HTV-a, u kojoj su kandidatkinje i kandidati predstavljale/i programe svojih stranaka. Cilj praćenja bio je utvrditi

---

[299] Prema čl.5. Zakona o ravnopravnosti spolova ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata; prema čl.12.st.3. - Osjetna neuravnoteženost jednog spola postoji ako je zastupljenost jednog spola u tijelima političkog i javnog odlučivanja niža od 40%; čl.15. – Prilikom utvrđivanja i predlaganja liste kandidata/tkinja za izbor zastupnika/ca u Hrvatski sabor, za izbor članova/ca predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave kao i za izbor članova/ca u Europski parlament političke stranke i drugi ovlašteni predlagatelji dužni su poštivati načelo ravnopravnosti spolova i voditi računa o uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca na izbornim listama sukladno članku 12. ZORS-a; u cilju provedbe stavka 1. ovoga članka političke stranke i drugi ovlašteni predlagatelji pri utvrđivanju izbornih lista dužni su uvoditi posebne mjere na način da zastupljenost muškaraca i žena na listama za izbor zastupnika u Hrvatski sabor, članova u predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i članova u Europski parlament ne bude osjetno neuravnotežena sukladno čl.12.st.3. ovoga Zakona. Sukladno čl.12.st.1. ovoga Zakona postupno povećanje podzastupljenog spola mora se postići najkasnije prigodom provedbe trećih redovitih izbora od dana stupanja na snagu ovoga Zakona.

[300] Zakon o političkim strankama (Narodne novine broj 76/93, 111/96., 1¸64/98. i 36/01.) afirmira posebne mjere na način da se parlamentarnim strankama za podzastupljeni spol odobrava 10% veća financijska naknada za djelovanje stranke.; Zakon o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (Narodne novine broj 44/05.) obvezuje političke stranke da su kao predlagatelji lista dužni voditi računa o ravnopravnosti spolova.

[301] Postotak je veći za 5% budući da je na prošlim parlamentarnim izborimabilo kandidirano ukupno 29,93% žena.

[302] Hrvatska stranka prava.

spolnu zastupljenost onih kojima su stranke povjerile da na javnoj televiziji predstave stranačku politiku kao i stavove o temama koje pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova prati sukladno zakonima.

Od 19.11.-02.12.2011. emitirano je 14 emisija u kojima se predstavilo ukupno 67 stranaka i neovisnih lista sa 320 kandidata/tkinja od čega **87% muškaraca (277) i 13% (43) žena**. Ako XII. izbornu jedinicu (izbor zastupnika/ca nacionalnih manjina) gledamo zasebno, onda je u 5 emisija sudjelovalo ukupno 42 kandidata/tkinja, od čega 88% muškaraca (37) i 12% (5) žena.

Ured pravobraniteljice analizirao je po spolu i kandidate/tkinje za svaku stranku ili neovisnu listu posebno. Od 67 predstavljenih stranaka/lista, njih ukupno 50 **(75%) niti u jednoj emisiji nije se predstavila žena**, a 1 stranku/listu (1%) niti jedan muškarac.

Pet stranaka (7%) bilo je zastupljeno s više žena nego muškaraca. Međutim, analiza tih stranaka po imenima kandidatkinja pokazala je da se kod četiri stranke/liste u svim emisijama u kojima su predstavljale svoju stranku radilo uvijek o jednoj te istoj kandidatkinji.[303] Peta stranka koja je u ovoj emisiji bila zastupljena s više žena od muškaraca imala je uravnoteženi omjer različitih osoba i to 5 žena i 4 muškaraca[304]. Iako je i pojedine stranke, koje nije predstavila niti jedna kandidatkinja, kroz više emisija zastupao isti kandidat[305], ukupni postotak žena koje su sudjelovale u emisiji je znatno niži od postotka muškaraca pa s tog razloga činjenica da su uvijek iste 4 žene u ukupno 15 emisija predstavljale svoje stranke još više umanjuje ukupni broj žena koje su sudjelovale jer praćeno isključivo rodno, po principu je li sudjelovao muškarac ili žena, ispada da ih je bilo tri puta više.

Pitanja koja su bila postavljana strankama nisu u svakoj emisiji bila ista. Uz male varijacije, uglavnom su bila fokusirana na sažeto predstavljanje stranačkih programa, teritorijalni preustroj RH, porez na imovinu, gospodarska pitanja, ulazak u EU. Od pitanja koja spadaju u nadležnost pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, u dvije emisije (22. i 24.11.2011.) postavljeno je pitanje iz područja prava LGBT osoba: **„Jeste li za legalizaciju istospolnih brakova?“**, a u jednoj emisiji (25.11.2011.) pitanje iz područja reproduktivnih prava žena o zakonskom **pravu na pobačaj**.

40 različitih stranaka/lista je u dvije emisije odgovaralo na pitanje o tome **jesu li za istospolne brakove.** Analiza ukupno 62 odgovora pokazala je da su predstavnici/e stranaka u **71% slučajeva odgovorile negacijski (44) a u 29% potvrdno (18).** Negacijski odgovori su obrazlagani na sljedeće načine: „oni koji to žele neka idu van gdje je to legalno“, „brak označava nešto drugo“, „brak je zajednica muškarca i žene“, „nije u skladu s razumom“, „to je napad na vrednote“, „ima važnijih pitanja“, „nikako, to je protuprirodno i ne može se ozakoniti“, „za slobodan izbor svakog čovjeka, za legalizaciju ne“. Neki su smatrali i da zakon već dovoljno regulira zajednicu dvoje ljudi.

25 stranaka odgovaralo je na pitanje **o zakonskom pravu na pobačaj,** od čega je **52% (13) bilo za, a 48% (12) protiv**. Neki negacijski odgovori dolazili su uz napomenu „samo ako je medicinski opravdan“, dok su se afirmativni odgovori temeljili na pravu osobe da odlučuje.

Zaključno: Žene su u daleko manjem postotku od muškaraca bila zastupljene kao predstavnice stranaka u televizijskoj emisiji „Sučeljavanja“. U 13% njihove zastupljenosti u ukupnom broju od 320 osoba koje su sudjelovale u emisiji, pojedine žene pojavljivale su se u svakoj emisiji što znači da se ukupan broj od

[303] Na primjer za Demokratsku stranku žena u 9 emisija 8 puta je nastupila predsjednica stranke, za ZG neovisnu listu u tri emisije nastupila je tri puta ista nositeljica liste, a za Hrvatsku europsku stranku, u četiri emisije tri puta je sudjelovala ista žena i jednom muškarac.

[304] SDP-Stranka demokratskih promjena.

[305] Npr. stranka Volim Hrvatsku.

43 žene ne odnosi na 43 različite osobe. Velika većina stranaka nije vodila računa o uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca u javnoj prezentaciji vlastitih programa i stavova u ovoj emisiji. Većina stranaka izjasnila se protiv istospolnih brakova i za zakonsko pravo na pobačaj.

9.2.3. Intervjui

U razdoblju predizborne kampanje (17.11.-02.12.2011.), Ured pravobraniteljice prikupio je iz nacionalnog dnevnog tiska[306] intervjue s kandidatima i kandidatkinjama za zastupnike/ce u Hrvatskom saboru.

Od 49 intervjua u 76% slučajeva (37) intervjuirani su muškarci, a u 24% (12) žene. Većih razlika u postavljanju pitanja kandidatima i kandidatkinjama nije bilo. Naime, tijekom predizborne kampanje intervjuiranima, i ženama i muškarcima, pored ostalih postavljala su se i pitanja vezana uz njihovo bračno i obiteljsko stanje, odgoj i brigu o djeci i slično. Razlika u pitanjima ženama i muškarcima temeljila se više na činjenici što je intervjuirana osoba stranačkom politikom bila predviđena za obnašanje neke dužnosti u budućoj vladi, ukoliko ta stranka pobijedi, nego njezinim spolom. Takav odnos medija prema političarima i političarkama izvan predizborne kampanje nije tako spolno uravnotežen što se može vidjeti u nastavku ovog poglavlja.

9.2.4. Rezultati izbora

Dana 13.12.2011. Državno izborno povjerenstvo utvrdilo je i objavilo konačne službene rezultate izbora za zastupnike/ce u Hrvatski sabor. Rodna analiza rezultata pokazala je da je **u Hrvatski sabor izabran 121 muškarac (80%) i 30 žena (20%).**

U usporedbi s rezultatima prethodnih izbora za Hrvatski sabor održanih 25.11.2007., na ovim izborima došlo je do pada od 1% postotka izabranih kandidatkinja.[307]

Konstituirajuća sjednica Hrvatskog sabora u 7. sazivu održana je 22.12.2011. Nakon što su pojedini zastupnici i zastupnice stekli zakonske uvjete za početak mirovanja zastupničkog mandata, u Hrvatskom saboru sada ima 24% zastupnica (36) i 76% zastupnika (115). U odnosu na parlamentarne izbore 2007. to je povećanje od 2%.

Zaključno: Žene su i dalje podzastupljeni spol u sferi politike bilo da se radi o uključivanju na kandidacijske liste, javnom predstavljanju stranačkih programa ili konačnim izbornim rezultatima.

[306] Večernji list, Jutarnji list, Vjesnik.

[307] 2007. izabrana je 21% kandidatkinja, a nakon što su pojedini zastupnici i zastupnice stekli zakonske uvjete za početak mirovanja zastupničkog mandata političke stranke su sa kandidacijske liste odredile zamjenike/ce zastupnika/ca pa su se od ukupno 153 zastupnika/ca u Hrvatskom saboru našle 33 zastupnice (22 %) i 120 zastupnika (78 %).

9.2.5. Diskriminacija po spolu i spolnoj orijentaciji od strane političara i političarki

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova cijele godine prati pojavu diskriminacije po osnovu spola i spolne orijentacije vezano za političke stranke i područje spolno uravnotežene političke zastupljenosti.

Objavljena su ukupno 126[308] članka o spolno uravnoteženoj političkoj zastupljenosti, od ukupno 1.774 članaka vezanih uz ravnopravnost spolova koja je Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova prikupio i analizirao tijekom 2011. godine. Osim prijepora oko toga koliko će žena biti na kandidacijskim listama i hoće li političke stranke poštivati odredbu Zakona o ravnopravnosti spolova o kvoti od 40%, pravobraniteljica je pratila i događanja vezana uz način praćenja političara i političarki, ali i odnos političara prema svojim kolegicama i ženama općenito.

Medijska analiza Ureda pravobraniteljice je pokazala da se političarke u javnosti i dalje prati drugačije nego političare i pribjegava stereotipnom shvaćanju tzv. ženskih interesa pa se komentira njihov izgled, stil oblačenja, nakit ili šminka, trudnoća, obiteljske prilike ili ponašanje iz kojeg se iščitavaju neka dodatna značenja kojima se aludira na njihovu „žensku“ stranu i „ženski“ način gledanja na stvari. Za razliku od muškaraca u politici, žene u politici se često dovodi u kontekst njihovog privatnog života i odnosa ili u kontekst spolnih stereotipa koji još uvijek prevladavaju i kojima se, posljedično, trivijaliziraju njihove političke odluke, izjave ili djelovanje.[309] Nadalje, za razliku od političara, žene u politici se i dalje predstavljaju „ljepšom stranom politike“, pozitivnom se ocjenjuje njihova samozatajnost, a intervjui se nerijetko nazivaju „ispovijedima“, a one same „damama“.

Dok se u većini članaka pojavljuju pojedine riječi ili rečenice koje reflektiraju spolne stereotipe ili sadrže seksističke aluzije, pojavljuju se i drastični primjeri neprihvatljivog medijskog prikazivanja žena u politici.[310]

I slučajevi seksističkih primjedbi zastupnika u Hrvatskom saboru pokazali su da su pojedini zastupnici također pribjegavali pokušajima da u političkom nadmetanju diskreditiraju svoje kolegice upravo temeljem stereotipa vezanih uz njihov spol odnosno detalje iz njihovog privatnog života kojima su nastojali obezvrijediti njihove riječi.[311] Zbog činjenice da su političari javne osobe koje su svojim djelovanjem, ponašanjem i izjavama neprekidno pred očima javnosti te da rade posao kojim, između ostalog, uspostavljaju i standarde ponašanja i ophođenja sukladno zakonima i politikama donesenim u Hrvatskom saboru, njihova je odgovornost za ono što govore i rade veća.

Osim seksizma, u izjavama političara i političarki još je uvijek dosta prisutna i diskriminacija po osnovi spolne orijentacije što se nikako ne bi smjelo događati. Prava LGBT populacije zaštićena su zakonima koje su donijeli zastupnici i zastupnice u Hrvatskom saboru. Stoga je neprimjereno i tim zakonima suprotno nepoštivanje njihovih prava i vrijeđanje po osnovu seksualne orijentacije.[312]

---

[308] U ovom broju članaka uključeni su samo oni koji su pokrivali ravnopravnost spolova u području politike i kandidiranja za zastupnike/ce na parlamentarnim izborima, a ne općenito članci o politici koji nisu spominjali temu ravnopravnosti spolova u političkom ili uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca u političkom odlučivanju.

[309] „*Veleposlanica izgledom zasjenila mlađe misice*“ – Večernji list, 30.03.2011.; „*Popijačeva državna tajnica postaje seksi lavica*“ – Jutarnji list, 07.03.2011.; „*Svi zagrljaji i poljupci Jadranke Kosor*“ – Jutarnji list 11.03.2011.

[310] Članak objavljen u Bjelovarskom listu 5. rujna 2011. pod naslovom „*Dekolte predsjednice Ankice i grudi poduzetnice Ružice proglašeni najljepšima*“, obrađen u poglavlju Mediji u ovom Izvješću.

[311] „*Šeks napao Gordanu Sobol – Držite se plesa oko štange*“, Jutarnji list 13.10.2011.; "Kako vam se čini novi slogan Jadranke Kosor »*J.K. is ok*«? Novi list 14.10.2011.

[312] "Gdje su ona dva pedera s transparentom, neka ga dignu visoko da se vidi." - Duje Marasović, HDZ (Jutarnji list, 05.07.2011.); "Gej brakovi ili lezbijski brakovi, i to u Kukuriku koaliciji potenciraju da će dozvoliti. A mi to nećemo dozvoliti! Ne radi žene nego radi djeteta – nerođeno dijete ne može se braniti." - Darko Milinović, HDZ, Ministar zdravstva i socijalne skrbi (CroL, 05.10.2011.); "Kao što oni koji

S tim u vezi, pravobraniteljica je 29.11.2011. smatrala neophodnim javno reagirati na homofobne izjave pojedinih sudionika političke predizborne kampanje te izdala zajedničko javno priopćenje s Pučkim pravobraniteljem. Izrečena izjava na predizbornom skupu[313] *"ne želimo da nam homoseksualci hodaju po poljani"*, neprihvatljiva je i predstavlja primjer izražavanja netrpeljivosti i diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije. Osim što predstavlja kršenje temeljnih vrijednosti Izbornog etičkog kodeksa, ona je i javno poticanje na diskriminaciju, što je zabranjeno Zakonom o suzbijanju diskriminacije i Zakonom o ravnopravnosti spolova. Predizborna kampanja ne smije biti izgovor za poziv na diskriminaciju. Ograničavanje temeljnih ustavnih prava s obzirom na seksualnu orijentaciju ne može se pravdati slobodom govora i mišljenja. Ono što posebno zabrinjava je činjenica da ispad netrpeljivosti i poticanja na neravnopravnost nije naišao na trenutačnu osudu i ograđivanje sudionika stranačkog skupa niti je takva osuda uslijedila naknadno.

Zaključno: I dalje postoje značajne razlike po spolu u načinu na koji mediji prikazuju žene i muškarce u području politike. Spolni stereotipi i seksizmi još uvijek se u velikoj mjeri koriste prilikom predstavljanja političarki što nerijetko služi marginalizaciji i umanjivanju važnosti onoga što političarke govore ili rade. Homofobne izjave o pripadnicima LGBT populacije također nisu rijetke, a ono što naročito zabrinjava je nedostatak javne osude takve diskriminirajuće prakse.

9.2.6. Aktivnosti organizacija civilnoga društva

Organizacije civilnoga društva (OCD) aktivno su se uključile u praćenje predizborne kampanje kao i u davanje konkretnih prijedloga za unapređenje ljudskih prava i ravnopravnosti. Tako je nekoliko desetaka OCD za zaštitu i promociju ljudskih prava u Hrvatskoj**,** okupljenih povodom praćenja stanja ljudskih prava i vladavine prava u kontekstu završetka pregovora Republike Hrvatske s Europskom unijom, kreiralo Platformu 112 kojom su pokušale popisati sva pitanja važna građanima i uputile javni poziv strankama, koalicijama i nezavisnim listama da se, prije izlaska građana i građanki na birališta, javno njima očituju.

Osim toga pet ženskih feminističkih organizacija (CESI i B.a.B.e iz Zagreba, Domine iz Splita, CGI iz Poreča i Delfin iz Pakraca) izradile su i političarima i političarkama uručile Žensku platformu 2011[314]. koja se temeljila na razgovorima koje su aktivistice ovih organizacija vodile sa ženama diljem Hrvatske. Ženskom platformom zatražile su: socijalnu pravdu i jednake mogućnosti na tržištu rada; ravnopravno sudjelovanje žena u javnom i političkom, a muškaraca u obiteljskom i privatnom životu; kvalitetan javni zdravstveni sustav te seksualna i reproduktivna prava i slobode; djelotvornu podršku ženama žrtvama nasilja i obrazovanje oslobođeno stereotipa i predrasuda.

Svrha Platforme bila je da političari i političarke uvaže ženske interese u kreiranju svojih stranačkih programa te da rodno osviještena politika bude temeljno načelo planiranja i provedbe Vladinih programa. Izdana je i publikacija „Ženski glasovi u parlamentarnim izborima 2011. godine“, koju su podržali Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, Veleposlanstvo Republike Francuske u Hrvatskoj i

---

vole odlaziti na nudističku plažu ne hodaju goli gradom jer znaju da to nije primjereno, tako i kad je riječ o homoseksualnosti potpuno je jasno da je to sklonost koju pojedinci mogu kontrolirati ako žele" - Marijana Petir, HSS (crol.hr, 16.10.2011.)

[313] "Izjava g. Ante Kulušića, saborskog zastupnika i visokog dužnosnika stranke na predizbornom skupu Hrvatske demokratske zajednice u Šibeniku 27.11.2011.g. "ne želimo da nam homoseksualci hodaju po poljani".

[314] http://www.cesi.hr/attach/_z/zenska_platforma_knjizni_blok.pdf

Veleposlanstvo SAD-a, a koja sadrži analizu izbornih lista, izbornih programa, izbornih TV spotova i medija te donosi zaključke i preporuke[315].

9.3. Preporuke pravobraniteljice političkim strankama

1. Političke stranke dužne su osigurati spolno uravnoteženu zastupljenost muškaraca i žena na listama za izbor zastupnika/ca u Hrvatski sabor, članova/ica u predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i članova/ica u Europski parlament sukladno odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova (čl.15., čl.12.st.3., čl.35.) i međunarodnim dokumentima.[316]

2. Političke stranke trebaju sustavno uključivati rodnu dimenziju u kampanje za sve izbore za tijela na nacionalnim, regionalnim, lokalnim i međunarodnim razinama te organizirati kampanje za podizanje svijesti i širenje informacija o spolno uravnoteženoj zastupljenosti na svim razinama političkoga i javnoga života.[317]

3. Političke stranke trebaju poduzimati odgovarajuće mjere za suzbijanje homofobnih, spolno stereotipnih ili po spolu diskriminacijskih oblika izražavanja te ih javno osuditi neovisno radi li se o članovima/icama njihove ili drugih stranaka.

4. Političke stranke trebaju poticati svoje članove/ice, predstavnike/ce, zastupnike/ce na promicanje ravnopravnosti spolova i poštivanja ljudskih prava homoseksualnih osoba u skladu sa zakonima te međunarodnim dokumentima[318].

[315] http://www.cesi.hr/attach/_a/analize_izbori_2011_s_preporukama~2.pdf

[316] Preporuka Rec (2003)3 Odbora ministara/ministrica Vijeća Europe državama članicama o uravnoteženoj participaciji žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju; Preporuka Rec (2007) 17 Odbora ministara/ministrica Vijeća Europe državama članicama.

[317] Preporuka Rec (2007) 17 Odbora ministara/ministrica Vijeća Europe državama članicama.

[318] Preporuka CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ ministrica Vijeća Europe državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta

10. ZAKONI – INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE

Odredba čl.24.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova[319] daje ovlast pravobraniteljici za ravnopravnost spolova da, u slučaju da utvrdi da je povrijeđeno načelo ravnopravnosti spolova zbog neusklađenosti propisa sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, predloži pokretanje postupka izmjene takvog propisa.

Međutim, čl.129.st.1. Poslovnika Hrvatskog sabora[320] daje ovlast predlaganja zakona svakom zastupniku/ici, klubovima zastupnika, radnim tijelima Sabora i Vladi Republike Hrvatske. Analognim tumačenjem iste odredbe, isti ovlaštenici imaju pravo predlagati i izmjene i/ili dopune zakona. Sukladno navedenoj odredbi Poslovnika Hrvatskog sabora, pravobraniteljica nije ovlaštena Hrvatskom saboru kao zakonodavcu predlagati izmjene zakona koji nisu usklađeni sa Zakonom o ravnopravnosti spolova. Na taj način je pravobraniteljica odredbom podzakonskog akta, što u svojoj suštini Poslovnik Hrvatskog sabora jest, ograničena u korištenju ovlasti koja proistječe iz Zakona o ravnopravnosti spolova kao organskog zakona.

Osim toga, radom po pojedinačnim pritužbama pravobraniteljica je ustanovila kako odredbe pojedinih zakona ili njihova primjena izravno diskriminiraju pripadnike/ce izvanbračne zajednice i žene te neizravno diskriminiraju žene.

Radi se o Zakonu o porezu na dohodak[321], Zakonu o porezu na promet nekretnina[322], Zakonu o posebnim porezima na osobne automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove,[323] Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti[324] te Pravilniku o radnoj knjižici.[325] S obzirom da prema Poslovniku Hrvatskog sabora pravobraniteljica nema ovlast predlagati izmjene zakona koji nisu u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, nadležnim tijelima upućene su inicijative za izmjenu navedenih zakonskih odredbi, preporuke za odgovarajuću primjenu zakona i prijedlozi za izmjenu podzakonskih akata.

10.1. Inicijativa za izmjenu i dopunu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima u vrijeme nezaposlenosti

Tijekom 2011. pravobraniteljica je zaprimila nekoliko pritužbi žena koje su se odnosile na ostvarivanje prava na novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti u razdoblju od trenutka prijave HZZ-u do trenutka stjecanja prava na prijevremenu mirovinu, a koje su to pravo ostvarile rješenjem HZZ-a u vrijeme dok je na snazi bio Zakon o mirovinskom osiguranju temeljem kojeg su žene stjecale uvjete za prijevremenu starosnu mirovinu u trenutku kad navrše 55 godina života i najmanje 15 godina radnog staža, odnosno za starosnu mirovinu sa navršenih 60 godina života i najmanje 30 godina radnog staža i koje su to pravo koristile u trenutku kada su na snagu stupili Zakoni o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju i Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti.

[319] Narodne novine broj 82/08.

[320] Narodne novine broj 6/02, 41/02, 91/02, 58/04, 39/08, 86/08.

[321] Narodne novine broj 177/04, 73/08, 80/10.

[322] Narodne novine broj 69/97, 26/00, 153/02, 22/11.

[323] Narodne novine broj 136/02, 44/03, 95/04, 94/09, 21/10.

[324] Narodne novine broj 121/10.

[325] Narodne novine broj 14/96.

Prema Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju, uvjeti za stjecanje prava na starosnu mirovinu izjednačeni su za žene i muškarce, tako da je kao uvjet za ostvarenje prava na starosnu mirovinu za žene kao dobna granica određeno 65 godina života i 15 godina radnog staža, odnosno za prijevremenu starosnu mirovinu navršenih 55 godina života i 30 godina staža, s tim da je određeno tzv. prijelazno razdoblje u trajanju od dvadeset godina. U prijelaznom razdoblju bi se donja granica starosne dobi žena potrebna za odlazak u prijevremenu starosnu mirovinu odnosno u starosnu mirovinu svake godine povećavala za šest mjeseci. No istovremeno je donijet i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, čijim je čl.13. određeno da oni koji su svoja prava ostvarili do dana stupanja na snagu toga zakona, nastavljaju ista prava ostvarivati u opsegu i trajanju prema propisima o zapošljavanju na temelju kojih su ta prava stekli.

U praksi je to značilo da žene koje su kod HZZ-a stekle status nezaposlene osobe i ostvarile pravo na novčanu naknadu do stjecanja uvjeta za prijevremenu starosnu mirovinu prije 01. studenog 2010. ostvaruju to pravo kao da je izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju starosna dob za odlazak u prijevremenu starosnu mirovinu ostala ista. Međutim, kako se dob za odlazak u starosnu mirovinu počevši od 01. studenog 2010. svake godine produžuje za tri mjeseca, za sada točno neutvrđeni broj žena koje su status nezaposlene osobe s pravom na novčanu naknadu do stjecanja uvjeta za prijevremenu starosnu mirovinu stekle prije toga datuma, nužno ostaju bez prava na tu istu novčanu naknadu za razdoblje od najmanje tri mjeseca.

Istovremeno, muškarci nisu bili u toj poziciji, jer se zakonska odredba o produljenju starosne dobi potrebne za stjecanje uvjeta za prijevremenu starosnu mirovinu za njih nije produljila, tako da su oni i dalje ostvarivali pravo na novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti sve do stjecanja uvjeta za odlazak u prijevremenu starosnu mirovinu, što ih dovodi u povoljniji položaj u odnosu na žene.

Kako čl. 5. Zakona o ravnopravnosti spolova određuje da ravnopravnost spolova znači da žene i muškarci imaju jednak status, to su primjenom čl. 13. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti žene stavljene u nejednak položaj u odnosu na muškarce.

Obzirom da primjena navedene zakonske odredbe generira nejednak položaj žena i muškaraca u istoj pravnoj situaciji, to je Hrvatskom saboru, putem odgovarajućih odbora, upućena inicijativa za izmjenu navedene zakonske odredbe.

10.2. Preporuka za tumačenje Zakona o posebnim porezima na osobne automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove

Pravobraniteljica je zaprimila nekoliko pritužbi koje se odnose na nejednak tretman izvanbračnih partnera/ica u odnosu na bračne glede obveze plaćanja poreza na nasljedstvo pokretnina.

Primjer: Pritužitelj E.A. iz Z. je proglašen nasljednikom iza pok. M.Š., svoje izvanbračne supruge te je temeljem rješenja o nasljeđivanju naslijedio osobni automobil. Rješenjem porezne uprave Ministarstva financija proglašen je obveznikom poreza na nasljedstvo i darove. Pritužitelj je sa ostaviteljicom živio u izvanbračnoj zajednici više od 30 godina, smatrao je da je izvanbračna zajednica u svemu izjednačena s bračnom te je držao kako neće morati platiti porez na nasljedstvo.

Članak 62. Ustava Republike Hrvatske priznaje **dvije zajednice obitelji - bračnu i izvanbračnu**, te navodi kako se pravni odnosi u tim zajednicama uređuju zakonom. Pravna teorija u Republici Hrvatskoj

drži kako je **izvanbračna zajednica „po svojoj naravi i ustavnopravnom utemeljenju oblik obitelji“.**[326] Iz navedenih ustavnih odredbi slijedi kako su bračna i izvanbračna zajednica zaštićene Ustavom, te kako bračni i izvanbračni drugovi imaju jednak status koji se uređuje zakonom. Čl.7.st.2. Zakona o posebnim porezima na osobne automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove propisuje kako posebni porez na promet iz čl.1.st.2. toga Zakona ne plaća nasljednik koji je u odnosu prema ostavitelju u prvom nasljednom redu. Zakon o ravnopravnosti spolova, kao organski zakon, čl.6.st.2. zabranjuje diskriminaciju temeljem bračnog i obiteljskog statusa. Takva zakonska odredba utemeljena je na gore citiranim ustavnim odredbama. Čl.9. Zakona o nasljeđivanju[327] određuje nasljednicima prvog nasljednog reda bračnog druga i potomke ostavitelja. Čl.8.st.2. istog Zakona u krug zakonskih nasljednika (prvog nasljednog reda) svrstava i izvanbračnog druga, te izrijekom propisuje kako je **izvanbračni drug** u pravu nasljeđivanja izjednačen sa bračnim. Stavak 3. istog članka navedenog Zakona definira bitna obilježja izvanbračne zajednice kao preduvjete za postojanje iste, a samim time i za nasljeđivanje. Definicija je u bitnome sukladna definiciji iz čl. 3. Obiteljskog zakona[328]. Iz navedenog nesporno slijedi zaključak kako su bračni i izvanbračni drugovi u pravima, ali i u obvezama koje proizlaze iz Zakona o nasljeđivanju, izjednačeni, te da upravo izjednačavanje prava, ali i obveza bračnih i izvanbračnih drugova u pogledu nasljeđivanja čini puni smisao čl.8.st.2. Zakona o nasljeđivanju. Iz navedenog, nadalje, nesporno proizlazi kako je izvanbračna zajednica Ustavom zaštićena kategorija, te da su izvanbračni drugovi, u smislu čl.8. Zakona o nasljeđivanju izjednačeni u nasljednim pravima s bračnim drugovima ostavitelja. Sukladno tome, čl.8. Zakona o nasljeđivanju po pitanju obveza koje za izvanbračne drugove mogu nastati činjenicom nasljeđivanja, valja tumačiti istovjetno, odnosno valja i izvanbračne drugove, nasljednike prvog nasljednog reda, u smislu čl.7.st.2. Zakona o posebnim porezima na osobne automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove - *osloboditi obveze plaćanja posebnog poreza na promet.*

Stoga je pravobraniteljica preporučila Poreznoj upravi Ministarstva financija da u postupanju prilikom utvrđivanja obveze plaćanja posebnog poreza na osobne automobile i dr. prema odredbama Zakona o posebnim porezima na osobne automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove, na odgovarajući način primjeni čl.14. i čl.62. Ustava, čl.6. st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova, kao i čl.9. i čl.8. st.3. Zakona o nasljeđivanju te izvanbračne drugove ostavitelja oslobodi porezne obveze u smislu čl.7. st.2. Zakona o posebnim porezima na osobne automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove. Napominje se kako odgovor na izdane preporuke nije zaprimljen.

10.3. Inicijativa za izmjenu i dopunu Zakona o porezu na dohodak kao i za izmjenu i dopunu Zakona o porezu na promet nekretnina[329]

U ovom kontekstu valja podsjetiti da je pravobraniteljica, tijekom 2010. putem Odbora za ravnopravnost spolova i Odbora za financije i državni proračun Hrvatskog sabora, uputila inicijative za izmjenu čl.11. toč.9. podtoč.9.7. i čl.13. st.1. toč.1. Zakona o porezu na promet nekretnina i čl.36. st.7. Zakona o porezu na dohodak. Navedene odredbe istih zakona, gleda poreznih obveza vezanih za nasljeđivanje, uzdržavanje članove/ice obitelji te plaćanje poreza na kupovinu prve stambene nekretnine

[326] Hrvatska pravna revija, broj 2/10.

[327] Narodne novine broj 48/03.

[328] Narodne novine broj 116/03, 17/04, 136/04, 107/07.

[329] http://www.prs.hr/docs/rh_prs_izvjesce_2010.pdf

u nepovoljniji položaj stavljaju pripadnike/ice izvanbračne zajednice u odnosu na pripadnike/ce bračne zajednice, što je protivno čl.6. st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova.

Zaključno se može ustanoviti kako niti inicijative za izmjenom zakona niti preporuke za postupanje usmjerene izjednačavanju pozicije izvanbračne i bračne zajednice nisu dale rezultata. Stoga se može konstatirati da jedan segment poreznih zakona i teoretski i praktično primijenjen, u nepovoljniji položaj stavlja partnere/ice u izvanbračnoj zajednici u odnosu na one koji/e se nalaze u bračnoj, protivno odredbi čl.6.st. 2. Zakona o ravnopravnosti spolova.

10.4. Izmjena čl. 4. Pravilnika o radnoj knjižici

Pravobraniteljica je radom po pritužbama utvrdila kako se u radnoj knjižici, koja temeljem čl.291. Zakona o radu[330] predstavlja javnu ispravu, uz ime i prezime nositelja/ice traži i podatak o imenu oca. Primjerice, pritužiteljica A.B. smatra da je diskriminirana kao žena time što se u radnoj knjižici njenog sina traži samo upis imena oca, a ne i majke.

Naime, prema čl.9. Zakona o državnim maticama,[331] u maticu rođenih kod temeljnog upisa se upisuju podaci o rođenju kako slijedi: ime i prezime i spol djeteta, dan, mjesec, godina, sat i mjesto rođenja, narodnost i državljanstvo, kao i podaci o roditeljima djeteta, ime i prezime (za majku i djevojačko prezime), datum i mjesto rođenja, narodnost, državljanstvo, zanimanje, prebivalište i adresa stanovanja. Pravilnik o radnoj knjižici[332] u čl.4. propisuje kako zahtjev za izdavanje radne knjižice, između ostalih podataka mora sadržavati i ime i prezime, te ime oca podnositelja zahtjeva, i prezime prije zaključenja braka za žene), te se ti podaci upisuju u radnu knjižicu. Nesporno je da je Pravilnik o radnoj knjižici podzakonski akt, donesen temeljem Zakona o radu i u skladu sa Zakonom o državnim maticama. No, iz izloženog je vidljivo kako Zakon o radu ne postavlja kao isključivi uvjet za izdavanje javne isprave - radne knjižice unos podatka o imenu oca, već je ta obveza propisana odgovarajućim pravilnikom kao podzakonskim aktom. U matične knjige jednakopravno se upisuju imena i majke i oca osobe. Navedeni Pravilnik selektira podatke koje opisuju osobno stanje građana i koji su propisani Zakonom o državnim maticama, tako da zahtijeva upis u radnu knjižicu samo podatka o imenu oca osobe. Sukladno čl.5. Zakona o ravnopravnosti spolova, koji je organski zakon, i s kojim svi drugi zakoni, ali i podzakonski akti, moraju biti usklađeni, ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima života i da imaju jednak status. Stoga pravobraniteljica smatra da su odredbom Pravilnika o radnim knjižicama kojima se od osobe traži isključivo podatak o imenu oca, majke (žene) stavljene u nejednak položaj, te je u tom pravcu tadašnjem Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva preporučena izmjena spornog Pravilnika. Međutim, Pravilnik nije ispravljen, već je iz Ministarstva stiglo obrazloženje kako to neće biti učinjeno jer se danom pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji - radna knjižica kao takva prestaje izdavati.

10.5. Propisi koji se tiču ravnopravnosti spolova

Sukladno čl.22. st.1. Zakona o ravnopravnosti spolova, pravobraniteljica prati provođenje toga Zakona, ali i propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova. U tom smislu pravobraniteljica je tijekom 2011. pratila zakonodavne inicijative i to kako one kojima je cilj donošenje novih zakona tako i one koje idu za

[330] Narodne novine broj 149/09.

[331] Narodne novine broj 96/93.

[332] Narodne novine broj 14/96.

izmjenom postojećih, a koje se tiču ili bi se mogle ticati ravnopravnosti spolova. Određena zakonodavna rješenja su podržana dok je na određene zakonodavne inicijative pravobraniteljica stavljala primjedbe ili prijedloge - Nacrt prijedloga Kaznenog zakona, Nacrt prijedloga Zakona o pučkom pravobranitelju i dr.

10.6. Zaključno razmatranje i preporuke

Slijedom iznesenog, pravobraniteljica zaključuje kako u prethodnom izvještajnom razdoblju niti jedna njezina inicijativa, bilo u vidu izmjene zakona, podzakonskog akta ili postojeće prakse, koja je za cilj imala otkloniti postojeće neusklađenosti propisa sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, nije dala rezultata. O razlozima se može nagađati, ali se čini da bi jedan mogao biti *nedovoljna razina svijesti pojedinih sastavnica državne vlasti o instituciji pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i njezinoj ulozi u društvu.*

S obzirom na sve izneseno, a kako bi mogla izravno koristiti ovlaštenje iz čl.24. st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova, pravobraniteljica je Hrvatskom saboru (siječanj 2012.) uputila Prijedlog za izmjenu čl.129.st.1. Poslovnika Hrvatskog sabora, tako da se pravo predlaganja propisa i njihovih izmjena da svakom posebnom pravobranitelju/ci koji/a je na to ovlašten/a posebnim zakonom.

Sukladno gore navedenim zakonskim inicijativama, pravobraniteljica daje slijedeće preporuke:

1. Uskladiti Zakon o porezu na promet nekretnina i Zakon o porezu na dohodak sa odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova u smislu izjednačavanja članova/ica bračnih i izvanbračnih zajednica u pravima i obvezama.[333]
2. Prilikom utvrđivanja obveze plaćanja posebnog poreza na osobne automobile i dr. prema odredbama Zakona o posebnim porezima na osobne automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove primjenjivati Zakon o nasljeđivanju koji u pravima i obvezama izjednačava članove/ice bračne i izvanbračne zajednice te ostavitelja/ostaviteljicu osloboditi porezne obveze u smislu Zakona o posebnim porezima na osobne automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove, jer je svaka drugačija primjena istog Zakona suprotna Zakonu o ravnopravnosti spolova.[334]

[333] Čl.6.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova.

[334] Čl.6.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova.

III. OSTALE AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE NA PROMICANJU RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

1. Zbirni prikaz aktivnosti vezanih uz promociju ravnopravnosti spolova za cijelu izvještajnu godinu

U 2011. pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je:

- 7 puta posjetila županije[335]
- sudjelovala i imala izlaganje na 45 okruglih stolova, konferencija i javnih rasprava;
- organizirala 6 javnih događanja (2 okrugla stola, 1 regionalna konferencija, 3 tribine);
- razgovarala sa štićenicama 4 skloništa za žene žrtve obiteljskog nasilja;
- sudjelovala i govorila na 7 međunarodnih konferencija;
- susrela se s 5 stranih izaslanstava;
- surađivala sa 26 različitih organizacija civilnog društva;
- dala 5 javnih priopćenja; 24 izjave za radio, 10 izjava za televizije;
- 91 članak u tisku ili na Internetu objavio je ili citirao pravobraniteljicu;
- na inicijativu Pravobraniteljice održano je 7 sastanaka radi dogovora o suradnji[336], a prisustvovalo se još na 29 različitih javnih događanja radi podrške aktivnostima i inicijativama drugih;
- redovito ažurirane službene Internet stranice Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (www.prs.hr) u 2010. posjetilo je 90.360 posjetitelja/ica.

2. Aktivnosti vezane uz promociju ravnopravnosti spolova iskazane po *vršiteljicama dužnosti* pravobraniteljice za ravnopravnost spolova:

Višnje Ljubičić (od 28.10.2011. – 31.12.2011.)

Gordane Lukač Koritnik (od 1.1.2011. – 28.10.2011.)

2.1. Aktivnosti pravobraniteljice za ravnopravnost spolova Višnje Ljubičić vezanih uz promociju ravnopravnosti spolova od imenovanja 28.10.2011. do kraja izvještajnog razdoblja 31.12.2011.

2.1.1. Obilazak županija (5)

27. prosinca 2011. Splitsko-dalmatinska županija - Pravobraniteljica se u Splitu sastala sa županom Splitsko-dalmatinske županije, Antom Sanaderom te s predsjednicom županijskog Povjerenstva za ravnopravnost spolova, Ivankom Luetić-Boban. Razgovaralo se o primjeni Zakona o ravnopravnosti spolova na lokalnoj i nacionalnoj razini.

16. prosinca 2011. Međimurska županija – Na vlastitu inicijativu pravobraniteljica je u Čakovcu sudjelovala na radnom sastanku Povjerenstva za ravnopravnost spolova Međimurske županije kojem je prisustvovao i župan Ivan Perhoč. Tema sastanaka bila je provedba Zakona o ravnopravnosti spolova

[335] Brodsko-posavsku; Istarsku, Koprivničko-križevačku (2x),; Međimursku, Zadarsku.

[336] Ženska mreže Hrvatske; Ravnateljstvo policije MUP-a; suradnicima/cama pravobraniteljice za osobe s invaliditetom; predstojnikom Nacionalnog katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije; pravobraniteljicom za osobe s invaliditeom, pravobraniteljicom za djecu, pučkim pravobraniteljem.

na lokalnoj razini. Nakon sastanka pravobraniteljica je govorila na tribini „Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“, a nakon tribine razgovarala sa ženama žrtvama obiteljskog nasilja koje su smještene u Domu za žrtve obiteljskog nasilja - Sigurnoj kući Čakovec.

15. prosinca 2011. **Koprivničko križevačka županija** - Pravobraniteljica se u Koprivnici sastala sa županom Darkom Korenom, zamjenikom župana Ivanom Palom i predsjednicom županijske skupštine Milicom Fuček s kojima je razgovarala o primjeni Zakona o ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini. Također je prisustvovala sjednici Povjerenstva za ravnopravnost spolova Koprivničko-križevačke županije. Povjerenstvo je odgovorilo na inicijativu Pravobraniteljice o uspostavi daljnje suradnje i pozvalo ju na svoju godišnju izvještajnu konferenciju.

8. prosinca 2011. **Istarska županija** - Pravobraniteljica se **u Puli**, u sjedištu Poglavarstva Istarske županije sastala sa zamjenicom župana Istarske županije Vivianom Benussi, članovima/cama Povjerenstva za ravnopravnost spolova Županije, te predstavnicama Sigurne kuće Istre, Jadrankom Černjul, predsjednicom i Brankom Žužić, glasnogovornicom. Tema sastanka bila je provedba Zakona o ravnopravnosti spolova na razini županije. Stručna suradnica za pravna pitanja u Uredu pravobraniteljice posjetila je ured Sigurne kuće Istra u Puli i razgovarala s predsjednicom Sigurne kuće i djelatnicama ureda te pojedinačno sa ženama žrtvama nasilja koje su se Sigurnoj kući Istra obratile za pomoć. Prezentirana je nadležnosti Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova prema Zakonu o ravnopravnosti spolova te pojašnjeno kako se pravobraniteljici može obratiti i na koji način pravobraniteljica postupa po pritužbama.

Također, **u Poreču** su pravobraniteljica i stručni savjetnik za pravna pitanja u Uredu pravobraniteljice govorili na javnom skupu na temu "Ravnopravnost spolova i EU" u organizaciji Centra za građanske inicijative Poreč. Stručna suradnica za pravna pitanja u Uredu pravobraniteljice posjetila je ured Sigurne kuće Istra u Poreču i razgovarala s psihologinjom i djelatnicama ureda. Posebno je razgovarala sa ženama žrtvama nasilja koje su se obratile za pomoć Sigurnoj kući Istra zbog obiteljskog nasilja. Prilikom susreta prezentiran je i rad Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, nadležnosti pravobraniteljice prema Zakonu o ravnopravnosti spolova te način na koji pravobraniteljica postupa po pritužbama.

6. prosinca 2011. **Brodsko-posavska županija** - Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sastala se u Slavonskom Brodu sa županom Danijelom Marušićem, s pomoćnicom predstojnika u Uredu državne uprave Brodsko-posavske županije i koordinatoricom za ravnopravnost spolova, Anom Borozni i s predsjednicom Povjerenstva za ravnopravnost spolova Brodsko-posavske županije, Zdenkom Bošnjak. Tema sastanka bila je provedba Zakona o ravnopravnosti spolova. Savjetnica za pravna pitanja u Uredu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova je u udruzi Ženska grupa "Brod" razgovarala s aktivisticama udruge kao i žrtvama obiteljskog nasilja koje je ova udruga smjestila u svoju sigurnu kuću.

2.1.2. Javna događanja u organizaciji Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (4)

28. prosinca 2011., Okrugli stol „Zaštita LGBT osoba u pravnoj praksi – zakonska jamstva i sudska praksa u primjeni“ - Pravobraniteljica je u suradnji s organizacijama civilnog društva,

Lezbijskom grupom Kontra i Iskorak - Centrom za prava seksualnih i rodnih manjina, organizirala okrugli stol na temu „Zaštita LGBT osoba u pravnoj praksi – zakonska jamstva i sudska praksa u primjeni“. Skup je okupio stručnjake/inje akademske zajednice, predstavnike/ice državnog odvjetništva, policije, Policijske akademije, Hrvatskog novinarskog društva, sutkinje Županijskog i Visokog prekršajnog suda, predstavnike/ice Ureda pučkog pravobranitelja te organizacija civilnoga društva.

21. prosinca 2011., Regionalna konferencija „Uloga pravobraniteljskih ureda u suzbijanju diskriminacije s posebnim naglaskom na diskriminaciju temeljem spola i spolne orijentacije“. U organizaciji Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, u Zagrebu je održana regionalna konferencija na temu „Uloga pravobraniteljskih ureda u suzbijanju diskriminacije s posebnim naglaskom na diskriminaciju temeljem spola i spolne orijentacije“. Cilj Konferencije je bio razmotriti značaj postojanja, djelovanja i ovlasti pojedinih antidiskriminacijskih tijela kao i njihovo stvaranje autoriteta i pozicioniranje unutar pravnog poretka i sustava državne moći. Na Konferenciji su sudjelovale srodne antidiskriminacijske institucije – povjerenica za jednakost Republike Srbije prof.dr. Nevena Petrušić, zaštitnik ljudskih prava Crne Gore Šućko Baković, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak, pravobraniteljica za djecu Mila Jelavić, zamjenik pučkog pravobranitelja Dejan Palić te suci i sutkinje općinskog i županijskog suda.

16. prosinca 2011., „Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“ - Pravobraniteljica je u Čakovcu govorila na tribini pod nazivom „Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“ koju su zajednički organizirali Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Cilj tribine bio je da se čuje glas žena s invaliditetom i da se svi oni kojima se obraćaju, neovisno da li se radi o obitelji, široj društvenoj zajednici ili instituciji, upoznaju s njihovim potrebama i problemima s kojima su susreću u svakodnevnici.

6. prosinca 2011., **„Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“ -** Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zajednički su organizirali tribinu s temom „Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“ koja je održana u Županijskoj gospodarskoj komori u Slavonskom Brodu. Cilj tribine je bio senzibiliziranje javnosti o sposobnostima i mogućnostima žena s invaliditetom koje su često dvostruko diskriminirane, i na osnovu svog spola i svog invaliditeta te se nalaze u neravnopravnom položaju u odnosu na muškarce i žene bez invaliditeta, kao i na muškarce s invaliditetom.

2.1.3. Izlaganja i sudjelovanja (10)

13. prosinca 2011. - sudjelovanje i izlaganje na dodjeli nagrade "Ključna razlika" koja se u RH prvi put dodjeljuje u sklopu projekta "Poticanje raznolikosti na hrvatskom tržištu rada“. Nositelj jednogodišnjeg projekta bio je Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske, u partnerstvu s Institutom za razvoj tržišta rada te Udrugom za pomoć i edukaciju žrtava mobbinga. Nagradu za poticanje ravnopravnosti spolova dobila je Privredna banka Zagreb d.d. te Ribarska zadruga Lanterna kao mali i srednji poslodavac. Prilikom dodjele nagrade za ravnopravnost spolova, pravobraniteljica je održala kratko izlaganje vezano za rad Ureda pravobraniteljice na pritužbama iz područja zapošljavanja i rada, podzastupljenosti žena na upravljačkim pozicijama te novog europskog trenda uvođenja poslovnih kvota.

2. prosinca 2011. – sudjelovanje i izlaganje na okruglom stolu pod nazivom "Tradicija, običaji i pritisak okoline" koji je povodom Međunarodnog dana ukidanja ropstva organizirala Udruga žena Romkinja Hrvatske "Bolja budućnost". Na okruglom stolu, osim pravobraniteljice, govorili/e su i predstavnici/e

organizacija civilnoga društva i nadležnih institucija iz Hrvatske te predstavnice organizacija iz Bosne i Hercegovine i Srbije vezano za načine učinkovitijeg suprotstavljanja trgovanju ljudima.

2. prosinca 2011. – sudjelovanje i izlaganje na seminaru za odvjetnike/ce, Ured pučkog pravobranitelja i urede posebnih pravobraniteljstava o suzbijanju diskriminacije i zločina iz mržnje protiv LGBT osoba. Seminar je organizirala udruga Queer Zagreb u okviru EU programa- PROGRESS: "Zajedno protiv diskriminacije LGBTIQ osoba". Svrha seminara za odvjetnike/ce i pravobraniteljstva je jačanje kapaciteta u suzbijanju diskriminacije i nasilja protiv LGBT osoba, razmjena iskustva i umrežavanje zainteresiranih strana, kao i dodatna edukacija za potrebe razumijevanja pravnog i institucionalnog okvira zabrane diskriminacije LGBT osoba kroz pravni okvir RH i EU, a sukladno presudama Europskog suda za ljudska prava u slučajevima diskriminacije na temelju seksualne/spolne orijentacije i rodnog identiteta.

28. studenog 2011. - sudjelovanje na okruglom stolu koji su pod nazivom "Gdje je rod u kulturnim politikama?" organizirali Centar za ženske studije i Odsjek za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u sklopu kulturno-znanstvene manifestacije "Dani Marije Jurić Zagorke". Cilj je bio "okupiti dionike nezavisne kulturne scene i problematizirati do sada u nas zanemarene rodne perspektive u kulturnim politikama".

25. studenog 2011. – sudjelovanje na okruglom stolu "Zaštita prava djeteta na cjelokupnu obitelj tijekom i nakon prekida obiteljske zajednice - primjeri dobre prakse institucija sustava" u organizaciji udruge "Dijete-razvod".

17.- 18. studenog 2011. - sudjelovanje na radionici pod nazivom „Podizanje svijesti u području jednakosti i suzbijanja diskriminacije za organizacije civilnog društva“ u organizaciji Hrvatskog pravnog centra.

15.-16. studenog 2011. – sudjelovanje na stručnom skupu „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“ u organizaciji Pravobraniteljice za djecu.

15. studenog 2011. - sudjelovanje na okruglom stolu o izradi Nacionalnog programa za Rome u organizaciji Ureda za nacionalne manjine te u radu podskupine „statusna pitanja, nediskriminacija i besplatna pravna pomoć“.

11. studenog 2011. – sudjelovanje predstavnica Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova na treningu za djelatnike/ce Ureda pučkog pravobranitelja i ureda posebnih pravobraniteljstava u okviru UNDP-evog projekta „Jačanje kapaciteta institucije pučkog pravobranitelja 2010/11“. Osnovna ideja treninga bila je osposobljavanje djelatnika/ca Ureda pučkog pravobranitelja te djelatnika/ca posebnih pravobraniteljstava za poduzimanje radnji iz nadležnosti koje zahtijevaju poznavanje domaćih postupovnih odredbi i sudske prakse, točnije građanskog procesnog prava (vezano za podnošenje udružnih tužbi i miješanje u sudski postupak sukladno čl. 21. i 24. Zakona o suzbijanju diskriminacije) te prekršajnog prava (vezano za koncipiranje optužnih prijedloga, sukladno čl. 29. Zakona o suzbijanju diskriminacije). Predavači su bili Branka Žigante Živković, sutkinja Visokog prekršajnog suda i prof. dr. sc. Alan Uzelac, profesor na Pravnom fakultetu u Zagrebu.

3. studenog 2011. - sudjelovanje u javnoj raspravi o provedbi Nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava od 2008.-2011. za proteklo trogodišnje razdoblje u organizaciji Centra za ljudska prava i Ureda za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske.

2.1.4. Međunarodna suradnja (4)

25. studenog 2011. - Brussels - Na drugom godišnjem sastanku nacionalnih tijela za rodnu ravnopravnost prema direktivi 2006/54/EC (Second Annual Meeting of the National Gender Equality Bodies 2011 designated in accordance with Directive 2006/54/EC), Goran Selanec predstavnik Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova izlagao je o rodnim kvotama i drugim pozitivnim mjerama za osiguranje pune ravnopravnosti žena i muškaraca u praksi (Gender Quotas and Other Positive Action Measures to Ensure Full Equality in Practice between Men and Women).

24. studenog 2011. – Sastanak pravobraniteljice i Andreje Maretić Vuković iz Britanske ambasade na temu ravnopravnosti i zaštite prava pripadnika/ca LGBTiQ zajednice.

20.-22. studenog 2011. - Varšava - na poziv direktora Agencije za ljudska prava Mortona Kjaeruma, pravobraniteljica je sudjelovala na Konferenciji pod nazivom „Dostojanstvo i prava ilegalnih migranata“. Na konferenciji su izlagali: zamjenica UN-ove Visoke povjerenice za ljudska prava, gđa. Kyung-wha-Kang, direktor Agencije za ljudska prava g. Morton Kjaerum koji je u svom govoru između ostalog posebno naglasio seksualnu eksploataciju žena, trgovanje ženama te općenito diskriminaciju žena na tržištu rada, što se reflektira na posebno osjetljivu situaciju migrantica koje su višestruko diskriminirane, te predstavnica njemačkog Centra za zaštitu migrantica.

2.-4. studenog 2011. - Tallinn, Estonija - Goran Selanec, viši stručni savjetnik za pravna pitanja u Uredu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, boravio je u Estoniji kao član hrvatske delegacije u studijskoj posjeti estonskom ombudsmanu (The Office of the Chancellor of Justice) u organizaciji UNDP-a. Sudionici i sudionice upoznali su se s nadležnošću estonskog ombudsmana, organizacijom i načinom rada njegovog Ureda, ulogom u zaštiti prava jednakih mogućnosti, a održani su i radni sastanci u Estonskoj komori za osobe s posebnim potrebama, u Odjelu za spolnu ravnopravnost estonskog Ministarstva za socijalnu skrb te s predstavnicima nevladine organizacije Centar za ljudska prava. Predstavnike/ce hrvatske delegacije pučkog pravobranitelja i posebnih pravobraniteljica primio je i predsjednik parlamentarnog Odbora za ustav, gospodin Andres Herkel, sa suradnicama.

2.1.5. Ostala prisustvovanja, inicijative, podrška i kontakti (12)

29. prosinac 2011. - sastanak pravobraniteljice s predstavnicama Ženske mreže Hrvatske koje su joj predstavile "Inicijativu za Ženski sud" koja ima regionalni karakter. Dogovorena je daljnja suradnja.

14. prosinca 2011. - prisustvovanje stručnom skupu „Zaštita djeteta svjedoka – u postupcima policije, kaznenom i prekršajnom postupku“ koji je održan u organizaciji Pravobraniteljice za djecu.

12. prosinca 2011. - prisustvovanje promociji knjige dr. sc. Jadranke Rebeke Anić, znanstvene suradnice Instituta Ivo Pilar - Centar Split, pod naslovom "Kako razumjeti rod? - Povijest rasprave i različita razumijevanja u Crkvi".

7. prosinca 2011. – sastanak u Ravnateljstvu policije MUP-a RH s glavnim ravnateljem policije Oliverom Grbićem i predstavnicima Uprave Krim-policije i Uprave policije i Žarkom Katićem, ravnateljem Uprave za upravne i inspekcijske poslove i koordinatorom za ravnopravnost spolova u MUP-u RH. Radni sastanak održan je na inicijativu pravobraniteljice na temu unaprjeđenja dosadašnje suradnje vezano za postupanje u slučajevima obiteljskog nasilja.

22. studenog 2011. - radni sastanak sa suradnicima/ama pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Anke Slonjšak, na njezin poziv. Na sastanku se razgovaralo o načinu korištenja ovlasti posebnih

pravobraniteljica u pojedinačnim pritužbama o diskriminaciji koje ovim institucijama podnose građani i građanke koje smatraju da su bile izložene diskriminirajućem postupanju. Izmijenjena su iskustva te dogovorena daljnja suradnja i uzajamna podrška.

24. studenog 2011. - sastanak s predstojnikom Nacionalnog katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije prof. dr. sc. Ivicom Pažinom, na kojem se raspravljalo o vjeronaučnim udžbenicima čiji sadržaji uključuju elemente koji nisu u skladu s nacionalnim anti-diskriminacijskim zakonodavstvom. Ured pravobraniteljice do sada je proveo analize udžbenika iz hrvatskog jezika i povijesti za osnovne škole, dok udžbenici vjeronauka nisu bili predmetom grupne analize, već individualnih uvida na temelju pojedinačnih pritužbi.

Na inicijativu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova Višnje Ljubičić održani su sastanci s drugim pravobraniteljicama i Pučkim pravobraniteljem radi razgovora o dosadašnjoj i dogovora o budućoj suradnji.

10. studenog 2011. – sastanak s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom Ankom Slonjšak.

9. studenog 2011. - sastanak s pravobraniteljicom za djecu Milom Jelavić.

4. studenog 2011. - sastanak s pučkim pravobraniteljem Juricom Malčićem.

9. studenog 2011. - promocija prve rodno osviještene virtualne kompanije koja je realizirana u sklopu projekta "Žene biraju novu šansu - Osnaživanje nezaposlenih žena za aktivno sudjelovanje na tržištu rada". Projekt je proveden u svrhu povećanja mogućnosti za dugotrajno nezaposlene žene i kreiranja inovativnih modela podrške i edukacije za nezaposlene žene. Nositeljica projekta je udruga CESI, a partneri koji su pridonijeli realizaciji projekta i aktivnosti su Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područna služba Zagreb, Institut za razvoj tržišta rada i MojPosao.

31. listopada 2011. - prezentacija spota pod nazivom "Slijepi su oni s predrasudama“ u organizaciji Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje. Projekt u okviru kojeg je nastao spot ostvaren je uz financijsku potporu EU, a poseban naglasak je stavljen na osnaživanje slijepih žena i djevojaka kako bi same govorile o svojim problemima.

12. studenog 2011. - predstavljanje knjige "Povijest gej i lezbijskog života i kulture" (ur. Robert Aldrich) koja u prvom domaćem prijevodu donosi najpotpuniji opis svjetske gej i lezbijske povijesti.

2.1.6. Suradnja s organizacijama civilnog društva

U cilju podržavanja rada organizacija civilnog društva, pravobraniteljica je sudjelovala i izlagala na okruglim stolovima udruga: Iskorak i Kontra, Bolja budućnost, Queer Zagreb, Centar za građanske inicijative Poreč, Centar za ženske studije, Dijete-razvod, Hrvatski pravni centar, CESI. Sa predstavnicama Ženske mreže održan je sastanak u Uredu pravobraniteljice.

2.1.7. Izjave za medije i javna priopćenja

Pravobraniteljica je dala **4 izjave za radio** (*Radio Slavonski Brod, emisija Luna* - 4.11.2011. o imenovanju na dužnost pravobraniteljice i nadležnostima svog Ureda; *Radio Slavonski Brod*, 16.11.2011. povodom Međunarodnog Dana tolerancije; *Radio Trsat*, 16.11.2011. povodom izbacivanja

šestero sjemeništaraca zbog navodnih homoseksualnih sklonosti; *Vijesti Media servisa*, 09.12.2011.), jednom je **gostovala na OTV televiziji** (28.12.2011. u jednosatnoj emisiji „Povećalo“ u kojoj je govorila o nadležnostima pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, pritužbama građana i građanki te o ravnopravnosti spolova na područjima koja prati).

U 37 članaka tiskani mediji i Internet portali objavili su i/ili citirali izjave i priopćenja pravobraniteljice vezano za: zakonitost dobivanja informacija o homoseksualnosti sjemeništaraca izbačenih iz sjemeništa[337], višestruku diskriminaciju žena s invaliditetom[338]; političku podzastupljenost žena i seksizam u politici[339], susrete sa županijskim povjerenstvima[340], obiteljsko nasilje[341], spolnu neravnopravnost u upravljačkim tijelima tvrtki[342], regionalnu konferenciju u organizaciji Ureda pravobraniteljice[343], ravnopravnost spolova na tržištu rada[344], zaštitu od diskriminacije pripadnika/ca LGBT populacije[345] te dva (2) javna priopćenja pravobraniteljice: zajedničko javno priopćenje Ureda pravobraniteljice i Ureda pučkog pravobranitelja na diskriminacijsku izjavu temeljem seksualne orijentacije tijekom predizborne kampanje[346] i javno upozorenje povodom nejednakog pristupa tržišnoj usluzi sudjelovanja na organiziranom dočeku Nove godine[347].

2.2. Sažetak aktivnosti pravobraniteljice za ravnopravnost spolova Gordane Lukač Koritnik vezanih uz promociju ravnopravnosti spolova od 01.01.2011. do razrješenja dužnosti 28.10.2011. zbog isteka mandata.

2.2.1. Obilazak županija (2)

28. travnja 2011., <u>Koprivničko-križevačka županija</u> - Pravobraniteljica se u Koprivnici sastala sa županom Koprivničko-križevačke županije Darkom Korenom s kojim je razgovarala o provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini. Nakon sastanka sudjelovala je na tribini "Uravnotežimo se" koju je organiziralo Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Koprivničko-križevačke županije u okviru nacionalne kampanje "Promicanje uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca u Hrvatskom saboru" koja se provodi uoči priprema za parlamentarne izbore.

18. travnja 2011., <u>Zadarska županija</u> - Pravobraniteljica se u Zadru sastala sa županom Stipe Zrilićem i sudjelovala u radu sjednice županijskog Odbora za ravnopravnost spolova Zadarske županije koja je na dnevnom redu imala provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova. Pravobraniteljica je izlagala i na

---

[337] Novi list, 16.11.2011.; Nacional, 16.11.2011; Danas.net.hr, 16.11.2011.;

[338] Radioslavonija.hr, 07.12.2011.

[339] Nacional, 08.12.2011.; Glas Istre, 08.12.2011.; T-portal, 8.12.2011.; Poslovni savjetnik, 9.12.2011.; T-portal 21.12.2011; T-portal 27.12.2011.; dalje.com; 27.12.2011.

[340] www.istra-istria.hr, 08.12.2011.; www.kckzz.hr 16.12.2011.

[341] Regionalexpress.hr 08.12.2011.

[342] Lider, 09.12.2011.

[343] www.znet.hr 21.12.2011.

[344] www.dalmacijanews.com, 27.12.2011.; Večernji list, 27.12.2011.

[345] T-portal, 28.12.2011.; www.politikaplus.com, 28.12.2011.; Vjesnik, 28.12.2011.; večernjak.net, 29.12.2011.

[346] Index.hr 29.11.2011.; HINA 29.11.2011.; izbori2011.tportal.hr 29.11.2011; odluka2011.dnevnik.hr 29.11.2011.; libela.org 29.11.2011.; dalje.com 29.11.2011.; HRT web 29.11.2011.;

[347] Tportal 29.12.2011; HINA 29.12.2011.; dalje.com 30.12.2011.; Index.com 29.12.2011.; dnevnik.hr 30.12.2011.; www.e-novine.com 30.12.2011.; metro-portal.hr 29.12.2011.; VL 31.12.2011.;

tribini o položaju žena s invaliditetom koju je organizirala zajednički s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom.

2.2.2. Javna događanja u organizaciji Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (2)

18. travnja 2011., Tribina "Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj" - Pravobraniteljica je u Zadru izlagala na tribini "Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj" koju je organizirala zajedno s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom, Ankom Slonjšak.

7. ožujka 2011., Okrugli stol "Fleksigurnost - Siguran i kvalitetan rad za žene?" - U povodu 100. obljetnice međunarodnog obilježavanja Međunarodnog dana žena, pravobraniteljica je u suradnji s tri ženske sindikalne grupe - Ženskom sekcijom Saveza samostalnih sindikata Hrvatske, Odborom žena Nezavisnih hrvatskih sindikata te Koordinacijom Žena Hrvatske udruge sindikata, organizirala okrugli stol pod nazivom "Fleksigurnost - Siguran i kvalitetan rad za žene?". Pravobraniteljica je izlagala na temu "Trudnice - najranjivija skupina na tržištu rada", a viši stručni suradnik za pravna pitanja u Uredu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova Goran Selanec izlagao je na temu „Fleksigurnost: kada fleksibilnost postaje diskriminacija?". Druga izlaganja obuhvatila su: "Žene - većina među nezaposlenima" **(**Ankica Paun Jarallah, ravnateljica Hrvatskog zavoda za zapošljavanje), "Državna inspekcija - ženski aspekti", Gordana Grizelj, viša inspektorica rada u Državnom inspektoratu i "U Europsku uniju s (ne)obrazovanim radnicama?" Rada Borić, izvršna direktorica Ženskih studija. U radu okruglog stola sudjelovali su i predsjednici triju sindikalnih središnjica (Mladen Novosel - SSSH, Krešimir Sever - NHS i Ozren Matijašević - HUS) te predstavnice sindikalnih grupa - Jasna A. Petrović, koordinatorica ženskih sindikalnih grupa, Božica Žilić, predsjednica Ženske sekcije SSSH, Višnja Stanišić, predsjednica Odbora žena NHS i Katarina Perković, predsjednica Koordinacije Žene HUS-a.
Pravobraniteljica je podržala održavanje performansa pod nazivom "Neraskidive niti: radnice u kulturi za radnice u tekstilnoj industriji" u kojem su sudjelovale umjetnice i radnice tvornice "Kamenski".

2.2.3. Izlaganja i sudjelovanja (29)

28. listopada 2011. – sudjelovanje u javnoj raspravi pod nazivom: “Suradnja na rješavanju statusnih pitanja - Romi/kinje i policija”, održanoj u sklopu projekta "S Romima/kinjama za Rome/kinje" koji Centar za ljudska prava provodi u suradnji s udrugom Romi za Rome, a uz potporu Ureda za nacionalne manjine Vlade RH i Norveškog veleposlanstva. Cilj projekta je analiza kapaciteta romskog civilnog sektora, stupanj i perspektive suradnje državnih tijela s romskim udrugama i javna rasprava s konkretnim preporukama za novi, revidirani Nacionalni program za Rome na relevantne teme.

25. listopada 2011. – sudjelovanje i izlaganje na okruglom stolu "Rodne politike u kontekstu predstojećih izbora i članstva u EU" u organizaciji Centra za ženske studije[348]. U svom izlaganju, predstavnica Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova podsjetila je da je pravobraniteljica, koristeći svoje zakonske ovlasti, uputila svim registriranim strankama u RH preporuku da u nadolazećim parlamentarnim izborima već sada prihvate europski trend i izrade sustav dobrovoljnih pozitivnih mjera kojima će osigurati stvarnu provedbu zakonske obveze poštivanja načela uravnotežene zastupljenosti spolova na izbornim listama.

[348] Okrugli stol dio je projekta AD ACTE – "Anti-Discrimination Actions Towards Equality of women and men" koji se provodi u partnerstvu sa Srednjeistočnom europskom mrežom za jednakost spolova iz Slovenije te u suradnji sa Srpskim nacionalnim vijećem.

25. listopada 2011. – sudjelovanje na seminaru „Informacijski izazovi Europske unije 2011.“ održanom na Pravnom fakultetu u Zagrebu. U okviru izlaganja prikazane su razne mogućnosti i razna nastojanja da se postupanje upravnih tijela učini što otvorenijim preko organizacija koje se bave promatranjem i propitivanjem djelovanja institucija, do različitih internetskih oblika komunikacije (društvene mreže, You Tube) putem kojih građani mogu doći do saznanja o određenim podacima i zbivanjima. Drugi dio seminara odnosio se na portal Europske komisije koji omogućava uvid u praksu Europskog suda za ljudska prava, ali i nacionalno zakonodavstvo država članica koje je vezano sa praksom spomenutog suda.

14. listopada 2011. – sudjelovanje na međunarodnoj konferenciji "Muškarci i rodna ravnopravnost: Za ravnopravnost je potrebno dvoje" u organizaciji Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) na kojoj su predstavljeni rezultati prvog istraživanja o stavovima i ponašanju muškaraca u Hrvatskoj. Konferencija je okupila stotinjak sudionika/ca iz 13 država (između ostalih iz Italije, Australije, Španjolske, Njemačke, Belgije, Portugala, Islanda, Estonije i Turske). Tijekom konferencije predstavljena je i publikacija "Analiza javnih politika u RH s obzirom na tretman muškaraca i njihov utjecaj na konstrukciju muškosti".

14. lipnja 2011. – sudjelovanje na Konferenciji o izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći koju su zajednički organizirali Centar za mir Osijek, Centar za mirovne studije, Kuća ljudskih prava i Centar za ljudska prava. Cilj konferencije bio je razgovarati o preprekama u provedbi ZBPP-a, te o konkretnim rješenjima prema učinkovitosti i cjelovitosti sustava BPP-a.

13. lipnja 2011. – sudjelovanje na okruglom stolu "Žene na tržištu rada" koji je organiziran u okviru istoimenog projekta provedenog u okviru programa pretpristupne pomoći Europske unije IPA IV. komponenta - Razvoj ljudskih potencijala. Cilj projekta je povećati zapošljivost osjetljivih skupina žena i pomoć pri (ponovnom) ulasku na tržite rada. Krajnje korisnice projekta su žene iznad 40 godina, dugotrajno nezaposlene žene, neaktivne žene, žene iz ruralnih područja i žene pripadnice nacionalnih manjina, a osobito žene Romkinje. Projektni partner je Hrvatski zavod za zapošljavanje.

7. lipnja 2011. – sudjelovanje i izlaganje u raspravi 95. sjednice Koordinacije za društvene djelatnosti i ljudska prava Vlade RH vezano za zakone koji uskoro ulaze u zakonsku proceduru (Zakon o pučkom pravobranitelju).

3. lipnja 2011. – sudjelovanje na okruglom stolu o značaju Direktiva 2000/43/EZ i 2000/78/EZ te prakse Suda Europske unije za primjenu Zakona o suzbijanju diskriminacije koji su zajednički organizirali Centar za nove inicijative, Ured pučkog pravobranitelja i Ured za ljudska prava Vlade RH. Na okruglom stolu predstavljena je publikacija koja donosi sažetke izabranih presuda Europskog suda na području suzbijanja diskriminacije u prijevodu na hrvatski jezik, namijenjena svima koji se u svom radu susreću s primjenom Zakona o suzbijanju diskriminacije.

3. lipnja 2011. – sudjelovanje na okruglom stolu "Vršnjačko nasilje u školama - problemi, primjeri dobre prakse i mogućnosti: gdje se i kakva pomoć nudi" u organizaciji Psihološkog centra Tesa i Matice Hrvatske.

26. svibnja 2011. – sudjelovanje na međunarodnoj konferenciji "Women in Media" koja je održana u Zagrebu u organizaciji ambasada Švedske, SAD-a i Francuske u suradnji s Fakultetom političkih znanosti u Zagrebu.

23. svibnja 2011. – sudjelovanje na međunarodnom okruglom stolu pod nazivom "Kraj pregovora sa Europskom unijom: iskorak ili raskorak?" u organizaciji Otvorenog društva za Hrvatsku i hrvatskog

ureda Heinrich Böll Stiftung fondacije. Rad okruglog stola bio je vezan uz poglavlje 23 te pitanja demokratskog potencijala i sudjelovanja javnosti u posljednjoj etapi pristupanja.

17. svibnja 2011. – sudjelovanje na okruglom stolu povodom Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije pod nazivom "Zajedno protiv diskriminacije LGBT osoba" u organizaciji Centra za LGBT ravnopravnost, Centra za mirovne studije i Kuće ljudskih prava Zagreb.

16. svibnja 2011. - sudjelovanje na JIM i JAP Konferenciji o nastavku aktivnosti i provedbi mjera koju su zajednički organizirali Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, Europska komisija, Opća uprava za zapošljavanje, socijalna pitanja i uključivanje.

12. svibnja 2011. – sudjelovanje na tribini "Uspješne Romkinje u Europi - Bahtagorele Romnja andi Europa" u organizaciji udruge "Romski putevi - Romane droma" u suradnji s Europskim domom Zagreb.

10. svibnja 2011. – sudjelovanje na okruglom stolu "Diskriminacija žena s invaliditetom" koji je povodom obilježavanja četiri godine SOIH - SOS telefona za žene s invaliditetom žrtve nasilja i 15. svibnja - Međunarodnog dana obitelji organizirala Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH.

4. svibnja 2011. – sudjelovanje u javnoj raspravi o prijedlogu „Nacrta Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2011.-2015.“, koja je održana u prostorijama Centra za ljudska prava, u čijoj izradi je sudjelovao i Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

21. travnja 2011. – sudjelovanje na okruglom stolu pod nazivom "Zaštita ljudskih prava kroz novi Kazneni zakon" koji je održan u organizaciji Centra za ljudska prava. Cilj okruglog stola bio je da se organizacije civilnog društva i nacionalne institucije za ljudska prava upoznaju s novinama koje Radna skupina za izradu nacrta prijedloga Kaznenog zakona predlaže na području zaštite ljudskih prava, a posebno u odnosu na kaznena djela protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva, kaznena djela protiv braka, obitelji i djece te kaznena djela protiv sloboda i prava.

19. travnja 2011. - sudjelovanje na Konferenciji: ”Usklađenost hrvatskog zakonodavstva i prakse sa standardima Europskog suda za ljudska prava” u organizaciji Centra za mirovne studije. Na konferenciji se govorilo o praksi Suda u odnosu na Hrvatsku, izvršenju presuda u Hrvatskoj, kao i o primjeni Konvencije u hrvatskoj sudskoj praksi. Konferencija je dio projekta “Potpora hrvatskim odvjetnicima i nevladinim organizacijama u strateškoj litigaciji pred Europskim sudom za ljudska prava”.

7. travnja 2011. – sudjelovanje na sastanku o suradnji u projektu "Zajedno protiv diskriminacije LGBTiQ osoba" na kojem se razgovaralo o modalitetima suradnje u provođenju edukacije policijskih službenika/ca s ciljem učinkovitijeg postupanja u slučajevima zločina iz mržnje prema LGBTiQ osobama.

06. travnja 2011. – sudjelovanje i izlaganje na sastanku na temu "Kolektivno zatvaranje sedam autonomnih ženskih skloništa i pripadajućih im savjetovališta za zlostavljane žene i njihovu djecu na području cjelokupne RH zbog potpunog nedostatka osnovnih financijskih sredstava za direktan rad" u organizaciji Autonomne ženske kuće Zagreb i šest skloništa za žene žrtve nasilja u obitelji.

11. ožujka 2011. – sudjelovanje i izlaganje na okruglom stolu **"Obitelj 'razvedenog' djeteta - tko sve u nju spada"** u organizaciji Udruge Dijete-razvod i pod pokroviteljstvom Gradskog ureda za socijalnu skrb Grada Zagreba. Pravobraniteljica je izlagala o ravnopravnosti u području obiteljsko-pravne zaštite.

8. ožujka 2011. – sudjelovanje i izlaganje na okruglom stolu **"Žene na poslu u Hrvatskoj: izazovi i prilike"** koji su povodom obilježavanja stogodišnjice Međunarodnog dana žena organizirali UN u RH, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Međunarodni klub žena Zagreb i

inicijativa Svjetskog sporazuma (Global Compact). Osam istaknutih liderica u poslovnom sektoru, upravljanju javnim politikama i civilnom društvu raspravljalo je o izazovima i prilikama s kojima se susreću žene na hrvatskom tržištu rada, utjecaju ekonomske krize i težnje Hrvatske prema rodnoj ravnopravnosti. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova predstavila je knjigu "Ekonomsko nasilje nad ženama" autorice Darje Maslić Seršić.

7. ožujka 2011. – sudjelovanje i izlaganje na okruglom stolu na temu izmjena i dopuna Kaznenog zakona, a koje se odnose na ženska prava, nasilje u obitelji, zaštitu žrtava nasilja i zaštitu materinstva u organizaciji Vijeća za socijalnu pravdu koje je osnovao predsjednik Republike Hrvatske prof.dr.sc. Ivo Josipović. Okrugli stol održan je uoči Međunarodnog dana žena u Uredu predsjednika RH, a pravobraniteljica je bila jedna od uvodničara/ki okruglog stola.

24. veljače 2011. – sudjelovanje i izlaganje na tematskoj raspravi "Kriza, socijalna prava i smanjenje socijalnih troškova" koju je organiziralo Socijalno vijeće Grada Zagreba.

21. veljače 2011. - sudjelovanje na okruglom stolu "Zakonska regulativa obiteljskog nasilja u RH - usuglašavanje s međunarodnim standardima" koji je u Kući ljudskih prava održan u organizaciji udruge B.a.B.e., a u sklopu programa Savjetovalište za prevenciju, medijaciju i suzbijanje svih oblika nasilnog ponašanja u obitelji koji financijski podržava Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi RH.

18. veljače 2011. – sudjelovanje u svečanom završetku izobrazbe za psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji u organizaciji Društva za psihološku pomoć koje je s izobrazbom stručnjaka/kinja za psihosocijalni tretman započelo provoditi prije 6 godina. U program su ugrađena najnovija iskustva dobre prakse organizacija koje provode psihosocijalni tretman u zemljama EU.

17. veljače 2011. - sudjelovanje na okruglom stolu "Romi u Hrvatskoj - integracija Roma u hrvatsko društvo" u organizaciji Ureda za nacionalne manjine Vlade RH u suradnji s Vijećem Europe. Na okruglom stolu bilo je riječi o ostvarivanju prava romske nacionalne manjine u RH i o nastavku promicanja kampanje Vijeća Europe "Dosta" kojoj je cilj borba protiv diskriminacije romske nacionalne manjine u cijeloj Europi. Sudionicima/cama je bila predstavljena i knjiga "Romi u Europi" autora Jean-Pierre Liegeoisa.

12. siječnja 2011. - Na poziv Ureda za ljudska prava Vlade RH, pravobraniteljica je prisustvovala predstavljanju izvješća Radne skupine o mogućim posljedicama pripajanja Ureda pučkog pravobranitelja i Centra za ljudska prava. Izvješće je izrađeno na temelju preporuka analize neovisne stručne skupine financirane od strane UNDP-a i zaključaka Upravnog vijeća Centra za ljudska prava, s posebnim osvrtom na pravni, financijsko-ekonomski i organizacijski aspekt pripajanja.

10. siječnja 2011. – sudjelovanje na okruglom stolu pod nazivom "Uloga pravobraniteljskih ureda u zaštiti i promicanju prava osoba s invaliditetom" koji je organizirao Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Na okruglom stolu okupili/e su se predstavnici/ce pravobraniteljskih ureda iz Slovenije, Srbije, Vojvodine, Bosne i Hercegovine, Kosova, Crne Gore, Makedonije, Mađarske i Austrije. Cilj okruglog stola je promicanje regionalne suradnje među pravobraniteljskim uredima na temu promicanja i zaštite prava osoba s invaliditetom.

2.2.4. Sudjelovanje i izlaganja na sjednicama odbora Hrvatskog sabora (5)

29. rujna 2011. – sudjelovanje i izlaganje na seminaru „Rodno osjetljiv proračun“ u organizaciji Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora i veleposlanstva Kraljevine Švedske. Uvodnu prezentaciju o iskustvu Švedske na području primjene rodno osviještenih politika te posebno rodno osjetljivog proračuna održala je Anita Nyberg, profesorica ženskih studija na Sveučilištu u Stockholmu.

Nazočni su upoznati s aktivnostima Ureda pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova vezanim uz podizanje svijesti o uvođenju rodno osjetljivog proračuna, a predstavnica Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova je predložila da se u analizi rodno osjetljivog proračuna osim rashodovne strane uzme u obzir i analiza prihodovne strane proračuna i na taj način pokuša komparirati rezultat budućih istraživanja.

16. lipnja 2011. – sudjelovanje i izlaganje na sastanku s izaslanstvom Odbora za prava žena i ravnopravnost spolova Europskog Parlamenta koji je u organizaciji Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora održan u Hrvatskom saboru.

7. lipnja 2011. – sudjelovanje i izlaganje na tematskoj sjednici Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora na temu "Financiranje autonomnih ženskih skloništa". Sjednica je organizirana u suradnji s autonomnim ženskim skloništima koja su predstavila Konačnu verziju Nacrta Zakona o financiranju autonomnih ženskih skloništa i savjetovališta. Pravobraniteljica je podržala donošenje Zakona o financiranju autonomnih ženskih skloništa i savjetovališta.

3. svibnja 2011. - sudjelovanje i izlaganje na tematskoj sjednici Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora na temu "Financiranje autonomnih ženskih skloništa".

4. ožujka 2011. - sudjelovanje na tematskoj sjednici Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora pod nazivom "100 godina poslije: radna i socijalana prava žena u Republici Hrvatskoj".

2.2.5. Međunarodna suradnja (8)

22.-23. rujna 2011. - Beč - sudjelovanje i izlaganje na okruglom stolu koji su pod nazivom "Prava na jednakost, život i sigurnost osoba: premošćivanje jaza za transrodne osobe" zajednički organizirali Povjerenik Vijeća Europe za ljudska prava i Agencija za temeljna prava EU**.** Dvodnevni događaj okupio je predstavnike/ce institucija EU-a, međunarodnih organizacija, vlada, tijela za ravnopravnost i organizacija civilnog društva koji/e su raspravljali o pitanju rodnog identiteta u anti-diskriminacijskim zakonima te o predstojećem istraživanju Agencije za temeljna prava EU o diskriminaciji i viktimizaciji LGBT osoba.

2.-5. rujna 2011. - Podgorica / Danilovgrad, Crna Gora – sudjelovanje i izlaganje na međunarodnoj konferenciji o ljudskim pravima pod nazivom "Ka Evropi, ka jednakosti". Konferencija je održana u organizaciji Vlade Crne Gore u suradnji s Međunarodnom akademskom konferencijom "Pravda na Balkanu: Jednakost za seksualne manjine", Institutom Williams Pravnog fakulteta UCLA California, Odsjekom za sociologiju Univerziteta Lund, Švedska te ECSOL - Europskom komisijom za pravo seksualne orijentacije. Konferencija je okupila istaknute međunarodne stručnjake i stručnjakinje i zagovornike i zagovornice ljudskih prava iz Europe, SAD-a i Kanade. Predstavnik Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova izlagao je na plenarnoj sjednici "Strukture na nacionalnom nivou za promoviranje jednakosti i borbu protiv diskriminacije". U izlaganju se osvrnuo na iskustvo koje je Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova stekao u pogledu suzbijanja diskriminacije od svog osnivanja 2003. do danas. U posebnom fokusu bila su iskustva vezana uz ovlasti pravobraniteljice da aktivno sudjeluje u primjeni antidiskriminacijskih jamstava iz Zakona o ravnopravnosti spolova te zašto upravo te ovlasti predstavljaju ključ učinkovitog djelovanja nezavisnih antidiskriminacijskih tijela u regiji.

27. lipnja 2011. – sastanak s delegacijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Marijana Laković, zamjenica Zaštitnika upoznala je pravobraniteljicu sa stanjem u području rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori te aktivnostima Zaštitnika ljudskih prava i sloboda. Pravobraniteljica je upoznala

delegaciju s aktivnostima svog ureda i trenutačnom situacijom vezanom uz ravnopravnost spolova na područjima koja prati.

23. lipnja 2011. - **Strasbourg** - na poziv povjerenika za ljudska prava Vijeća Europe g. Thomasa Hammarberga sudjelovanje na predstavljanju izvješća "Diskriminacija temeljem seksualne orijentacije i rodnog identiteta u Europi" (Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe). Izvješće je rezultat opsežne studije situacije vezane uz homofobiju, transfobiju i diskriminaciju temeljem seksualne orijentacije i rodnog identiteta u svih 47 zemalja članica Vijeća Europe. Izvješće sadrži socio-pravnu analizu ljudskih prava LGBT osoba u zemljama članicama.

13. lipnja 2011. – sastanak s nizozemskom zastupnicom Zelenih u Europskom parlamentu Marie Cornelissen s kojom je pravobraniteljica razgovarala o svom radu na području promocije ravnopravnosti spolova kao i o zaštiti od diskriminacije temeljem spola i seksualne orijentacije kao i o aktualnim događanjima vezanim uz područje rada svog ureda.

27.-30. svibnja 2011. – Beograd - sudjelovanje i izlaganje na međunarodnoj konferenciji "Pravda na Balkanu: jednakost za seksualne manjine" koju je pod nazivom: "Identifying rights and identities: Sexual Minorities in the Balkans" organizirao The Williams Institute u suradnji sa Civil Rights Defenders i Heinrich Böll Stiftung zakladom za jugoistočnu Europu. Prva konferencija Justice in Balkans, na kojoj je pravobraniteljica također sudjelovala, održana je u Podgorici 2009. godine. Namjera konferencije je razotkrivanje i suočavanje s mitovima i stereotipima vezanima uz LGBT populaciju te poticanje vlada da osiguraju stvarnu ravnopravnost svih građana i građanki neovisno o njihovoj seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu i izražavanju. Pravobraniteljica je izlagala o specifičnostima unutar pravnog okvira vezanih za govor mržnje i pravo na slobodu govora. U sklopu konferencije dodijeljene su i nagrade za djelovanje u području zaštite i promocije prava LGBT populacije. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Gordana Lukač Koritnik i njezin ured dobitnici su nagrade "The Friend of Justice Award for 2011" in recognition of outstanding contributions made to the cause of equality for lesbian, gay, bisexual and transgendered people in the Balkans.

3. ožujka 2011. – sastanak s **izaslanstvom Parlamentarnog odbora za jednake mogućnosti za žene i muškarce Rumunjske** koje je ugostio Odbor za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora. Izaslanstvu je organiziran posjet institucionalnim mehanizmima za provedbu politike ravnopravnosti spolova. Pravobraniteljica je izaslanstvo u kojem je bila predsjednica Odbora za jednake mogućnosti za žene i muškarce rumunjskog parlamenta, Cristina Ancuta Pocora, članovi Odbora Ciprian-Florin Luca i Ioan Sorin Roman, savjetnica u Odboru Carmen Gulin i drugi tajnik za političke poslove rumunjskog veleposlanstva Dan Fulga, upoznala sa svojim nadležnostima i aktivnostima.

17. veljače 2011. - sastanak s predstavnicima/cama Vijeća Europe vezano uz Konvenciju Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima (RH ratificirala 21.06.2007., stupila na snagu 01.02.2008.). RH ulazi u prvi krug evaluacije od strane GRETE (grupe stručnjaka/kinja za procjenu implementacije Konvencije) u skupini od 10 zemalja. Pravobraniteljica je predstavnike/ce GRETE upoznala sa svojim ovlastima i nadležnostima te zakonima i propisima koje primjenjuje u svom radu. Između ostaloga navela je i Konvenciju UN-a o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena koja uređuje i pitanje trgovine ženama. Kako do sada nije zaprimila pritužbu koja bi se odnosila na trgovanje ženama, u tom pravcu nije niti postupala. Ono što pravobraniteljica smatra ključnim u borbi protiv trgovine ženama i prostitucije na području jugoistočne Europe je iskorjenjenje siromaštva. Sastanku s pravobraniteljicom prisustvovali/e su: Ms Nell Rasmussen (Danish national) GRETA; Ms Josie Christodoulou (Cypriot national) GRETA, David Dolidze, Vijeće Europe, Maja Bukša i Ines Loknar Mijatović iz Ureda za ljudska prava.

2.2.6. Ostala sudjelovanja, inicijative, podrška i kontakti (17)

19. listopada 2011. - na poziv Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH predstavljanju Nacionalne politike za ravnopravnost spolova, za razdoblje od 2011.-2015. i Strategije za ravnopravnost između žena i muškaraca 2010.-2015. Europske komisije predstavnica Ureda pravobraniteljice bila je aktivna članica Radne skupine za izradu nacionalne politike.

21. rujna 2011. - predstavnica Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova prisustvovala je predstavljanju projekta "Jačanje kapaciteta u području suzbijanja seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece, te pružanja pomoći policije ranjivim žrtvama kriminaliteta" u organizaciji Ministarstva unutarnjih poslova i Delegacija EU u RH.

18. lipnja 2011. – sudjelovanje u povorci ponosa Zagreb Pride.

13. lipnja 2011. - predstavnik Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova prisustvovao je predstavljanju projekata ugovorenih u sklopu programa IPA 2008 "Jačanje kapaciteta organizacija civilnoga društva za praćenje provedbe pravne stečevine Europske unije" koje su organizirali Ured za udruge Vlade RH i Središnja agencija za financiranje i ugovaranje. Predstavljeno je ukupno 16 projekata.

7. lipnja 2011. – pravobraniteljica je prisustvovala predstavljanju pokretanja Kampanje za povećanje udjela žena u Hrvatskom saboru na parlamentarnim izborima 2011. u organizaciji Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH. Premijerno je prikazan promidžbeni TV i radijski spot "Uravnotežimo se!" čiji je cilj informiranje javnosti i skretanje pozornosti političkih stranaka na zakonsku obvezu uvrštavanja najmanje 40% podzastupljenog spola na izborne liste.

17. svibnja 2011. - prisustvovanje proslavi 300. obljetnice rođenja Ruđera Boškovića u organizaciji Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i Akademije tehničkih znanosti Hrvatske.

27. svibnja 2011. - prisustvovanje obilježavanju Svjetskog dana poduzetnica koje se u organizaciji Hrvatske udruge poslovnih žena "Krug" održalo u Hrvatskoj gospodarskoj komori. Na svečanosti, na kojoj se okupilo oko stotina poduzetnica i menadžerica iz cijele Hrvatske, dodijeljene su i nagrade najuspješnijoj poduzetnici i menadžerici godine.

2. svibnja 2011. - prisustvovanje predstavljanju i uručivanju 23 ugovora u okviru dodjele bespovratnih sredstava "Mladi na tržištu rada", IV. komponente Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA), kroz Operativni program Razvoj ljudskih potencijala. Organizator predstavljanja bilo je Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva u suradnji sa Hrvatskim zavodom za zapošljavanje. Osnovni cilj programa dodjele bespovratnih sredstava "Mladi na tržištu rada" je smanjiti nezaposlenost mladih na regionalnoj razini. Programom se podržavaju projekti koji potiču zapošljavanje mladih osoba kroz mjere i metode rada osmišljene kako bi se olakšao njihov pristup tržištu rada, istovremeno potičući partnerski pristup.

1. svibnja 2011. – prisustvovanje obilježavanju Međunarodnog praznika rada koje su zajedno organizirali Hrvatska udruga sindikata - Županijski ured Zagreb i Novi sindikat uz pomoć Grada Zagreba.

27. travnja 2011. - prisustvovanje otvorenju Queer Zagreb festivala 2011.

8. ožujka 2011. - prisustvovanje svečanoj dodjeli nagrade Zagrepčanka godine**,** koja je 2011. dodijeljena bivšoj radnici Kamenskog d.d. Đurđici Krnjak.

25. veljače 2011. - prisustvovanje predstavljanju publikacije "Mišljenja i stavovi djece u Hrvatskoj" koja je nastala na temelju istraživanja u kojem je sudjelovalo 1000 djece osnovnoškolske i

srednjoškolske dobi. U sklopu predstavljanja publikacije, Ured UNICEF-a za Hrvatsku kratko je predstavio Izvještaj o stanju djece u svijetu.

16. veljače 2011. - prisustvovanje predavanju: „Psihološki učinci krize i financijske nesigurnosti na obitelj, djecu i mlade“ koje je povodom 4. tjedna psihologije u Hrvatskoj (14.-20. veljače 2011.) održano u organizaciji Odjela za školstvo Matice Hrvatske i Psihološkog centra Tesa.

28. siječnja 2011. - prisustvovanje svečanom obilježavanju Europskog dana zaštite osobnih podataka u organizaciji Agencije za zaštitu osobnih podataka.

27. siječnja 2011. - prisustvovanje javnoj raspravi o Strategiji razvoja znanosti i obrazovanja kao javnog dobra.

18. i 20. siječnja 2011. - sastanak s predstavnicama i predstavnicima nevladinih udruga za promociju i zaštitu prava LGBTiQ zajednice - Iskorak i Kontra (18. siječnja) i Queer, Zagreb Pride i Lori (20. siječnja) . Raspravljalo se o načinima dosadašnje i buduće suradnje.

21. siječnja 2011. - prisustvovanje okruglom stolu "Unapređenje zdravstvene zaštite žena s mišićnom distrofijom" u organizaciji Društva distrofičara Zagreb. Na okruglom stolu bilo je riječi o reproduktivnom zdravlju i predrasudama prema ženama s invaliditetom, pozitivnom pristupu reproduktivnom zdravlju, pravu na zdravstvenu zaštitu, majci kao prenositeljici nekih od nasljednih mišićnih bolesti, a prikazani su i rezultati istraživanja o reproduktivnom zdravlju 42 članice Društva distrofičara Zagreb.

2.2.7. Suradnja s organizacijama civilnog društva

Kao što je vidljivo iz detaljnog popisa aktivnosti vezanih uz promicanje ravnopravnosti spolova na područjima koja su u nadležnosti pravobraniteljice, pravobraniteljica je podržala rad organizacija civilnog društva, kroz osobne kontakte i sudjelovanjem u javnim događanjima u organizaciji raznih udruga. U 2011. na te je načine podržala je rad sljedećih udruga: Centar za ženske studije, CESI, Centar za mir Osijek, Centar za mirovne studije, Kuća ljudskih prava, Psihološki centar Tesa, Centar za LGBT ravnopravnost, Romski putovi – Romane droma“, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske-SOIH, Zagreb Pride, Queer, Lori, Kontra, Iskorak, Autonomna ženska kuća Zagreb, Društvo za psihološku pomoć, Krug, Cenzura – udruga za promicanje prava i medijskih sloboda, Društvo distrofičara Zagreb, te ženskih sindikalnih grupa – Žensku sekciju Saveza samostalnih sindikata Hrvatske, Odbor žena Nezavisnih hrvatskih sindikata, Koordinaciju Žena Hrvatske udruge sindikata.

2.2.8. Izjave za medije i javna priopćenja

Pravobraniteljica je u 2011. dala:

20 izjava za radio (Radio 101, 10.09.2011., o pripajanju pravobraniteljskih ureda Uredu pučkog pravobranitelja; Radio Split, 07. 07.2011. o ravnopravnosti spolova na raznim područjima javnog života; Hrvatski katolički radio, 27.06.2011. o slučaju nestale Antonije Bilić; HR1, 15.06.2011. o položaju žena na tržištu rada; HR1, 14.06.2011. o nasilju na Split Pride-u; Radio 101, 11.05.2011. o novom Kaznenom zakonu; HR 1 „Građanski glas“ 26.04.2011. o pripajanju pravobraniteljstava; Slobodna Europa 22.04.2011. o pripajanju pravobraniteljstava; Radio Zadar, 18.04.2011. o višestrukoj diskriminaciji žena s invaliditetom; HR1 18.04.2011. o višestrukoj diskriminaciji žena s invaliditetom; Radio Student, 06.04.2011. emisija „Širenje područja borbe“ o pripajanju pravobraniteljstava, Radio Sljeme za emisiju „Platforma“ o pripajanju pravobraniteljstava, HR1 za emisiju „Građanski glas“,

29.03.2011. rodna analiza politike plaća; Radio Split za emisiju „Euroatlantski barometar, 17.03.2011. o ravnopravnosti spolova na tržištu rada, obiteljskom nasilju, medijima; Euroviza, 17.03.2011. o politici plaća; HR2, 09.03.32011. za emisiju „Ženska stvar“ o spolnim stereotipima; Media servis, 08.03.2011. o ravnopravnosti spolova na tržištu rada; HR1 „U mreži prvog“, 08.03.2011. o položaju žena na tržištu rada; HR1 „Otvorena srijeda“,02.02.2011., o ugovorima na određeno vrijeme; HR1 „Pregled 2010.“ o nasilju nad ženama i obiteljskom nasilju.)

9 izjava za televizijske kuće (TV Jadran, 22.06.2011. o ravnopravnosti spolova, o spolnim stereotipima u medijima; TV Jabuka, 22.06.2011. o ravnopravnosti spolova, o pripajanju pravobraniteljstava; NOVA TV, 14.06.2011. o nasilju na Split Pride-u; Dnevnik 1 HTV, 13.06.2011. o nasilju na Split Pride-u; Vijesti na TV 24 sata, 13.06.2011. o nasilju na Split Pride-u; Dnevnik 1 HTV, 17.04.2011. o obiteljskom nasilju; Cenzura, 8.04.2011. o Prijedlogu novog Zakona o pučkom pravobranitelju i mogućnosti ukidanja Ureda Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova pripajanju pravobraniteljstava, HTV 1 „Hrvatska uživo“ 04.04.2011. pripajanje pravobraniteljstava i Cenzura 07.01.2011. o diskriminaciji).

U 54 članaka tiskani mediji i Internet portali objavili su i/ili citirali izjave i priopćenja pravobraniteljice za ravnopravnost spolova vezano za: diskriminaciju temeljem trudnoće[349], homofobnih izjava javnih osoba[350]; Nacionalnoj strategiji zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje 2011.-2016.[351], pravima i zaštiti od diskriminacije pripadnika/ca LGBT populacije[352]; ravnopravnosti spolova na tržištu rada[353], izmjenama Kaznenog zakona[354], pripajanju pravobraniteljstava prema novom Zakonu o pučkom pravobranitelju[355]; spolne stereotipe u medijima[356], diskriminaciji žena s invaliditetom[357], spolnim stereotipima u udžbenicima[358], radu povjerenstava za ravnopravnost spolova[359], javno priopćenje pravobraniteljice povodom nasilja na Split Pride-u[360], javnog upozorenja političkim strankama da vode računa o spolno uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca na kandidacijskim listama[361].

2.2.9. Priznanja

Na međunarodnoj konferenciji „Pravda na Balkanu: jednakost za seksualne manjine“ koju je u Beogradu 27.-30. svibnja 2011. organizirao The Williams Institute u suradnji sa Civil Rights Defender i

---

[349] Novi list, 17.01.2011.

[350] H-alter, 17.01.2011.; H-alter, 06.05.2011.

[351] Novi list, 16.02.2011.

[352] Novi list, 19.02.2011.; Jutarnji, 28.03.2011.; Index.hr, 20.06.2011.

[353] Novi list, 04.03.2011.; www.hrt.hr, 07.03.2011.; Zagreb.hr 07.03.2011.; Dnevnik.hr, 07.03.2011;, Tportal, 08.03.2011.; Vjesnik, 08.03.2011.; Novi list, 10.03.2011.

[354] T-portal, 07.03.2011.; Javno.hr, 05.04.2011.; Jutarnji list, 12.05.2011.

[355] Novi list, 01.04.2011.; Vjesnik, 2.4.2011.; Večernji list 14.04.2011.; Zadarski list, 19.04.2011.; Jutarnji list 21.4.2011.; Libela.org, 06.05.2011 (prenio i Voxfeminae.com 08.05.2011. i H-alter 10.05.2011.).; Glas Istre, 13.06.2011.; Glas Slavonije 13.06.2011.; H-alter, 10.05.2011.

[356] Novi list, 14.04.2011.; Glas Slavonije, 16.04.2011; Glas Istre, 14.04.2011.; 24express, 22.04.2011., Glas Istre 27.04.2011.

[357] Slobodna Dalmacija 19.04.2011.; www.057info.hr, 18.04.2011.; HRT web, 18.04.2011.; Zadarski list, 19.04.2011.; Vox Glas Zadra, 19.04.2011.; Libela.org, 20.04.2011.

[358] Zadarski list, 21.04.2011.

[359] web Radio Koprivnice, 29.04.2011.; web Koprivničko-križevačke županije www.kckzz.hr, 29.04.2011.

[360] T-portal, 13.06.2011.; Index, 13.6.2011.; Libela, 13.06.2011.; Zamirzine, 13.06.2011.; www.monitor.hr 13.06.2011.; www.jutarnji.hr 13.06.2011.; Dnevnik.hr, 13.06.2011.; H-alter, 13.6.2011.

[361] Hina, 27.09.2011.; Novi list, 28.09.2011.; Libela.org, 27.09.2011.; T-portal, 27.09.2011.

Heinrich Böll Stiftung zakladom za jugoistočnu Europu, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Gordana Lukač Koritnik i njezin ured dobili su nagradu „The Friend of Justice Award for 2011“ kao „priznanje za izrazit doprinos borbi za ravnopravnost lezbijske, gay, biseksualne i transrodne zajednice na Balkanu“. Zalaganje Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u domeni nasilja nad ženama pohvaljeno je od strane članice Europskog parlamenta Marije Cornelissen na Zajedničkom parlamentarnom odboru EU – Hrvatska, koji je u svibnju 2011. održan u Dubrovniku. Tom prilikom rekla je da misli da ne postoji ni jedna slična državna institucija u Nizozemskoj koja ima tako visoku stopu pohvala kao pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.[362] Marije Cornelissen članica je Odbora za ljudska prava žena i rodnu ravnopravnost i Odbora za zapošljavanje i socijalnu skrb Europskog parlamenta.

[362] T-portal, 18.05.2011.

IV. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE

Izvješće pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2011., kao i sva dosadašnja izvješća, polazi od odredbe čl.5. ZORS-a, prema kojoj ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednaki status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata, i temelji se na radu po pritužbama, analizama i istraživanjima Ureda pravobraniteljice, statistikama, rezultatima provedbe antidiskriminacijskih zakonskih odredbi i politika.

Navedeni statistički podaci pokazuju da se broj pritužbi nije povećao u odnosu na 2010. (308 u odnosu na 323 u 2010.), međutim povećao se broj slučajeva u kojima je pravobraniteljica utvrdila diskriminaciju (76 slučajeva u 2011. u odnosu na 60 u 2010.). Slučajevi su se većinom odnosili na žene u 63,9% i znatno manjem broju na muškarce u 23,1%. U odnosu na iniciranje pritužbi, postupalo se uglavnom na zahtjev žena u 49,1%. Pritužbe se u pretežnom broju odnose na spolnu diskriminaciju u 76,6%.

Pritužbe glede spolne orijentacije imaju trend blagog porasta, kao i u 2010. i 2009. (8,5% u odnosu na 5,8% u 2010. ili 4,4% u 2009.). To i dalje upućuje kako ove osobe još uvijek nisu sklone korištenju dostupnih pravnih instrumenata zaštite ili kako nisu upoznate s mogućnošću obraćanja pravobraniteljici za ravnopravnost spolova.

Analiza pritužbi pokazuje da se, kao i u prethodnim godinama, osobe pritužuju na neizravnu diskriminaciju u relativno malom broju slučajeva, što i dalje sugerira kako ovo jamstvo još nije zaživjelo u praksi, odnosno da građani i građanke imaju problema s njegovim razumijevanjem.

Najviše pritužbi i dalje dolazi u pogledu ostvarivanja radnih i socijalnih prava, a građanke i građani u većem se broju pritužuju na postupanje državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i drugih pravnih osoba za koja su ta tijela nadležna (57,1%), nego na privatne pravne osobe (8,8%) i druge fizičke i pravne osobe.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je, postupajući po pritužbama i osobnoj inicijativi, djelovala na svim razinama državne uprave i na području svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, uključujući i druge pravne i fizičke osobe te medije. Ukupno je uputila 120 pisanih upozorenja i 207 preporuka (tri puta više u odnosu na 2010.).

Uz područje socijalne skrbi, područje zapošljavanja i rada i koristi vezanih uz radni odnos je i u 2011., područje s ponajvećim brojem pojedinačnih pritužbi, što čini 65%. Najveći broj pritužbi o diskriminaciji u ovom području odnosi se na spolnu diskriminaciju i iznosi čak 94,7 %. Ujedno zabrinjava i visok broj pritužbi radi spolnog uznemiravanja u području zapošljavanja i radnih odnosa, što čini 42,5% svih pritužbi u području zapošljavanja i radnih odnosa.

Broj pritužbi koje pravobraniteljica zaprima od strane trudnica i žena koje su nedavno rodile radi spolne diskriminacije u pogledu njihovog radno-pravnog statusa, odnosno radnih uvjetam i ove godine je vrlo nizak. Nizak broj pojedinačnih pritužbi od strane trudnica i žena koje su nedavno rodile nije iznenađujući. Raskid radnog odnosa i gubitak stalnog izvora ekonomskog prihoda posebno teško pada ovoj skupini žena s obzirom na povećanje troškova života koje donosi rođenje djeteta. Ove osobe su stoga značajno osjetljivije na rizik moguće viktimizacije sadašnjeg ili budućeg poslodavca radi pritužbe pravobraniteljici odnosno pokretanja sudskog postupka.

Također, poražavajuća je činjenica da su trudnice i žene koje su nedavno rodile, žrtve spolne diskriminacije ne samo od strane poslodavaca već i od strane državnih institucija koje imaju posebnu obvezu brinuti o njihovom, zdravlju, ekonomskoj situaciji i položaju na tržištu rada. Ova kritika prvenstveno se odnosi na diskriminatornu praksu Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje na koju je pravobraniteljica već upozoravala u prošlosti.

Dodatni rodiljni dopust do navršenih 6 mjeseci djetetova života koristilo je 0,47% muškaraca što je u određenoj stagnaciji u odnosu na 2010. i 0,4% očeva; a roditeljski dopust od 181-900 dana koristilo je 4,67% muškaraca što je blagi porast u odnosu na 2010. i 3,8% očeva, iz čega se može zaključiti da proces usklađivanja obiteljskog, privatnog i profesionalnog života još ne ide čvrsto u pravcu uklanjanja nejednakosti u društvenom položaju muškaraca i žena.

Istraživanje koje je proveo Ured pravobraniteljice „Zastupljenost žena i muškaraca na rukovodećim i upravljačkim pozicijama u poslovnim subjektima u RH“, na uzorku od 428 trgovačkih društava, pokazalo je da su žene značajno, a u velikom broju slučajeva i izrazito podzastupljene na hrvatskom tržištu rada i to na svim razinama sudjelovanja, od redovitih radnih mjesta preko rukovodećih pozicija, do sudjelovanja u upravnim i nadzornim tijelima. Žene čine tek 19% članica uprava i samo 9% žena je na čelu uprave. Samo 20% žena su članice nadzornih odbora i 11% na čelu odbora. Rezultat istraživanja pokazuje značajniju podzastupljenost žena u najodgovornijim pozicijama u subjektima koji su u pretežitom vlasništvu RH odnosno u pravnim osobama s javnim ovlastima. Dok kod privatnih poslovnih subjekata, koji su sudjelovali u istraživanju, žene zauzimaju 36% rukovodećih pozicija odnosno 23% rukovodećih pozicija najviše razine, kod državnih/javnih poslovnih subjekata žene zauzimaju znatno manjih 27% rukovodećih pozicija i 19% rukovodećih najviše razine.

Navedeno ukazuje i na potrebu primjene pozitivnih mjera radi stvaranja mogućnosti usklađivanja obiteljskih i profesionalnih obveza, uključujući i mjere radi postizanja ujednačenije raspodjele kućanskih i obiteljskih poslova između muškaraca i žena.

Vezano za sudske postupke i sudsku praksu u području spolne diskriminacije, ukazuje se potreba kontinuiranog stručnog usavršavanja, kako sudaca/sutkinja, tako i pravne struke općenito radi učinkovitijeg provođenja pravnih instrumenata usmjerenih uklanjanju diskriminacije žena, kao i LGBT osoba. Navedeno ističem iz iskustva uloge umješačice u sudskim postupcima.

Statistički pokazatelji pokazuju kako se iz godine u godinu nastavlja trend povećanja broja zaposlenih na određeno vrijeme i doseže 90,7%. Žene i dalje čine većinu nezaposlenih u RH, rade u potplaćenim sektorima, i dalje vidljiv jaz u plaćama, čine većinu na određeno vrijeme u 52,9% uz prisutnu horizontalnu i vertikalnu segregaciju između muškaraca i žena na tržištu rada.

Broj intervencija policije radi obiteljskog nasilja je u padu, ali je broj osoba prijavljenih radi nasilničkog ponašanja bitno veći u odnosu na 2010., za 8%. Nažalost, niti 2011. nije prošla bez žrtava najtežeg oblika nasilja u obitelji – ubojstva, što čini 22,9% žrtava svih ubojstava u RH. Zamijećeno je povećanje broja predloženih zaštitnih mjera, povećanja broja izvršenih zaštitnih mjera koje su povjerene na izvršavanje policiji te povećanje broja izjavljenih žalbi, uz smanjenje broja policijskih intervencija. Policija poštuje upozorenja i preporuke koje izdajem što predstavlja doprinos borbi protiv nasilja u obitelji.

Stavljam naglasak na nužnost osiguravanja uvjeta za kontinuirano provođenje psihosocijalnog tretmana i njegovu financijsku potporu.

Dokumenti kao što je Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2011.-2016**.** te Zagrebačka strategija za zaštitu od nasilja u obitelji, koja je svakako iskorak i dobar primjer nastojanja JLPS, kao i izmjene Kaznenog zakona, zasigurno će pridonijeti jačanju prevencije i zaštite od nasilja u obitelji.

Osobito je važno jače poticati ekonomsko osnaživanje žrtava nasilja daljnjim zapošljavanjem te rješavanjem njihovog stambenog pitanja.

Istraživanje Ureda pravobraniteljice o „Načinu financiranja rada skloništa za žrtve nasilja u obitelji“ pokazuje kako još uvijek postoje određene poteškoće vezano uz financiranje autonomnih ženskih skloništa uslijed čega je ugrožen i njihov nesmetan rad. Iako gotovo sve JLPS izdvajaju određena sredstva za rad skloništa koja se nalaze na njihovom području, ta sredstva u njihovim proračunima čine vrlo malen udio između 0,01-0,16% ukupnog proračuna. Stoga je žurno potrebno jedinstveno normativno regulirati financiranje skloništa.

Jedna iznimno dobra vijest je primjena čl.31. ZORS-a koji se pokazao učinkovit instrument u suzbijanju jednog dijela spolne diskriminacije odnosno partnerskog nasilja, gdje su žene najčešće žrtve izložene uznemiravanju, praćenju, vrijeđanju od strane muškarca s kojim je bila u kratkotrajnoj vezi.

Iz podataka o kaznenim djelima protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, razvidno je da su ista počinjena u 93% slučajeva nad ženama, nažalost žene se i dalje percipira kao seksualni objekt.

Ured je proveo istraživanje vezano za korištenje instituta besplatne pravne pomoći od strane žena žrtava nasilja u obitelji te Romkinja, kao posebno ranjive skupine, i utvrdio da bi puni smisao dobio, ako bi se poboljšalo postojeće zakonodavno rješenje i praksa, čime bi korisnice kojima je takva pomoć nužno potrebna, istu mogle ostvariti na jednostavniji način. Uz napomenu, da se ne smanjuje iznos novčanih sredstava namijenjenih financiranju besplatne pravne pomoći.

Društveni položaj seksualnih i rodnih manjina odnosno LGBT građana i građanki Republike Hrvatske nije se značajno mijenjao u odnosu na 2010. te i dalje ostaje nepovoljan, prvenstveno jer su žrtve nasilnih nasrtaja motiviranih predrasudama. Vidljivost LGBT zajednice i njihovih problema porasla je u 2011. prvenstveno zahvaljujući aktivnostima organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom i promicanjem ravnopravnosti LGBT osoba. Učestalo nasilje i zločini iz mržnje prema LGBT osobama svjedoče o postojanju homofobije u hrvatskom društvu. Stoga je neophodno daljnje osvješćivanje o ovim oblicima diskriminacije kao i promicanje tolerancije u svim područjima javnog života, a posebno radnih odnosa, kako bi se LGBT osobama osiguralo temeljno pravo da slobodno, bez straha od osude i štetnih posljedica, izraze i žive svoj osobni identitet.

Razvoj prakse Europskog suda za ljudska prava opisana u ovom Izvješću zahtijevat će značajnu prilagodnu hrvatskog zakonodavstva.

Azilanti/ice su izuzetno osjetljiva i ranjiva društvena skupina unutar koje postoji još osjetljivije i ranjivije društvene skupine, kao što su žene, LGBT-populacija, djeca, osobe s invaliditetom, dakle osobe koje su izložene višestrukoj diskriminaciji. U tom smislu je potrebno voditi računa o njihovim potrebama i pravima tijekom prihvata i integracije. Potrebna je kontinuirana edukacija i senzibilizacija stručnih osoba vezano za LGBT osobe, kao i svijest o davanju razmjernog broja odobrenja ženama-azilanticama u odnosu na ukupan broj tražitelja azila.

Ovogodišnja analiza Ureda pravobraniteljice o „Zastupljenosti žena i muškaraca u području obrazovanja“ kao posebno zabrinjavajuće ističe negativne tendencije vezano za veliku podzastupljenost nastavnika muškog spola u osnovnim školama i sve manji udio učenika muškog spola u gimnazijama, dok ostali analizirani podaci ukazuju na pojedine tendencije dijeljenja na „tradicionalno muška“ i „tradicionalno ženska“ zanimanja što nije u skladu sa odredbom o jednakoj prisutnosti žena i muškaraca u svim područjima javnog i privatnog života propisanom čl.5. ZORS-a.

Iako je i dalje vidljiv značajan pozitivan pomak u broju onih koji poštuju odredbu ZORS-a o oglašavanju, i dalje ukazujem na primjenu rodno-osjetljivog jezika kako u području obrazovanja tako i aktima JLPRS i sl.

Područje statistike svakako je područje u kojem se i dalje prati stalan napredak, što omogućava

komparativne analize vezano za određena područja u kojima pravobraniteljica prati provedbu ZORS-a i drugih zakona i propisa.

Iz godišnje rodne analize tiska i Internet portala, i dalje se pokazuje da prevladavaju seksizam i spolni stereotipi, gotovo zanemarivo se prikazuje položaj žena u ruralnim područjima, višestruka diskriminacija, ravnopravnost spolova u sportu i obrazovanju i sl. Problematično je nepostojanje šire društvene osude seksizma. Još uvijek izjave mnogih javnih osoba te djelatnika/ca medija pokazuju da je seksizam duboko ukorijenjen i dio svakodnevnog govora, i da ga perpetuiraju i žene i muškarci. Na takve javne istupe sam ukazivala priopćenjima i pozivala na moralnu i političku odgovornost osoba koje

su u javnim govorima koristili seksističku retoriku i sl. Zbog svega je nužno promicanje načela ravnopravnosti spolova, prije svega u odgojno-obrazovnom sustavu.

Kada izvještavaju o obiteljskom nasilju, mediji su senzibilniji nego što su bili prije nekoliko godina, ipak postoje još uvijek naslovi koji idu za senzacionalističkim izvještavanjem uz korištenje neprimjerenih izraza ili detalja koji dodatno viktimiziraju žrtvu.

Istraživanje koje je proveo HRT na uzorku od 171 djelatnika/ica , zabrinjava podatak da čak 24,8% je odgovorilo da edukaciju o temi ravnopravnosti spolova ne smatra potrebnom, a 34,3% da ne želi sudjelovati u takvoj edukaciji, te 48,4% ne zna koji mehanizmi za promicanje ravnopravnosti spolova postoje u RH.

U analizi Ureda pravobraniteljice o predstavljanju političara/ki u medijima uoči izbora za 7. saziv Hrvatskog sabora, žene su u daleko manjem postotku od muškaraca bile zastupljene kao predstavnice stranaka. Žene su i dalje podzastupljeni spol u sferi politike bilo da se radi o uključivanju na kandidacijske liste, javnom predstavljanju stranačkih programa ili konačnim izbornim rezultatima.

Mjere nove Nacionalne politike za ravnopravnost spolova tijekom 2011. uglavnom su se provodile. Provedba predmetnih mjera u protekloj godini je tek započeta i za očekivati je da će se one u budućnosti provesti u cijelosti te ću i narednih godina pratiti njezinu provedbu. Ukazujem na potrebu trajne edukacije djelatnika/ica iz područja sudstva, državne uprave i odvjetništva o primjeni antidiskriminacijskog zakonodavstva. Naime, navedene mjere mogu postići konkretne učinke u praksi samo ukoliko je njihova provedba kontinuirana, a ne jednokratna.

Jačanje svih postojećih institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova, uključujući i koordinatore/ice za ravnopravnost spolova u tijelima državne uprave, te povjerenstava za ravnopravnost spolova na lokalnoj razini, ali i uloge sudova, smatram bitnim činiteljima za osiguravanje provedbe Zakona o ravnopravnosti spolova, kao i nužnu, stvarnu i bezuvjetnu podršku svih državnih čimbenika i jedinica lokalne samouprave u provedbi tog Zakona.

Obveza usklađivanja domaćeg pravnog poretka s pravnom stečevinom Europske unije ne obuhvaća

samo obvezu harmonizacije zakonskih normi, već i obvezu stvarne primjene tih zakonskih odredbi u svjetlu vrednota i ciljeva kojima te odredbe služe u pravnom poretku.

PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE

Na temelju provedenih istraživanja, analiza i praćenja provedbe odredbi zakona i drugih propisa vezanih uz ravnopravnost spolova na područjima koja pravobraniteljica prati, koji su detaljno opisani u ovom Izvješću, pravobraniteljica smatra potrebnim posebno istaknuti sljedeće preporuke:

Područje zapošljavanja i rada

1. S obzirom na poražavajuće podatke nužno je provesti odgovarajuću kontrolu organizacije poslovanja, politiku zapošljavanja i razvoja poslovnih subjekata u pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske, odnosno u poslovnim subjektima s javnim ovlastima, radi utvrđivanja podzastupljenosti žena na rukovodećim i upravljačkim pozicijama.
2. Značajno povećati kontrolu poštivanja obveza donošenja pozitivnih mjera radi postizanja uravnotežene zastupljenosti žena na svim razinama rukovodećih pozicija, odnosno zakonski učvrstiti obvezu postizanja zastupljenosti žena od minimalno 40% na najvišim rukovodećim radnim mjestima, odnosno u upravljačkim i nadzornim tijelima u pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske, odnosno u poslovnim subjektima s javnim ovlastima te postrožiti kontrolu provedbe ove pozitivne mjere postizanja stvarne jednakosti.
3. Uvesti zakonsku obvezu postizanja zastupljenosti žena od minimalno 40% na najvišim rukovodećim radnim mjestima u trgovačkim društvima osnovanim privatnim kapitalom.
4. Osmisliti sustav poticajnih mjera financijske i porezne prirode kojima bi se potakla ravnopravnija raspodjela brige za djecu između žena i muškaraca.
5. Osmisliti sustav mjera poticanja obrazovanja i stručnog usavršavanja žena u profesionalnim djelatnostima u kojima na tržištu rada dominira muška radna snaga, a posebno u djelatnostima financijske i tehničke prirode koje na tržištu postižu najvišu cijenu rada.
6. Uvesti zakonsku obvezu poštivanja načela potpune transparentnosti pri zapošljavanju ili napredovanju odnosno obvezu transparentnog formiranja plaća.

Područje obitelji

7. U policijske uprave i policijske postaje uvesti novo radno mjesto službenika/ce za suzbijanje nasilničkog ponašanja u obitelji i nad ženama.
8. I dalje sustavno provoditi edukaciju policijskih službenika/ica, stručnih djelatnika/ca zavoda za socijalnu skrb o obiteljskom nasilju te provedbi načela ravnopravnosti spolova, s naglaskom na otklanjanju uočenih nedostataka u postupanju.
9. Umrežiti baze podataka Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva zdravstva i Ministarstva pravosuđa na nivou prvostupanjskog prekršajnog, odnosno kaznenog postupka u cilju osiguranja poboljšanja protočnosti podataka radi učinkovitijeg vođenja i dovršetka prvostupanjskih kaznenih, odnosno prekršajnih postupaka zbog nasilničkog ponašanja u obitelji.
10. Osigurati novčana sredstva nužna za osiguravanje uvjeta za daljnje kontinuirano provođenje psihosocijalnog tretmana te za izgradnju i stavljanje u funkciju institucija i stručnjaka/inja za provođenje tog tretmana ondje gdje isti nedostaju.

11. Ustanoviti jedinstvenu nacionalnu telefonsku liniju s funkcijom 0-24 sata za žrtve nasilja u obitelji.
12. Osmisliti i izgraditi sustav rješavanja stambenog pitanja i zapošljavanja žrtava obiteljskog nasilja.
13. Ažurirati plan i dinamiku razvoja mreže tretmanskih centara za provedbu tretmana počinitelja nasilja u obitelji kroz definiranje kriterija, dinamike razvoja mreže, popisa novih tretmanskih centara za 2011., utvrđenim brojem stručnjaka/kinja potrebnih za tretmanski rad i kapacitet tretmana te planirane supervizije.
14. Poticati JLP(R)S da u svojim proračunima redovito planiraju izdatke za provođenje psihosocijalnog tretmana, sukladno obvezama iz Strategije.
15. Radi unaprjeđenja položaja žena s invaliditetom žrtava nasilja u obitelji žurno provesti analizu arhitektonske i komunikacijske usklađenosti skloništa za žrtve nasilja s važećim propisima i odredbama nacionalnih dokumenata te započeti mjere na njihovom usklađivanju određene Nacionalnom strategijom za zaštitu od nasilja u obitelji.
16. Radi senzibilizacije javnosti za problematiku nasilja u obitelji kroz informiranje javnosti i promicanje zaštite od nasilja u obitelji putem medija, vijeće HRT-a i ravnateljstvo HRT –a trebaju izraditi plan programa s problematikom zaštite od nasilja u obitelji i kontinuirano educirati urednike i novinare o zakonskim obavezama koje reguliraju zaštitu od nasilja u obitelji i rodno osjetljivom jeziku.

Financiranje rada skloništa za žrtve nasilja u obitelji

17. Žurno donijeti zakon kojim bi se u potpunosti riješilo pitanje financiranja skloništa te se na taj način skloništima osiguralo uvjete za njihov nesmetani rad, u kojem bi se, između ostaloga, propisala obveza JLP(R)S na izdvajanje određenog postotka od njihovog proračuna u svrhu financiranja skloništa.

Besplatna pravna pomoć

18. Osigurati dosljednu i ujednačenu primjenu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u svim uredima državne uprave smanjenjem diskrecijskih ovlasti postupajućih službenika/ca u procjeni osobe tražitelja/ice besplatne pravne pomoći i pravnog problema zbog kojeg je besplatna pravna pomoć zatražena.
19. Ispitati ima li prostora za daljnje pojednostavljivanje procedure za odobravanje besplatne pravne pomoći, primjerice, uvesti po jedinicama lokalne samouprave (općinama i gradovima) elektronički oblik obrasca, osigurati mogućnost prijema stranke i pomoći pri ispunjavanju istog, te proslijediti na odluku isti obrazac elektroničkim putem u najbliži mjesno nadležni ured državne uprave, te istim putem vratiti stranci uputnicu ili rješenje o odbijanju zahtjeva.
20. Izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći priznati pravo na ostvarivanje besplatne pravne pomoći oštećenicama/ima i u okviru kaznenog/prekršajnog postupka radi nasilničkog ponašanja u obitelji.
21. Izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći kao jedini kriterij za ostvarenje prava na besplatnu pravnu pomoć propisati materijalni status podnositelja/ice zahtjeva jer je i

sama svrha Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći osigurati pravnu pomoć osobama koje nemaju materijalnih uvjeta za plaćanje iste.

22. U upitnik uvrstiti i podatak o narodnosti tražitelja/ice besplatne pravne pomoći, radi prikupljanja podataka o ranjivim društvenim skupinama žrtvama obiteljskog nasilja kao što su, primjerice, Romkinje.
23. Ne smanjivati iznos novčanih sredstava namijenjenih financiranju besplatne pravne pomoći.

Roditeljska skrb

24. Kontinuirano educirati stručne djelatnike/ce zavoda za socijalnu skrb o provedbi načela ravnopravnosti spolova, o provedbi aktivnosti za poticanje jednake raspodjele kućanskih i obiteljskih poslova te ravnopravnu podjelu roditeljske odgovornosti za skrb o djeci, uključujući promicanje korištenja roditeljskog dopusta očeva.
25. Izobrazba i senzibilizacija stručnih djelatnika/ca zavoda za socijalnu skrb o **pojavi, problemima i načinima suzbijanja rodno uvjetovanog nasilja.**

Područje prava LGBT osoba

26. Izraditi novi zakonski okvir kojim bi se, u skladu s obvezama koje Republike Hrvatska ima prema Europskoj uniji i Vijeću Europe, na odgovarajući način uredio obiteljski, građanski, socijalni, zdravstveni i imovinski status LGBT osoba u Hrvatskoj.
27. Stalno osvještavati i senzibilizirati javnost o pravima LGBT osoba i implementirati edukativne sadržaje u odgojno-obrazovni sustav vezano za spolnu orijentaciju i rodni identitet.
28. Kontinuirano educirati suce/sutkinje, odvjetnike/ice, državne odvjetnike/ce, policijske službenike/ice vezano za prepoznavanje diskriminacije i postupanje u slučajevima diskriminacije prema osobama temeljem njihove spolne orijentacije.

Tražitelji/ce azila

29. Kreirati integracijsku politiku zdravstva, zdravstvene skrbi i zapošljavanja,
30. Provoditi edukacijske programe i kampanje vezane uz pitanje azila,
31. Dodatno educirati stručno osoblje u smjeru senzibiliziranja prema potrebama tražiteljica azila i azilanticama, posebice prema mogućim žrtvama trgovanja ljudima, žrtvama nasilja, žrtvama zbog spolne orjentacije.

Područje medija

32. Povećati zastupljenost medijskih sadržaja koji sustavno promoviraju načela ravnopravnosti spolova tijekom cijele godine u programima javne televizije te tiskanih i drugih elektroničkih medija.
33. Osigurati obaveznu edukaciju medijskih djelatnika/ca o rodnoj ravnopravnosti sukladno toč.7.2.4. Nacionalne politike za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2011.-2015.
34. Ukloniti seksizam, spolne stereotipe i uvredljivo, omalovažavajuće ili ponižavajuće prikazivanje žena i muškaraca iz medijskih sadržaja sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova.
35. Izraditi jedinstvenu metodologiju praćenja tema vezanih uz ravnopravnost spolova.

Područje političke participacije

36. Političke stranke trebaju sustavno uključivati rodnu dimenziju u kampanje za sve izbore za tijela na lokalnim, regionalnim, nacionalnim i međunarodnim razinama te organizirati kampanje za podizanje svijesti i širenje informacija o spolno uravnoteženoj zastupljenosti na svim razinama političkoga i javnoga života.
37. Političke stranke trebaju poduzimati odgovarajuće mjere za suzbijanje homofobnih, spolno stereotipnih ili po spolu diskriminacijskih oblika izražavanja te ih javno osuditi neovisno radi li se o članovima/icama njihove ili drugih stranaka.

V. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sredstva za rad pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u cijelosti su bila osigurana iz Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2011. godinu.

Za razdoblje od 01.01.-31.12.2011., od planiranih 2.915.602,00 kuna, ostvareni su rashodi i izdaci u iznosu od 2.753.351,00 kuna (94,4 %).

Rashodi se odnose na :

- primanja zaposlenih – u iznosu od 1.952.440,00 kuna;
- materijalne rashode – u iznosu od 740.532,00 kuna;
- financijske rashode – u iznosu od 1.951,00 kuna;
- nabavu nefinancijske imovine – u iznosu od 58.427,00 kuna.

Na teret materijalnih rashoda, između ostalog, utrošeno je:

- 24.082,00 kuna za službena putovanja za obilazak po županijama (pozivi predstavnika/ca jedinica lokalne i područne/regionalne/samouprave, njihovih odbora/povjerenstava za ravnopravnost spolova) i posjete drugim institucijama;
- 104.138,00 kuna za neovisna istraživanja pravobraniteljice i poslove prevođenja (dio troškova za: „Rodna analiza osnovnoškolskih udžbenika iz povijesti“, „Istraživanje iskustva žena-žrtava nasilja u obitelji s radom državnih tijela obuhvaćenih Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji“);
- 10.599,00 kuna za organizaciju: regionalne konferencije "Uloga pravobraniteljskih ureda u suzbijanju diskriminacije“ (21.12.2012.) i okruglog stola "Zaštita LGBT osoba u pravnoj praksi - zakonska jamstva i sudska praksa u primjeni“ (28.12.2012.);
- 11.492,00 kuna za stručno usavršavanje zaposlenika/ca.

U 2011. se nije donosio Plana prijama u državnu službu u Ured pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova. Tijekom godine bila su popunjena sva radna mjesta u Uredu, 11 službeničkih i 2 za državnog/u dužnosnika/cu s tim da se radno mjesto viši/a stručni/a referent/ica pravobranitelja/ice za računovodstvo i finacije tijekom godine popunjavalo dva puta.

Odlukom Hrvatskoga sabora na sjednici 28.10.2011., radi isteka mandata razriješena je pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Gordana Lukač Koritnik i imenovana pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Višnja Ljubičić (Narodne novine, broj 126/11).

PRAVOBRANITELJICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Višnja Ljubičić, dipl.iur.

VI. PRILOZI

Tablica 2. - Nezaposlene osobe po dobi i spolu krajem prosinca 2011. godine

Red. br.	Županija	Ukupno		15 - 19		20 - 24		25 - 29		30 - 34		35- 39		40 - 44		45 - 49		50 - 54		55 - 59		60 i više	
		Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene
1.	Zagrebačka	15.728	8.030	974	454	2.134	1.060	2.065	1.154	1.566	865	1.443	816	1.413	801	1.532	843	1.941	1.219	2.034	769	626	56
2.	Krapinsko-zagorska	7.470	3.577	490	184	1.201	645	884	477	717	400	649	334	614	321	758	352	999	536	884	309	274	19
3.	Sisačko-moslavačka	18.422	10.003	934	369	2.537	1.196	2.226	1.229	1.950	1.174	1.775	1.141	1.955	1.251	2.043	1.269	2.194	1.290	2.055	955	753	129
4.	Karlovačka	11.403	6.342	490	192	1.420	738	1.287	754	1.094	629	1.030	651	1.073	708	1.393	877	1.688	1.065	1.550	700	378	28
5.	Varaždinska	9.973	4.596	531	217	1.363	612	1.289	663	939	484	820	401	833	404	1.078	498	1.461	820	1.285	462	374	35
6.	Koprivničko-križevačka	7.557	3.692	510	208	11.994	561	1.172	627	839	445	719	407	649	371	722	392	851	467	702	198	199	16
7.	Bjelovarsko-bilogorska	12.149	5.793	868	377	1.963	934	1.622	859	1.248	615	1.111	607	1.129	628	1.173	634	1.337	653	1.235	452	463	34
8.	Primorsko-goranska	18.512	10.484	628	243	2.181	1.051	2.701	1.583	2.204	1.295	1.795	1.131	1.642	1.066	1.797	1.142	2.452	1.461	2.383	1.202	729	130
9.	Ličko-senjska	3.165	1.678	183	66	487	229	402	237	358	210	295	184	317	189	368	210	382	214	298	132	75	7
10.	Virovitičko-podravska	9.896	5.144	628	271	1.556	721	1.286	686	1.147	642	920	566	950	584	1.058	638	1.098	610	956	377	297	49
11.	Požeško-slavonska	6.183	3.298	404	161	1.033	538	935	554	780	461	654	385	524	320	567	311	614	343	545	217	127	8
12.	Brodsko-posavska	17.149	9.709	1.096	440	2.721	1.380	2.228	1.304	1.881	1.156	1.823	1.202	1.777	1.216	1.803	1.145	1.846	1.101	1.453	690	521	75
13.	Zadarska	11.118	6.285	456	185	1.316	679	1.520	911	1.302	791	1.165	744	1.078	709	1.200	724	1.310	772	1.308	692	463	78
14.	Osječko-baranjska	33.474	18.428	1.880	782	5.003	2.398	4.725	2.654	3.782	2.346	3.080	1.987	3.160	2.127	3.465	2.234	3.628	2.142	3.595	1.588	1.156	170
15.	Šibensko-kninska	8.155	4.399	394	150	1.128	507	1.141	623	959	526	849	520	903	587	891	554	993	580	720	332	177	20
16.	Vukovarsko-srijemska	18.925	10.120	1.096	442	2.955	1.366	2.725	1.462	2.258	1.304	2.180	1.379	1.999	1.292	1.924	1.127	1.833	1.021	1.486	670	469	57
17.	Splitsko-dalmatinska	43.225	24.535	2.045	850	5.997	2.784	6.261	3.526	5.177	3.025	4.773	3.012	4.578	3.099	4.577	3.066	4.665	2.949	3.899	1.971	1.253	253
18.	Istarska	8.994	4.988	312	129	1.116	557	1.300	785	1.136	640	834	508	813	531	908	531	1.290	861	1.047	424	238	22
19.	Dubrovačko-neretvanska	8.290	4.621	349	131	1.143	511	1.313	752	1.059	622	947	571	754	512	772	504	881	589	833	402	239	27
20.	Međimurska	6.750	3.419	443	196	1.080	534	974	524	772	409	607	318	526	293	587	306	889	544	690	287	182	8
21.	Grad Zagreb	38.900	19.835	1.557	693	4.517	2.197	5.904	3.270	4.329	2.344	3.624	1.935	3.535	1.975	3.805	2.098	4.728	2.840	4.969	2.163	1.932	320
	Ukupno	**315.438**	**168.976**	**16.268**	**6.740**	**44.045**	**21.198**	**43.960**	**24.634**	**35.497**	**20.383**	**31.093**	**18.799**	**30.222**	**18.984**	**32.421**	**19.455**	**37.080**	**22.250**	**33.927**	**14.992**	**10.925**	**1.541**
3.1.	služba Kutina	5.172	2.981	339	143	844	420	725	437	640	423	532	367	556	367	478	316	501	332	428	161	127	15
3.2.	Područna služba Sisak	13.250	7.022	598	226	1.693	776	1.501	792	1.310	751	1.243	774	1.397	884	1.565	953	1.693	958	1.627	794	626	114
16.1.	služba Vinkovci	13.714	7.423	932	375	2.244	1.040	1.955	1.090	1.631	991	1.625	1.067	1.480	992	1.421	825	1.219	638	932	384	275	21
16.2.	služba Vukovar	5.211	2.697	164	67	711	326	770	372	627	313	555	312	519	300	503	302	614	383	554	286	194	36

Izvor HZZ

Tablica 3. - Nezaposlenost i zapošljavanje od 1996. do 2011. godine

Godina	Novoprijavljeni		Zaposleni na temelju radnog odnosa i drugih poslovnih aktivnosti		Brisani zbog ostalih razloga		Registrirane nezaposlene osobe (prosjek)						Traženi radnici/e
							Nezaposlene osobe		Nezaposlene osobe bez radnog iskustva		Korisnici novčane naknade		
	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	
1996.	203.405	94.984	94.529	47.323	88.683	38.490	261.022	129.556	87.604	44.044	52.912	14.756	124.086
1997.	219.180	102.953	105.443	52.123	95.880	40.032	277.691	137.284	89.313	44.485	55.171	18.562	125.665
1998.	221.436	109.362	110.562	56.130	95.263	40.088	287.762	149.309	90.456	47.047	44.779	21.493	131.498
1999.	249.029	120.002	106.627	53.985	103.403	44.808	321.866	169.140	94.647	50.108	54.257	28.932	134.655
2000.	261.906	128.172	119.105	61.763	105.987	45.886	357.872	188.502	100.762	53.562	63.396	35.075	148.186
2001.	280.998	137.342	148.698	73.418	115.703	49.860	380.195	203.405	104.157	55.404	70.369	40.595	202.983
2002.	259.073	127.965	168.767	84.664	119.285	51.912	389.741	212.987	101.127	54.707	80.795	43.985	174.150
2003.	231.860	121.781	159.677	85.005	119.661	56.612	329.799	189.721	81.446	46.548	67.977	40.204	130.453
2004.	245.409	127.267	148.102	81.396	98.414	47.092	309.875	180.847	74.152	43.425	70.467	42.385	116.744
2005.	232.064	121.972	150.104	82.029	91.686	42.737	308.738	180.796	71.591	42.566	72.802	43.035	110.569
2006.	233.163	126.876	158.540	88.818	89.321	42.839	291.616	175.097	65.982	40.220	66.407	40.894	130.517
2007.	206.460	114.965	154.158	89.619	90.971	46.293	264.448	161.966	56.245	34.913	59.603	37.916	141.487
2008.	200.093	113.389	134.557	79.135	79.565	40.988	236.741	147.201	46.918	29.698	57.258	37.024	141.794
2009.	270.557	139.228	122.795	71.977	96.672	52.002	263.174	156.059	46.394	28.443	68.967	39.832	102.427
2010.	289.234	144.644	146.627	79.157	114.307	57.798	302.425	165.620	51.011	29.024	78.439	39.435	104.739
2011.	313.988	161.898	185.236	99.161	133.159	66.705	305.333	163.925	53.106	28.982	74.501	37.210	125.578

Izvor: HZZ, Mjesečni statistički bilten broj 12/2011.

Tablica 4. - Zaposlene osobe s evidencije HZZ po županijama, vrsti zaposlenja i spolu u 2011. i 2011. godini.

Županija	2010.						2011.						Indeks 2011./2010.					
	Ukupno		Od toga na:				Ukupno		Od toga na:				Ukupno		Od toga na:			
			Neodređeno		Određeno				Neodređeno		Određeno				Neodređeno		Određeno	
	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene
Zagrebačka	6.687	3.461	1.276	626	5.411	2.835	8.415	4.226	1.367	655	7.048	3.571	125,8	122,1	107,1	104,6	130,3	126,0
Krapinsko-zagorska	3.368	1.677	460	259	2.908	1.418	4.139	1.956	453	208	3.686	1.748	122,9	116,6	98,5	80,3	126,8	123,3
Sisačko-moslavačka	6.199	3.250	449	236	5.750	3.014	7.483	3.808	662	298	6.821	3.510	120,7	117,2	147,4	126,3	118,6	116,5
Karlovačka	4.727	2.580	335	159	4.392	2.421	5.015	2.657	342	168	4.673	2.489	106,1	103,0	102,1	105,7	106,4	102,8
Varaždinska	5.620	2.568	578	292	5.042	2.276	6.663	2.962	692	355	5.971	2.607	118,6	115,3	119,7	121,6	118,4	114,5
Koprivničko-križevačka	3.613	1.727	335	169	3.278	1.558	4.562	2.047	441	222	4.121	1.825	126,3	118,5	131,6	131,4	125,7	117,1
Bjelovarsko-bilogorska	5.619	2.683	363	156	5.256	2.527	6.461	3.228	332	156	6.129	3.072	115,0	120,3	91,5	100,0	116,6	121,6
Primorsko-goranska	9.640	5.527	630	309	9.010	5.218	10.874	6.053	689	355	10.185	5.698	112,8	109,5	109,4	114,9	113,0	109,2
Ličko-senjska	1.652	822	197	108	1.455	714	2.074	1.076	184	105	1.890	971	125,5	130,9	93,4	97,2	129,9	136,0
Virovitičko-podravska	4.435	2.157	273	126	4.162	2.031	5.259	2.621	306	150	4.953	2.471	118,6	121,5	112,1	119,0	119,0	121,7
Požeško-slavonska	3.095	1.556	302	152	2.793	1.404	3.543	1.682	364	165	3.179	1.517	114,5	108,1	120,5	108,6	113,8	108,0
Brodsko-posavska	6.015	2.874	1.573	614	4.442	2.260	7.501	3.357	1.444	519	6.057	2.838	124,7	116,8	91,8	84,5	136,4	125,6
Zadarska	5.896	3.730	443	257	5.453	3.473	6.454	3.976	374	190	6.080	3.786	109,5	106,6	84,4	73,9	111,5	109,0
Osječko-baranjska	13.810	6.974	1.644	809	12.166	6.165	17.238	8.655	1.668	788	15.570	7.867	124,8	124,1	101,5	97,4	128,0	127,6
Šibensko-kninska	4.463	2.634	344	200	4.119	2.434	4.923	2.792	423	207	4.500	2.585	110,3	106,0	123,0	103,5	109,2	106,2
Vukovarsko-srijemska	8.221	4.121	601	340	7.620	3.781	10.517	5.063	641	339	9.876	4.724	127,9	122,9	106,7	99,7	129,6	124,9
Splitsko-dalmatinska	17.115	10.331	1.193	702	15.922	9.629	20.470	11.980	1.225	722	19.245	11.258	119,6	116,0	102,7	102,8	120,9	116,9
Istarska	7.101	4.451	276	145	6.825	4.306	8.159	4.787	276	159	7.883	4.628	114,9	107,5	100,0	109,7	115,5	107,5
Dubrovačko-neretvanska	4.852	2.850	318	166	4.534	2.684	5.317	3.072	366	202	4.951	2.870	109,6	107,8	115,1	121,7	109,2	106,9
Međimurska	4.090	1.966	436	185	3.654	1.781	4.780	2.282	633	196	4.147	2.086	116,9	116,1	145,2	105,9	113,5	117,1
Grad Zagreb	14.887	8.321	2.277	1.200	12.610	7.121	17.684	9.467	2.717	1.291	14.967	8.176	118,8	113,8	119,3	107,6	118,7	114,8
Sveukupan zbroj	141.105	76.260	**14.303**	**7.210**	**126.802**	**69.050**	167.531	87.747	**15.599**	**7.450**	**151.932**	**80.297**	118,7	115,1	**109,1**	**103,3**	**119,8**	**116,3**

Tablica 5. - Podaci o zabilježenim prekršajima iz članka 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji

Izvor: MUP

					BROJ ŽRTAVA RAZVRSTAN PO DOBI I SPOLU										
2011. godina	BROJ PRUŽENIH INTERVENCIJA	BROJ PRIJAVLJENIH OSOBA	**BROJ POČINITELJA RAZVRSTANIH PREMA SPOLU**		**do 18 g.**		**18-30 g.**		**31-50 g.**		**51-65 g.**		**preko 65 g.**		**UKUPNO**
POLICIJSKA UPRAVA			POČINITELJI MUŠKOG SPOLA	POČINITELJI ŽENSKOG SPOLA	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	
LIČKO-SENJSKA	261	284	250	34	3	31	22	37	23	76	15	36	29	42	**314**
POŽEŠKO-SLAVONSKA	560	364	300	64	80	67	57	70	66	87	42	38	2	10	**519**
VARAŽDINSKA	936	1154	914	240	168	201	87	174	201	379	132	194	33	66	**1635**
ZADARSKA	710	847	610	237	44	39	19	42	108	342	63	121	20	52	**850**
PRIMORSKO-GORANSKA	843	895	720	175	70	84	54	131	62	267	53	95	31	59	**906**
MEĐIMURSKA	538	419	344	75	77	104	66	72	70	145	59	63	15	38	**709**
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	232	268	205	63	34	43	21	43	46	77	36	42	7	19	**368**
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	396	520	423	97	41	45	60	78	59	164	42	71	16	42	**618**
ŠIBENSKO-KNINSKA	421	673	486	187	48	52	44	65	96	167	84	89	35	44	**724**
KRAPINSKO-ZAGORSKA	894	1006	769	237	93	88	88	153	142	320	79	163	46	70	**1242**
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	761	927	715	212	84	62	73	146	121	309	59	142	36	59	**1091**
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	570	603	498	105	74	80	19	86	39	133	33	89	11	38	**602**
SISAČKO-MOSLAVAČKA	906	1213	897	316	125	142	71	153	116	281	78	127	25	58	**1176**
ZAGREBAČKA	4615	3423	2752	671	325	324	212	486	290	794	195	453	94	194	**3367**
SPLITSKO-DALMATINSKA	1329	1492	1167	325	207	181	99	164	136	370	110	201	85	118	**1671**
OSJEČKO-BARANJSKA	1538	1403	1129	274	183	182	124	226	137	438	120	225	38	98	**1771**
ISTARSKA	717	632	479	153	32	39	55	89	96	201	49	116	24	48	**749**
BRODSKO-POSAVSKA	511	564	496	68	48	36	53	68	54	184	51	97	19	39	**649**
KARLOVAČKA	481	452	391	61	11	43	52	46	65	137	28	63	20	58	**523**
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	665	745	601	144	97	114	57	76	73	214	14	67	15	36	**763**
UKUPNO:	**17884**	**17884**	**14146**	**3738**	**1844**	**1957**	**1333**	**2405**	**2000**	**5085**	**1342**	**2492**	**601**	**1188**	**20247**

Tablica 6. - Podaci o zabilježenim kaznenim dijelima iz članka 215.a Kaznenog zakona

Izvor: MUP

2011. godina POLICIJSKA UPRAVA	BROJ KAZNENIH DJELA	BROJ PRIJAVLJENIH OSOBA	BROJ POČINITELJA RAZVRSTANIH PREMA SPOLU		BROJ OŠTEĆENIH OSOBA PREMA SPOLU		BROJ OŠTEĆENIH OSOBA PO DOBNOJ SKUPINI		
			POČINITELJI MUŠKOG SPOLA	POČINITELJI ŽENSKOG SPOLA	OŠTEĆENICI MUŠKOG SPOLA	OŠTEĆENE ŽENSKOG SPOLA	DJECA (do 14 godina)	MALOLJETNICI (od 14 do 18 godina)	OSTALI OŠTEĆENICI (stariji od 18 godina)
LIČKO-SENJSKA	9	2	2	0	4	8	2	0	10
POŽEŠKO-SLAVONSKA	13	2	2	0	2	11	5	2	6
VARAŽDINSKA	68	4	3	1	9	59	0	1	67
ZADARSKA	42	12	12	0	14	28	4	4	34
PRIMORSKO-GORANSKA	37	20	19	1	9	31	0	0	40
MEĐIMURSKA	18	4	4	0	3	15	0	0	18
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	27	5	5	0	9	20	1	0	28
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	66	37	36	1	9	60	2	1	66
ŠIBENSKO-KNINSKA	10	5	5	0	3	7	0	0	10
KRAPINSKO-ZAGORSKA	16	7	7	0	2	14	0	0	16
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	9	5	5	0	0	9	0	0	9
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	23	14	12	2	2	21	2	2	19
SISAČKO-MOSLAVAČKA	19	9	9	0	2	20	2	1	19
ZAGREBAČKA	152	38	35	3	21	142	0	2	161
SPLITSKO-DALMATINSKA	163	54	46	8	47	124	5	6	160
OSJEČKO-BARANJSKA	48	12	12	0	7	42	4	2	43
ISTARSKA	60	12	11	1	6	54	0	0	60
BRODSKO-POSAVSKA	24	7	6	1	3	21	0	0	24
KARLOVAČKA	35	10	10	0	4	31	2	0	33
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	36	19	19	0	7	30	1	1	35
UKUPNO:	**875**	**278**	**260**	**18**	**163**	**747**	**30**	**22**	**858**

Tablica 7. – Učenici/e u osnovim i srednjim školama 2004.-2009.

Učenici/e koji su završili/e osnovnu školu		
God.	Ž	M
2004.	48,8%	51,2%
2005.	49,1%	50,9%
2006.	48,6%	51,4%
2007.	48,6%	51,4%
2008.	49,1%	50,9%
2009.	49,3%	50,7%

Učenici/e koji su završili/e srednju školu		
God.	Ž	M
2004.	50,9%	49,1%
2005.	50,7%	49,3%
2006.	50,9%	49,1%
2007.	51,1%	48,9%
2008.	50,3%	49,7%
2009.	50,6%	49,4%

Tablica 8. – Nastavnici/e u osnovnim i srednjim školama s punim radnim vremenom

kraj šk. od. 2003./2004.-2008./2009.

Nastavnici/e u osnovnim školama		
Šk. god.	Ž	M
2003./2004.	80,5%	19,5%
2004./2005.	81,4%	18,6%
2005./2006.	82,1%	17,9%
2006./2007.	83,0%	17,0%
2007./2008.	83,6%	16,4%
2008./2009.	84,2%	15,8%

Nastavnici/e u srednjim školama		
Šk. god.	Ž	M
2003./2004.	65,2%	34,8%
2004./2005.	65,0%	35,0%
2005./2006.	65,9%	34,1%
2006./2007.	67,2%	32,8%
2007./2008.	66,0%	34,0%
2008./2009.	65,2%	34,8%

Tablica 9. – Učenici/e koji/e su završili/e srednju školu prema vrsti škole

2003./2004.-2008./2009.

Gimnazije		
Šk. god.	Ž	M
2003./2004.	62,8%	37,2%
2004./2005.	63,4%	36,6%
2005./2006.	62,7%	37,3%
2006./2007.	63,6%	36,4%
2007./2008.	63,2%	36,8%
2008./2009.	64,1%	35,9%

Industrijske i obrtničke srednje škole		
Šk. god.	Ž	M
2003./2004.	38,4%	61,6%
2004./2005.	38,0%	62,0%
2005./2006.	37,5%	62,5%
2006./2007.	38,1%	61,9%
2007./2008.	35,5%	64,5%
2008./2009.	36,3%	63,7%

Tehničke i srodne srednje škole		
Šk. god.	Ž	M
2003./2004.	52,5%	47,5%
2004./2005.	51,7%	48,3%
2005./2006.	52,1%	47,9%
2006./2007.	51,1%	48,9%

Srednje škole za mlade s teškoćama u razvoju		
Šk. god.	Ž	M
2003./2004.	47,0%	53,0%
2004./2005.	45,0%	55,0%
2005./2006.	40,5%	59,5%
2006./2007.	41,7%	58,3%

2007./2008.	50,6%	49,4%
2008./2009.	49,6%	50,4%

2007./2008.	41,6%	58,4%
2008./2009.	42,3%	57,7%

Umjetničke srednje škole		
Šk. god.	Ž	M
2003./2004.	70,9%	29,1%
2004./2005.	72,9%	27,1%
2005./2006.	71,7%	28,3%
2006./2007.	75,7%	24,3%
2007./2008.	72,3%	27,7%
2008./2009.	72,8%	27,2%

Tablica 10. – Studenti/ce na visokim učilištima

2003./2004.-2009./2010.

Upisani/e studenti/ce		
Ak. god.	Ž	M
2003./2004.	53,8%	46,2%
2005./2006.	54,1%	45,9%
2006./2007.	54,1%	45,9%
2007./2008.	54,6%	45,4%
2008./2009.	55,0%	45,0%
2009./2010.	56,3%	43,7%

Diplomirani/e studenti/ce		
Ak.god.	Ž	M
2004.	59,7%	40,3%
2005.	59,6%	40,4%
2006.	59,3%	40,7%
2007.	58,1%	41,9%
2008.	58,7%	41,3%
2009.	58,6%	41,4%

Tablica 11. – Diplomirani/e studenti/ce prema području studija

2004.-2009.

Obrazovanje odgajatelja/ica i učitelja/ica		
God.	Ž	M
2004.	93,2%	6,8%
2005.	94,6%	5,4%
2006.	94,4%	5,6%
2007.	95,2%	4,8%
2008.	93,4%	6,6%
2009.	95,0%	5,0%

Poslovanje i administracija		
God.	Ž	M
2004.	67,6%	32,4%
2005.	68,2%	31,8%
2006.	67,5%	32,5%
2007.	67,5%	32,5%
2008.	67,3%	32,7%
2009.	68,6%	31,4%

Znanost o obrazovanju		
God.	Ž	M
2004.	81,6%	18,4%
2005.	72,7%	27,3%
2006.	85,2%	14,8%
2007.	79,3%	20,7%
2008.	85,8%	14,2%
2009.	86,9%	13,1%

Pravo		
God.	Ž	M
2004.	70,0%	30,0%
2005.	69,2%	30,8%
2006.	69,8%	30,2%
2007.	66,1%	33,9%
2008.	69,5%	30,5%
2009.	69,5%	30,5%

Umjetnost		
God.	Ž	M
2004.	69,3%	30,7%
2005.	67,7%	32,3%
2006.	68,1%	31,9%
2007.	66,9%	33,1%
2008.	69,1%	30,9%
2009.	70,5%	29,5%

Biološke znanosti		
God.	Ž	M
2004.	80,8%	19,2%
2005.	81,8%	18,2%
2006.	82,3%	17,7%
2007.	75,9%	24,1%
2008.	83,5%	16,5%
2009.	81,9%	18,1%

Humanističke znanosti		
God.	Ž	M
2004.	77,0%	23,0%
2005.	76,3%	23,7%
2006.	78,6%	21,4%
2007.	75,2%	24,8%
2008.	77,4%	22,6%
2009.	78,9%	21,1%

Fizikalne znanosti		
God.	Ž	M
2004.	56,8%	43,2%
2005.	55,6%	44,4%
2006.	63,3%	36,3%
2007.	60,2%	39,8%
2008.	59,9%	40,1%
2009.	58,7%	41,3%

Društvene znanosti		
God.	Ž	M
2004.	82,7%	17,3%
2005.	76,0%	24,0%
2006.	76,9%	23,1%
2007.	75,1%	24,9%
2008.	77,9%	22,1%
2009.	76,2%	23,8%

Matematika i statistika		
God.	Ž	M
2004.	70,9%	29,1%
2005.	73,6%	26,4%
2006.	72,4%	27,6%
2007.	73,9%	26,1%
2008.	73,0%	27,0%
2009.	71,3%	28,7%

Novinarstvo i informacije		
God.	Ž	M
2004.	70,9%	29,1%
2005.	72,2%	27,8%
2006.	73,5%	26,5%
2007.	71,6%	28,4%
2008.	75,3%	24,7%
2009.	76,0%	24,0%

Računarstvo		
God.	Ž	M
2004.	20,4%	79,6%
2005.	18,6%	81,4%
2006.	20,9%	79,1%
2007.	17,6%	82,4%
2008.	16,2%	83,8%
2009.	15,9%	84,1%

Inženjerstvo i inženjerski obrti		
God.	Ž	M
2004.	9,8%	90,2%
2005.	14,5%	85,5%
2006.	13,3%	86,7%
2007.	14,7%	85,3%
2008.	16,2%	83,8%
2009.	15,3%	84,7%

Usluge socijalne skrbi		
God.	Ž	M
2004.	95,9%	4,1%
2005.	98,8%	1,2%
2006.	91,3%	8,8%
2007.	86,3%	13,8%
2008.	96,1%	3,9%
2009.	96,7%	3,3%

Prerađivačka industrija i obrada		
God.	Ž	M
2004.	65,5%	34,5%
2005.	51,9%	48,1%
2006.	59,4%	40,6%
2007.	62,3%	37,7%
2008.	61,8%	38,2%
2009.	60,5%	39,5%

Osobne usluge		
God.	Ž	M
2004.	51,0%	49,0%
2005.	46,1%	53,9%
2006.	44,3%	55,7%
2007.	49,8%	50,2%
2008.	54,2%	45,8%
2009.	53,1%	46,9%

Arhitektura i građevinarstvo		
God.	Ž	M
2004.	32,1%	67,9%
2005.	29,1%	70,9%

Usluge prijevoza		
God.	Ž	M
2004.	23,9%	76,1%
2005.	18,6%	81,4%

2006.	32,6%	67,4%
2007.	35,6%	64,4%
2008.	31,0%	69,0%
2009.	34,2%	65,8%

2006.	17,4%	82,6%
2007.	18,9%	81,1%
2008.	19,1%	80,9%
2009.	24,8%	75,2%

Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo		
God.	Ž	M
2004.	43,1%	56,9%
2005.	48,1%	51,9%
2006.	49,4%	50,6%
2007.	49,6%	50,4%
2008.	54,1%	45,9%
2009.	52,4%	47,6%

Zaštita okoliša		
God.	Ž	M
2004.	15,0%	85,0%
2005.	40,9%	59,1%
2006.	18,4%	81,6%
2007.	21,6%	78,4%
2008.	22,6%	77,4%
2009.	33,3%	66,7%

Veterina		
God.	Ž	M
2004.	49,0%	51,0%
2005.	52,7%	47,3%
2006.	47,3%	52,7%
2007.	47,8%	52,2%
2008.	40,3%	59,7%
2009.	46,9%	53,1%

Usluge zaštite		
God.	Ž	M
2004.	23,4%	76,6%
2005.	21,5%	78,5%
2006.	25,0%	75,0%
2007.	22,5%	77,5%
2008.	25,8%	74,2%
2009.	18,8%	81,2%

Zdravstvo		
God.	Ž	M
2004.	74,4%	25,6%
2005.	78,1%	21,9%
2006.	74,6%	25,4%
2007.	76,2%	23,8%
2008.	76,6%	23,4%
2009.	75,0%	25,0%

UKUPNO		
God.	Ž	M
2004.	59,7%	40,3%
2005.	59,6%	40,4%
2006.	59,3%	40,7%
2007.	58,1%	41,9%
2008.	58,7%	41,3%
2009.	58,6%	41,4%

Tablica 12. – Nastavnici/e i suradnici/e u nastavi na visokim učilištima

iskazani ekvivalentom pune zaposlenosti prema zvanju[363] 2006./2007.-2010./2011.

Redoviti/e profesori/ce		
Ak. god.	Ž	M
2006./2007.	21,7%	78,3%

Docenti/ce		
Ak. god.	Ž	M
2006./2007.	40,0%	60,0%

[363] S obzirom na to da nastavnici/e i suradnici/e u nastavi mogu predavati na dva i više visokih učilišta, broj prikazan ekvivalentom pune zaposlenosti/angažiranosti samo približno odgovara stvarnom broju fizičkih osoba. Podaci su dobiveni kao izračun nastavnika/ca i suradnika/ca u nastavi, izražen jedinicom pune zaposlenosti/ angažiranosti.

2007./2008.	22,3%	77,7%
2008./2009.	24,3%	75,7%
2009./2010.	25,3%	74,7%
2010./2011.	27,4%	72,6%

2007./2008.	41,9%	58,1%
2008./2009.	43,9%	56,1%
2009./2010.	45,5%	54,5%
2010./2011.	46,1%	53,9%

Izvanredni/e profesori/ce		
Ak. god.	Ž	M
2006./2007.	34,0%	66,0%
2007./2008.	36,5%	63,5%
2008./2009.	37,3%	62,7%
2009./2010.	38,8%	61,2%
2010./2011.	40,5%	59,5%

Asistenti/ce		
Ak. god.	Ž	M
2006./2007.	50,1%	49,9%
2007./2008.	51,3%	48,7%
2008./2009.	50,4%	49,6%
2009./2010.	53,8%	46,2%
2010./2011.	54,5%	45,5%

UKUPNO		
Ak. god.	Ž	M
2006./2007.	43,2%	56,8%
2007./2008.	42,8%	57,2%
2008./2009.	43,5%	56,5%
2009./2010.	45,5%	54,5%
2010./2011.	46,4%	53,6%

Tablica 13. – Magistri/ce znanosti, magistri/ce i specijalisti/ce prema području znanosti
2004.-2009.

Prirodne znanosti		
God.	Ž	M
2004.	65,0%	35,0%
2005.	66,3%	33,7%
2006.	68,1%	31,9%
2007.	68,9%	31,1%
2008.	68,9%	31,1%
2009.	73,9%	26,1%

Biotehničke znanosti		
God.	Ž	M
2004.	36,2%	63,8%
2005.	34,6%	65,4%
2006.	58,3%	41,7%
2007.	50,0%	50,0%
2008.	58,7%	41,3%
2009.	64,4%	35,6%

Tehničke znanosti		
God.	Ž	M
2004.	27,9%	72,1%
2005.	22,4%	77,6%
2006.	17,0%	83,0%

Društvene znanosti		
God.	Ž	M
2004.	53,8%	46,2%
2005.	52,0%	48,0%
2006.	53,5%	46,5%

2007.	22,1%	77,9%
2008.	17,4%	82,6%
2009.	17,4%	82,6%

2007.	55,7%	44,3%
2008.	56,7%	43,3%
2009.	60,5%	39,5%

Biomedicina i zdravstvo		
God.	Ž	M
2004.	45,2%	54,8%
2005.	55,2%	44,8%
2006.	63,2%	36,8%
2007.	69,6%	30,4%
2008.	64,3%	35,7%
2009.	54,3%	45,7%

Humanističke znanosti		
God.	Ž	M
2004.	57,6%	42,4%
2005.	61,8%	38,2%
2006.	48,8%	51,2%
2007.	60,9%	39,1%
2008.	71,7%	28,3%
2009.	64,3%	35,7%

Umjetničko područje[364]		
God.	Ž	M
2004.	-	-
2005.	-	-
2006.	-	-
2007.	75,0%	25,0%
2008.	71,4%	28,6%
2009.	57,1%	42,9%

Interdisciplinarno područje[3]		
God.	Ž	M
2004.	-	-
2005.	-	-
2006.	85,7%	14,3%
2007.	86,4%	13,6%
2008.	84,2%	15,8%
2009.	-	-

UKUPNO		
God.	Ž	M
2004.	47,0%	53,0%
2005.	48,6%	51,4%
2006.	47,5%	52,5%
2007.	51,7%	48,3%
2008.	54,5%	45,5%
2009.	57,1%	42,9%

Tablica 14. – Doktori/ce znanosti prema području znanosti

2004.-2009.

Prirodne znanosti		
God.	Ž	M
2004.	46,8%	53,2%
2005.	72,3%	27,7%
2006.	58,5%	41,5%

Biotehničke znanosti		
God.	Ž	M
2004.	54,2%	45,8%
2005.	45,9%	54,1%
2006.	43,6%	56,4%

[364] Za ovo područje podaci nisu sustavno objavljivani te ih stoga nije moguće prikazati za cjelokupno razdoblje 2004.-2009. već samo za pojedine godine.

2007.	62,9%	37,1%
2008.	57,1%	42,9%
2009.	61,9%	38,1%

2007.	50,0%	50,0%
2008.	50,0%	50,0%
2009.	52,8%	47,2%

Tehničke znanosti		
God.	Ž	M
2004.	20,9%	79,1%
2005.	20,3%	79,7%
2006.	33,8%	66,2%
2007.	33,8%	66,2%
2008.	19,7%	80,3%
2009.	22,0%	78,0%

Društvene znanosti		
God.	Ž	M
2004.	48,6%	51,4%
2005.	45,8%	54,2%
2006.	54,4%	45,6%
2007.	51,3%	48,8%
2008.	50,5%	49,5%
2009.	53,6%	46,4%

Biomedicina i zdravstvo		
God.	Ž	M
2004.	48,9%	51,1%
2005.	40,9%	59,1%
2006.	46,2%	53,8%
2007.	49,5%	50,5%
2008.	50,0%	50,0%
2009.	46,5%	53,5%

Humanističke znanosti		
God.	Ž	M
2004.	51,0%	49,0%
2005.	43,6%	56,4%
2006.	50,0%	50,0%
2007.	64,1%	35,9%
2008.	72,2%	27,8%
2009.	46,7%	53,3%

Umjetničko područje[365]		
God.	Ž	M
2004.	-	-
2005.	-	-
2006.	-	-
2007.	-	-
2008.	-	-
2009.	50,0%	50,0%

UKUPNO		
God.	Ž	M
2004.	42,0%	58,0%
2005.	45,2%	54,8%
2006.	48,5%	51,5%
2007.	52,1%	47,9%
2008.	50,0%	50,0%
2009.	46,9%	53,1%

[365] Za ovo područje podaci nisu sustavno objavljivani te ih stoga nije moguće prikazati za cjelokupno razdoblje 2004.-2009. već samo za pojedine godine.